34

BIBLIOTECA DE SOCIOLOGIE, ETICĂ ȘI POLITICĂ
CONDUSĂ DE
D. GUSTI
SOCIOLOGIA ROMÂNIEI

6

CERCETĂRI ASUPRA MAGIEI LA ROMÂNII DIN MUNȚII APUSENI

DE

GH. PAVELESCU

INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN
INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIALE AL ROMÂNIEI

1945

DIN PUBLICAȚIILE INSTITUTULUI DE ȘTIINȚE SOCIALE AL ROMÂNIEI

de sub conducerea Profesorului D. GUSTI

I. PUBLICAȚII PERIODICE:

1. ARHIVA PENTRU ȘTIINȚA ȘI REFORMA SOCIALĂ, Anii I (Nr. 1 și 2—3, epuizate), II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII (apărut în limba franceză), XIV, XV și XVI (apărut în limba franceză), (1919—1943).

2. SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ, Anii I, II, III, IV și V, (1936—1944).

3. AFFAIRES DANUBIENNES, Revue de l'Europe Centrale et du Sud-Est. Institut de Sciences Sociales de Roumanie. Centre de Hautes Études Internationales. I-e, II-e, III-e, IV-e, et V-e années (1938—1942).

4. BULETINELE UNOR SECȚII ALE INSTITUTULUI:
   a. Buletinul Secției de Studii Cooperative, Anii I, II și III (1927—1930).
   b. Buletinul Secției Economice, Nr. 1 și 2 (1932); Nr. 1—3 (1933—1934).
   c. Buletinul Secției Bibliologice, Nr. 1 (1932).

II. VOLUME:

1. BIBLIOTECA DE SOCIOLOGIE, ETICĂ ȘI POLITICĂ

A. SOCIOLOGIA ROMÂNIEI

1. NEREJ, un village d'une région archaïque. Monographie sociologique dirigée par H. H. Stahl, avec une préface par D. Gusti.
   I-er vol. Les cadres cosmologique, biologique et psychique.
   II-e vol. Les manifestations spirituelles.
   III-e vol. Les manifestations économiques, juridiques et administratives. Unités, procès et tendances sociales, 1939, XXIII + 406 + 322 + 402 pages.

2. DRĂGUȘ, un sat din Țara Oltului (Făgăraș). Monografie sociologică (în curs de publicare).
   Până în prezent au apărut:
   Reprezentarea cerului, de Ion I. Ionică, 1944, 83 p.
   Credințe și rituri magice, de Ștefania Cristescu-Golopenția, 1944, 116 p.
   Structura economică a satului, de Al. Bărbat, 1944, 188 p.
   Unități sociale, de Tr. Herseni, 1944, 158 p.

3. CLOPOTIVA, un sat din Hațeg. Monografie sociologică sub conducerea lui Ion Conea.
   Vol. I. Cadrele.
   Vol. II. Manifestările, 1940. XX + VIII + 574 p.

4. 60 SATE ROMÂNEȘTI, cercetate de Echipele studențești în vara 1938. Anchetă sociologică condusă de Anton Golopenția și Dr. D. C. Georgescu. Cu un studiu despre Starea de azi a satului românesc de Prof. D. Gusti.

(urmare la p. III coperță)

CERCETĂRI ASUPRA MAGIEI LA ROMÂNII DIN MUNȚII APUSENI

BIBLIOTECA DE SOCIOLOGIE, ETICĂ ȘI POLITICĂ
CONDUSĂ DE
D. GUSTI
SOCIOLOGIA ROMÂNIEI

6

CERCETĂRI ASUPRA MAGIEI LA ROMÂNII DIN MUNȚII APUSENI

DE

GH. PAVELESCU

INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN
INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIALE AL ROMÂNIEI

1945

IN LOC DE PREFAȚĂ

Lucrarea prezentă cuprinde rezultatele cercetărilor întreprinse de noi în cadrul «Institutului de Cercetări Sociale al României» — Regionala Cluj — în vara anului 1939 în Munții Apuseni din județul Turda și completate în anul următor cu mici investigații în jurul Vașcăului din jud. Bihor și în câteva sate din Câmpia Transilvaniei dela poalele Munților Apuseni. La materialul cules personal am adăugat pe cel publicat în studiile referitoare la regiunea cercetată.

Pe plan teoretic această lucrare oglindește preocupările noastre în legătură cu problema magiei. Rezultată din îmbinarea unui material concret cu începuturi de teoretizare, ea se prezintă sub înfățișarea unor «convorbiri sociologice» cu materialul cercetat.

București, 15 Mai 1942.

PLANUL LUCRĂRII

CONSIDERAŢII INTRODUCTIVE

A. Observaţii asupra folklorului magic la Români.
B. Chestiuni metodologice.

PARTEA INTÂIA — VIZIUNEA MAGICĂ

I. Spaţiu, magie, mitologie.
II. Timp, şansă, număr.
III. Vieaţă, tehnică, medicină.

PARTEA DOUA — VRĂJILE

I. Vrăjile.
II. Mana.
III. Superstiţie şi mitologie.

PARTEA TREIA — DESCÂNTECELE

I. Agenţii magici.
II. Descântatul.
III. Descântecele.

INCHEIERE

TEXTE: Descântece.

ANEXE.

GLOSAR.

CONSIDERAȚII INTRODUCTIVE

A. *Observații asupra folklorului magic la Români.* Începând din a doua jumătate a veacului trecut asistăm în cultura românească la numeroase și repetate « asalturi de cunoaștere » efectuate asupra satului românesc. Portița prin care s'a crezut că se poate pătrunde mai adânc în specificul nostru a fost considerată aproape cu exclusivitate până în zilele noastre literatura populară. In special poezia populară românească s'a bucurat, cel puțin dela mijlocul veacului trecut, de numeroși admiratori și chiar teoreticieni. Alecsandri și Russo, poetul și esteticianul, au avut norocul de a declanșa la noi problema poeziei populare cu bogate și variate consecințe. După ei a urmat o întreagă pleiadă de poporaniști: Eminescu, Negruzzi, Odobescu, Maiorescu, Delavrancea, ș. a. Până și în ședințele Academiei Române, cu toată rigiditatea membrilor, a răsunat nu odată glasul câtorva inspirați făcând elogiul poeziei noastre populare (Delavrancea, Zamfirescu, Sadoveanu, Blaga). Vraja stârnită în veacul anterior, în plin romantism de « Glasurile popoarelor » a lui Herder, care entusiasmase și pe olimpicul dela Weimar, își trăia ecourile aproape nescăzute și în preocupările intelectualilor români din a doua jumătate a veacului al XIX-lea și începutul celui al XX-lea. Studiile, dar mai ales colecțiile de material folkloristic, devin din ce în ce tot mai numeroase și voluminoase, deși atrag adesea, prin nesistematizarea lor, critici severe.

Nu e locul să reamintim toate obiecțiile, pe care noi cei de azi, suntem în drept să le aducem înaintașilor, care și-au îndeplinit datoria, așa cum au crezut de cuviință, față de creațiile populare. Ne mulțumim să menționăm un singur aspect al problemei. Folkloriștii secolului trecut și în parte și cei ai ultimelor decenii, au fost călăuziți în aprecierile lor față de cultura populară de două principii: cel « estetic » și cel « etic ». Rezultatul a fost, după cum era și de așteptat, că numai unele din aspectele sufletului popular au fost apreciate în adevărata lor valoare, altele trecând cu totul nebăgate

în seamă. Astfel au fost studiate mai mult speciile de literatură populară (baladele, basmele, doinele) proverbele și arta populară. S'au neglijat în schimb cântecele rituale (colindele, bocetele, descântecele) credințele, superstițiile, obiceiurile, datinile, etc., pentru a aminti numai aspectele principale ale spiritualității satului, lăsând la o parte celelalte manifestări din care s'a cercetat și mai puțin. Dar necunoașterea acestor probleme nu înseamnă decât tot atâtea puncte întunecate în icoana pe care diferitele discipline au căutat să o făurească despre satul românesc. Școala sociologică a profesorului D. Gusti are între altele și marele merit de a fi reacționat cea dintâi împotriva acestei perspective unilaterale. E de prisos să mai accentuăm, de pildă, cât de falsă ar fi icoana satului românesc, dacă n'am cunoaște măcar o parte din materialul magic, ce contribue în mare măsură la construirea concepției despre lume și viață a țăranului român. Materialul cules din Munții Apuseni, precum și din alte regiuni ale țării, poate arăta celor mai mulți intelectuali cât de puțin se cunoaște structura intimă a mentalității sătești.

Aceasta firește are alături de interesul științific pur, și un interes practic de pedagogie și politică a națiunii. Aproape în fiecare zi adresăm discursuri către « talpa țării », sau dăm cel puțin sfaturi « către gospodari » cum să muncească ogoarele, să-și îngrijească sănătatea, să-și cultive sufletul ș. a., uitând, sau mai de grabă ignorând că sufletul țăranului nu este cel al unui copil — fals conceput și el ca o « tabula rasa » — gata să primească tot ce i se spune. Sufletul țăranului este plin de experiențe ancestrale, multi milenare, fiind stăpânit, uneori chiar torturat, de elemente arhaice, ce vin din străfundurile istoriei. El are o viziune organizată despre lume formată prin colaborarea generațiilor din elemente de experiență empirică, dar mai ales sufletească. Motivele religioase și magice contribue în primul rând la organizarea acestei viziuni. Orientarea practică în viață a țăranului român este strâns legată cu viziunea magică.

De sigur nu suntem cei dintâi care ne ocupăm de superstițiile și obiceiurile magice ale poporului român. Colecțiile de acest gen — deși nu atât de numeroase pe cât de bogat este materialul magic — nu lipsesc. Numai că aceste colecții, pe lângă faptul că nu cuprind decât materialul neorganizat, mai păcătuesc printr'o falsă perspectivă în care este prezentat materialul. Credințele și superstițiile adunate de folkloriștii noștri sunt considerate ca niște relicve ale trecutului, « supraviețuiri », cum spunea Tylor, dintr'o civilizație moartă închisă într'o civilizație vie. In realitate însă aceste « credințe deșarte » nu sunt « moarte », ele trăiesc și uneori cu o vitalitate extrem de robustă în satul românesc. Superstițiile, credințele și obiceiurile magice sunt elemente *vii* care se încadrează într'un tot organizat pe care noi îl numim *viziune magică*, fără de care nu pot fi înțelese și apreciate în adevărata lor

valoare. Vom vedea cât de numeroase și de variate pot fi aceste elemente magice prezente și în cele mai neînsemnate momente ale vieții omenești. De aceea în cercetările noastre la teren am urmărit în primul rând legătura organică a motivelor magice și rolul pe care îl ocupă în mentalitatea satului constituind ceea ce s'ar putea numi *activitate* sau *viață magică*.

O altă importanță pe care o pot avea studiile asupra magiei la Români este de natură teoretică. In ultimul timp s'a discutat foarte mult în sociologie și etnologie problema mentalității primitive reprezentată în special prin Lévy-Bruhl. Intru cât rezolvarea acestei probleme e în funcție în primul rând de cunoașterea elementelor magice, e suficientă și numai o elementară orientare în mentalitatea satului românesc pentru a-ți da seama că prin bogăția materialului magic de care dispunem se pot aduce contribuții prețioase, dacă nu la o teorie generală asupra magiei sau a mentalității primitive, cel puțin la cunoașterea materialului în sine, care trebue colecționat și făcut cunoscut acelora care s'ar interesa de el.

Mărturisesc că e dureros pentru noi Românii să constatăm, că din lipsa de interes pe care am dovedit-o în trecut, cu toată bogăția materialului, în operele monumentale de studii comparative, de sute și de mii de pagini, cum este acea « Ramură de aur » a lui Frazer, nu suntem amintiți decât de două ori, dar și atunci, se pare, prin intermediul lui Manhardt [1]), care la rândul său a luat informațiile din lucrarea unui folklorist saxo-român din Ardeal [2]). Cu aceasta am rostit un al doilea motiv, de natură mult mai subiectivă, care ne-a determinat preocupările noastre: dorința de a face cunoscut materialul românesc. Dar s'ar putea răspunde că cel puțin în ultimele decenii folkloriștii noștri au adunat din ce în ce tot mai mult material referitor la superstiții, credințe, practici și descântece [3]) și poate ar fi necesară o operă de traducător într'o limbă străină așa cum s'a și încercat [4]).

---

[1]) Wald- und Feldkulte, Berlin, 1875.

[2]) *W. Schmidt*, Das Jahr und seine Tage, Sibiu, 1866.

[3]) Totuși în comparație cu literatura și în special cu poezia populară superstițiile și credințele n'au fost studiate aproape de loc la noi. Chiar colecțiile sunt foarte puțin reprezentative: *G. F. Ciauşanu*, Superstițiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi și nouă, București, 1914. *A. Gorovei*, Credințe și superstiții ale poporului român, București, 1915. *E. Niculiță-Voronca*, Datinele și credințele poporului român, 1903. In ceea ce privește descântecele: *S. Fl. Marian*, Descântece poporane române, 1886. *Idem*, Vrăji, farmece și desfaceri, 1896. *A. Gorovei*, Descântecele Românilor, București, 1931. (Cu o bibliografie aproape completă asupra descântecelor românești).

[4]) Datorită îndemnului venit din partea eruditului filo-român Angelo de Gubernatis, *A. Gorovei* a publicat în « *Revue des Traditions populaires* » o prezentare sumară a obiceiurilor noastre dela naștere, nuntă și înmormântare (apărute și în Bibl. populară « Minerva », Nr. 33, 72). Mai târziu *M. Beza* a publicat un studiu Paganism in roumanian

Nimic mai eronat decât o astfel de argumentare. E adevărat că avem mulți folkloriști — mărturisim de asemenea că pentru unii avem toată admirația — dar entusiasmul și sacrificiile pe care le aduc în acest domeniu nu pot suplini decât o parte din lipsa lor de pregătire științifică. Credem însă că datoria noastră, având în vedere condițiile în care au lucrat [1]), nu este de a-i critica pentru ceea ce au făcut și a-i învinui pentru ceea ce n'au făcut, ci punându-ne la curent cu noile teorii și cu noile metode, să depunem alături de o serioasă pregătire științifică, cel puțin atâta entusiasm, de cât au fost capabili ei pentru studiul culturii noastre populare. Aceasta n'ar trebui s'o uite niciodată « specialistul » mai ales când este tânăr.

Un alt motiv și îndemn pentru studiul întreprins ni l-a oferit peisajul spiritual al satului românesc. E adevărat că satele noastre, mai ales cele răsfirate pe coame de dealuri, sau ascunse în fundul văilor, sunt bogate în elemente magice. Dar e deajuns să te apropii de marile căi de comunicație, sau de centrele industriale și comerciale, pentru a-ți da seama că oricât de străveche ar fi mentalitatea de azi a satului, ea nu poate dăinui o veșnicie, căci fluidul care-i dă viață seacă pe zi ce trece. Și cu fiecare octogenar ce se stinge în anonimatul unui cătun de munte se închide pentru totdeauna o taină și se pierd semnificații pentru gesturi rămase neînțelese. Iată de ce studiul acestei mentalități trebue început cu o zi mai devreme. Aceasta cu atât mai mult cu cât în cercetările folkloristice acest aspect a fost în general neglijat. G. Vâlsan, îndrăgostitul de sufletul neamului, a atras cel dintâiu (1911) atenția asupra acestui lucru: « Dacă vom întârzia și de acum înainte la poezie populară, basme și ghicitori, la ștergare, opreje, strâchini și furci crestate, atunci ce se numește străveche cultură populară va dispărea în mare parte fără să fie studiat » [2]).

---

folklore, London, 1928 și *M. Vulpescu*, Les coutumes roumains périodiques, Paris, 1927. Cu toate criticile ce i s'au adus ultimei lucrări (cf. *P. Caraman*, Datinele românești în limba franceză. Contribuție critică asupra folklorului român în străinătate. București, 1934), străinii au fost bucuroși de posibilitatea de a cunoaște o parte din folklorul românesc, iar *A. v. Gennep* a găsit-o demnă de o prefață. In privința importanței pe care o prezintă credințele și datinele noastre amintim că *Artur R. Wrigt*, vicepreședintele societății « *Folklore* » din Anglia, a spus într'o conferință la Vălenii de Munte că « România e poate cea mai interesantă țară din Europa în această privință ». Cf. « Lamura », An. II, p. 965.

[1]) In afară de o pregătire elementară pe care le-o dădeau școlile de pe acele vremuri, de studii de « specialitate » nici vorbă, vechii folkloriști și încă dintre cei mai remarcabili au avut în viață rosturi destul de modeste (preoți, învățători, militari, advocați, șefi de gară, etc.), încât « criticii » chiar când au fost de talia unui Ovid Densusianu ar fi trebuit să țină seamă de această situație.

[2]) *G. Vâlsan*, O știință nouă: Etnografia, Cluj, 1927, p. 37.

Acestea sunt argumentele principale care ne-au îndreptat atenția asupra fenomenelor magice la Români. Inainte de-a încheia această introducere, se mai impun însă câteva precizări în ceea ce privește metoda utilizată, întrebuințarea diferiților termeni și punctul de vedere adoptat de noi.

B. *Chestiuni metodologice.* In paginile acestei lucrări vom întrebuința adeseori cuvintele « mentalitate primitivă », « mentalitatea satului », element « magic » ș. a. Ținem să precizăm dela început că pentru noi atât mentalitatea primitivă, cât și cea rurală sătească, este constituită dintr'o serie întreagă de factori, între care se află și cel magic. Dar această mentalitate nu poate fi redusă la niciunul din factorii ei componenți, fără pericolul simplificării, nici chiar la elementul magic, care joacă totuși un rol mai important decât ceilalți, mai ales în comparație cu mentalitatea omului civilizat. Mentalitatea satului trebue înțeleasă ca un complex de factori între care alături de elemente religioase, mitice, empirice, se află și cele magice într'o proporție variabilă în sensul și după gradul de autenticitate al satului. Această mentalitate este însă ireductibilă la oricare din factorii componenți, fără a se aduce prin aceasta prejudicii importante cunoașterii sale. Deci, pentru a avea o icoană completă a mentalității satului românesc, nu avem dreptul să eliminăm niciunul din factorii ei, ci trebue să-i studiem în toată complexitatea și interferența lor.

Studiind mentalitatea țăranului român în cadrul unei unități sătești sau regionale, vom putea distinge în general trei mari categorii de fapte, ce se amestecă în diferite proporții: magice, religioase și empirice [1]). Prioritatea acestor elemente nici nu se poate discuta toate fiind extrem de vechi. Această cercetare integrală este posibilă însă numai până la un anumit grad de adâncime al cercetărilor, adică la începutul investigațiilor, când materialul este mai puțin bogat, sau la sfârșitul unor îndelungate cercetări în alcătuirea sintezelor. Ea nu e posibilă în epoca de cercetare intensă și mai ales în cercetările la teren când sunt făcute de o singură persoană. A nota tot ce știe un singur țăran despre viață și lume sub triplul aspect al magiei, religiei și experienței, întrece adesea posibilitățile unui singur anchetator. Cel puțin la teren munca trebue divizată prin colaborare, restrângând astfel domeniul de cercetare al unui anchetator. Deci pentru ușurarea cercetărilor la teren se poate limita activitatea cuiva la un singur aspect al acestei mentalități, dar având mereu conștiința procesului de abstractizare și ținând seamă de conexiunea fenomenelor. Limitarea se poate face fie prin reducerea numărului

---

[1]) In cadrul Școalei Sociologice a d-lui Prof. *D. Gusti* s'au publicat două studii asupra mentalității satului privită sub triplul ei aspect: *Gh. Focșa*, Contribuție la cercetarea mentalității satului, « Arhiva pentru știința și reforma socială », X, 1932, p. 159—174. *Idem*, Aspectele spiritualității sătești, « Sociologie Românească », II, 1937, p. 197—211.

de informatori, fie prin restrângerea problemei urmărite la un singur aspect al mentalității satului, cum ar fi de ex. studiul elementelor magice. Dar și în acest caz subiectul este extrem de vast, silindu-te să reduci cercetarea fenomenului fie la o unitate socială mai mică, fie studiind numai anumite probleme[1])

Problema delimitării obiectului ne-a apărut dela început ca esențială, când ne-am hotărît să participăm la cercetările monografice din Munții Apuseni pentru studiul magiei. Decișî să studiem elementele magice, ne-am dat imediat seama că pentru a urmări o astfel de problemă în toate detaliile ei și în întreaga regiune de aproape patruzeci de sate ar trebui ani întregi sau un număr mai mare de anchetatori și nu câteva luni pe care le aveam la dispoziție. In loc însă de-a limita cercetările la unități sociale mai restrânse, sau la studiul unor anumite capitole, noi am preferat o a treia posibilitate și anume de a studia întregul domeniu al magiei, dar numai în ceea ce constitue *elementele* sale *esențiale*. De asemenea cercetând întreaga arie de patruzeci de sate, am dat mai multă atenție satelor retrase, care prezintă o mai mare bogăție de elemente magice. Cercetând momentele esențiale din domeniul magiei, am obținut trei aspecte principale ale problemei.

a. Primul moment îl constitue schițarea concepției, sau a « viziunei magice », pe care țăranul și în același timp omul primitiv și-o face despre lume și viață și trasarea articulațiilor principale ale acestei viziuni așa cum reies din credințele, superstițiile, mitologia și experiența țăranului român din Munții Apuseni.

b. Odată schițată această viziune magică de ansamblu, comună întregului sat sau regiune, am trecut la al doilea moment esențial, la apariția în cadrul viziunei magice a unei situații privilegiate, în care anumiți membri ai grupului social dispun de mai multe avantaje, cunoscând un număr mai mare de elemente magice și constituindu-și o tehnică avansată numită « vrăjitorie ».

c. Studiind mai de aproape aspectele magice ale satului românesc și tehnica utilizată în diferite practici, se oferă dela sine, prin frecvența ridicată, o tehnică individuală, « descântecul » sau incantația magică, ca un al treilea moment esențial în domeniul fenomenelor magice.

Mai precizăm că pe măsură ce ne-am restrâns domeniul de cercetare în jurul acestor momente singulare, am sporit cercetările în intensitate.

---

[1]) Un astfel de exemplu ni-l oferă în cadrul școalei sociologice dela București d-na *Ștefania Cristescu-Golopenția* care a studiat elementele magice în legătură cu gospodăria în satul Drăguș, sau diferite practici magice în celelalte sate cercetate. Cf. Gospodăria în credințele și riturile magice ale femeilor din Drăguș. Extras din « Monografia Drăgușului », București, 1940; Practica magică a descântatului de « strâns » în satul Cornova, « Arhiva pentru știința și re orma socială », 1932, p. 371—380. L'agent magique dans le village de Cornova, « Archives pour la science et la réforme sociale », XIII, 1936, p. 119—137.

Analiza acestor elemente principale au determinat și cele trei părți ale lucrării intitulate: viziunea magică, vrăjile și descântecele.

In ceea ce privește tehnica cercetărilor noastre la teren, credem că e de prisos să mai stăruim asupra ei, ea putându-se deduce din prezentarea materialului publicat. Adăogăm doar câteva indicații metodologice generale, referitoare la culegerea materialului și mai ales la interpretarea lui [1]).

Ca în orice altă cercetare la teren și în studiul magiei este necesară, alături de *înregistrarea* autentică a materialului, și *interpretarea* și *sintetizarea* lui. Cum în aceste operații rațiunea și chiar imaginația noastră joacă un rol im-

---

[1]) Indrumări asupra tehnicei monografice inclusiv studiul mentalității populare se pot găsi în volumul « Indrumări pentru monografiile sociologice » (București, 1940) publicat sub conducerea științifică a d-lui Prof. *D. Gusti* și cea tehnică a d-lui *T. Herseni*. Cum însă « *metoda* » este în primul rând « *cunoștință* » și numai după aceea « *tehnică* » preferăm să recomandăm acelora care i-ar interesa studiul problemelor de magie, în locul planurilor și chestionarelor, bibliografia care le-ar putea indica lectura necesară. Astfel pentru literatura franceză și europeană în general se poate consulta: *Arnold van Gennep*, Manuel de folklore français contemporain, Paris, 1938, vol. IV, p. 557—595, iar pentru literatura germană și universală bibliografia publicată de *Hoffmann-Krayer* în introducerea monumentalei lucrări *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens*, Berlin, 1927, vol. I, p. XV—LXXI, care cuprinde studiile asupra magiei din cele mai vechi timpuri până la 1927. După această dată se va consulta cap. X—XII din *Volkskundliche Bibliographie*, Berlin-Leipzig, 1927, inițiată tot de *Hoffmann-Krayer* și continuată de *O. Geiger*. Pentru materialul românesc se va consulta bibliografia din *Anuarul Arhivei de Folklor*, vol. I—VI, 1930—1942. In volumul II al acestui Anuar se găsește și bibliografia lucrărilor folkloristice publicate de Academia Română până la 1930.

Când cercetătorul va fi consultat măcar o parte din materialul publicat va putea să-și alcătuiască singur un plan de lucru pentru problemele ce-l interesează. In caz de comoditate intelectuală va putea utiliza unul din chestionarele existente: *Hoffmann-Krayer*, Questionnaire relatif au folklore suisse, p. 28—36; *P. Saintyves*, Manuel du folklore, 1936, p. 71—72; *Ch. Burne*, The Handbook of Folklore, p. 320—323; *Ion Mușlea*, Credințe și povestiri despre duhuri, ființe fantastice și vrăjitoare (Chestionarul V al Arhivei de Folklor, litografiat, 1932); *Șt. Cristescu-Golopenția*, Cercetarea credințelor și riturilor domestice ale țărănimii românești. Extras din vol. Indrumări pentru monografiile sociologice, 1940; etc. In ceea ce privește chestionarele trebue să accentuăm și noi faptul subliniat de nenumărate ori că sunt insuficiente și adesea « duc la erori, menite să falsifice realitatea » (*D. Gusti*, Problema Sociologiei, București, 1940, p. 56—57). Făcând abstracție de faptul că uneori sunt improprii pentru aplicare, mai ales în cazul magiei, chestionarele cuprind întotdeauna elemente de prisos pentru o regiune oarecare și sunt lipsite de altele găsite la teren. Utilizarea exclusivă a chestionarului anihilează inducția, adică tocmai metoda de a găsi elemente noi, inedite, oferind cercetătorului numai materialul stereotip. Pentru a remedia acest neajuns chestionarul va trebui luat numai ca punct de plecare și va trebui necontenit refăcut la teren.

portant, va trebui să luăm toate precauțiunile necesare pentru a nu atribu faptelor interpretări greșite, privindu-le prin prisma gândirii noastre, ajungând astfel la concluzii false. In acest scop, am formulat din adevăruri generale, spuse și de alți cercetători, următoarele opt reguli, primele trei privind cercetarea la teren, iar ultimele sistematizarea materialului și elaborarea propriu zisă:

1. Inregistrarea atentă, fidelă și completă a oricărei informații ce privește problema magiei.

2. Verificarea imediată a informațiilor prin discuții de interpretare cu nformatorul respectiv și controlarea ei prin alți informatori. Dacă nu e posibilă o controlare precisă a fiecărui motiv, atunci cel puțin o verificare aproximativă.

3. Cercetarea cu mai multă atenție a elementelor magice care se întâlnesc mai des în viața satului, deoarece frecvența fiecărui motiv își are semnificația sa.

4. Clasificarea materialului în ordinea ce pare cât mai naturală, mai organică din punctul de vedere al desfășurării vieții sătești, făcând abstracție de teoriile cunoscute.

5. Completarea cercetărilor prin revenirea la teren, sau prin material cules de alți cercetători din aceeași regiune, sau din regiuni apropiate.

6. Odată aranjat materialul pe capitole, să se încerce o interpretare a lui prin sine, adică nerecurgând la nicio teorie străină sau personală, ci mulțumindu-te cu ceea ce-ți oferă informațiile culese la teren.

7. Să se încerce o teorie a faptelor, ținând seamă de semnificația pe care o au în lumea satului și fiind mereu atent de a nu atribui faptelor semnificații pe care nu le au. Deci să se stabilească « cum » se comportă faptele « în sine », din punctul de vedere fenomenal în mentalitatea țăranului, făcând abstracție de mentalitatea noastră.

8. Utilizând și teoriile predecesorilor, referitoare la interpretarea faptelor, adică la modul cum se comportă faptele în perspectivă magică, să se tindă la o teorie generală pentru a explica « de ce » se comportă astfel fenomenele magice.

De sigur, regulile enumerate sunt condițiile ideale ale unui studiu științific și în parte au fost respectate și în alcătuirea acestei lucrări. Astfel sunt regulile privitoare la adunarea materialului la teren, coordonarea lui în părți organice, interpretarea prin sine a materialului și chiar formularea unor teoretizări referitoare la aspectul fundamental al gândirii magice. In ceea ce privește însă ultima regulă enunțată de a elabora o teorie generală care să explice « de ce » se comportă fenomenele magice așa precum se comportă, trebue să mărturisim dela început că nu vom putea ajunge în cursul acestei lucrări. Dată fiind limitarea domeniului de cercetare la elementele magice

aparținând unui grup social redus, o parte din regiunea Moților, care nu reprezintă decât un mic fragment din omenire, nu ne putem permite să formulăm concluzia finală în ceea ce privește sensul ultim al fenomenelor magice. O teorie generală asupra magiei se poate deduce numai din materialul comparativ cules dela cât mai multe faze ale omenirei (numărul popoarelor interesează mai puțin) și numai în strânsă legătură cu studiul evoluției gândirii omenești și în special în legătură cu teoria cunoașterii.

Intrezărim totuși și anticipăm de pe acum că această teorie generală despre magie o vedem rezolvându-se în dependență de studiul conceptului magic *mana*, noțiune ce ni se pare fundamentală în domeniul gândirii magice. De aceea acestei lucrări monografice asupra magiei în Munții Apuseni i-a urmat în mod firesc o a doua de natură comparativă referitoare la conceptul de mana[1]), studiat atât la Români cât și la alte popoare și va trebui să-i urmeze o a treia lucrare de sinteză și teorie finală, care va căuta să răspundă la acel «de ce» al fenomenelor magice și să fixeze locul pe care-l ocupă magia în evoluția spiritului omenesc. De sigur, realizarea concretă a acestui plan va necesita o serie de cercetări de mai mulți ani.

---

[1]) Vezi studiul nostru: Mana în folklorul românesc. Contribuții pentru cunoașterea magicului, Sibiu, 1944, 132 p.

PARTEA INTÂIA

VIZIUNEA MAGICA

I. Spaţiu, magie, mitologie.
II. Timp, şansă, număr.
III. Vieaţă, tehnică, medicină.

I. SPAȚIU, MAGIE, MITOLOGIE

CUPRINSUL: 1. *Introducere.* — 2. *Spațiul matematic, psihologic și magic.* — 3. *Structuralizarea magică a spațiului.* — 4. *Valoarea magică a «întâlnitului» și a direcțiilor.* — 5. *Locuri «indicate», «oprite», «sfinte» și «rele».* — 6. *Geografie mitologică: Zmeii, Ielele, Vâlva, Pricolicii, Vârcolacii și Șolomonarii.*

1. Incercând să pătrunzi în viața spirituală a satului românesc, ți se oferă, la prima întâlnire cu țăranii, ca fapte de observație curentă, o sumedenie de credințe, obiceiuri, gesturi, expresii, fragmente de mituri, rețete practice cu aspect magic, formule de incantație, descântece, obiecte cu proprietăți magice ș. a. m. d., care toate au un rost bine precizat în mentalitatea țăranului nostru, dar care pentru un cercetător neinițiat se prezintă într'o fragmentare haotică, ce poate constitui o piedecă serioasă în colecționarea metodică a materialului. De aceea, cea dintâi operație ce se impune cercetătorului este de a găsi ordinea naturală a acestor fragmente de gândire magică, adică de a reconstitui din ansamblul lor icoana despre lume și viață văzută în perspectivă magică. Dată fiind necesitatea acestei «reconstituiri», regula a șaptea, de care am vorbit mai sus, de a interpreta faptele prin sine și în cadrul mentalității satului, are aci o deosebită importanță.

Analizând viziunea magică despre lume, ea ne apare mult mai complexă și în același timp mult mai confuză decât viziunea omului de știință, sau chiar decât aceea pe care ne-o dau simțurile noastre. Astfel lumea văzută prin prisma științei actuale e o realitate aritmetică, sistematizată în noțiuni generale și subordonate, de o evidentă claritate. Dela Universul astronomic, dela infinitatea spațiilor cosmice până la infuzorii, dela macro- la microcosmos, totul e orânduit în regnuri, genuri și specii, constituind categorii ce se subordonează la nesfârșit. In afară de sistemul noțiunilor generale și subordonate, știința a mai fost ajutată în raționalizarea Universului și de noțiunea numărului. Spațiul și timpul sunt reduse de omul de știință la raporturi numerice și cea mai deplină ordine domnește în Universul științific.

Aceasta bine înțeles pe plan teoretic, căci în ordinea naturală a fenomenelor, Universul e destul de bogat în surprize, chiar și pentru oamenii de știință.

In lumea sensibilă, adică în lumea văzută și trăită cu simțurile noastre, lucrurile se prezintă altfel. Aci orizontul spațial se rotunjește egocentric în jurul omului și timpul se socotește prin succesiunea generațiilor. Universul, ce trece dincolo de sfera experienței sensibile a omului, rămâne doar obiectul speculațiilor științifice și metafizice. Iată și numai din aceste câteva trăsături esențiale cum se diferențiază cele două concepții despre lume. De o parte avem un Univers infinit, matematic, catalogat până la ultima părticică — Universul științific — iar de altă parte, o lume rotunjită la destinul unui singur exemplar uman, mai puțin geometrizată și limitată la experiența adesea confuză a simțurilor. Și totuși aceasta este lumea concretă în care trăim.

Perspectiva magică asupra lumii va avea o structură intermediară între cele două amintite: lumea văzută magic este o realitate gândită și trăită în același timp. Pentru a expune cât mai sistematic această viziune, am căutat să-i găsim coordonatele sau dimensiunile principale pentru a le analiza pe fiecare în parte. Coordonatele despre care vorbim sunt spațiul, timpul, numărul și viața.

2. In concepția fizică și matematică, începând dela Euclid până la Newton și chiar până în zilele noastre, spațiul e conceput ca o întindere tridimensională, infinită și omogenă. In acest sens orice fragment de spațiu este egal cu altul de aceeași mărime, indiferent de direcție, de sistemul de parcurgere, sau de alte considerații. In schimb spațiul sensibil, oferit de simțurile noastre, este, după cum am mai spus, mărginit la orizontul spațial în care ne ducem existența și se desfășoară experiența noastră, iar dincolo de acest orizont simțurile noastre nu ne afirmă nimic. De asemenea față de spațiul geometric, spațiul sensibil nu este omogen. Nu este indiferent că mergi înainte, înapoi, la dreapta sau la stânga.

Concepția magică despre spațiu, s'ar putea spune, că se apropie mai mult de cea a experienței sensibile. De spațiul geometric spațiul magic se caracterizează prin aceea că fiecare parte din el e prevăzută cu accente magice. Câtă vreme spațiul geometric poate fi împărțit în infinite părți fără figură, în cadrul celui magic orice parte are aceeași figură ca și întregul. De asemenea pentru gândirea magică locul pe care îl ocupă un lucru, face parte din însăși existența sa.

3. In afară de observațiile de mai sus, făcute în special de E. Cassirer în « Gândirea mitică » [1]), Lévy-Bruhl vorbește și dânsul despre structuralizarea magică a spațiului la popoarele primitive. Primitivul când privește

---

[1]) Analizate de *L. Blaga*, în lucrarea Despre gândirea magică, București, 1941, p. 33.

împrejur, nu vede ca noi numai coline, nisip, boschete, râuri, pietre etc. Pentru el fiecare detaliu îi vorbește. El cunoaște din copilărie semnificația fiecărui loc, încât viața lui se desfășoară, după expresia lui Lévy-Bruhl într'un *peisaj de mitologie în relief* [1]). Lucian Blaga vorbind despre satul românesc, amintește de asemenea despre *o geografie mitologică* a țăranului român [2]). Date fiind aceste structuri speciale prin care e văzut spațiul de către omul primitiv și țăranul român, să vedem ce ne oferă în acest sens materialul cules din Munții Apuseni.

4. O temă foarte răspândită în cultura popoarelor, este credința că persoanele sau animalele întâlnite în drum sau la plecare într'o călătorie, adică ceea ce-ți « iese înainte », au o semnificație importantă pentru rezultatul, bun sau rău, la care vei ajunge la sfârșitul acelui drum sau acțiuni întreprinse. E de notat că întâlnirea cu astfel de ființe are o semnificație magică numai în timpul unei călătorii sau acțiuni întreprinse, deci numai parcurgând un anumit spațiu, drumul și numai în timpul călătoriei. Astfel în Munții Apuseni se crede că dacă iese în cale cineva cu vase goale « n'ai noroc, îi rău » [3]). « Eu dacă îmi iasă cu gol, știu că nu reușesc. Când mi-o ieși cu vasul plin, atunci știu că am noroc » [4]). « Eu odată am plecat la munte și mi-o ieșit o muiere cu donițile goale și numa am trecut și mi-o luat roata dela car și țundra. Și numa nu m'o sugrumat, că am tăiat baierile cu brișca » [5]). Popa de asemenea nu-i bine să-l întâlnești că-i talpa Iadului [6]). La fel nu e bine să întâlnești iepure, sau să te întorci înapoi din drum [7]). Când mergi la vânătoare sau la pescuit, să nu te întrebe nimeni unde te duci [8]). Intrezărim aci o legătură cauzală între continuarea direcției în spațiu și între reușita unei acțiuni. Prin faptul că te întorci înapoi, sau te întreabă cineva unde te duci, pierzi norocul pe care l-ai fi avut. In domeniul vrăjilor legătura e și mai strânsă. Când se aduce apa « neîncepută » dela izvor, sau se transportă un obiect vrăjit, persoana respectivă nu trebue să se uite înapoi, să nu fie văzută de nimeni, să nu vadă pe nimeni, să nu scuipe, să nu vorbească, ș. a., pentru ca nu cumva prin aceste acțiuni să se împrăștie și să se piardă în spațiu puterea vrăjii.

In ceea ce privește *direcțiile*, se spune că nu e bine să faci anumite acțiuni (în legătură cu necesitățile biologice) în contra vântului sau a

---

[1]) *Lévy-Bruhl*, L'Expérience mystique et les symboles chez les primitifs, Paris, 1938, p. 16.

[2]) *L. Blaga*, Elogiul satului românesc, București, 1937, p. 5.

[3]) Ocoliș, Petru Sbânca, 58 ani.

[4]) Ocoliș, Vasile Brata, 54 ani.

[5]) Ocoliș, Toader Crețu, 75 ani.

[6]) Ocoliș, Nastasie Mulea, 70 ani.

[7]) Ocoliș, Petru Sbânca, 58 ani.

[8]) Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza, 61 ani.

soarelui [1]). Pe de altă parte există alte acțiuni, în special vrăji, ce se execută numai cu fața întoarsă spre Apus sau spre alte puncte cardinale. Astfel, la terminarea descântecului pentru alungarea ploii, descântătoarea împlântă un topor spre Răsărit, al doilea spre Apus, iar al treilea dincotro vine ploaia [2]).

5. In legătură cu facerea anumitor vrăji, *locul* unde sunt făcute joacă un rol important. Despre pricolici, (în Munții Apuseni li se spune și « strigoi »), se crede că se duc la un spin în pielea goală și se dau de nouă ori peste cap [3]). Vraja ciumei, constând dintr'un ritual variat, sfârșește prin purtarea unei cămăși peste șapte hotare și lăsarea ei « la vamă » sau « între hotare » [4]). Mătrăguna pentru dragoste se aduce din mijlocul pădurii de unde nu se aude cocoșul cântând.

Există de asemenea *locuri oprite*, unde nu e bine să pui anumite lucruri. Astfel nu se pune sita de cernut sau furca de tors pe masă sau în pat, că se îmbolnăvește torcătoarea și căpiază oile [5]). Același lucru se respectă pentru căciula bărbaților [6]) și sarea oilor [7]), iar cojile de nucă nu se pun în foc că se usucă nucii și cele de alune, fiindcă te dor măselele [8]). De asemenea nu se pun în foc trocile de lapte, pentru a nu avea pagubă în vite [9]). Nu se doarme în casă nouă că moare cineva din ai casei. De aceea când se face foc întâia oară într'o casă nouă, se chiamă un « bărăntociu » (cerșetor) să doarmă acolo [10]).

Alături de locuri oprite există și *locuri sfinte*, care transmit lucrurilor calități magice. O femeie din județul Bihor spăla cu apă pregătită pentru « feredee » (băi) sfeșnicile dela biserică [11]), iar altele întrebuințează bucăți de haine preoțești pentru a se afuma cu ele [12]). Se creează astfel o legătură directă între obiectul sau ființa și locul pe care îl ocupă acel obiect sau ființă.

---

[1]) Ocoliș, Dochie Cora, 52 ani.

[2]) *Gr. Tocilescu*, Materialuri folkloristice, 1900, vol. I, p. 1549.

[3]) Poșaga-de-Jos, Tudoră Urs, 38 ani.

[4]) Ocoliș, Sava Sbâncă, 50 ani.

[5]) Ocoliș, Nastasie Mulea, 70 ani.

[6]) Ocoliș, Vasile Brata, 54 ani.

[7]) Ocoliș, Nastasie Mulea, 70 ani.

[8]) Ocoliș, Vasile Brata, 54 ani.

[9]) Ocoliș, Vasile Brata, 54 ani.

[10]) Ocoliș, Maria Sbâncă, 70 ani. « Pentru noroc la casă se pune în fundamentul casei o oală și o găină » (idem), uneori chiar bani și se chiamă popa să facă sfeștanie (Ocolișel, Ioan Borfotă, 24 ani).

[11]) Câmp, Raveică Teaha, 56 ani.

[12]) « Eu îs crâsnic la biserică și sînt mueri care cer bucăți de haine preoțești vechi. Se afumă cu ele, o aprinde cu tămâie când are un copil beteag ». Ocolișel, Miron Popa, 43 ani.

De aceea dacă ședzi pe urma unui bolnav, poți să-i iei boala [1]), dar aceasta nu din cauza contagiunii boalei, ci prin simpla contiguitate spațială. Tot astfel dacă vrei să-i faci rău unei persoane, n'ai decât să-i vrăjești urma întorcând-o cu pajiștea în jos sau uscând-o la fum [2]). Alte fragmente de spațiu sunt încărcate de accente magice: cimitirele, răscrucile, podurile, stâncile, peșterile, morile [3]), case părăsite, ș. a., constituind așa numitele « locuri rele » [4]), sau bântuite de ființe demonice. Astfel ia naștere *geografia mitologică* propriu zisă.

6. Cea mai populară ființă mitologică din Munții Apuseni, a cărei geografie este destul de desvoltată, pare să fie *zmeul*. In general se crede că zmeii locuiesc în stâncile Bedeleului din Munții Trascăului, la Scărișoara, sau în alte stânci din apropierea Arieșului. Ei se arată fie în formă de flacără, « pară de foc », plutind în aer, fie ca oameni, mai ales flăcăi, venind la jocuri și furând fetele frumoase. Iată câteva povestiri brodate pe această credință. « Eram de doisprezece ani și am fost servitor la notar, la Paşca și am pierdut vacile și vacile or fost la stânca aia, la Bedeleu. Am căutat pe la ora 11 noaptea după vaci. Și-a venit o pară din munte, lungă ca de doisprezece metri cântând și zicând: O fost zmeii » [5]). Mulți afirmă că zmeii au o cântare a lor specială numită « glasul zmeilor » [6]). « Eu am auzit că se vede câteodată o flacără. Dela Vulturească se ducea o flacără până la Stean. Seara se vede. Or fost zmeii. Zic cu ceterile acolo și la Scărișoara » [7]). « Spunea un bătrân că pe lângă Arieș mergea o lumineală cu zuruială mare și s'o îngrozit » [8]).

Zmeii, după cum am spus, veneau adesea și între oameni. Iată câteva astfel de « experiențe mistice », cum le-ar numi Lévy-Bruhl. « Moșul lui [9]) îmi povestea că tata era morar și zîcea cu cetera. Și venea ceva om necunoscut și se punea cu o pipă mare lângă el; îl îmbia cu duhan. Tata lua. Și dacă nu-l gâcea cu ceva vorbă, zîcea ceva de nu-i plăcea, se făcea o flacără mare

---

[1]) Ocoliș, Nastasie Mulea, 70 ani.

[2]) Ocoliș, Ignat Popa, 78 ani.

[3]) « Nu este moară să nu aibă dracu parte ». Ocoliș, Sava Sbâncă, 50 ani.

[4]) Dacă noi am găsi la o răscruce o batistă sau un alt obiect am avea imediat semnificația unui lucru « pierdut ». Țăranul nu va avea aproape niciodată această semnificație, ci pe aceea a unui lucru vrăjit, lăsat intenționat acolo, de aceea cu greu se va determina să-l ridice.

[5]) Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza, 61 ani.

[6]) Ocoliș, Nastasie Mulea, 70 ani.

[7]) Ocoliș, Nastasie Chiampău, 38 ani.

[8]) Ocoliș, Vasile Brata, 54 ani.

[9]) Al unei persoane ce era de față.

de-l stropea pe față »[1]). « Spunea mama că o fost un joc la podul de peste Arieș și-or venit doi ficiori faini și s'o apucat de joc și-o jucat cu fetele. Și s'o trezît numa din joc că se ridică la deal și s'or dus cu ele în treabă-și și nu le-o mai văzut nimeni »[2]). « Când am fost de doisprezece ani, ședeam la oi la hotar. Și o fost o fată vecină cu mine de 18-19 ani, neagră, urîtă la obraz și așa cânta de nu este granafor în lume naintea ei. Degetele la mână erau lungi ca fusele și cosea așa de minunat, că n'a fost om pe lume să coasă așa de minunat. Și nu sta cu nime de vorbă. Și numa tot cu capul în pământ. Și-o dus-o Zmeii în muntele Bedeleului și iar o adus-o. Și a doua oară o dus-o și n'o mai venit șuhan »[3]).

Alte ființe mitologice înrudite cu zmeii, cu ale căror imagini se contaminează adesea sunt *ielele*, « frumoasele », « vântoasele » sau « ali din vânt », care de asemenea « merg vâjeind și fluturând și făcându-se curcubeu » (vârtejuri)[4]). « Ielele frumoase joacă pe rît, nu le știe nimeni cum joacă, numai vedem că-i locu roată ca cum joacă hora și îi mai verde ca celălalt rît, se cunoaște că se face bureți. Dar le-o auzît destui că doară fac: șii-șii, pși, șueră. Morărița Ana o fost ziua pe la un deal și-o venit un vânt așa, aia ielele o fost »[5]). « Ali din vânt fluieră, alții zîc că și cântă. Peste care trec alea rămâne chilav. Am auzit că cine le aude zice:

Frumos, frumoaselor,
pe unde umblați
să nu stricați !

Când le aud fluerând oamenii se trag din calea lor »[6]).

---

[1]) « Era vorba că zmeii duceau oamenii pe colți (stânci) și pe care aveau ciudă îi stropeau cu jar pe față ». Ocolișel, Aurel Miclea, 43 ani. « Am auzit și eu de Cora Maștei că l-o dus zmeii de acasă până la Scărișoara. O venit acasă, da la Paști n'o fost acasă ». Ocoliș, Sava Sbâncă, 50 ani.

[2]) Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza, 61 ani.

[3]) Idem.

[4]) Idem. Un bogat și interesant material referitor la geografia mitologică a ielelor la Aromâni a publicat *P. Papahagi* în Materialuri folkloristice, București, 1900, vol. II, p. 231—238.

[5]) Ocoliș, Frăsîna Muntean, 53 ani.

[6]) Ocoliș, Saveta Sbâncă, 50 ani. Cf. *E. Petrovici*, Folklor dela Moții din Scărișoara. In « Anuarul Arhivei de Folklor », V, p. 159, text. 202. Teama de nenorocirile ce pot fi cauzate de iele este destul de pronunțată: « Spuneau bătrânii că la unii le strâmbă gura și picioarele ». Ocolișel, Iacob Faur, 25 ani; « Alea suce marha, omul, peste ce trece. Iau puterea dela orișice ». Este buruiană de « coată » și tămâe, afumă boii cu tămâe ». Ocolișel, Ana Lung, 50 ani. Pentru vindecare se folosește « lingura ielelor » o ciupercă. « Noi avem lingura hălor din vânt, cu coadă și cu găvan. Ii bine să te lecui cu ea. Ii la

Un motiv de geografie mitologică specific Munților Apuseni este *vâlva*, întâlnită mai ales în credințele « băieșilor ». Vâlva e un fel de ființă divină, care supraveghează și distribue aurul prin băi. Ea este invizibilă și numai celor mai curajoși se arată. Statura ei e înaltă și e îmbrăcată ca și băeșii, însă cu haine mai frumoase decât ale lor; are ștearț (lampă) în mână și ciocănește ca și ei prin baie. Credința băieșilor este că baia care n'are vâlvă, n'are aur, și când s'a sleit aurul într'o localitate ei zic: « A fugit vâlva băilor din aceste locuri în alte ținuturi »[1]). Despre vâlva băilor se mai vorbește și în legenda Muntelui Găina[2]). In regiunea Scărișoarelor se crede că există și vâlva pădurii. Imaginea ei se confundă adesea cu cea a «mamei pădurii» care pedepsește pe cei care taie pădurea[3]), sau chiar cu imaginile zmeilor, după cum se poate vedea din următoarea povestire: « Doi flăcăi au plecat într'o marți seara su Piatra Căldărilor să taie doaje. Su Piatra Căldărilor e un loc stâncos, sălbatec, înfiorător... Dintr'o dată s'au auzit din stâncărie un sgomot asurzitor ca de viori, clarinetă, gurdună. Au lăsat lemnele tăiate și au fugit din toate puterile. Era « Vâlva ». Acolo e sălașul ei, în locurile acelea sălbatece »[4]).

Pentru a completa geografia mitologică a Munților Apuseni mai spicuim câteva date din lucrările apărute. Pe Muntele Mluha se află *lacul zânelor*[5]), pe valea Tibrului umblă noaptea *paterii* — năluci îmbrăcate în haine albe și de bun augur dacă le întâlnești[6]), în mijlocul șesului Cricăului e *ochiul pământului* de care numai cei cu spiriduș se pot apropia[7]). La izvoarele Someșului Cald, nu departe de Piatra Boghii, se află *peștera zmeilor*[8]); iar în Munții Bedeleului pe culmea Urdașului *poarta zmeilor*[9]). La acestea mai putem adăuga diferite legende despre Jidovina, Detunata, Urieși și peșteri în care sunt ascunse comori și care se deschid numai la anumite intervale de timp[10]). Astfel orice element de geografie fizică, neobișnuit prin forma sau

---

altă casă, da n'am mai câștigat-o, s'o rupt, da tot este. In două trei locuri o fost dusă, la o jurincă, că nu știu ce baiu o avut ». Ocoliș, Frăsîna Muntean, 53 ani. Vezi și « moara ălor din vânt » la p. 170.

[1]) Credințe din Baia-de-Arieș. *Frâncu-Candrea*, Românii din Munții Apuseni (Moții), București, 1888, p. 40—41.

[2]) *Idem*, p. 67.

[3]) Cf. *Em. Petrovici*, op. cit., p. 164, text 228.

[4]) *Ibidem*, p. 163, text. 227.

[5]) *Frâncu-Candrea*, op. cit., p. 30.

[6]) *Ibidem*, p. 18.

[7]) *Ibidem*, p. 9.

[8]) *S. Moldovan*, Zarandul și Munții Apuseni, Sibiu, 1898, p. 142.

[9]) *Ibidem*, p. 193.

[10]) *Ibidem*, p. 217—218, 75—78, 23—24, 203.

structura sa, devine în mentalitatea populară, obiectul unei considerații speciale în care legenda și mitul dețin funcții quasi-explicative. Uneori acestor fenomene nu li se atribue numai nimbul unor origini mitologice, ci se bucură în consecință și de proprietăți magice. Din Munții Apuseni se pot cita izvoarele intermitente (izbucurile), cel mai vestit este lângă Vașcău, care determină la anumite zile adevărate pelerinaje de bolnavi. De asemenea și cel din Valea Poșegii a cărui explicație mitologică este o frumoasă și tragică poveste de iubire [1]) și despre care se crede că cine se va spăla în noaptea de Sânzâene pe față cu apa lui, nu va fi înșelat niciodată în iubirea sa.

Din exemplele citate privitoare la zmei și iele [2]), s'a putut vedea, cum în credința țăranului, aceste ființe supranaturale își au anumite locuri favorite unde locuiesc, sau pe unde trec mai des, constituind geografia mitologică a regiunii respective. Acest fapt este deosebit de semnificativ pentru mentalitatea satului, care localizează chiar ființele supranaturale în cadrul lumii concrete. Același lucru îl observase și Lévy-Bruhl în mentalitatea primitivă. Pentru primitiv tot ce există, tot ce se petrece, inclusiv lumea supranaturală, nu poate avea loc decât în orizontul său spațial. Iar desele experiențe mistice, care îl pun în contact cu lumea supranaturală îi conturează imaginile despre această lume.

Dar dacă zmeii și ielele fac parte dintr'o lume supranaturală, care numai din când în când participă la viața omenească, există alte ființe mitologice, care duc mai mult o viață omenească și numai temporar părăsesc individualitatea umană, primind puteri sau forme supranaturale. Astfel de ființe mitologice sunt *pricolicii* [3]), *vârcolacii* [4]), dar mai ales *șolomonarii* [5]).

---

[1]) *Ibidem*, p. 196—198.

[2]) Alte ființe mitologice despre care se mai aude vorbindu-se în Munții Apuseni sunt: « Mama pădurii » și « Mama vântului », Ocoliș, Nastasie Chiampău, 38 ani.

[3]) « Pricolicii se fac din oameni. Am auzit că se dă de trei ori peste cap și dacă le miști hainele de cum le pune el, nu se mai poate face om ». Ocoliș, Vasile Brata, 54 ani. « Am auzit că la Poșaga-de-Sus i-ar fi fost bărbatul pricoliciu. Și o fost puind pe boaghe fân și el s'o făcut pricoliciu și o venit la ea și o sdrențuit-o. Și după aia s'o desfăcut și s'o dat să-i coate în cap și o văzut sdrențele în dinții lui și n'o vrut să mai șadă cu el » (idem). « O fost odată câțiva lucrători la pădure și o făcut foc seara să cine. Și o venit un lup în apropierea lor la lumină și o șezut din sus de ei, și s'o uitat la ei cum cină. Un lucrător din ei o luat un dărab de pâine și i-o țîpat și lupul o grăit către ei: « Tu ești vânătoru de alaltăeri și nici atunci nu m'ai pușcat, că de umblai să mă pușți, pe mine nu mă pușcai și în noaptea asta pe toți bine vă sdrobeam. Și le-o mulțămit și și-o luat sara bună și s'o dus mai departe. Și la noi, la Deleni, o fost unu Ionici Gheorghe strigoi (pricoliciu) până acum doi ani, era cu ochii roșii ». Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza, 61 ani. « Pricolicii se fac în toată forma. Am auzit de un om că s'o însurat și făcea boaghe de fân. El s'o dus de acolo și s'o făcut țânc (un câne domnesc negru) și-o tot sărit la ea. Ea o tot dat cu năframa și dela o vreme cânele s'o dus. După aia o venit bărbatu-so și

Șolomonarii, după credința generală sunt persoane care merg călare pe balauri [1]) și poartă ploile și furtunile după bunul lor plac. Despre șolomonari se mai crede că învață sub pământ șapte ani [2]), iar alții cred că « șolomonarii se fac la Cheia Aiudului într'o peșteră. Se bagă șapte copii și ies numai șase. Unul rămâne să învețe și pe ceilalți. Dar nu știu care rămâne. Ei învață pe cărți ereticești [3]). Ei umblă adesea prin sate în formă de cerșetori și dacă li se refuză ceva pleacă amenințând. Atunci în curând se abate o mare furtună peste sat [4]). « Un bătrân o și văzut șolomonari. Și eu am văzut. S'o început ploaia din Dealul Trascăului. Era între prânz și amiază-zi, și eram la strâns. O mers de către Brateș. Nu era mai sus, ca formă de șarpe. Vine înaintea ploii, îi prăpăștenie mare atunci » [5]).

Cu cele spuse despre șolomonari am terminat seria de exemple referitor la geografia mitologică în legătură cu structura magică a spațiului. Dar odată ce spațiul a fost angajat în sfera de acțiune a ideii magice, el se va supune tuturor principiilor magice ca oricare alt obiect fizic. Astfel încât se poate vorbi, în cadrul mentalității sătești, alături de un spațiu impregnat de accente magice, sau de un spațiu care servește drept *cadru* de acțiune al agenților magici și de un al doilea aspect, în care spațiul devine însuși *obiect* al magiei. In privința aceasta tot mitologia șolomonarilor ne servește un exemplu.

---

o zis către el că unde o fost că o venit un câne. Ea o văzut în dinții lui strămătura din bulendrele ei și n'o mai stat cu el ». Ocolișel, Traian Zapra, 44 ani. O variantă asemănătoare a fost culeasă și din Ocoliș dela Frăsîna Muntean, 53 ani. « Am auzît oamenii că se fac strigoi, se duc la un spin în pielea goală și se dau de nouă ori peste cap, peste spini și se fac strigoi ca lupu ». Poșaga-de-Jos, Tudora Urs, 37 ani.

[4]) « Vârcolacii îs copiii car mor nebotezați, ăia mâncă luna ». Ocoliș, Nastasie Chiampău, 38 ani.

[5]) Numit în regiunea Scărișoarei și « Solomăț ». Cf. *Em. Petrovici*, op. cit., p. 164.

[1]) « Bălaur se face șarpele care nu-l vede nimeni 7 ani ». Ocoliș, Ignat Popa, 78 ani.

[2]) Ocoliș, Vasile Brata, 54 ani.

[3]) Ocoliș, Ignat Sbânca, 76 ani.

[4]) « Dela Bedeleu o fost un copil sărac și unu din hăia l-o luat și după șapte ani l-o mai întâlnit oamenii și era cam pământiu. Și n'o spus nimic, nimeni n'o știut unde o fost. Da s'o sfădit odată cu o muere. Și ferească Dumnezeu ce furtună o picat pe sat. Atunci o știut, iacă unde o fost Iacob ». Ocoliș, Ignat Sbâncă, 76 ani. « O venit un om la casa asta și o cerut să-i dea oloi de floarea soarelui că el o avut teasc. Și nu i-o dat. Și s'o dus la tovarășul lui și nici el nu i-o dat. Când o plecat o zis: « Mi-ți da voi, da n'oi primi ». Și după câtăva vreme i-o mânat apa teascul ». Ocoliș, Vasile Brata, 54 ani. Șolomonarilor li se mai spune și « zgrăbunțași », (Băișoara, Filea-de-Jos). « Când este vremea rea, este zgrăbunțaș care poartă ghiața și vine la om în formă de cerșetor și cere un ou, că alte lucruri nu mănâncă și dacă nu-i dai aduce ghiață ». Băișoara, Vasile Zaiu, 60 ani.

[5]) Ocoliș, Ignat Popa, 78 ani.

« Pe Mărea Ion din Poșaga-de-Jos l-o dus Nebunu (Necuratul) că o luat bani și l-o purtat un an, l-o băgat și prin temniță. Și s'o întâlnit șolomonaru cu el:

— Unde ai umblat, Ioane?

— Știe-mă amaru!

— Nu mă cunoști?

— Știe-te Dumnezeu.

— Eu te cunosc, știi, când erai la porci și mi-ai dat o coaje de mălai... Eu știu ce năcaz ai. Ai luat banii din grădină și i-ai mutat la șură și i-ai pierdut. Eu te pot scoate de aci, dar să nu-ți fie frică ce vezi ». Și s'o apucat să citească de trei ori. Or ieșit (dintr'un lac) mai mulți balauri și le-o dat cu căpăstru în cap până o ieșit al lui.

— Sui, Ioane! Ii zise șolomonarul.

— Stăi, zice Mărea, că mi-o căzut clopu din cap! (lui i s'o părut c'o clătit numa, s'o mișcat din loc).

— O, de mult am trecut de șeapte hotare! Ii răspunse șolomonarul. L-o dus la Răsărit și acolo erau niște hălaie (adăpătoare) cu cuțite și-i tăia (pe bălăuri) cu cuțitele. Ii tăia pentru răceală. Ș'o luat dela un făgădău două păhare de vin și s'o întors cu spatele unul la altul și așa o fost închinat și și-o spart paharul. Și l-o întrebat: « Cum vrei să mergi: ca vântul o ca gândul? » El o zis: « Ca gândul! » (că vântul de multe se lovește). O făcut în nisip ca formă de căruț să se sue pe el (căruțul desenat s'a transformat în căruță reală). Și odată o fost în Poșaga-de-Jos Mărea cu clopul lângă el » [1]).

Din această povestire se poate vedea cum datorită principiilor magice, în special principiului analogiei, spațiul se poate parcurge ca vântul sau ca gândul, neținându-se seamă de legile fizice ale vitezei și gravitației. Un alt exemplu de suspendarea legilor fizice ale spațiului îl constitue credințele în legătură cu călătoriile pe care le fac vrăjitoarele călare pe o limbă de meliță la Poșaga sau la Biharia [2]), precum și credințele în legătură cu aducerea iubitului plutind prin văzduh. Iată tot atâtea experiențe care ne dovedesc că mentalitatea țărănească în autenticitatea sa arhaică, privește adesea cu alți ochi, lucrurile despre care știința numită pozitivă pretinde a avea date obiective.

---

[1]) Ocoliș, Ignat Popa, 78 ani. Principiul care stă la baza acestei operații de transformare a desenului în căruț real, numit « cauzalitate prin analogie », stă la baza întregei magii « simpatetice », în care acțiunea magică se reduce la prefigurarea acțiunii sau obiectului dorit. Astfel în vrăjile de ploaie se trece adeseori apa printr'un ciur. Cf. *L. Blaga*, Inceputuri, artă, magie. In « Ferestre colorate », 1926, p. 3—9.

[2]) « La Biharia am auzit că se adună loajnicile (vrăjitoarele). De aci vorba din oameni: « Mă sui pe o limbă de meliță și odată mă duc la Biharia ». Ocoliș, Sava Sbâncă 50 ani. Vezi detalii la capitolul despre « Vrăji ».

II. TIMP, ŞANSĂ, NUMĂR

CUPRINSUL : 1. Structuralizarea magică a timpului. — 2. Valoarea magică a diferitelor momente ale zilei : înainte de răsăritul soarelui, după asfinţit, miezul nopţii. — 3. Experienţe mistice în timpul nopţii. — 4. Valoarea magică a zilelor săptămânii. — 5. Marile sărbători ca momente de concentrare ale timpului magic : Anul Nou, Apăbotează, Paştile, Sf. Gheorghe, ş. a. — 6. Coincidenţa fenomenelor şi cauzalitatea magică. — 7. Cantificarea timpului magic. — 8. Valoarea magică a numărului.

1. Timpul ca şi spaţiul a fost de multă vreme obiectul diferitelor discipline filosofice dela teoria cunoaşterii (Kant-Bergson) până la filosofia istoriei şi cea existenţialistă [1]). Nu lipsesc nici lucrări din domeniul sociologiei şi al filosofiei religiilor, care studiază problema timpului la popoarele mai puţin evoluate. Astfel este studiul lui H. Hubert şi M. Mauss, intitulat « Studiu sumar al reprezentărilor timpului în magie şi religie » [2]), precum şi capitolul despre timp din « Filosofia formelor simbolice » a lui E. Cassirer [3]). In lucrările lui Lévy-Bruhl se găseşte de asemenea un bogat materia asupra timpului la primitivi. In ceea ce priveşte materialul românesc, amintim alături de colecţiile folkloristice care aşteaptă să fie interpretate [4]),

---

[1]) *C. Rădulescu-Motru* în lucrarea « Timp şi destin », Bucureşti, 1940, face şi o expunere a diferitelor teorii asupra timpului.

[2]) « L'année Sociologique » (1900—1901) şi reprodus în « Mélanges d'histoire des religions », Paris, 1929.

[3]) Vol. II, « Das Mythische Denken », 1925, p. 132—174.

[4]) Au fost studiate mai ales sărbătorile, adică organizarea religioasă a timpului. Cf. *S. Fl. Marian*, Sărbătorile la Români, 3 vol., 1901 ; *Rădulescu-Codin* şi *D. Mihalache*, Sărbătorile poporului, 1909 şi *T. Pamfile*, Sărbătorile de vară, 1910; Sărbătorile de toamnă, 1914 şi Crăciunul, 1914. Pentru alte lucrări vezi bibliografia publicată de « Anuarul Arhivei de Folklor », vol. I—V. Tot pentru problema timpului se pot consulta colecţii de superstiţii (*Ciauşanu, Gorovei, Niculiţă-Voronca, Pamfile*, etc.) şi revistele de folklor: « *Şezătoarea* », 25 vol. (1895—1929) ; *Ion Creangă*, 14 vol. (1908—1921), *Tudor Pamfile*, 6 vol. (1923—1928) ; « *Comoara Satelor* », 5 vol. (1923-1927) ; « *Izvoraşul* », 21 vol. (1919) ; « *Ghiluşul* », 2 vol. (1912—1914), etc.

un studiu al lui E. Bernea « Timpul la țăranul român. Contribuție la problema timpului în religie și magie », [1]) lipsit însă de documentarea științifică necesară.

De sigur că pe noi nu ne interesează aici toate aspectele problemei timpului, ci numai funcția lui magică, adică timpul privit drept cadru al acțiunilor magice. Ca punct de plecare trebue să reamintim ceea ce am spus despre spațiu în legătură cu cele trei perspective posibile: științifică-filosofică, cea a simțului comun și cea magică, aplicându-le mutatis-mutandis asupra timpului.

Se știe că timpul în concepția științifică este un mediu infinit și omogen. E adevărat că Bergson se întreabă dacă nu cumva « timpul conceput sub forma unui mediu infinit și omogen, nu este un concept hibrid și care se datorește introducerii ideii de spațiu în domeniul conștiinței pure ». Și conchide că timpul conceput astfel nu este decât «fantoma spațiului» [2]). E natural ca Bergson filosof intuiționist, să conceapă timpul mai aproape de simțul comun, de timpul sensibil, care nu e deloc omogen și nici infinit. E suficient să ne mărginim la experiențe proprii pentru a ne da seamă că același fragment de timp are lungimi deosebite după « tensiunea conștiinței » noastre, cum ar zice Bergson. Conferințele au întotdeauna darul de a ne convinge despre subiectivitatea timpului. Subliniem deci faptul că spre deosebire de timpul fizic sau științific, abstract, infinit și omogen, conceput cantitativ — timpul sensibil sau subiectiv (numit uneori și psihologic) este o realitate calitativă. Știința operează astfel cu o noțiune cantitativă, iar experiența sensibilă, filosofia intuiționistă și după cum vom vedea viziunea magică, cu o noțiune calitativă a timpului.

Timpul văzut prin prisma magiei, nu este decât o potențare în sensul neomogeneității și a calitativului timpului sensibil. Fiecare clipă din ceasurile zilei, fiecare zi a săptămânii sau a anului, își are o anumită semnificație cauzală. Timpul magic este astfel o realitate discontinuă cu structuralizări și virtualități ce trebuesc ținute în seamă în acțiunile omenești. O acțiune nu poate fi întreprinsă cu succes decât într'un anumit timp. Există deci timpuri rele și timpuri bune, faste sau nefaste, a căror înșirare cronologică formează calendarul magic [3]).

---

[1]) București (1941), care e completarea cu desvoltări literare a studiului « Contribuții la problema calendarului în satul Cornova ». « Arhiva », vol. X, Nr. 1—4, 1932, p. 191—205.

[2]) *H. Bergson*, Essai sur les données immédiates de la concience, Paris, 1936, p. 75.

[3]) Același lucru îl afirmă și M. Mauss: « Actele și reprezentările religiei și putem adăuga și ale magiei, comportă noțiuni de spațiu și timp în deajuns de diferite de noțiunea normală. E indiscutabil că această noțiune religioasă a timpului a stat la baza elaborării calendarelor ». « Mélanges d'histoire des religions », p. 189—190.

2. Pentru a ne convinge de aceasta, nu avem decât să trecem în revistă câteva aspecte ale zilei, săptămânii sau anului în legătură cu acțiunile magice. Iată, de pildă, apa pentru descântat, « apa neîncepută » trebue luată dela izvor dimineața până nu iese soarele și pe nemâncat [1]). De asemenea unele descântece, cum este cel de « cășunătură », se spun dimineața până nu răsare soarele, sau după amiază [2]). Altele, cum sunt cele de « soare-sec », se descântă când soarele trece în declin, « în d'amin de seara ». In zorii zilei se fac vrăjile de dragoste și se scaldă în rouă, mai ales la Sf. Gheorghe, pentru a fi sănătos tot anul. In schimb seara după asfințitul soarelui se începe timpul rău al nopții, în care demonii și vrăjile vătămătoare își încep acțiunile lor nefaste. De aci o mulțime de precauții ce trebuesc luate în interesul securității individuale sau colective. Astfel, după asfințitul soarelui nu se împrumută nimic din nicio casă, pentru a nu avea pagubă în vite, sau să nu se ducă norocul din casă [3]). Aceasta atât pentru ca cel care ia un împrumut să nu săvârșească anumite vrăji asupra obiectului împrumutat, cât mai ales de teama ca nu cumva obiectul dat din casă să fie vrăjit de puterile sau demonii nopții, vrajă ce s'ar putea extinde în baza principiului contiguității spațiale asupra întregei gospodării din care a fost împrumutat obiectul respectiv. Din același motiv, după apusul soarelui nu se scoate gunoiul afară din casă [4]).

Dar nu numai că după asfințitul soarelui nu trebuesc scoase lucruri din gospodărie împrumutate sau aruncate, dar nici de afară nu trebuesc introduse în casă. Iar dacă totuși sunt siliți să o facă, trebue să ia anumite precauții. Astfel, când se aduce apă seara, după asfințitul soarelui, se aruncă în ea un cărbune sau se suflă de trei ori [5]). O singură excepție se cunoaște în credințele românești în care se recomandă o acțiune după asfințitul soarelui. E vorba de obiceiul de a începe semănatul seara când se culcă păsările și de-a arunca prima sămânță cu ochii închiși, pentru ca păsările să nu vadă semințele și să nu mănânce holda [6]). In general însă timpul nopții este periculos pentru orice acțiune în afară de casă, pentrucă atunci circulă în aer toate ființele demonice: zmei, iele, mama pădurii, pricolici, vrăjitori, strigoi ș. a. și pot să cauzeze cele mai mari nenorociri. In special orele dela miezul nopții sunt cele mai critice. In timpul nopții se pare, conform mentalității magice, că lumea e oarecum părăsită de geniile bune

[1]) Pădureni, Susana Ciordea, 58 ani.

[2]) Hăjdate, Vironica Bonda, 58 ani.

[3]) Ocoliș, Vasile Brata, 54 ani. Cf. și *T. Papahagi*, Cercetări în Munții Apuseni, « Grai și Suflet », vol. II, 1925, p. 43.

[4]) Sălciua-de-Jos, Nastasie Duma, 55 ani.

[5]) Ocoliș, Nastasie Chiampău, 38 ani.

[6]) Ocoliș, Ignat Popa, 78 ani.

și lăsată pradă puterilor demonice. Ivirea zorilor sau « cântatul cocoșilor » e primul semn de salvare din adâncimile nopții, adâncimi ce constitue adevărate coșmare. In Ocoliș se crede că în timpul cât nu cântă cocoșii, se întâmplă multe rele. Despre cântatul cocoșilor se spune că începe când cocoșii aud « toaca 'n cer » [1]), adică atunci când intră din nou în activitate geniile bune, localizate în înălțimile cerului.

3. Dar cum oamenii sunt siliți uneori în viață să părăsească chiar în timpul nopții adăpostul casei, experiențele mistice, întâlnirile cu ființele fantastice ale nopții, constitue teme frecvente în povestirile satului românesc. Iată câteva exemple: « Odată (în 1930), m'am dus cam pe la ora 11 noaptea după o sarcină de fân de prin sat. Era lună ca ziua. Când m'am dus încolo n'am văzut nimic. Am legat fân și am venit acasă. Și depărtare dela fân ca un sfârtar de km pe drum era un băiat în haine negre ca de cinci ani și am grăit cătră el și n'o zis nimica. Și m'am tot uitat îndărăt și am venit jumătate km și n'am știut cum am venit. Băiatul o rămas acolo. O fost dracul în formă de băiat » [2]). « Chirilă Luca, socru meu, era cu vitele și s'o trezit cu o nevastă cu conciu ș'o dat cu săcurea în ea. S'o uitat la ea și avea copite de cal » [3]). E interesant cum în aceste experiențe mistice, în aceste *vedenii*, se combină serii deosebite de imagini. Unele provin direct dela percepția sensibilă a obiectului, iar altele sunt false percepții, adică iluzii (vizuale de cele mai multe ori), ce iau naștere datorită puterii de impresionabilitate a superstiției, sau cum ar spune Durkheim a « reprezentărilor colective ». Iată un alt exemplu din care se poate vedea cum imaginile mistice copleșesc cu totul, în timpul nopții, percepțiile sensibile [4]). « Un șogor de-a meu s'o sculat sara în casă și o văzut o capră la fereastră. El o gândit că ăla-i dracu. Omu a luat săcurea și o ieșit afară la ușă și iacă aci pe polmol o dat cu săcurea și i-o tăiat capu. Dimineața o văzut că-i capra vecinului » [5]).

Conform mentalității magice, tot ce se întâmplă în timpul nopții, poate avea o dublă semnificație. O semnificație pe care am putea-o numi pozitivă, adică în ordinea fizică a naturii și alta mistică în legătură cu lumea demonilor și a spiritelor. Astfel un sunet auzit în noapte, o mișcare a unei crengi, o umbră mai pronunțată sau o lumină neobișnuită, vor fi interpre-

[1]) Ocoliș, Vasile Brata, 54 ani.

[2]) Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza, 61 ani.

[3]) Ocoliș, Nastasie Chiampău, 38 ani.

[4]) Pentru primitivi această substituire se poate face chiar în timpul zilei. L. Bruhl ne spune că dacă un Malacz zărește într'o poiană un cerb obișnuit și dacă-și amintește că în apropiere este un mormânt proaspăt, el crede că cerbul nu este decât mortul înviat (op. cit., p. 12).

[5]) Băișoara, Vasile Zaiu, 60 ani.

tate aproape întotdeauna în sens mistic, explicația fizică rămânând pe al doilea plan. Am văzut exemple și în capitolul precedent în legătură cu geografia mitologică. Aici mai reproducem două texte. « Eu am auzit nu știu ce într'o noapte. Am pornit noaptea la Muncel. Pe drum, cum am adormit acolo m'am trezit cu un sgomot mare de tot pe dincolo de vale. O vâjeit așa de tare ca o bidiganie, da o fost pe sus. Abia am mers de urît până la colibă. Părea că tot bine se zgudue pământu așa treabă mare o fost » [1]). « Odată o venit nu știu ce și o făcut ca broaștele. Ne scularăm și se duse tot cărăind. Făcea sgomot ca porcii; ne-am dus în casă. Ceva este 'n întunericul nopții, ceva suflet nehodinit, o cine știe ce » [2]).

Dar dacă pentru majoritatea oamenilor timpul nopții este nefast și tragerea zăvorului la căderea nopții e mai puțin importantă decât asigurarea prin diferite talismane contra puterilor întunerecului, există în sat o categorie specială de oameni, *vrăjitorii*, care numai noaptea se simt în largul lor. Vrăjile de dragoste, cum este scoaterea mătrăgunei, se execută în puterea nopții, după un anumit ritual [3]). La fel și florile de ferigă se culeg în noaptea de Sânzîene de către vrăjitoare, care iau mana holdelor [4]). Luatul manei se face însă miercurea și vinerea din Paști până în Rusalii, dimineața, înainte de răsăritul soarelui [5]). Despre vrăjitoarele care iau mana vacilor se mai spune că « au o bâtă și se iau noaptea prin sat, la sărbători în deosebi și dau cu bâta în poartă și zic să vie laptele » [6]). Tot noaptea se adună vrăjitoarele la Poșaga sau la Biharia, călătorind pe limbi de meliță și discutându-și acolo spațiul vital, adică teritoriul de acționare al fiecărei vrăjitoare.

4. La fel cum diferitele momente ale zilei sau ale nopții sunt atât de variate din punct de vedere al calităților magice, tot astfel și zilele săptămânii își au fiecare rosturile lor în legătură cu anumite acțiuni. Credințele în această privință variază dela sat la sat și adesea dela om la om. In primul rând există o serie întreagă de interdicții referitoare la diferite munci casnice, ce nu trebuesc făcute în anumite zile: torsul, spălatul, făcutul pâinii, măturatul ș. a. Astfel unele gospodine nu scot gunoiul din casă lunea, pentrucă le mănâncă uliul găinile [7]), altele nu-l scot dumineca și marțea [8]), sau mier-

---

[1]) Ocoliș, Frăsîna Muntean, 53 ani.
[2]) Ocoliș, idem.
[3]) Ocoliș, Maria Sbâncă, 70 ani.
[4]) Ocoliș, Petru Sbâncă, 58 ani.
[5]) Sălciua de-Jos, Gavrilă Borza, 61 ani.
[6]) Ocoliș, Sava Sbâncă, 50 ani.
[7]) Poșaga-de-Jos, Tudoră Urs, 37 ani.
[8]) Ocoliș, Vasile Brata, 54 ani.

curea și vinerea [1]). De asemenea nu se împrumută nimic din casă lunea, marțea și vinerea că ai pagubă în vite [2]). Leșie nu se face miercurea și vinerea « că altul n'aude, altul nu vede, altul își pierde mânurile » [3]). Nu se toarce lână și cânepă vinerea [4]), nu se prind boii întâia oară la jug [5]), și nu se face pâine căci se aruncă focul după gospodină [6]) sau se aprinde cuptorul [7]). Pentru tors se ține mai ales marți seara, ca să nu vină « Marțolea » [8]) sau « Marț-sara » și le jimbește » [9]). Tabloul acestor zile oprite este destul de variat și complicat chiar la o singură persoană. Iată un exemplu: « Vinerea iar nu torc, nu fac pâne și nu spăl. Nu spăl lunea, joia și sâmbăta, marțea și miercurea nu fac leșie » [10]).

Și iarăși povestirile diferitelor întâmplări vin să concretizeze prin darul lor de plasticizare, superstiția abstractă și să inspire teama cuvenită acelora care ar încerca să nesocotească tradiția. « Am auzît că la o muiere o venit Marțolea la fereastră. O strîgat la ea. Muierea s'o băgat între niște copii. « Ai noroc cu copiii, o zîs Marțolea, că te-aș învăța eu să fierbi jirebiile marți sara » [11]). Sau: « Muierile dacă învălea, o urzea, apoi se făcea pe sul un șarpe și când îl desvălea de pe sul se învârtea pe lângă ea, apoi nu mai era muiere bună altu. O făcea nimic. Apoi, este ce este, n'ai ce te prinde cu Marți sara și cu Dumnezeu » [12]).

Nici luni dimineața nu trebue să te scoli la lucru prea de noapte căci nesocotești ziua duminecii. « Odată aici acasă m'am sculat la furcă de noapte. M'am trezit, nu știu în ce vreme o fost. Mă scol, torc, torc, vine de aici o vecină de-a noastră că și ea-mi torcea mie. Și toarcem amândouă și colea când se fac zorile, ea zice: « Eu mă duc că de acum mi se scoală fetele ». Iasă și eu ies în pragul tinzii. Vorovii cu ea până trecu către vraniță. Auzii o scormoneală mare sub târnaț și gândii ies depe pragul tinzii și mă prind de usciorul târnațului și mă plec peste târnaț. Nu văd nimic. P'aci pe trepte încoace o fost, nu știu ce-o fost. O dat cu bâta cât o putut. Eu mi-am făcut cruce. Și-o venit ca bolund până aici,

---

[1]) Sălciua-de-Sus, Lina Chirilă, 64 ani.
[2]) Ocoliș, Vasile Brata, 54 ani.
[3]) Sălciua-de-Sus, idem.
[4]) Ocoliș, Nastasie Mulea, 70 ani.
[5]) Băișoara, Vasile Zaiu, 60 ani.
[6]) Poșaga-de-Jos, Mărie Bârdea, 58 ani.
[7]) Ocoliș, Maria Sbâncă, 70 ani.
[8]) Poșaga-de-Jos, Tudoră Urs, 38 ani.
[9]) Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza, 61 ani.
[10]) Poșaga-de-Jos, Tudoră Urs, 38 ani.
[11]) Idem.
[12]) Ocoliș, Frăsîna Muntean, 53 ani.

da n'o apucat de ușă. Eu am încremenit acolo. Știam că amu vine ziua. Ce putea fi? De-acolo n'o mai fost nimic. Mi-am închipuit c'o fost sfânta Duminecă »[1]).

5. Din exemplele citate s'a putut vedea cum în concepția magică zilele săptămânii, deși sunt egale între ele ca durată, sunt inegale din punct de vedere al succesului unei acțiuni. Această concepție magică despre un timp neomogen, discontinuu, a stat probabil și la baza calendarului. Calendarul nu este decât o înșiruire de timpuri bune și rele în care sărbătorile marchează momentele critice ale timpului[2]). Fiecare mare sărbătoare a anului inaugurează o epocă ce stă sub influența acelei sărbători[3]). Să dăm un exemplu: Anul nou este începutul unei perioade de timp. Pentru mentalitatea magică acest început, prima zi din an, cuprinde în sine în mod virtual, toate posibilitățile anului ce urmează. De aci mulțimea credințelor și a obiceiurilor din seara de Anul nou în legătură cu norocul[4]). Iată numai câteva din ele. In noaptea de Anul nou să nu încui ușile, să nu dormi, iar dacă dormi să nu stingi lumina, pentru ca să intre norocul în casă[5]). In această seară fetele își ghicesc de ursit, ca să vadă dacă se mărită în cursul anului[6]). Tot în acest sens se face calendarul de ceapă pentru a cunoaște timpul meteorologic sau vremea din acel an[7]). In noaptea de Anul Nou se deschide cerul și vorbesc animalele despre ceea ce se va întâmpla stăpânului lor în anul care începe. In ziua de Anul Nou se sorocesc pomii neroditori[8]) și se

---

[1]) Ocoliș, idem.

[2]) Date « Critice » sunt, după Mauss, « orice moment care este obiectul unei considerații speciale ». « Mélanges », p. 195.

[3]) Mauss spune « le début engage la suite », op. cit., p. 202.

[4]) Cu drept cuvânt scria S. F. Marian despre seara Anului Nou că e « cea mai bogată în credințe, cea mai misterioasă și totodată una dintre cele mai plăcute pentru poporul român ». « Sărbătorile la Români », vol. I, p. 1.

[5]) *S. Fl. Marian*, op. cit., p. 2.

[6]) « La Anul Nou punem sub un blid: sare, pită, cărbune, oglindă, chiaptăm, hârtie. Unu mijește și trebue să meargă să scoată ce găsește. Soțul va fi: sărac, bogat, negru, fălos, se perie, scriitor ». Ocolișel, Gașa Zapra, 23 ani. Vezi și *Frâncu-Candrea*, *op. cit.*, p. 123—124.

[7]) « Mai de mult se făcea călindar de ceapă în seara de Anu Nou. Lua o ceapă și lua 12 coji și punea sare și punea o sită pe ea. In ziua de Anul Nou, dimineața, lua ceapa și numea: asta lună așa vreme a fi. Și dintr'aia gâcea el lunile ». Băișoara, Vasile Zaiu, 60 ani. Cf. *Frâncu-Candrea*, *op. cit.*, p. 121—122.

[8]) « Un măr de-a nost nu făcea mere și am zis câtă vecinu: « Mă, hai bagă-te chizăși că dacă nu eu îl tai ». Iacob o zîs: « Ba, eu nu mă bag ». Și s'o băgat tată-so și o făcut mere ». Ocoliș. Petru Sbânca, 58 ani. Ca să rodească pomii se afumă la sfinți. Ocoliș, Maria Muntean, 70 ani.

cunoaște sporul turmelor după cel dintâiu oaspe care intră în casă. Fenomenele meteorologice, roșeața cerului, frigul sau zăpada, pot prevesti de asemenea belșugul, bucuria sau nenorocirea anului.

Dar nu numai Anul Nou este împreunat cu acțiuni magice, ci toate sărbătorile mari. In general se crede că marile sărbători, — adică timpul în care se celebrează — posedă calități deosebite care se pot transmite obiectelor. Astfel apa sfințită dela « Apăbotează » e bună pentru durere de măsele [1]). La fel și lumânarea și tămâia care ard în această zi sunt bune pentru vremuri tari [2]) și același lucru se crede despre lumânarea dela maslu din Vinerea Patimilor. In noaptea de Paști sau de Sf. Gheorghe dacă te scalzi, sau te speli cu rouă, te vindeci de orice boală [3]). Iar plantele de leac se culeg cele de primăvară în Vinerea Rusaliilor, iar cele de toamnă la Ziua Crucii [4]). Tot la sărbători mari se crede că ard comorile [5]). De unele sărbători — mai ales de cele de primăvară — se leagă anumite datini și rituri periodice în legătură cu învierea și fertilitatea naturii. La Florii se aduc « mâțe » [6]), la Apăbotează, la Sf. Gheorghe [7]), la Ispas și la Rusalii se face slujbă de ploaie [8]). La 1 Mai se pune « arminden » din mesteacăn, salcă sau alt copac [9]), la Sânzîene se fac « curuni » albe și galbene la casă, la vite și la pomi [10]). Alte sărbători sunt « oprite » pentru anumite activități omenești. In ziua de Paști, de Rusalii și de Crăciun nu-i bine să scoți gunoiul afară [11]). Trei marți după Paști nu-i bine să lucrezi nimic pentru trăznet [12]). Tot pentru trăznet se ține

---

[1]) Ocoliș, Ileana Cora, 90 ani.

[2]) Orăști, Ioană Urdă, 64 ani.

[3]) Ocoliș, Nastasie Chiampău, 38 ani.

[4]) Ocoliș, Nastasie Mulea, 70 ani.

[5]) Ocoliș, Vasile Brata, 54 ani.

[6]) Ocoliș, Sava Sbâncă, 50 ani.

[7]) « La Sf. Gheorghe îmbrăcăm un om cu frunză, de nu se vede de frunză. Se duce pe uliță, râd de el ciledurile ». Idem. « La poalele munților (în valea superioară a Arieșului), în ziua de Sângiorz feciorii tocmesc un lăutar, se duc cu toții în pădure unde îmbracă pe unul din ei cu frunză de fag și îl pun călare pe un cal, iar ceilalți se înșiră în urma lui și se întorc chiuind și jucând. In sat joacă înaintea fiecărei case, iar stăpânul casei le dă bani și câte o doniță de vin. Acest obiceiu mai e și pe la Baia-de-Arieș cu deosebire numai că feciorul se îmbracă în frunză de mesteacăn și nu e însoțit decât numai de un lăutar care cântă și « Sângiorzul » joacă înaintea caselor, iar cei din jurul lui îl udă cu apă ». *Fr. Candrea*, op. cit., p. 129.

[8]) Ocoliș, idem.

[9]) Ocoliș, idem.

[10]) Ocoliș, Petru Sbâncă, 58 ani. Cf. *Frâncu-Candrea*, op. cit., p. 135.

[11]) Agriș, Maria Luca, 59 ani.

[12]) Ocoliș, Mărie Sbâncă, 70 ani.

Sf. Ilie [1]). Pentru vite se ţineau mai de mult Foca, Mărina, Pantelimonul şi Haralampie [2]).

6. Există de asemenea legături cauzale prin intermediul timpului între fenomenele excepţionale şi anumite întâmplări. Astfel când cântă ţarca, ori o găină cocoşeşte, vesteşte ceva rău [3]). La fel când ţi se bate ochiul drept, când urlă câinele, când visezi porci [4]), toate anunţă întâmplări rele. Înflorirea pomilor a doua oară sau fenomenele cosmice excepţionale cum sunt *eclipsele şi cometele, prevestesc războiu sau moarte între oameni* [5]). Ar mai trebui să amintim că fazele lunii (lună nouă, lună plină), mişcarea astrelor, ş. a., au conform viziunii magice un rol important pentru viaţa şi activitatea omenească, credinţă ce a dus la desvoltarea astrologiei şi horoscopiei.

E de remarcat faptul că nu se întâlnesc decât foarte rar povestiri pentru întâmplări fericite, ceea ce se explică, după expresia unui ţăran, « că de bine nu se teme omul » [6]). Teama de nenorociri, nesiguranţa viitorului au fost motivele principale care au dus la crearea atâtor credinţe şi superstiţii în legătură cu viaţa omului [7]).

7. Din exemplele de mai sus s'a putut vedea cum viziunea magică operează cu un timp neomogen, calitativ structurat, prevăzut cu accente magice în care cantitatea nu joacă aproape niciun rol. O acţiune magică trebue executată într'un anumit timp, dar niciodată nu se dau indicaţii asupra cantităţii timpului în care trebue executată. Se spune, de pildă, cutare vrajă trebue săvârşită în zorii zilei, sau la miezul nopţii, fără să se indice durata ritualului. Singure descântecele îşi dozează cantitativ timpul prin numărul versurilor şi al repetirilor. Există totuşi câteva excepţii în care timpul are

---

[1]) « In ziua de Sf. Ilie o lucrat cineva şi când s'o coborît de pe boaghe o şi trăznit-o ». Idem. « Unii mai lucra, da tot se mai arăta Iisus de-i mai drege ». Ocoliş, Nastasie Chiampău, 38 ani.

[2]) Cf. *Fráncu-Candrea*, op. cit., p. 136.

[3]) Ocoliş, Vasile Brata, 54 ani.

[4]) Ocoliş, idem.

[5]) Ocoliş, idem.

[6]) Ocoliş, idem.

[7]) In această privinţă B. Malinowski face următoarele juste observaţii: « Magia o întâlnim pretutindeni unde elementele hazardului, ale accidentalului şi jocul emoţiilor oscilând între speranţă şi teamă îşi dau drumul liber. Nu o întâlnim niciodată acolo unde ceea ce vrei să obţii poate fi atins cu o lovitură sigură, unde rezultatul depinde într'un anumit fel de metodele raţionale şi de procedeele tehnice. Magia se întâlneşte mai mult acolo, unde elementul de pericol este în evidenţă. Nu o întâlnim pretutindeni unde o siguranţă perfectă nu lasă loc la niciun presentiment. Iată factorul psihologic ». *B. Malinowski*, Myth in primitive psychology, p. 108, citat de *L. Bruhl*, op. cit., p. 52—53.

alături de valoarea calitativă și pe cea cantitativă. Astfel când cineva e bolnav se apucă șapte femei bătrâne să postească și să se roage de dimineața până seara, sau de seara până dimineața [1]). Sau când vrei să ți se împlinească ceva se ține postul Sf. Antoniu. Se postește nouă marți de luni seara până marți seara când răsar stelele. In acest timp nu se mănâncă nimic și nu se bea apă [2]). Tot în acest scop se ține și postul Maicii Precistii pentru care nu trebue să dormi șapte zile [3]).

8. Prin exemplificările din urmă problema timpului se leagă de cea a numărului. Pentru a fi eficace o acțiune magică, nu e suficient să fie săvârșită într'un anumit timp și loc, ci ea trebue repetată de mai multe ori. Astfel descântecele se repetă în general de trei ori sau de nouă ori [4]). Procedeul repețirilor se explică de obiceiu prin eficacitatea individuală a anumitor numere, trei, șase, nouă, susținându-se de pildă că numai «a noua oară» este cu leac. Alte vrăjitoare cred din contră că vindecarea vine dela toate cele nouă descântări. Și în sfârșit altele susțin că din cele nouă repețiri numai una este cu leac, dar nu se știe care anume. Valoarea magică a numerelor se întâlnește însă și în alte ocazii independente de timp, cum ar fi numărul persoanelor care trebue să îndeplinească o acțiune magică, șapte femei bătrâne, șapte popi, trei copii, sau numărul obiectelor întrebuințate în ritual: nouă cărbuni, unsoare de nouă feluri. In descântece se întâlnesc adesea și ființe mitologice al căror număr este de nouă sau de nouăzeci și nouă.

Astfel unele numere primesc în concepția magică o individualitate proprie fiind dotate cu puteri speciale ce se pot transmite obiectelor, ființelor și acțiunilor la care participă. In mentalitatea popoarelor primitive credința în valoarea magică a numerelor este mult mai puternică. Cabala orientală, știința sacră a numerelor, nu e decât înflorirea acestei credințe. Nici chiar oamenii de înaltă cultură din zilele noastre nu sunt scutiți, după cum se știe, întru totul de superstiția anumitor numere.

---

[1]) Ocoliș, Sava Sbâncă, 50 ani.

[2]) Ocoliș, idem.

[3]) Ocoliș, idem.

[4]) Privită statistic frecvența numerelor magice din Munții Apuseni, procentul cel mai mare îl obține numărul «nouă» (52,2%), urmând după aceea numărul «trei» (21,8%). Acest aspect va fi analizat mai amănunțit la capitolul despre «Descântece».

III. VIEAȚĂ, TEHNICĂ, MEDICINĂ

CUPRINSUL : 1. *Determinări magice în desfășurarea vieții.* — 2. *Credințe și practici în legătură cu nașterea.* — 3. *Primele zile după naștere : epocă de sensibilitate magică.* — 4. *Nunta și înmormântarea sunt însoțite de practici magice.* — 5. *Tehnica magică în diferite ocupații.* — 6. *Tehnica magică în medicina populară.*

1. Fiind familiarizați după analiza spațiului și timpului, cu perspectivele gândirii magice nu ne este greu să ghicim dela început că și vieața, care nu e decât desfășurarea timpului psiho-biologic, va fi privită într'un mod deosebit de felul în care suntem obișnuiți să o vedem. Pentru noi vieața se scurge lent în ritm crescendo și descrescendo. Chiar și atunci când vorbim despre vârstă se subînțelege o unitate organică, o continuitate biologică și psihică, ce leagă diferitele faze ale vieții. In gândirea magică însă, vieața apare formată dintr'o succesiune de momente deosebite calitativ, structural. La popoarele primitive se constată chiar o discontinuitate în ceea ce privește copilăria și maturitatea. Individul când trece prin riturile speciale dintr'o vârstă în alta, devine după credința lor un alt om, cu un alt eu. In urma acestei concepții au luat naștere clasele de vârstă pe care le găsim la toate popoarele mai ales în stadiul primitiv. Se produce chiar o discontinuitate religioasă prin care orice fază a vieții câștigă o semnificație magică deosebită: nașterea, nunta, sarcina, moartea, etc. marcate prin rituri de inițiere. Se poate deci vorbi de un « timp biologic religios transfigurat »[1]). Fazele vieții sunt adesea despărțite printr'o epocă critică, mai scurtă sau mai lungă, marcată prin o mulțime de precepte rituale.

2. E de sigur interesant să treci în revistă credințele în legătură cu viziunea magică despre vieață chiar și numai la poporul român. Surprizele se pot găsi în expresii și obiceiuri de fiecare zi. Cele mai numeroase credințe de natură magică sunt însă în legătură cu nașterea, care este și eveniment u

[1]) *L. Blaga*, Cursul « Despre gândirea magică ». Lecția 10 din 5.XII.1939.

cel mai important din viață. Primele zile dela naștere constitue timpul « critic » în viața fiecărui om deoarece atunci i se scrie ursita. De aceea orice acțiune, orice obiect din apropierea copilului îi poate influența în bine sau în rău viața. Dar determinările magice încep chiar din timpul sarcinei când femeia gravidă trebue să respecte o mulțime de prescripții. Toate acele indicații *tabu* nu au alt scop decât de a împiedeca sau de a facilita transmiterea anumitor defecte sau calități ființei ce se plămădește în straturile mumei. De aceea o femeie însărcinată dacă vede un om urît, sau un animal pocit, trebue să-și aducă aminte de starea în care se află și să se gândească să nu facă copilul la fel [1]). Să nu-și pună flori la brâu pentru a nu avea copilul pete pe obraz [2]). Să nu dea cu piciorul în pisică sau în câne că va face copilul cu păr pe trup [3]). Din contră când o femeie însărcinată vede un om frumos îi calcă pe urmă zicând următoarele versuri:

Calcu-ți urma,
iau-ți forma:
pruncul meu
în chipul tău! [4]).

In timpul nașterii există de asemenea o serie întreagă de indicații magice. Femeia trebue să nască cu ușile încuiate pentru ca să nu poată fermeca nimeni pe noul născut [5]), sau să-l nască pe un obiect oarecare că « atunci pe ce gândește se împlinește » [6]). Alte credințe spun că la naștere să nu fie nimic încuiat sau înnodat în casă și să nu se vestească în sat [7]), să nu știe nimeni că atunci naște mai ușor.

3. Indată ce a apărut o nouă ființă moașa și femeile din jurul mamei trebue să îndeplinească și ele, mai ales în primele zile, diferite practici pentru a determina calitățile noului născut. Astfel în prima scaldă se pun flori ca să fie frumos, iar mai înainte de a suge întâiul lapte i se dă apă de pe un clopot

---

[1]) Ocoliș, Nastasie Mulea, 70 ani.

[2]) Poșaga-de-Jos, Tudoră Urs, 37 ani.

[3]) Ocoliș, idem. Alte interdicții: « Femeia însărcinată nu poate turna apă la spălat ». Hășdate, Mărie Ilea, 78 ani; « Să nu-i treacă nime peste picioare, dacă trece să treacă înapoi ». Ocoliș, idem; să nu i se refuze nimic de mâncare: « Nu mâncă nevasta că sarcina cere ». Ocoliș, idem. Vezi și alt material în *Em. Petrovici*, Folklor dela Moții din Scărișoara. Anuarul Arhivei de Folklor, V (1939), p. 128.

[4]) Ocoliș, Sava Sbâncă, 50 ani.

[5]) Ocoliș, Nastasie Mulea, 70 ani.

[6]) Ocoliș, idem.

[7]) Dacă a aflat cineva că o femeie trebue să nască, atunci ea nu va putea naște până nu află nouă fete. Poșaga-de-Jos. Tudoră Urs. 37 ani.

să-i cânte gura precum clopotul [1]). In prima scaldă se mai pune un ban de argint « ca vieața lui să rămână nepătată ca argintul » [2]). In leagăn i se pun foarfeci, sfredel, cuțit sau alte obiecte de fier pentru a depărta spiritele rele. Se mai pune o carte pentru a fi bun cetitor, un fluer pentru păstor și broderii pentru destoinicia fetelor [3]). Contra deochiului i se pune ceva roșu [4]). Alte indicații sunt în legătură cu tăierea buricului [5]), cu îngroparea sau aruncarea « casei copilului », a scaldei ș. a. Toate aceste credințe și datini la care se adaugă o sumedenie întreagă, au la bază un singur substrat psihologic mărturisit sau nu, anume că în aceste prime momente dela naștere se conturează individualitatea omului. Intrezărim aci credința că omul matur nu se formează ca personalitate în copilărie și pubertate, ci în primele zile dela naștere când i se urzește întregul fir al vieții. « Ursitoarele » ființe mitologice variabile ca număr [6]), nu sunt, după părerea noastră decât personificarea târzie a acestei străvechi credințe.

Dar epoca de sensibilitate magică a copilului se prelungește aproximativ șase săptămâni după naștere. In acest timp trebuesc luate toate precauțiile necesare pentru împiedecarea spiritelor rele de a face vreun rău copilului, de a-l schimba sau de a-l poci. In acest sens mama nu trebue să se întoarcă niciodată cu spatele către copil, să nu-l lase singur și să-i puie în leagăn aiu, fier și o mătură [7]). In alte sate această regulă se respectă numai până la botez [8]). In cazul când un copil se îmbolnăvește greu i se schimbă numele botezându-l din nou, de sigur, în credința că procedând astfel se naște o

---

[1]) Idem.

[2]) *Frâncu-Candrea*, op. cit., p. 147.

[3]) Ocoliș, Nastasie Mulea, 70 ani.

[4]) Idem.

[5]) « Am auzit că pun buricu și « locu » pe la streșini, da nu știu de ce ». Poșaga-de-Jos, idem.

[6]) « Ursîtoarele vin în serile fără soț, a treia, a cincea, a șaptea seară și croiesc ursita. Unii cred că ursitoarele sunt trei fete, iar alții spun că ar fi douăsprezece. Ursitoarele sunt cu furcă în brâu și precum rup firul așa curmă și zilele omului. Una îi hotărăște anii vieții, alta frumusețeá, a treia bogăția sau sărăcia, glorie sau robie. Mai înainte de a se hotărî se sfătuesc asupra ursitei copilului. Cea mai bătrână întreabă pe celelalte ce soartă să-i croiască? Ele îi răspund să-i urziască bine! Ea însă urzește după cum a fost mulțumită sau nu, adică bine sau rău zicând: « Să aibă traiul meu din cutare zi și somnul meu din cutare noapte ». Celelalte două știind că în acea zi și noapte n'a fost mulțumită o roagă să fie miloasă. Un copil la căpătâiul căruia ursitoarele nu s'au înțeles, va avea o vieață sbuciumată în bine și în rău ». *Frâncu-Candrea*, op. cit., p. 148.

[7]) Sălciua-de-Sus, Lină Chirilă, 64 ani. Cf. *Frâncu-Candrea*, op. cit., p. 148: « După naștere mama nu trebue să doarmă cu spatele spre copil că vin smeoaicele și schimbă copilul ».

[8]) Orăști, Ioană Urdă, 64 ani.

altă ființă fără să aibă boala celei precedente [1]). O deosebită atenție trebue acordată somnului și laptelui copilului. Pentru a nu fi duse de persoane străine care vin în vizită, acestea trebue să lase ceva în casă, o strămătură, sau să-i dea un ban copilului [2]). La fel și celelalte momente care marchează diferite epoci în desfășurarea copilăriei: înțărcatul, primii pași, scoaterea dinților, ș. a. Toate sunt împreunate cu practici magice [3]).

4. De asemenea căsătoria — actul de fundamentare al vieții sociale — este precedată aproape întotdeauna în satul românesc de vrăji pentru ursit și dragoste [4]), iar celebrarea ei este însoțită de practici magice cu scopul de a determina norocul conjugal, fertilitatea, bogăția și buna înțelegere între soți. Respectarea lor se face cu aceeași atenție cu care se aranjează aspectul economic sau cel social-religios al ceremonialului. Și nu mai puține elemente magice cuprinde ritualul morții și al înmormântării pentru împăcarea sufletelor celor morți cu cei rămași în viață și mai ales a-i feri pe cei din urmă de vizitele nedorite ale strigoilor [5]). Magia devine astfel o armă de fiecare zi care însoțește pe om dela naștere până la moarte apărându-l contra nenorocului, nesansei și spiritelor demonice.

5. Dar nu numai desfășurarea vieții individuale a omului, ci și activitatea lui de fiecare zi, cât și cea periodică — munca pentru asigurarea existenței — este însoțită, după cum am văzut și în capitolul anterior, de practici asemănătoare. Se constitue astfel o tehnică de natură magică care probabil că a precedat pe cea pozitivă. Mai ales pentru popoarele primitive tehnica magică este tot atât de necesară ca și cea pozitivă. Pentru Melanezieni însemnează să pierzi timpul aruncând o plasă fără să respecți riturile care sunt asociate [6]). Magia și activitatea omenească devin astfel elemente nseparabile. Aceasta nu însemnează că primitivul ar ignora efectele datorite efortului uman sau datorite proprietăților naturale ale lucrurilor. Magia este ceva care se adaugă la celelalte efecte. Totuși Melanezienii din insulele

---

[1]) Ocoliș, Nastasie Chiampău, 38 ani.

[2]) Ocoliș, Maria Sbâncă, 70 ani. Cf. *Frâncu-Candrea*, op. cit., p. 147.

[3]) Iată câteva exemple: « Dacă vrei să înțărci copilul și după aceia iar îi dai țâță, atunci ăla se face deochietor ». Ocoliș, idem ;« Când începe copilul să meargă îi faci cruce cu un cuțit înaintea picioarelor, zicând: « Nu taiu pașii copilului că-i taiu piedica », Ocoliș, idem; « Când cad dinții se aruncă peste casă și se spune: « Na, cioară, un dinte de os și-mi dă unul de fier ». Poșaga-de-Jos, Tudoră Urs, 37 ani.

[4]) Vezi Capitolul « Vrăjile », p. 55—58.

[5]) Pentru a nu se face strigoi se pune în sicriu arniciu negru sau îi străpunge inima mortului cu o secere, iar dacă strigoiul se arată după înmormântare, atunci se scoate din groapă și se ia pielea de pe el. *Em. Petrovici*, op. cit., p. 165—166. Există sate în Munții Apuseni în care deshumarea se face chiar în prezența preoților. (In jurul Zlatnei).

[6]) *Lévy-Bruhl*, Experience mystique, p. 49.

Trobriand, care sunt excelenți cultivatori, sunt convinși, spune Malinowski, că fără magie nici îndemânarea lor, nici munca asiduă, nici ploaia, nici bogăția solului nu pot să aducă roadele dorite. Din prima zi a sezonului și chiar înainte și până la ultima, operațiile magice — acțiuni simbolice în cea mai mare parte — sunt absolut necesare cultivării pământului [1]).

Același lucru se poate urmări cu prisosință în credințele românești din Munții Apuseni. Tehnica magică este necesară în orice activitate omenească. Am amintit semănatul cu ochii închiși pentru ca păsările să nu vadă semințele. Tot cu ochii închiși sunt scoși afară din casă puii de găină pentru ca să nu-i mănânce uliul, iar când se pun ouăle pentru clocit li se dă nume feminin: Ioană, Ană, Mărie, Iuliană, etc. pentru ca să iese puice [2]). Când mulgi vaca să te speli pe mâni înainte de a umbla la foc să nu crape ugerul vacii, iar dacă laptele dă în foc să pui sare peste el [3]). In special creșterea vitelor — ocupație esențială și străveche la poporul român — e plină de practici magice, pe care le vom analiza mai amănunțit în capitolul despre vrăji.

6. Dar alături de desfășurarea ritmică a vieții [4]), de fazele ei împreunate cu rituri de inițiere și protecție, afară de munca de toate zilele în care tehnica magică joacă un rol important, țăranul și omul primitiv întrebuințează în aceeași măsură principiile magice și în vindecarea diferitelor boli. Medicina populară nu este altceva decât o interesantă îmbinare de empirism și magism în care cu greu vei putea distinge elementele unuia de ale celuilalt. Prin ritual, prin forma de exprimare, rețetele sunt aproape întotdeauna magice, iar prin substanțele și procedeele întrebuințate ele ascund un empirism de o netăgăduită vechime și eficacitate. De sigur, e greu să răspunzi la întrebarea ce e magic și ce e empiric în credința că o boală poate fi luată în vis, sau călcând în urma unui om bolnav [5]). Ori în procedeul de vindecare prin descântec, prin maslu făcut de trei sau șapte popi [6]), prin rugăciunile alor șapte femei bătrâne sau prin citirea Visului și Paraclisului Maicii Dom-

---

[1]) Astfel ca o plantație să fie fertilă trebue să fie cultivată de o femeie însărcinată, iar pentru ca tuberculele de « taro » să fie mari și rotunde, se îngroapă în plantație pietre de aceeași formă rotunde și mari (op. cit., p. 242). Tribul australian Nagas pentru a obține o recoltă bogată execută o acțiune simbolică, în care prin mimică și gesturi se imită cum apasă de greu în spate povara din recolta bogată a plantei « padi » (ibidem, p. 289).

[2]) Ocoliș, Nastasie Mulea, 70 ani.

[3]) Ocoliș, Vasile Brata, 54 ani.

[4]) Există o serie de indicații magice în legătură cu cele mai neînsemnate acțiuni zilnice ale omului: să nu te scoli din pat cu piciorul stâng, să nu te atingi cu mătura că te dor picioarele, să nu te ștergi doi inși pe aceeași ștergătoare că te certi, să nu coși cămașa pe om că se apropie de el Nebunu (Diavolu), etc. Ocoliș, Vasile Brata, 54 ani.

[5]) Ocoliș, Dochie Cora, 51 ani.

[6]) Ocoliș, Petru Sbâncă, 58 ani.

nului de trei ori de către trei copii [1]), ori în întrebuințarea apei sfințite dela Apăbotează pentru durere de măsele [2]), sau apă de rouă pentru durere de ochi [3]). Greutatea dispare însă îndată ce alături de procedee se adaugă nume de plante cu efecte terapeutice [4]): iarba lui Tatin (Sinphytum officinale), rostopască (Chelidonium majus), lipean (Lappa major), sunătoare (Hypericum perforatum), buruiana matricei (Tanacetum vulgare), usturoiu (Allium sativum), buruiană de zgaibă, busuioc (Ocinum basilicum), ș. a. [5]), sau întrebuințarea diferitelor substanțe: lapte de capră neagră, miere de stup, unt, piele de șarpe, apă neîncepută, cărbuni stinși, țuică, unsoare de două feluri, etc. Și tot astfel poți să fii sigur că e vorba de pură magie când pentru a vindeca « scala » dela piciorul unui animal ți se recomandă să-i întorci urma cu pajiștea în jos, sau oprirea « rândurilor » prin purtarea unor flori roșii în sân sau la gurguiul opincilor, sau prin întrebuințarea primei cămăși a unui copil, pentru a nu mai vorbi de atât de variata combatere magică a ciumei.

---

[1]) Ocoliș, idem.

[2]) Ocoliș, Ileana Cora, 90 ani.

[3]) Ocoliș, Nastasie Mulea, 70 ani.

[4]) Există și plante cu calități magice dar nu și medicinale: mătrăguna (Atropa belladona) și iarba fiarelor (Vincetoxicum officinale). Aceasta bine înțeles în procedeul popular.

[5]) « Iarba lui Tatin, pentru clătinătură, când ai căzut. Lipean e pentru boală lumească cu răstupească oiască, cu pătrunjei, cu urzîci, le fierbe laolaltă și bea zeama. De mătrice, când te doare foalele, mere foalele verde, fierbi buruiana mătricei cu apă și cu ginars și bei. Este o buruiană îi zîce « goniță » (?) n'are frunză, cu flori albe, îi bună pentru gonit ». Ocoliș, Docie Cora, 52 ani.

PARTEA DOUA

V R Ă J I L E

I. Vrăjile.
II. Mana.
III. Superstiţie şi Mitologie.

I. VRĂJILE

CUPRINSUL: 1. *Precizări de termeni.* — 2. *Spontaneitatea creatoare în domeniul magiei.* — 3. *Vrăji în legătură cu diferite ocupații: vânat, pescuit, albinărit, ș. a.* — 4. *Întrebuințarea mătrăgunei în diferite vrăji: prosperitate, dragoste, joc, îndrăgit, măritat, ș.a.* — 5. *Vrăji pentru prinderea hoților.* — 6. *Rolul de vrăjitor al popii din Lunca.* — 7. *Vrăji anulate de contra-vrăji.* — 8. *Vrăji în interesul colectivității: provocarea ploilor și alungarea furtunilor.* — 9. *Combaterea magică a ciumei.*

1. Terminologia românească referitoare la folklorul magic ne oferă o mare variație și bogăție. E suficient pentru aceasta să amintim că numai în ceea ce privește incantația magică și acțiunea ei, avem mai multe sinonime: *descântece, vrăji, farmece, făcături, desfaceri, boscoane, năvrăjii* ș. a. Această bogăție denotă marea considerație de care se bucură fenomenele magice la poporul român, indicând și anumite influențe suferite în decursul timpului. E de remarcat însă faptul că atât «descântecul», de origine latină, cât și «vraja» de origine slavă și «farmecul» de origine grecească, exprimă în limbajul popular unul și același lucru, fiind deci vorba numai de un împrumut de termeni, nu și de noțiuni. Totuși evoluția semantică și necesități de natură metodologică ne pretind să facem unele distincții. Astfel descântecul și desfacerile cuprind magie defensivă, iar vrăjile și farmecele pe cea ofensivă. Dar având în vedere că termenii variază și după regiunile țării, trebue să ne reținem dela generalizări grăbite. Intr'o astfel de greșeală a căzut S. Fl. Marian când făcea deosebire fundamentală între descântece, vrăji, farmece, și desfaceri, pe care le considera ca specii deosebite ce nu trebuesc confundate [1]).

Incercarea de sistematizare a lui Marian a fost combătută de A. Gorovei, care a arătat că nu trebue să facem deosebire decât între descântece, de o parte și vrăji și farmece de altă parte. «Vraja și farmecul este unul și același lucru, spune Gorovei și însemnează operația sau acțiunea săvârșită în scop

[1]) *S. Fl. Marian*, Vrăji, farmece și desfaceri, București, 1896, p. 5.

de a face cuiva bine sau rău cu ajutorul unor forțe supranaturale de care dispune o anumită persoană în legătură cu puterile oculte. Descântecul este formula verbală, care uneori poate face parte integrantă dintr'o vrajă »[1]). Noi păstrăm această distincție între vrajă și descântec — deși în vorbirea curentă a poporului ea nu apare necesară — pentru motivul că noțiunea de vrajă traduce foarte bine pe cea de « acțiune magică », sau magie în general. De asemenea cuvântul descântec exprimă noțiunea de « acțiune prin cântec » (incantatio). Astfel prin *vrajă* vom înțelege în cursul acestei lucrări orice acțiune cu scop practic, condusă de principiile gândirii magice. Prin *descântec* vom înțelege vraja exercitată prin formula orală, sau prin incantații, deși descântecele se întâlnesc de cele mai multe ori în combinație cu cele dintâi.

Noțiunea de vrajă o mai opunem și *credințelor* magice, sau *superstițiilor*, elemente psihice cu conținut intelectual-afectiv, prin care se interzice, sau se recomandă, o anumită acțiune și chiar față de *practicele magice*, în care pe lângă elementele intelectuale și afective intervine și o acțiune redusă, dar care formează toate un bun comun al satului întreg, în timp ce vrăjile constitue, după cum am spus, o tehnică individuală, aparținând numai unora din membrii grupului social, clasei vrăjitorilor care constitue un fel de elită a mentalității magice. In timp ce credințele sau superstițiile constitue o prezență de fiecare zi în mentalitatea satului, iar practicile magice intervin și ele destul de des, la vrăji în schimb se recurge mult mai rar și numai în anumite cazuri. Vrăjile devin astfel apanajul unor elite. Din punctul nostru de vedere vrăjitorii nu sunt altceva decât reprezentanții mentalității rurale care trăiesc cu mai multă intensitate și autenticitate viziunea magică a lumii. Ei cunosc mai multe din secretele acestei lumi, organizată în concepția lor pe baza principiilor magice și caută să le utilizeze punându-le în serviciul omului. Operația este întru câtva identică cu cea a specialistului în știință pozitivă, care descoperind legile fizice ale naturii, încearcă să o stăpânească supunându-se lor. Asupra acestui caracter de elită al vrăjitorului, vrem să ne oprim un moment.

2. Mult timp s'a crezut, datorită unei anumite orientări tradiționaliste, ce-și are originea în opera lui Tylor, că practicile magice sunt simple *supraviețuiri*, superstiții din epocile anterioare, transmise pe calea tradiției sau inițiatică, iar vrăjitorii nu sunt decât depozitarii acestei tradiții. De altă parte teoria anonimatului și colectivismului creațiunilor populare au contribuit cu teoria de mai sus la neglijarea studiului individualităților creatoare în domeniul magiei. In cercetările noastre am avut însă de câteva ori ocazia să ne convingem că în domeniul magiei ca și în cel al poeziei populare

[1]) *A. Gorovei*, Descântecele Românilor, București, 1931, p. 84—85.

în general, izvorul generator n'a secat, motive magice și mitice se nasc și astăzi, în al douăzecilea secol, cel puțin în satele retrase de munte, unde mai dăinuesc negurile gândirii magice. De sigur, acest act generator, pe care nu e cazul să-l desvoltăm aici, ține de însăși natura creației culturale. Aceasta a fost impresia noastră ori de câte ori ne aflam în fața unor mari personalități din domeniul magiei. Natural, creația magică are o altă structură decât cea poetică. Originalitatea creației magice e mult mai îngrădită, desfășurându-se în anumite tipare stereotipe, la baza cărora stau principiile gândirii magice.

Spontaneitatea creatoare în domeniul magiei trebue să o admitem în oarecare măsură și pentru a explica mulțimea variantelor și motivelor magice. Căci ar fi aproape imposibil, sau în orice caz greu de explicat, infinita variație de precepte magice, dacă am considera magia numai ca o supraviețuire din epoci trecute. De altfel surprindem chiar la vrăjitoarele noastre o oarecare conștiință de originalitate în ceea ce privește practicile magice. Observarea acestei situații de fapt a dus probabil și la formularea ei în următorul proverb întâlnit în Munții Apuseni:

Câte sate, atâtea legi;
câte babe, atâtea vrăji [1]).

Același lucru se poate observa și la descântece. Vrăjitorul nu învață descântecul în mod mecanic dela început până la sfârșit, ci numai *imaginile intuitive*, adică ideile, care de multe ori — când memoria descântătorului e mai puțin dotată — se substitue între ele, încât contaminarea descântecelor e aproape regulă generală. In Munții Apuseni am cules descântece dela două surori care învățaseră să descânte dela aceeași persoană — dela mama lor — și totuși materialul comunicat de ele diferă destul de mult. Tot în Munții Apuseni am cules mai multe variante ale aceluiași descântec dela persoane diferite, ajungând la aceeași constatare: varianta se produce, făcând abstracție de variația limbajului, numai prin substituiri de imagini. Acestor variante le-am dat numele de *inter-individuale*.

Alături de această experiență am mai încercat o a doua. Am cerut să mi se dicteze de către același vrăjitor aceleași descântece la anumite intervale de timp. Am constatat astfel că de fiecare dată descântecul prezenta o altă versiune, uneori inversându-se chiar imaginile intuitive. Aceste variante, pe care le-am numit *intra-individuale*, prezintă o foarte mare asemănare cu cele interindividuale, dovedind că unul și același proces le produce pe amândouă. Vrăjitorul creează de fiecare dată descântecul, servindu-se însă de materialul stereotip al imaginilor intuitive. De multe ori el recurge chiar

[1]) Ocoliș, Nastasie Chiampău, 38 ani.

la reproducerea în proză a acestor imagini când nu mai dispune de capacitatea de versificare.

Acest aspect al descântecelor a fost în general neglijat de cercetători, deși credem că merită toată atenția. Vrăjitorul trebue considerat ca o individualitate creatoare, ale cărei procese de creație trebuesc studiate amănunțit. Vrăjitorul este astfel un rapsod al poeziei magice (incantația) după cum există rapsozi ai poeziei lirice sau epice. Trebue să reținem însă faptul că rapsodul popular e în același timp și un creator.

Vrăjitorul privit din punct de vedere al materialului poetic, este o adevărată comoară. Un vrăjitor sau vrăjitoare poate să-ți spună zile întregi balade, colinde și legende, dar foarte rar poezie lirică. Aceasta dovedește că vrăjitorul are o anumită structură sufletească bine conturată, care îl îndreaptă spre genul epic și mai ales dramatic. Descântecele sunt în primul rând un amestec de poezie epică și dramatică. De altfel magia prin lupta pe care a deschis-o între om și natură, a fost prielnică desvoltării sentimentului dramatic.

Sunt suficiente, credem și numai aceste câteva observații fugare, pentru a ne da seama că e o mare greșeală a studia descântecele în sine, fără să ținem seamă și de vrăjitor.

Dacă acesta este raportul dintre vrăjitor și descântec — o mare libertate de a combina diferite imagini ale descântecelor și de a construi din ele *infinite variante* — același lucru se poate constata și în ceea ce privește « mânuirea » diferitelor vrăji. O practică oarecare observată la un vrăjitor poate fi de sigur moștenită întocmai dela un înaintaș, dar poate fi în același *timp o invenție* mai mult sau mai puțin conștientă a *vrăjitorului* respectiv, chiar și atunci când s'ar găsi identică și la alți vrăjitori. Originalitatea unei astfel de invenții nu este decât un liber exercițiu al vrăjitorului cu principiile magice generale. Pentru a dovedi aceasta, să dăm câteva exemple. Intre credințele citate în prima parte a lucrării se găsesc unele care par a sta între ele într'o vădită contradicție. Astfel se spune că nu e bine să lucrezi nimic în afară din casă după asfințitul soarelui, pentru a te feri de puterile necurate ale nopții. După o altă credință însă e bine să începi semănatul grâului după asfințitul soarelui, pentru ca păsările să nu mănânce holda. E evident că prima superstiție s'a închegat în jurul unui sâmbure magic, care în fond e tot o credință conform căreia după asfințitul soarelui circulă duhurile rele ale nopții, iar în cazul al doilea, semănatul pe întunerec, superstiția e în directă legătură cu un alt motiv magic, cu principiul analogiei, în baza căruia dacă arunci prima sămânță cu ochii închiși și pe întunerec, păsările nu vor vedea să mănânce holda. Uneori chiar același principiu poate servi cauze deosebite după intenția celui care îl întrebuințează. Astfel se întâmplă cu principiul analogiei din următoarele credințe:

a. La naștere e bine să fie ușa descuiată, pentru a naște mai ușor; *b*. La naștere e bine să fie ușa încuiată, pentru a nu putea fermeca pe noul născut.

Ingeniozitatea vrăjitorului constă în aceea de a găsi pentru fiecare situație irezolvabilă pe căi obișnuite, prin tehnică pozitivă, *o soluție magică*. De aceea de multe ori vrăjitorii sunt *specializați* în anumite vrăji. Unii se pricep la alungarea ploilor, alții la aducerea mătrăgunei, alungarea ciumei, aducerea laptelui la vaci ș. a. In unele vrăji se acționează în mod individual, în altele colectiv.

3. Vânătoarea și pescuitul, ocupații ale căror origini se leagă de cele mai primitive epoci ale omenirii sunt aproape întotdeauna însoțite de practici magice. De sigur, poporul român trăind mai puțin din vânat și pescuit, dispune de o magie mai redusă în cadrul acestui capitol. Totuși indicații numeroase despre legătura dintre tehnica magică și cea pozitivă a pescuitului și vânatului se găsesc pretutindeni în cuprinsul țării. Astfel în Munții Apuseni când un vânător se duce întâia dată cu o pușcă nouă la vânat trebue să o treacă mai întâi prin foc [1]), și să împuște orice animal i-ar ieși în cale, chiar și o țarcă, iar cu sângele lui să ungă țeava puștii [2]). In tot parcursul drumului, condiția esențială este de a nu fi întrebat de nimeni sau în cazul cel mai rău să nu i se răspundă. Aceleași reguli se observă și pentru norocul la pescuit.

Uneori se întrebuințează în acest scop și « pasca ». Cine vrea să prindă pește se duce în ziua de Paști la biserică să primească « paștile », dar nu le mănâncă, le ia și le aruncă la pești în apă și aduce pește totdeauna [3]). Funia de om spânzurat de asemenea aduce noroc la pescuit. « Un om a avut și-o prins pește mult, da n'o putut-o ținea mult timp, că l-o fost strigat noaptea » [4]). Și la vânat, cine vrea să aibă noroc își leagă « paștile » într'o « cloambă » (creangă) și le împușcă. Atunci, când merge la vânat vine o cătană mică (Satana) — numai el o vede — cu o « beardă » (secure) în mână și ea dă cu « bearda » și orice vânat merge înaintea lui. Acela nu mai scapă de el [5]).

Prin astfel de procedee vrăjitorești își explică poporul calitățile excepționale ale unor vânători, bănuiți adesea de legături necurate și despre care se povestesc isprăvi unde superstiția își dă mâna cu legenda. « O fost aici în Poșaga-de-Sus un vânător, Bodea Nicolaie îi zîcea, și o ieșit dela Turda prefectul și pretorul la vânat și o tot umblat toată ziua. Și o zîs ăla către

---

[1]) Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza, 61 ani.

[2]) Ocoliș, Petru Sbâncă, 58 ani.

[3]) Ocoliș, Ignat Popa, 78 ani. In comuna Purcăreți (Alba) se dau în același scop de prosperare « paști » tuturor animalelor domestice.

[4]) Ocoliș, idem.

[5]) Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza, 61 ani.

Pașca, notarul dela Sălciua: « Mă, Pașca mă, voi să mai umblați patru zile și nu-ți vâna nimic, dar eu când vreau atunci pușc! ». Și o zîs pretorul să-i dea o « litră » (kg.) de vinars. Și el o pus pușca la ochi și o vânat o căprioară. Și o zîs, haidați pe un pârâu și o vânat și un porc » [1]).

Dar nu numai vânătoarea și pescuitul sunt împreunate cu practici magice, ci și alte ocupații prin care se asigură existența vegetativă a omului. Am avut numeroase ocazii să citâm exemple și în capitolele anterioare. Dar numărul lor este inepuizabil. La Ocoliș există oameni care și astăzi când scot albinele primăvara le dau drumul prin « hiclean » (gâtlej) de lup, ca să mănânce pe ale vecinilor și să aducă mierea la ei [2]). Alții știu să « lege » stupii pentru ca să nu le fugă roiul sau să nu-i poată fura nimeni [3]). La grajdul vacilor [4]) se pune o furcă de tors cu caier și fus pentru a nu se apropia nevăstuica, iar la «titirezul» (grăunțar) dela moară un ciucur roșu, ca să vină multă lume la moară [5]). Despre unii oameni se crede că umblă și cu lucruri « necurate », că au « spiriduș » [6]), sau « iarba fiarălor » încât nu pot fi legați sau nu se lipește glonțul de ei [7]).

---

[1]) Sălciua-de-Jos, idem.

[2]) Ocoliș, Vasile Brata, 54 ani.

[3]) « Tetea Ion dela pădure era păzitor la un baron ungur din Chimitelnicu de Câmpie. Era pădurar și grijea și de stupină. El se ducea la matcă și îi spunea unde să se ducă. Odată la o crâșmă s'o prins că cine să duce să-i aducă dela el un stup noaptea din pădure. Unu s'o apucat că-i aduce și toată noaptea s'o preumblat prin stupină până dimineața când l-o slobozît el ». Tritenii-de-Jos (Turda), Roșca Valer, 49 ani (13 Octomvrie 1940).

[4]) Făgetul Ierii, Floarea Lung, 85 ani. Cf. și *T. Papahagi*, op. cit., p. 42.

[5]) Ocoliș, Todor Crețu, 75 ani.

[6]) « Spiridușul » este un obiect întrebuințat de vrăjitori, căruia i se atribue între alte calități magice și posibilitatea de a fi interpretul între diavol și vrăjitor. Spiridușul se ține de obiceiu ascuns și e făcut din diferite părți de animale: cap de pește sau de broască, oase, etc. Spiridușul se poate lua ca și mătrăguna pentru mai multe scopuri: pentru joc, avere sau succes în viață și altele. Cf. și « Șezătoarea », I, p. 249, II, p. 97; *Elena Voronca*, Datinile și credințele poporului român, I, p. 466, 471; *S. Fl. Marian*, Ornitologie, II, p. 252; *A. Gorovei*, Credinți și superstiții ale poporului român, p. 101 și Descântecele Românilor, p. 68—69.

[7]) O tradiție culeasă din Ocoliș spune despre Pintea Viteazul că o babă vrăjitoare care i-a fost moașă l-a fermecat să nu se prindă de el glonțul de pușcă (*S. Moldovan*, op. cit., p. 171). « Iarba fiarălor, taie în palmă și-o bagă. Eu am văzut om legat cu funia și ăla n'o stat legat ». Ocoliș, Ignat Popa, 78 ani. « Cică, dacă ai putea găsi unde-i cuibul dânsului (ariciului), apoi dacă are pui, să-i împiedici, c'apoi ice că el cunoaște iarba fiarălor și aduce și despiedecă puii. Atunci te duci și cerci (cauți) în cuibul dânsului și găsești iarba fiarălor. Apoi cu iarba fiarălor poți descuia ușile. O ții în brâncă și-apoi pui brânca pe ușă și se descuie ușa ». *Em. Petrovici*, op. cit. p. 162.

4. De foarte multă considerație vrăjitorească se bucură și mătrăguna. Cârciumarii obișnuesc să pună în butea cu vin o bucată de mătrăgună luată pe « găzdușag », că atunci omul care bea nu mai pleacă până termină banii [1]). La Sălciua-de-Jos pentru aducerea mătrăgunei se plătesc două femei care știu s'o culeagă. Acestea iau tot felul de beuturi din cârciumă, apoi pâine, sare, praf și un ban, după ce le-au învârtit de trei ori în jurul unui butoiu contrar mersului soarelui. Cu toate acestea se înconjoară mătrăguna închinând și dorindu-le celor ce intră în cârciumă, să nu mai iasă cu punga plină de acolo. Astfel culeasă ea se pune sub butoiul cu vin sau o bucățică din ea în băutură. Se și zice despre unele cârciumi, că pentru aceea merge lumea la ele pentrucă-i duce mătrăguna [2]).

Intrebuințarea *mătrăgunei* e însă mult mai frecventă în vrăjile de *dragoste* [3]), când se poate lua pe « măritat », pe « joc », pe « îndrăgit », sau pe « urît ». Uneori se întrebuințează împreună cu *hreanul* [4]). Există două feluri de mătrăgună « una-i petată, aceia îi bună » [5]). Mătrăguna se aduce din locuri întunecoase, din păduri, de unde « nu se aude cocoșul cântând și pasăre ciripind » [6]) și nici pisicile mieunând [7]), adică departe de sat. Procedeul aducerii mătrăgunei e destul de complicat. In Ocoliș se duc după mătrăgună două fete desbrăcate în miezul nopții [8]). La Sălciua-de-Jos o culeg două femei mai bătrâne marția și pe nemâncate. In drum spre locul de unde se culege nu se vorbește cu nimeni, de aceea culegătoarele pornesc din sat des-de-dimineață pentru ca să nu se întâlnească cu cineva care să le descopere eventual intențiile. La culesul ei se duc cu pâine, sare și un ban. O caută spunând rugăciunile în gând și găsind-o în locurile ferite, procedează la culesul ei. Culegătoarele trebue să se desbrace și să facă trei mătănii cu fața spre

---

[1]) « Soacră-mea dela Sălciua spunea că o venit o jidancă să-i aducă mătrăgună de unde nu cântă cocoșul să o bage în butea cu vin ». Ocoliș, Maria Sbâncă, 70 ani.

[2]) *Valer Butură*, Cultul mătrăgunei în Munții Apuseni. In: « Grădina mea », Cluj, An. II (1936), Nr. 10—11, p. 21.

[3]) Vrăjile de dragoste sunt foarte numeroase, deși noi n'am putut culege prea multe. In Valea Vadului trăia până acum câțiva ani un vrăjitor vestit pentru întreaga regiune, Goța Veselie, zis « Țopu » (venit din partea superioară a Văii Arieșului, dela Mușca) care știa și « farmece de dragoste ». Vrăjile de dragoste nu sunt însă întotdeauna efectuate de un vrăjitor special, ci chiar de persoana în chestiune. Astfel unele fete fură ața dela ismenele unui fecior și suindu-se pe cuptor zic: « Cum cade ața așa să vie cutare fecior la mine! ». Ocoliș, Sava Sbâncă 50 ani.

[4]) Făgetul Ierii, Susana Todor, 82 ani.

[5]) Ocoliș, Maria Manciu, 75 ani.

[6]) Făgetul Ierii, Floarea Lung, 85 ani.

[7]) *V. Butură*, op. cit., p. 20.

[8]) Ocoliș, Nastasie Chiampău, 38 ani.

Răsărit. O înconjoară apoi de trei ori, în timp ce-i descântă sau o vrăjesc. Mătrăguna este scoasă după aceea cu sapa și culcată către Răsărit. In locul de unde au scos-o femeile așează pâinea, sarea și banul, care constituesc plata mătrăgunei. Ea trebue plătită căci altfel pe lângă că nu-i de leac, noaptea va striga pe cei care au cules-o să aducă de unde au adus-o, iar dacă nu o duc se răzbună. In cele din urmă femeile așează pământul săpat în locul de unde au scos mătrăguna și mai fac trei mătănii cu fața spre Apus. Acestea fiind terminate femeile se așează spate la spate, una cu fața la Răsărit iar cealaltă la Apus. Cea care este cu fața la Apus ridică mătrăguna și o predă celeia cu fața spre Răsărit. Cu aceasta ritualul culegerei se termină [1]).

In regiunea Albacului merg după mătrăgună șapte fete în pielea goală cu o pogace și cu lapte de « gudă » (cățea). Pogacea o dau la feciori să umble feciorii după ele cum umblă câinii după « gudă » [2]). In cazul când fetele nu execută ritualul prescris mătrăguna se poate răzbuna pe ele luându-le mințile și făcându-le să se desbrace între oameni [3]). Descântecile și vrăjile variază și după modul de întrebuințare. Altul este ritualul scoaterii mătrăgunei « pe măritat », « dragoste », « joc » sau « urît » și altul când se culege pentru « lege », « bolunzîi » și chiar « moarte » [4]).

Când se culege pentru « joc », la Sălciua, fetele se învârtesc de trei ori în jurul mătrăgunei, zicând:

Hop, hop, hop,
cu mine 'n joc,
Mătrăgună, Doamnă bună!

O scot apoi și o plătesc, iar când se duc fetele la joc o pun în opinca sau în pantoful drept în credința că nu vor mai fi ocolite și mai ales că vor fi jucate. Alte ori se aruncă în « strânsură », sau se pune feciorilor în buzunar [5]). In Ocoliș fetele o poartă la brâu [6]). La Scărișoare, mătrăguna se culege miercuri înainte de Pași spunând următoarele versuri:

Eu te iau, matragulă,
tu să-mi stai mie de bună
pe joc și pe beutură
și pe cinstea cea mai bună.

---

[1]) *V. Butură*, op. cit., p. 20.

[2]) Ocoliș, Sava Sbâncă, 50 ani.

[3]) « La noi or îmbolunzît niște fete, se desbrăcau între oameni. Le-o bătut cu jurații ». Ocoliș, Maria Sbâncă, 70 ani.

[4]) *Valer Butură*, op. cit., p. 21.

[5]) *V. Butură* ibidem, p. 20.

[6]) Ocoliș, Sava Sbâncă, 50 ani.

După ce au luat-o o bagă într'un furnicar. La Paști o scot și o pun într'un papuc și joacă cu ea. Care fecior va prinde de ea mai întâi, după acela se mărită [1]).

Când se ia pentru « îndrăgit » în timpul ritualului fetele își fac declarații de dragoste, se îmbrățișează și se sărută. Invârtindu-se în jurul plantei zic:

Mătrăgună, doamnă bună,
nu te iau pe bolunzît,
ci te iau pe îndrăgit;
nu te iau să bolunzăști,
ci te iau să îndrăgești [2]).

Iar când se culege pentru « măritat » se spune:

Mătrăgună, doamnă bună,
mărită-mă 'n astă lună,
dacă nu în haialantă
să nu fiu nemăritată [3]).

Că s'a ros coada de beartă,
dejetele de inele
și grumazii de mărjele [4]).

Că de nu mă-i mărita,
Doamne, rău m'oiu supăra [5]).

Când se culege pentru « urît » femeile se întorc cu spatele către mătrăgună zicând:

Eu te iau,
pe ce te iau?
Pe urît, nu pe plăcut,
nici pe văzut.
Cine te-a lua,
sau te-a bea,
numai cu dosu te-a vedea,
cu fața ba [6]).

---

[1]) *Em. Petrovici*, op. cit., p. 160.
[2]) *V. Butură*, op. cit., p. 21 (Sălciua).
[3]) Ocoliș, Nastasie Chiampău, 38 ani.
[4]) *V. Butură*, op. cit., p. 21 (Sălciua).
[5]) Făgetul Ierii, Floarea Lung, 85 ani.
[6]) *V. Butură*, op. cit., p. 21.

Mătrăguna se mai poate lua pe « legături », prin care femeile își asigură fidelitatea soților sau a iubiților. In acest caz vraja se face în cimitir [1]). Pot fi legate și femeile să nu aibă copii [2]). De sigur, materialul cules de noi din Munții Apuseni referitor la întrebuințarea mătrăgunii nu este decât o infimă parte din ceea ce constitue patrimoniul magic al poporului român [3]).

5. Dar motivele de intervenție magică sunt interminabile. Cele mai diverse acțiuni își au tehnica lor magică. Astfel există vrăji pentru a prinde pe hoți sau alți răufăcători, făcându-i să-și mărturisească fapta și să-și ceară iertare. In acest scop se ține postul Sfântului Antonie și al Maicii Domnului, se duc șapte prescuri la biserică, sau se plătește preotului să citească anumite rugăciuni în special psaltirea [4]). La rândul lor nici hoții nu se lasă mai prejos. Magia le servește și lor arma de apărare. Astfel pentru ca să nu fie prinși hoții, postesc în Vinerea Patimilor, sau fug de acasă când vine popa cu botezul; iar pentru a evita efectele afuriseniilor dau din obiectul furat păgubașului și popii din Luncă, căruia i se adresează de cele mai multe ori locuitorii acestei regiuni, și atunci mai repede pățește rău păgubașul și chiar popa decât hoțul » [5]). « La fratele bătrânului ăsta i-o furat niște feciori două oi care o fost mai bune. Și el s'o lăudat către alții că-i face pe ăia de-i aduce

---

[1]) « Care fac legături duc mătrăgună în timeteu și atunci îi legat până moare să nu aibă treabă cu alte muieri, să nu se însoare ». Ocoliș, Nastasie Chiampău, 38 ani. « Eu numa cu muerea mea am putut face (am încercat și cu altele, dar n'am putut). Cu soția când ai timp și ziua și noaptea poți face, dar cu alta nu ». Ocoliș, Popa Ignat, 78 ani. Există și vrăji pentru redarea puterii bărbatului, deși din Munții Apuseni nu ne-au fost comunicate decât următoarele trei versuri, care sunt un fragment, sau mai de grabă, o parodie, a unui atare descântec:

Umflă-ți-se,
gânfă-ți-se,
forfoiaza, scoală-ți-se.
(Făgetul Ierii, Floare Lung, 85 ani).

[2]) Ocoliș, Ignat Popa, 78 ani.

[3]) Un studiu mai desvoltat asupra acestei probleme, cu bogat material documentar, a scris *Mircea Eliade*, Le culte de la Mandragore en Roumanie. « Zalmoxis », Revue des études religieuses. (Publiée sous la direction de M. Eliade), București I (1938), p. 209—225.

[4]) Ocoliș, Petru Sbânca, 58 ani.

[5]) « Hoții dau din furătură și la păgubaș, că atunci pățește el dacă plătește la popa. Atunci mai iute moare păgubașul decât hoțul ». Ocoliș, Gligor Curșeu, 75 ani. « Odată mi-o dat o nevastă carne și nu mi s'o dus de aici din piept până nu m'am dus la popa din Buru de mi-o cetit. Și stând sub patrafir s'o făcut tău lângă mine, o ieșit apă (a transpirat), și s'or dus jumerile din mine ». Ocoliș, Toader Crețu, 75 ani.

oile și ăia or auzit și s'or dus la popa din Luncă și s'or împăcat cu el. Când s'o dus păgubașul popa nu s'o apucat să-i facă. Atunci s'o dus la popa din Ocolișel, da o zîs că pentru două oi nu se plătește, că or mâncat « mulți » poate și tu ai mâncat! » [1]).

6. Din exemplele de mai sus se poate vedea cum adesea ori și preotul îndeplinește funcții vrăjitorești. In special popa din Luncă este pentru regiunea cercetată de noi un fel de vrăjitor la care aleargă oamenii din cele mai îndepărtate locuri — au venit chiar și dela Constanța — pentru vindecarea bolilor incurabile, dar mai ales pentru desfacerea anumitor vrăji. Iată două cazuri de această natură. « Un om o avut un fecior și i-o scos cărți să meargă la cătane mai repede (voluntar). Și el s'o dat în dragoste c'o fată săracă și-o fugit cu ea. Și s'o dus tată-so la popa din Luncă și o zîs că-i poate aduce că-i făcut dintr'o miercure » [2]). Altădată a venit la popa din Luncă « un domn, că avea un năcaz: ori unde mergea venea « ujogu » [3]) dela cuptor după el. Nu-l vedea nimeni, numai el îl vedea și-l auzea. Și nu cuteza să meargă nicăeri. El o fost un om de lume și zîce că nevasta i-o făcut. Și se « cânta » (plângea) domnul că nu poate să scape. Nu știu că o scăpat, o nu » [4]).

7. Dar nu numai preotul are posibilitatea de a anihila efectul unei vrăji sau a desface farmecele. Această calitate o are, în cadrul viziunei magice, fiecare vrăjitor care poate acționa printr'o « contra-vrajă ». Uneori se pot încinge adevărate lupte pe vieață și moarte între doi vrăjitori care-și măsoară puterile întrebuințând vrăji și contra-vrăji. Iată o astfel de întâmplare petrecută pe versantul vestic al Munților Apuseni: « Tata o murit din farmece. Ne-am făcut casă și mama o pus mazăre până la Marta. Și găinile Martei au strîcat mazărea. Mama o pus șteregoaie [5]) și or murit găinile. Marta o făcut cu dracu și mama o întors mâiturile și o căzut bărbatul Martei mort. Marta o făcut atunci boscoane de ale ei cu oase de mort și cu păr și l-o vrăjit să « clocească » [6]) șapte ani. Și când s'or împlinit șapte ani, marhăle noastre or început să sbiere în poiată, în timpul nopții. Tata s'o nimerit atunci să iese afară. Eu dimineața le dau mâncare la vaci, un viței l-am găsit mort. Viu iute la tata și îi spui. — « S'or fi culcat vacile pe el!? ». — « Cum să se culce, că s'o culcat dincoace »! L-am tăiat. Tata în după

---

[1]) Ocoliș, Maria Sbâncă, 70 ani.

[2]) Ocoliș, Maria Sbâncă, 70 ani.

[3]) O prăjină în vârful căreia e legat un mototol de sdrențe și servește la măturatul cuptorului ars, înainte de a introduce pâinea.

[4]) Ocoliș, Petru Sbâncă, 58 ani.

[5]) Plantă veninoasă, vomitivă (Veratrum album).

[6]) Să rămâe farmecul în stare latentă.

amiaza aceia n'o mai mâncat nimic, i-o intrat «aeru» (duhul) când o ieșit în puterea nopții afară. După amiază o luat un «cioc» de «tenchiu»[1]) și o început a-i tremura mâna. Mama mă cheamă de afară și-l întreb: «De ce-ai strâns de tenchiu ăsta?» — «Eu nu știu!». După câteva zile o murit. Câte am făcut noi să scăpăm, slujbe și câte am făcut.

Odată mă duc la Topa[2]), la bărbatul «Lincî». El nu era acasă, numa Linca. — «Bună ziua! Bine-am nimerit?» — «Bine, da bărbatu meu nu-i aici, îi la Ceica, da vine la amiazi. De unde ești?» — «Din Fânață» — «Al cui ești?»; îi spui. — «A Veti? Pă tată-to m'o cerut pe mine!» — «No, pentru tata am venit». — «Adusa-i ceva sămn?»... Vine bărbatu acasă, îi spune ce caut. Deschide el o carte, «Pravilă» îi zicea el, și-mi spune ce-o pățît: «Pentru un pământ tată-tău își dă vieața și toți vă prăpădiți, nu rămâne «absolut» nime pe lume, îi mult un om. Apoi, cum am avut o grădină într'un loc și pentru ce v'ați certat și bătrâna aceea o făcut să vă părăsîți. Ea o făcut să moară bătrânu, mamă-ta o întors să-i moară bătrânu ei. Și ea atunci o făcut de «perit» și mamă-ta o făcut de-o apărat casa, da tată-tău o ieșit afară noaptea și l-o cuprins duh necurat. Bătrâna o băgat ceva în zîdu căsî. Uite, este o babă aici mai departe de Topa și aia știe să le caute». Ne-am dus amândoi la ea. — «Să meri cu omu ăsta că-i din satu meu». — «De unde-i»? — «Iacă de unde-i». — «Acu îs bărtână»! — Vină, că-ți plătesc cât nu ți-o plătit nime».

Vin cu ea acasă. Lasă până sara, după ce se culcă găinile. Cere nouă creițari[3]), o litră (kg) de ovăs și un ciur. Da zîce cătră mine: «Țineți bine de mine că de nu cad jos, că eu nu mă rog la Dumnezău. Casa asta-i dobândită de dracu. Dacă-i de dracu, cu dracu trebue să lucrăm». O început să cheme pe împăratul dracilor: — «Să vii că-ți plătesc drumurile și-ți dau «abracu» (hrana) calului»! După ce-o gătat cu toate o zîs: până dimineață nime să nu iesă din casă. Nu vă spăriați că vine cineva să deschidă ușa dela tindă, da să n'aveți grijă. Dimineața ne-am dus la ciur și n'am mai găsit nici bani, nici ovăs, numai niște boturi de cal[4]) și oase, păr și ață putredă. O mărs ea să le țîpe pe apă. O mai făcut în sara următoare, atunci am găsit numai două împuțîciuni. Când o făcut a trîia sară, n'am mai găsît nimic. O măsurat casa c'o ață și c'o olcuță (oală) nouă din colț în colț și le-a îngropat la un colț. Și ne-o spus să chemăm pe unul din Brădet în fiecare lună. Da tata tot o murit. Noi am scăpat»[5]).

---

[1]) Știulete de porumb.
[2]) Sat pe linia Beiuș-Oradea.
[3]) Bani din fosta Austro-Ungarie (Kreutzer).
[4]) Urme de boturi.
[5]) Fânață (Bihor), Ion Cioară, 46 ani (August 1940).

8. Vrăjile cu care ne-am ocupat până acum, au toate un caracter individualist, fiind executate în interesul personal al vrăjitorului sau al unei persoane care-i solicită concursul. Există însă și vrăji ce au în vedere interesele unei întregi colectivități sătești, sau ale unei regiuni. In acest caz ele pot fi făcute fie de o singură persoană, fie de mai multe. Astfel sunt vrăjile pentru provocarea ploii, alungarea furtunilor și a ciumei.

Dintre procedeele magice pentru provocarea ploii, cele mai universale sunt « rugile » de ploaie, cunoscute în tot cuprinsul țării. Ele se întâlnesc adesea în tovărășia prototipului străvechiu « Caloianul » și « Paparuda ». Aceasta din urmă cunoscută și în Munții Apuseni. « Când e secetă mare se face « Baba-Rugă ». Se îmbracă o fată curată cu sălcii în vale să nu se vadă nimic din ea și o duc două fete de mână prin sat. Femeile aruncă apă din ol și-i dau ceva, pită sau oauă. Și cântă toate fetele și pruncii satului până la 10 ani:

Ploaie, Doamne, ploaie
ploiță curată
din cantă vărsată,
dela Domnul dată
la spicul grâului
și la roada tenchiului [1]).

Alte ori se prinde un rac din apă, îl îngroapă în pământ în dunga apei și-l lasă până a plouat cât trebue, sau se ia pământ de pe mormântul unui om spânzurat, îl pune în apă și-l lasă până plouă destul [2]).

Există și vrăjitori care « leagă ploile », în special Țiganii când fac cărămidă. « Fac un om din lut și-l îngroapă în pământ » [3]). Acest « om » de lut este identic cu « Caloianul » din Moldova [4]) sau cu « muma ploii » din alte părți ale Ardealului [5]).

De sigur că va fi existat cândva în Munții Apuseni și vraja pentru alungarea ploilor, pentru risipirea norilor și facerea timpului frumos. Din

---

[1]) Porumbului.

[2]) Câmp (Bihor), Saveta Moș, 58 ani (August, 1940).

[3]) Ocoliș, Nastasie Mulea, 70 ani.

[4]) Cf. *S. Fl. Marian*, Descântece poporane române, București, 1866, p. 299—300. « Caloianul » în Moldova servește însă la « provocarea » ploii.

[5]) Cf. *Julius Teutsch*, Einiges vom Aberglauben der Rumänen. (Sonderabdruck aus Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft, Wien, 1907, p. 4. Obiceiul e studiat de Teutsch în Țara Bârsei (Neustadt), dar există și în Valea Sebeșului, jud. Alba (com. Șugag) și probabil și în alte părți.

descântecul acestei vrăji au făcut parte versurile întâlnite azi numai în folklorul copiilor:

Treci ploaie călătoare,
că te-ajunge sfântul soare
și-ți taie picioarele
cu un maiu,
cu un paiu,
cu sabia lui Mihaiu,
cu cuțite ascuțite,
cu topoare ruginite [1]).

Pentru alungarea furtunilor mari, a « buholturilor » cum li se spune în partea dinspre Bihor a Munților Apuseni [2]), se trag clopotele dela biserică, se aprinde tămâie și luminarea dela maslu din Vinerea Patimilor sau cea care arde în ziua de « Apăbotează » [3]). Vrăjitorii specialiști în alungarea furtunei întrebuințează și alte obiecte, cuțite, topoare [4]), lopata dela cuptor ș. a. cu care amenință pe șolomonar sau pe balaur, adăogând următorul exorcism:

Intoarce-te, Șărcane, înapoi
deasupra casei noastre,
deasupra țarinei noastre,
deasupra hotarelor noastre,
și te du în munții pustii
unde cocoșul nu cântă
și om nu locuește
numai Dumnezeu stăpânește [5]).

Dacă șolomonarul nu ascultă de vrăjitor, acesta poate să-l doboare jos din nori, cu balaur cu tot [6]). Pe la Albac și Scărișoara au trăit până în ultimul timp astfel de vrăjitori. « Era o bătrână, să nimerisă de fusesăm pe acolo pe la ea. Și-apoi eu numai văd că eși bătrâna din casă și ia o bâtă (proptită era acolo de poiată) și-o ținea de mijloc. Și-apoi o rotila 'n patru lături. Și-atunci strîga bătrâna: « Sus, Solomoane, sus, Solomoane, de frâu dela So-

[1]) *Gr. G. Tocilescu*, Materialuri folkloristice, București, 1900, vol. I, p. 510 și 1549. Descântecul împreună cu practica respectivă e cules din jud. Neamț, dar versurile citate se găsesc în tot cuprinsul țării. Vezi indicarea variantelor în *A. Gorovei*, Descântecele Românilor, București, 1931, p. 374.

[2]) Sau « boholt », Scărișoara. Cf. *Em. Petrovici*, op. cit., p. 164.

[3]) Orăști, Ioană Urdă, 64 ani.

[4]) Cf. *Tocilescu*, op. cit., p. 1549.

[5]) Ocoliș, Sava Sbâncă, 50 ani.

[6]) « Am auzit că un popă dela Runc o cetit de o picat un bălaur ». Ocoliș, Vasile Brata, 54 ani.

romăț! Nu lăsa boholtu pe țarinile noastre, sus, Solomoane, de frâu! ». Cu bâta aceia zice c'o omorît șapte șerpi, și când vine boholtu, dacă are măcar cine ține bâta aceea, dacă dă cruciș cu ea, poate să 'ntoarcă boholtu » [1]).

9. Un alt fenomen ce prezintă pentru satul românesc caracterul unei calamități publice și pentru a cărei alungare se întrebuințează procedee magice, este ciuma. Prin « ciumă » se înțelege în general orice epidemie sau epizootie. Procedeul magic pentru alungarea ciumei e cunoscut de obiceiu sub numele de « cămașa ciumei » [2]). In Munții Apuseni, și mai ales în partea din spre câmpie și până în regiunea Clujului, obiceiul se practică și în zilele noastre [3]).

Ritualul după care se face cămașa ciumei este în liniile sale esențiale identic în toate satele. Variațiile aparțin mai mult detaliilor. In Ocoliș, în cazul unei epidemii constatată în satele vecine, bănuită că e « ciumă » se adună în timpul unei nopți, la una din ele, șapte femei bătrâne, șapte « babe », și încep să toarcă, să dapene, să urzească, să țese, să croiască și să coase o cămașă din cânepă. După ce-au terminat-o, în cursul aceleiași nopți iau cămașa și înconjoară cu ea șapte hotare și apoi o lasă la « vamă » sau « între hotare », crezându-se că prin acest procedeu ciuma va fi împiedecată să intre în sat [4]). In comuna Micești din apropierea Turzii și în Feleacul Clujului, cămașa ciumii e făcută de către nouă femei adunate în « crucea nopții », de preferat marți spre miercuri, și desbrăcate în pielea goală. Din Feleac se mai precizează că femeile care torc pentru cămașa ciumii nu țin furca în mod obișnuit, ci cu « talpa 'n sus », iar în casa în care se lucrează toate obiectele stau cu « susa 'n jos ». De asemenea când se întorc înapoi dela aruncarea cămășii femeile nu trebue să privească în urmă [5]).

In cazul când « ciuma » a apucat să intre în sat, procedeele pentru scoaterea ei pot să fie uneori deosebite. Astfel în Băișoara, Cacova, Șchiopi și alte sate din apropierea Ierii, se procedează în felul următor. Se adună șapte fete fecioare și fac un « om » din paie pe care-l îmbracă cu cămașă și cu ismene țesute într'o singură noapte « dela fir până la gătat ». Omul de paie, care simbolizează ciuma, e așezat după aceea într'un car cu boi și în poc-

---

[1]) Scărișoara, *Em. Petrovici*, op. cit., p. 164.

[2]) Menționată în 1718 de *Del Chiaro*, în « Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia » (ed. N. Iorga, Bucarest, 1914, p. 46).

[3]) In Băișoara s'a practicat ultima dată în 1936, la Cacova Ierii în 1938, la Șchiopi înainte de 1914, la Micești în 1935, la Feleac în 1936, etc.

[4]) Ocoliș, Nastasie Mulea, 70 ani și Sava Sbâncă, 50 ani.

[5]) *I. Chelcea*, Indepărtarea magică a ciumei din satele ardelene. Societatea de Mâine, București, An. XIV (1937), p. 100—102. (Reprodus și în Natura, București, An. XXVI (1937), p. 297—303).

nete de bici e dus între hotare cu mare alaiu. La Băișoara e dus pe un deal numit « Mediesu ».

Tot la Băișoara există și un al doilea procedeu pentru alungarea ciumii, care ia forma unei strigări peste sat. Se alege mai întâi un bărbat al cărui nume de botez este unic în sat « să nu fie în felul lui fel de om în sat ». In cazul Băișorii cel care a participat la ultimul ritual se numește « Amos ». El se urcă pe o înălțime din apropierea satului și strigă peste sat: « Tot omul să înțeleagă că a intrat ciuma în sat, toată lumea să strîge să meargă afară! ». Și atunci strigă întreg satul: « Ho, dați după ea! »[1]).

[1]) Băișoara, Vasile Zaiu, 60 ani.

II. MANA

CUPRINSUL: 1. *Despre «loajnice» sau vrăjitoare care iau mana.* — 2. *Ce este mana vacilor.* — 3. *Procedee pentru a împiedeca luarea manei.* — 4. *Procedee pentru furarea manei.* — 5. *Cum poţi prinde «loajnicile» care ţi-au furat mana.* — 6. *Procedee pentru aducerea înapoi a manei.* — 7. *Alte fapte ale «loajnicelor». Mana grâului.*

1. Am văzut în capitolul precedent câteva vrăji în legătură cu diverse ocupaţii întâlnite în Munţii Apuseni: vânătoarea, pescuitul, albinăritul. Cum însă ocupaţiile principale ale Moţilor sunt creşterea vitelor şi agricultura [1]), se înţelege dela sine că practicile magice ce le însoţesc sunt şi ele extrem de variate. O bună parte din aceste practici au fost amintite încă din primele capitole. Aici am vrea să ne mai oprim asupra unei singure probleme magice, ce interesează deopotrivă atât agricultura cât şi creşterea vitelor. Ne vom opri asupra «manei». Vrăjile în legătură cu «luatul manei» dela ţarini, dar mai ales dela vaci, constitue tema cea mai frecventă din întreg folklorul magic din Munţii Apuseni. Chiar şi numele de vrăjitori sau vrăjitoare, numite în regiunea cercetată de noi «loajnice», la Scărişoara «moroştese» [2]), iar în partea dinspre Bihor, «moroance» (Criştior), «bosorcăi», dar mai ales «strîje» (Câmp), cuprinde aproape exclusiv pe magicianul care ştie să ia «mana». Acest vrăjitor trăeşte şi astăzi puternic în credinţele, datinele şi povestirile Moţilor.

«Strîgoii» pot să fie şi bărbaţi, dar de cele mai multe ori sunt femei. Ele se pot cunoaşte după aceea că nu au păr pe frunte [3]). Mai bine însă le poate cunoaşte popa pentrucă «loajnicile» nu se duc la spovedit [4]), iar când popa zice: «Capetele voastre Domnului să le plecaţi...», ele se uită drept în ochii lui [5]). Popa însă nu spune la oameni care femei sunt «loajnice».

---

[1]) «Văsăritul» şi «băişagurile» nu sunt cunoscute decât de o parte a Moţilor.

[2]) Cf. *D. Şandru*, Enquête dans le pays des Motzi. In «Bulletin Linguistique», II (1934), p. 216 şi 234.

[3]) Sălciua-de-Jos, Nastasie Duma, 55 ani.

[4]) Ocoliş, Vasile Brata, 54 ani.

[5]) Ocoliş, Maria Sbâncă, 70 ani.

Numărul lor se crede că era altădată foarte mare. « Numai în Ocoliș și pe văile astea or fost șaptezeci de loajnice » [1]).

2. In ceea ce privește cuvântul « mană » s'ar putea traduce în termeni de logică, cu o oarecare aproximație, prin « esență », sau substanță. « Mana îi bunul din lapte sau din grâu ». De aceea se spune « vacă mănoasă », « iarbă mănoasă » [2]). Dacă unei vaci i s'a luat mana, ea nu mai stă s'o mulgă stăpânul sau nu-i dă laptele și tot timpul rage, « o chiamă loajnica ». Uneori se duce chiar acasă la vrăjitoare și rage la fereastră [3]). Unele vrăjitoare iau laptele tot dela vaci, încât nu mai ai ce căuta la ele, altele iau numai ce-i bun [4]), iar ce rămâne e de culoare albastră și nu-i bun de nimic. Alte vrăjitoare le strică așa de rău încât dacă încerci să le mulgi, vacile dau sânge în loc de lapte [5]).

3. Pentru a împiedeca « loajnicile » să ia mana vacilor se impun o serie întreagă de practice magice pe care orice gospodină din Munții Apuseni le execută și astăzi cu cea mai mare strictețe. Primele intervenții magice se fac la întâiul fătat al fiecărei vaci. Astfel la Ocoliș și în satele din jur, când fată o « jurincă » i se sfredelește un corn și i se pune în el trei fire de tămâie, trei de piper, trei de usturoi, aur nestrecurat și se astupă cu ceară [6]). Aceeași practică se face la Scărișoara de Sus [7]) și pe versantul vestic al Munților Apuseni [8]). Vacile mari se afumă cu tămâe și se ung pe la șolduri cu usturoi [9]). De asemenea se ung ușile grajdurilor cu usturoi și cu leuștean și aceleași

---

[1]) Ocoliș, Frăsîna Muntean, 53 ani.

[2]) Legile după care se comportă « mana » nu sunt însă legile fizice, ci acelea care stau la baza magiei în general (formulate de Frazer). Mana constitue astfel un concept prin excelență magic. Intru cât această problemă constitue o lucrare specială asupra manei la Români, ne reținem de a face aici considerații teoretice. (Vezi studiul nostru: *Mana în folklorul românesc*. Contribuții pentru cunoașterea magicului. Sibiu, 1944, 132 p.).

[3]) Ocoliș, idem, Ocolișel, Nicolae Nistor, 50 ani.

[4]) Scărișoara, *Em. Petrovici*, op. cit., p. 165.

[5]) Albac, Scărișoara de Jos, *D. Șandru*, op. cit., p. 216 și 264.

[6]) Ocoliș, Nastasie Mulea, 70 ani; Făgetul Ierii, Floarea Lung, 85 ani.

[7]) « La o giunincă ce fată prima oară i se găurește cornul drept în care i se pune trei fire de piper, trei fire de grâu mândru, tămâie neagră și argint viu ». *T. Papahagi*, Cercetări în Munții Apuseni. In: « Grai și Suflet », An. II (1925), p. 43.

[8]) In Măgură, jud. Bihor « se pune în cornul junincii: tămâe, grâu de vară și sămânță de cânepă. Mărie Nistor, 65 ani. In Câmp, jud. Bihor, se pune: grâu de vară, piperiu, « irima pământului » (o buruiană), piatră pucioasă, tămâe neagră, măduvă de dâlmoc și le astupă cu ceară. Savetă Moș, 58 ani. In Crișiorul-de-Sus, jud. Bihor, când fată vaca mai întâi se spune « Tatăl nostru », « Credeul », și « Poruncile » dar se pune și în corn « aur necântărit », Anuța lu Tănase, 65 ani.

[9]) Ocolișel, Nicolaie Nistor, 50 ani.

plante amestecate cu «rostopească» și piatră pucioasă și se dau în sare la vite la toate sărbătorile mari [1]). In Câmp din jud. Bihor se pune, pentru a împiedeca «strîjile» să intre în grajdul vacilor, lanț lângă prag sau se găurește aluatul dela pâine și petrecând apă prin el spală vaca cu această apă «îndărăpt» dela coadă până la cap [2]).

4. Există mai multe procedee pentru a «lua» sau a «fura» mana vacilor [3]). Unele vrăjitoare mulg direct lapte pe care îl întrebuințează în anumite vrăji și atunci vaca respectivă pierde mana, adică laptele, sau se împuținează, sau devine subțire și albastru [4]). Altele iau numai păr de pe șoldurile sau de pe ugerul vacii [5]). Se crede însă că de bivoli nu se pot apropia că dau cu picioarele [6]). Alte vrăjitoare se duc noaptea prin sat, în special la sărbători și bat cu un băț în poarta dela vacile căruia vreau să-i iee mana spunând să vină laptele, dar numai câte un «pic» dela fiecare, căci altfel plesnește vaca ei [7]). Strigoaiele din regiunea Vașcăului (Bihor) când vreau să ia mana dela vite, iau un băț de sânger și se duc cu el la câmp unde pasc vacile sau chiar în grajd și făcând cu bățul semn către vacile bune de lapte, zic: «De aici puțin, de aici mai mult, de aici tot!». Și apoi fac cu cuțitul pe băț atâtea semne, dela câte vaci au luat laptele. Merg după aceea acasă, își despletesc chicele și înconjoară de nouă ori vaca căreia vor să-i dea laptele furat dela celelalte, rostind următoarele cuvinte: «Nu înconjur cu bățul acesta vaca, ci «mana» dela vacile însemnate pe răvașul meu! Să vină laptele dela ele la vaca aceasta, să fugă laptele dela ele, precum fug oile de lup și găinile de uliu». In timp ce rostește aceste cuvinte atinge cu bățul vaca pe spinare. După ce-a executat vraja de nouă ori, vrăjitoarea înconjoară de trei ori casa și fântâna din curte cu bățul de sânger în mână [8]). Un alt procedeu de luat mana este următorul: «Loajnica» ia o bucată de pâine și

---

[1]) Ocoliș, Nastasie Mulea, 70 ani și Dochie Cora, 50 ani.

[2]) Câmp (Bihor), Savetă Moș, 58 ani.

[3]) O vacă însă poate pierde mana în mod excepțional, și fără intervenția unei voințe vrăjitorești, ci numai prin nerespectarea anumitor condiții de către stăpân. Astfel Moții din jurul Bihariei zic: «Să nu sudui vaca nimănui, că fuge mana dela vaca ta», Crișteriul-de-Sus, Anuța lu Tănase, 65 ani. Iar după o altă credință, mult mai generală, când vinzi o vacă să tai totdeauna puțin păr de pe ea și să-l bagi în sân pentru a nu da norocul dela casă. Ocoliș, Vasile Brata, 54 ani.

[4]) Ocoliș, Frăsîna Muntean, 53 ani.

[5]) Ocolișel, Aurel Miclea, 43 ani; Sălciua-de-Jos, Lina Chirilă, 64 ani.

[6]) Făgetul Ierii, Floarea Lung, 85 ani.

[7]) Ocoliș, Sava Sbâncă, 50 ani.

[8]) *Vasile Sala*, Datine poporale. «Gazeta Poporului», Timișoara, III (1887), p. 5. (Reprodusă și în *S. Fl. Marian*, Sărbătorile la Români, vol. III, p. 206—207).

o pune sub pragul poeții sau al grajdului. Omul când scoate vaca afară nu bagă de seamă și vaca mănâncă pâinea și astfel pierde laptele [1]).

5. In unele sate există credința că în momentul când iau mana vacilor, « loajnicele » se pot preface pentru a nu fi văzute, într'un animal, cum este pisica, dar mai ales într'o roată de car, care merge printre vaci. Această credință în colaborare cu o imaginație vie a dat naștere la povestiri de felul celei următoare: « Un bătrân o băgat o bâtă într'o roată de car ce mergea printre vite. Și s'o dus roata acasă și abia o scos omul bâta dintr'o muere » [2]). Se poate însă întâmpla ca vrăjitoarea surprinsă luând mana vacilor să fie și recunoscută ca fiind o anumită femeie din sat și să i se dea pedeapsa cuvenită, care de cele mai multe ori este o bătaie strașnică. Pedepsirea poate fi atenuată în cazul când vrăjitoarea își cere iertare și divulgă procedeul prin care se poate păzi mana. « Un fecior a prins o « loajnică » când îi tundea o vacă și a împlântat o furcă de fier în ea. Și atunci i-a spus ce să facă să nu-i mai poată lua nimeni mana » [3]). « Un om o prins o « loajnică » la vacă și i-a spus: « Ai noroc că ai copii, că acum băgam furca în tine! » [4]). Iar un informator din Ocoliș povestește cum a asistat la o ceartă în care locuitorul Virean își apostrofa vecina bănuită de vrăjitorie: « Stai,... Dumnezeul tău, că te-oi învăța eu să doftorești vacile pe Valea Vărateculuí! » [5]).

Există însă și procedee magice prin care poți sili vrăjitoarea ce ți-a luat mana dela vaci să vină acasă la tine să-ți mărturisească fapta cerându-ți iertare. Pentru aceasta se ia urină dela « jurincă » și se fierbe, într'o oală nouă cu « fedeu » (capac) tot nou. Iar vasele din casă toate trebuesc întoarse cu gura în jos. In timp ce oala fierbe la foc vine femeea care a luat mana și cere puțină apă că moare de sete. Dacă nu-i dai plesnește, căci pe ea o fierbi în oală. Și atunci e silită să mărturisească și să promită că nu va mai lua mana dela vacile nimănui [6]). La Scărișoara de Jos circulă și o altă credință după care poți prinde « moroștesîle ». Să începi să lucrezi o grapă în ziua de Paști și să continui lucru în fiecare Duminecă și sărbătoare până se împlinește anul. Când o termini, la Paștile următoare, te duci și o pui în poiata vacilor. Atunci când te-i duce mai târziu îi afla-o pe vrăjitoare în grapă și poți s'o bați [7]). In alte sate, ca în Ocoliș de pildă, se crede, că e de-

---

[1]) Ocolișel, Filip Vâtca, 45 ani.

[2]) Ocoliș, Vasile Brata, 54 ani.

[3]) Ocoliș, Nastasie Mulea, 70 ani.

[4]) Ocoliș, Maria Sbâncă, 70 ani.

[5]) Ocoliș, Petru Sbâncă, 58 ani.

[6]) Poșaga-de-Jos, Tudoră Urs, 37 ani; Ocolișel, Filip Vâtca, 45 ani; Albac, *D. Șandru*, op. cit., p. 216.

[7]) Scărișoara de Jos, *D. Șandru*, op. cit., p. 234.

stul să baţi vaca fără lapte şi durerea va fi simţită îndată de vrăjitoarea care i-a luat mana [1]). Pentru a cunoaşte care femei din sat sunt vrăjitoare, se crede în eficacitatea următoarei practici. Când mergi la biserică să iei în buzunar sau în mână puţin aiu şi să ungi cu el pragul bisericii. Femeile care îs strîgoae nu pot intra în biserică [2]).

6. Pentru a aduce înapoi mana furată e bine ca omul cu paguba să ia ceva dela strîgoaia pe care o bănueşte şi să-i dea la vacă să mănânce, o bucată de pâine sau altceva, şi atunci îi vine mana înapoi la vacă [3]). Sau se duce şi ia apă dela trei izvoare, care nu seacă niciodată şi se duce cu ea la o descântătoare specială care se pricepe la « adusul laptelui » [4]). In regiunea Vaşcăului (Bihor) descântătoarea merge ea în acest scop la un râu aducând cu sine şi urma vacii căreia i s'a luat mana. Aci aplecându-se asupra apei zice: « Mario, Maică Sfântă, Tu-mi ajută! Că nu întorc urma vacii aci la râul acesta, ci întorc laptele ei de unde e dus, să nu aibă putere a sta acolo precum nu are putere apa Iordanului a sta pe loc şi nici râul acesta. Laptele dus să vie îndărăpt şi « Preluca » să fie lăptoasă precum a fost! ». După aceste cuvinte aruncă urma vacii în râu şi vine acasă. Aci ia patru « drobuţe » de sare şi patru de pâine. Le ţine în mâna stângă, iar cu mâna dreaptă prinde de un colţ « măsaiul » [5]) de pe masă şi-l târâie după dânsa până la un furnicar mare. Ajungând aci zice: « Bună seara împăratul furnicilor! Venii la dumneata să mă asculţi, să mă slujeşti că rău am umblat şi nu dau de leac. Mi-au dus laptele dela « Prelucă » şi numai dumneata mi-l poţi aduce îndărăpt. Eu te cinstesc cu pâne şi cu sare, dar să mi-l aduci că dumneata umbli peste şapte hotare, baţi toate hotarele şi căile şi cărările. Să mi-l aduci de unde va fi încuiat din podişor, din cămară, din blid, din oale, de unde se va afla, că bună cinste vei căpăta! ». Descântătoarea se închină apoi de trei ori şi aruncă pâine şi sare, plecând tot cu « măsaiul » după ea la al doilea furnicar şi apoi la al treilea şi al patrulea. După ce a slujit şi aci ceremonia, merge acasă, înconjură grajdul de trei ori şi se duce din nou la râu. Aci aruncă « măsaiul » tras după ea în apă, îl scoate iar şi pleacă cu el către casă unde intră deadreptul în grajd la vacă şi o loveşte cu « măsaiul » ud, pe spinare de trei ori, spală apoi ugerul vacii cu apă sfinţită de la Botezul Domnului. După aceasta intră în casă strângând « măsaiul » ud în mâini şi aruncându-l pe masă zice: « Aşa să fie de azi înainte untul dela « Prelucă » tot « boţ ». Ajută, Mărie, Maică Sfântă, că de azi înainte să nu mai aibă strîgoaicele

---

[1]) Ocoliş, Frăsîna Muntean, 53 ani.
[2]) Câmp, (Bihor) Savetă Moş, 58 ani.
[3]) Filea-de-Jos, Darie Bunea, 84 ani.
[4]) Criştiorul-de-Jos (Bihor), Crăciun Ana, 74 ani.
[5]) Faţa de masă.

putere de a duce laptele dela « Prelucă ». Laptele să vină cum vine apa pe râu, amin. Așa să fie, așa, așa, așa! ». Această vrajă se face miercurea și vinerea pe înserate și fără să știe nimeni [1]). Alte vrăjitoare iau un sac plin cu paie, trei fuse, trei sule, trei pile, o farfurie cu tărâțe, sare și un ban de aramă. Luând pe rând fusele și celelalte obiecte, împunge în sacul cu paie zicând: « Eu nu împung paiele din sac, ci împung în inima cui a dus laptele dela « Joiana ». Așa să nu iese răul din el cum nu va ieși fusul de bună voe din paie. Il împung prin fața obrazului și prin creerul capului, prin brânci și picioare, prin toate vinele, prin toate oasele, să nu poată dormi, să nu poată mânca, să nu se poată culca, să nu se poată alina, până laptele la « Joiană » înapoi l-a da. Până atunci să n'aibă stare și alinare cum nu are apa pe mare ». Descântecul se repetă de nouă ori [2]).

Uneori vraja pentru adusul manei are o acțiune foarte redusă, în schimb descântecul propriu zis, care o însoțește, ia în cazul acesta o desvoltare mult mai mare. In astfel de descântece se povestește cum vaca respectivă a plecat la pășune și în drum s'a întâlnit cu strâgoaiele care i-au luat mana. La strigătele de durere ale vacii intervine Maica Precistă și o vindecă. Altădată descântecul e un simplu exorcism prin care strigoii sunt obligați să întoarcă mana sub pericolul unor grave amenințări [3]).

7. Am amintit că « loajnicele » nu se limitează numai la luarea manei dela vaci, ele pot lua și mana țarinilor cu iarbă sau a ogoarelor cu holde, dar și « puterea » boilor și a vacilor [4]). Iar în descântecul citat « pentru vacile care nu iau rod și nu au lapte » se vorbește chiar despre ochi care nu văd, gură care nu mai rumegă, grumaz care nu mai poate trage și strat care nu mai rodește [5]). Există până și « loajnice » care iau laptele dela femeile cu copil [6]). Modul cum se procedează în aceste vrăji nu l-am putut afla. Se cunoaște însă în fiecare sat din Munții Apuseni procedeul de a lua mana dela grâu.

Pentru aceasta « loajnicile » se duc miercurea și vinerea dimineața înainte de răsăritul soarelui din Paști până în Rusalii cu o « măsăriță » [7]) în câmpul

---

[1]) *V. Sala*, Datinile Poporului. « Gazeta Poporului », Timișoara, III (1887), p. 5 (reprodus și de *S. Fl. Marian*, Sărbătorile, III, p. 222—224) și de I. Pop-Reteganul în Mss. Academiei Române, Nr. 4544, p. 26).

[2]) *V. Sala*, « Șezătoarea », Folticeni, an. VII (1902), p. 17—18. (Reprodus și în *V. Sala*, « Descântece » (Biblioteca Vașcăului Nr. 33), București, « Editura noastră », 1940, p. 3—4. · Pentru alte descântece de mană a se vedea *A. Gorovei*, Descântecele Românilor, 1931, p. 355—357.

[3]) Vezi Texte XI.

[4]) Ocoliș, Maria Manciu, 75 ani.

[5]) Vezi p. 172.

[6]) Sălciua-de-Sus, *Lină Chirilă*, 64 ani.

[7]) Față de masă.

cu holde. Acolo dau cu măsărița peste holdele mai frumoase ale vecinilor până se udă măsărița de rouă. Storc apoi roua într'un vas și o duc acasă. Când fac pâine în cuptor pun în covată două picături de rouă și atunci pâinea crește de zece ori pe câtă făină a pus [1]). In privința măsăriței cu care se ia mana dela holde în Ocolis circulă următoarea credință. « Iarba dracului » (feriga) înflorește numai în ajunul Sânzâienelor la orele 12 noaptea fix. Dar nimeni nu-i poate vedea florile căci se scutur imediat ce apar. Cine vrea să le prindă pune un « jolj » la rădăcina ei și atunci florile cad pe el. Cu acest jolj iau loajnicele mana dela holde. Dau cu joljul peste holde zicând: « Cum am luat florile de ferigă, mai ușor să iau mana dela holde! » [2]). Vom vedea în paginile următoare alte povestiri despre loajnice.

[1]) Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza, 61 ani; Poșaga-de-Jos, Tudoră Urs, 67 ani; Ocolis, Nastasie Mulea, 70 ani și Filea-de-Jos, Darie Bunea, 84 ani.

[2]) Ocolis, Petru Sbânca, 58 ani. In privința greutății de a lua florile de ferigă vezi texte culese din Moldova de A. Gorovei și M. Lupescu, « Șezătoarea », Folticeni, XV (1915), p. 31.

III. SUPERSTIȚIE ȘI MITOLOGIE

CUPRINSUL: 1. *Credințe, practici și vrăji.* — 2. *Conservarea superstiției prin plasticizare mitică.* — 3. *Exemple de plasticizare mitică: lupta «loajnicelor» și luarea manei dela holde.* — 4. *Alte exemple de aceeași natură.* — 5. *Motivul luării laptelui dela distanță.* — 6. *Caracteristicile superstiției mitic camuflate.*

1. Din materialul magic analizat până acum s'a putut constata că ceea ce am numit la început *viziune magică* posedă de fapt mai multe moduri de concretizare. Astfel am făcut distincție între *credințele magice* sau *superstiții* fenomene de natură intelectual-afectivă și *practicile* sau riturile magice care pe lângă superstiție conțin și o acțiune. Ambele forme sunt comune mai mult sau mai puțin mentalității generale a satului constituind ceea ce se numește de obiceiu *magie difuză*. In același timp însă am constatat și existența unei bogate magii privilegiate, *vrăjile* propriu zise, care reprezintă individualizarea puterii magice. De sigur, că această distincție nu are decât valoarea unei clasificări aproximative.

2. Dar modul de gândire și trăire în viziune magică al țăranului român nu se reduce numai la aceste forme de manifestare. Practicile magice și vrăjile datorită caracterului lor secret ar putea să dispară la un moment dat din lumea spirituală a satului românesc, dacă nu ar avea și alte mijloace de a se impune mentalității colective, decât transmiterea inițiatică și creație personală. La rândul ei credința magică sau superstiția oricât ar fi de generală ar putea fi și ea amenințată cu dispariția din cauza caracterului său abstract. Se pare că salvarea apare pentru ambele cazuri în puterea de plasticizare a mitului. De altfel chiar din exemplele citate până acum s'a putut vedea cum povestirile intervin adesea să concretizeze sau să întărească veracitatea credințelor și practicelor magice. Totuși nu le-am dat prea mare importanță deoarece povestirea ar putea foarte bine să cuprindă elemente reale, înflorite doar de o fantezie bogată și o sensibilitate fină. Materialul cules din Munții Apuseni conține însă și povestiri în care se poate exclude

dela început orice legătură cu verosimilul cu toate că mentalitatea satului le crede reale. In astfel de povestiri se încadrează aproape întotdeauna isprăvile de o rară anvergură magică ale vrăjitorilor celebri, sau ale loajnicilor, exemplele cele mai numeroase fiind tot în legătură cu problema manei. Iată câteva din ele.

3. « Aici la Ţopu [1]) o fost o femeie, o avut slugă. Şi o tot auzît sluga că stăpâna-i loajnică. S'o dat sara să vadă ce face baba. Şi ea se desbrăca în pielea goală şi se unge cu o unsoare. El s'o uns şi el şi s'o dus la Şes [2]) şi o văzut pe bătrâna acolo, s'o fost bătând în tău cu loajnicile dela Poşaga şi din alte sate. El o auzît spuind pe loajnică că o zîs să vie grâu la ea. El o văzut pe loajnică venind acasă cum dădea cu o masă peste holde. Şi el n'o avut masă şi s'o desbrăcat şi o dat cu cămeşea peste schini şi o adus la casa Ţopului vântu, schini, cât streşina şurii » [3]). Dacă analizăm această povestire vedem că ea constă din două motive distincte care conţin fiecare câte o credinţă magică: lupta vrăjitoarelor şi luarea manei dela holde.

Din punctul de vedere al motivelor magice, povestirea citată nu aduce nimic nou. Credinţele cuprinse în această povestire fiind cunoscute din capitolul anterior. Constatăm însă o schimbare în felul de prezentare al superstiţiei. In mod obişnuit superstiţia se prezintă ca o enunţare teoretică explicită, fie sub formă pozitivă, fie negativă. In cazul de faţă însă, superstiţia nu apare pe primul plan, ea se rosteşte numai în mod implicit mascându-se în dosul povestirii. Situaţia superstiţiei în cadrul unei astfel de povestiri este mai degrabă de camuflare decât de exprimare. Dar odată ce se constată existenţa unui atare proces se pune problema verificării şi justificării lui. Care sunt faptele care ne fac să credem că ne aflăm în faţa unui caz de camuflare al superstiţiei şi nu în faţa unei povestiri *reale* sau *imaginare?* Pentru a ne putea da seama de aceasta să mai trecem în revistă câteva exemple similare.

4. Mai întâi constatăm că cele două superstiţii care au servit de nucleu povestirii citate — lupta vrăjitoarelor şi luarea manei dela holde, — pot să apară şi în povestiri independente una de alta. Astfel motivul luării manei a dat naştere următoarei povestiri întâlnită în Tritenii-de-Jos din Câmpia Transilvaniei. « O vrăjitoare şi-a mânat sluga în noaptea de Sânjorj cu o năframă şi-o ulcică să-i aducă rouă de pe holde. Sluga însă s'o dus la mar-

---

[1]) Familie din Ocoliş, originară din regiunea Ţopilor. In regiunea cercetată de noi am întâlnit mai multe familii numite « Ţopu » în care exista aproape întotdeauna şi un vrăjitor. Acest fapt cât şi indicaţiile unor informatori dovedesc că patrimoniul magic a fost mult mai bine conservat în inima Munţilor Apuseni.

[2]) O localitate.

[3]) Ocoliş. Todor Creţu, 75 ani.

ginea pădurii și i-o strâns rouă de pe niște spini. Toamna, vrăjitoarea și-a lăsat, după obiceiu, în timpul nopții stogul negata. Noaptea atâtea frunze s'au adunat pe stog de le puteai strânge cu carul »[1]). Să reținem din acest exemplu, în afară de motivul superstiției, frumusețea de întruchipare mitologică plină de pitoresc a povestirii.

La rândul ei lupta vrăjitoarelor ca temă de mitologie magică se poate întâlni și ea separată, cum e cazul povestirii culeasă din Ocoliș. « La o femeie o mers doi oameni străini să le dea sălaș. « Eu, dragii mei, eu v'aș da, da îs numa eu cu fata și avem oarece lucru ». Ei or zîs: « Noi dormim ori și unde. Să ne lăsați și numa cu capu su laviță și lucrați ori și ce ». După ce s'o culcat drumeții ele s'o dat și o acoperit focu să nu să vadă și o stâns lampa și s'o desbrăcat în pchielea goală și s'o uns cu niște unsori pe tot trupu și cân o gătit au ieșit pe horn afară. Unul dintre drumeții ăia care dormea văzându-le că s'o dus pe horn se scoală și se desbracă și el și să unge și el cu unsoare de care o rămas dela ele. Și cân o gătat cu unsu s'o trezit și el ridicându-se pe horn în sus. Cân o ieșit pe horn afară, de unde și cum nu știe, s'o trezit c'o limbă de meliță în mână și, drumu[2]), cu limba de meliță în mână până la un tău mare. Și acolo loajnicile se băteau ca soldații, își împărțeau locu, că fiecare până une să umble și făceau o larmă nespus de mare. Când s'o potolit cearta între ele, nu știe cum, omu nostru s'o trezit iar în casă și limba de meliță i-o dispărut când s'o napoiat din horn. Celălalt tovarăș care o rămas dormind îl întreabă: « Măi, unde dracului ai fost de când te-ai sculat de lângă mine?! Ii spune: « M'am luptat acolo lângă tău cu loajnicele împreună și acolo era și femeia căsî cu fata sa ». In vorbele lor ajunge și femeia cu fata și odată observă că au umblat la unsori și le spune: « Dumneavoastră ați fi buni să vă dau drumu afară în miezu nopții, numai eu sînt o muere care mi milă de Dumneavoastră! »[3]).

5. Dar acest procedeu de camuflare nu-l întrebuințează numai cele două superstiții amintite. Procedeul e mult mai popular în cadrul viziunii magice. Din mulțimea exemplelor ne mulțumim deocamdată să mai citâm unul singur, înrudit cu cele de mai sus. E vorba de credința că se poate lua laptele vitelor dela distanță. « Niște oameni mergeau la moară. Unu o văzut o turmă de oi păscând pe un pășunat frumos. — « Mă, nu crezi, o zis cătră celălalt, că pot să mut oile alea la mine? ». — « Mă, ce vorbești tu! ». — « Dacă nu crezi, vrei să mulg lapte dela inima carului? ». — « Mă, crede dracu! » — « Dacă nu crezi, o să vezi! ». Și după ce-o descântat ceva o început să mulgă

[1]) Tritenii-de-Jos (Turda), Valer Roșca, 49 ani (Oct. 1940).

[2]) Interjecție: la drum!

[3]) Ocoliș, Petru Sbânca, 58 ani. Cf. o povestire asemănătoare culeasă din Moldova de Voronca și publicată în Revista « Ion Creangă », VI, (1913), p. 305—306.

lapte dela inima carului. Oile s'or pus a zghiera și or început să fugă la vale. Ciobanu care o grijit de oi n'o fugit să le întoarcă îndărăpt. Și-o împăturat gluga și-o pus-o jos și-o bătut-o cu bâta. Ala de su car s'o apucat de strigat: « Tulai! »[1]). Motivul cules de noi în imediata apropiere a Munților Apuseni circulă într'o serie de variante în toate ținuturile românești. Pentru a arăta cât de stereotipe sunt aceste pseudo-întâmplări, transcriem și o variantă culeasă din Moldova. « Pe când mă duceam la Războeni, trimes de bădița Logofătu, mai în jos de Neamț, poposiseră o tabără de cară. Sub un car, un drumeț înfipsese în inima carului un cuțit și bolborosind din gură nu știu ce, mulgea din plăselele cuțitului lapte. In apropiere era un cioban cu o turmă de oi. Ciobanul văzând că oile încep a zbiera și a fugi spre cară, pune burca (cojocul) jos, căci era toamnă și începe a o bate cu ciomagul. Un strigăt de durere se auzi de sub car și niște rugăminți de iertare de te durea inima când le auzeai. Nu trecu mult și omul de sub car muri; ciobanul era mai mare vrăjitor »[2]).

6. După defilarea exemplelor de mai sus și anticiparea concluziei, se impune să arătăm mai amănunțit întru cât aceste povestiri sunt simple camuflări ale superstițiilor și nu povestiri propriu zise cu un conținut real sau imaginar. Va trebui deci să precizăm în primul rând prin ce se deosebesc povestirile citate de cele care prezintă întâmplări reale sau cel puțin verosimile. Deosebirile se pot reduce la trei puncte: *a.* Povestirile magice cuprind fapte care nu se conformează legilor fizice, ci celor magice: vrăjitoare care sboară prin aer, luarea manei dela distanță, analogia pusă în serviciul cauzalității, ș. a. *b.* Aceste povestiri nu cuprind niciodată elemente străine de superstiție magică. *c.* Povestirea magică fiind constituită în jurul unei superstiții nucleare, prezintă întotdeauna, în cadrul aceleeași teme, o foarte mare asemănare a variantelor, chiar și atunci când se găsesc la o distanță considerabilă în spațiu. La aceste deosebiri, valabile în parte și față de povestirea creată, sau povestea-poveste, se mai poate adăuga, când ne referim la cea din urmă: lipsa motivelor mitologice din povestirea magică.

Dar care este procedeul de plasticizare al superstiției? Există, să zicem, credința magică sau superstiția că dacă întâlnești în drum o pisică ți se întâmplă ceva rău. Credința enunțată în felul acesta abstract nu impresionează prea mult. In cazul când se povestește că astfel de nenorociri s'au întâmplat în mod *real* cutărei persoane, insistându-se asupra detaliilor, efectul psi-

---

[1]) Tritenii-de-Jos (Turda), Roșca Valer, 49 ani (Oct. 1940).

[2]) Culeasă din Moldova de M. Lupașcu, și publicată în « Șezătoarea », Folticeni, an. IV (1897), p. 125—126. Alte variante au fost culese de noi din jud. Năsăud (Sânjorz) și Munții Sebeșului (jud. Alba).

hologic în mentalitatea omului magic este cu mult mai pronunțat. Dar dacă pentru unele povestiri pot exista elemente reale, de pildă coincidența între întâlnirea cu o pisică și o nenorocire, pentru altele, cum au fost exemplele citate în legătură cu *loajnicile*, se poate preciza, că sunt create întru totul pentru a servi principiului de plasticizare al superstiției. Sufletul omului devine mai sensibil pentru înregistrarea superstiției în momentele de emoție provocată de povestirea magică. Deci plasticizarea creează o stare de emotivitate magică care constitue mediul favorabil de conservare și înflorire al superstiției, realizându-se un fel de auto-inducție magică.

PARTEA TREIA

DESCÂNTECELE

I. Agenţii magici.
II. Descântatul.
III. Descântecele.

I. AGENȚII MAGICI

CUPRINSUL: 1. *Introducere.* — 2. *Despre numele descântătorilor.* — 3. *Proporția între descântătorii bărbați și femei.* — 4. *Numărul și clasificarea descântătorilor.* — 5. *Vârsta descântătorilor.* — 6. *Dela cine și cum se învață descântecele.* — 7. *Plata primită pentru descântat.* — 8. *Cum se comportă descântătorii în timpul anchetei.* — 9. *Descântătorul văzut de lumea satelor.*

1. Am precizat în altă parte că prin descântec nu trebue să înțelegem numai formula orală formată dintr'un anumit număr de versuri, ci întreg complexul magic în care sunt recitate: gesturi, mimică, întrebuințarea diferitelor substanțe, etc., constituind împreună cu formula orală un ritual magic pe care îl execută o anumită persoană specializată și în vederea unui scop practic, de obiceiu pentru vindecarea unei boli. Vom distinge deci în studiul descântecelor trei mari probleme ce merită să fie tratate fiecare în parte, fără a se pierde însă din vedere interdependența lor.

Intâia problemă o constitue *agentul magic* sau *descântătorul*, care mânuește atât practica magică respectivă, cât și formula orală de care se servește. Am arătat că rolul descântătorului în viața unei vrăji sau a unui descântec este remarcabil încât merită o atenție deosebită. A doua problemă o constitue *descântatul* propriu zis, «cotatul» cum se spune în Munții Apuseni, adică ritualul magic în care apare descântecul: gesturile și mimica întrebuințată, timpul când se descântă, condiții ce trebuesc îndeplinite pentru eficacitatea descântecului. Acest ritual depinde atât de individualitatea fiecărui descântător, cât și de anumite principii magice generale. A treia și ultima problemă o formează studiul formulei orale sau a *descântecului* propriu zis, care depinde de asemenea de agentul magic. Aci se va arăta în ce constă tehnica unui descântec, procedeele și formulele la care se recurge mai des.

Pentru rezultatele la care am ajuns în studiul acestor probleme ne-am servit în lucrarea de față în primul rând de indicațiile informatorilor, iar în al doilea rând de concluziile statistice oferite de materialul cules la teren.

Pentru a nu îngreuia prea mult expunerea noastră, dar în același timp pentru a-i da totuși documentarea necesară, publicăm o bună parte din material în anexe.

2. In Munții Apuseni nu se cunoaște cuvântul « descântător » sau « descântătoare » în înțelesul de agent al incantației magice și nici « descântec »[1]). Noțiunea « descântător » sau « descântătoare » se circumscrie prin femeie sau bărbat care știe « cota », sau știe « cotături ». Iar când e vorba de identificarea lor concretă se întrebuințează mai degrabă poreclele decât numele de familie. In special descântătoare sunt cunoscute de toată lumea prin « cognomen », iar nu prin numele lor adevărat. Dacă ai vorbi cuiva în Ocoliș despre Maria Manciu sau Maria Sbânca, ar rămânea nedumerit și s'ar întreba: « Oare cine să fie... Mărie Manciu? ». In timp ce dacă ai spune Gondiuleasă, Perușcoaie, etc. sunt identificate imediat la depărtare de mai multe sate. Iată câteva din aceste cognomen ale descântătoarelor din satele cercetate: Arsîntioaie (Maria Arsînte), Cimoaie (Nastasie Pașc), Dondoșoae, *Pliță̆oae, Paladie, Mogoae. Altele sunt cunoscute prin numele bărbatului:* Duma Nastasie a Monicului, Vlasîea Măcărețului, Paraschia Crețului, Ana lu Indrei, Popa Maria lui Gligor, Lina Maria lui Filip, Veronica Marțiș a Cocoșelului; sau altele după cătunul în care locuesc: Nastasîe din Bordești, Susana dintre Pchiculețe, Lina din Dealul Caselor. Tot așa sunt cunoscuți și bărbații care descântă: Ghirosîm, Vârvorea, Hărculea, Țopu.

3. Cea dintâi grijă a noastră când ajungeam într'un sat din Munții Apuseni era să alcătuim cu ajutorul primilor informatori o listă cât mai completă a tuturor descântătorilor, atât femei cât și bărbați. Lista se alcătuia relativ ușor deoarece tot satul cunoaște femeile și bărbații care știu « cota ». Descântătorii celebri, sau satele vestite în descântece ți se recomandă adesea la depărtare de zeci de kilometri. Indată ce alcătuiam o astfel de listă căutam să stăm de vorbă cu cât mai multe din persoanele indicate și să le chestionăm pe fiecare în parte. După listele particulare fiecărui sat, am alcătuit o listă generală care cuprinde 136 de persoane, dintre care 22 bărbați și 114 femei, ceea ce revine în procente 16,1 bărbați față de 83,8 femei. Din acest număr total de 136 de persoane în care intră și descântătorii vestiți, dar morți în ultimii 20—30 de ani, au fost chestionați în total 63 de informatori, adică 46% din numărul descântătorilor care au trăit în ultimile decenii în satele

---

[1]) *In Munții Apuseni, mai ales în partea din spre Bihor « Descântec » înseamnă « horă »* (*Miron Pompiliu*, Șezătoarea, VII, p. 162), sau « orice versuri recitate, nu cântate » (*A. Viciu*, Colinde din Ardeal, p. 192). Cf. *A. Gorovei*, Descântecele Românilor, p. 85—86. In descântecele culese de noi întâlnim totuși foarte des formula « descântecul sau descânteca dela mine, leacul dela Dumnezeu », ceea ce denotă existența cuvântului în accepția lui originară, dar fără să mai posede circulație în limbajul viu.

cercetate de noi. Din cei 63 informatori 8 sunt bărbaţi iar 55 femei, ceea ce revine în procent 12,7 bărbaţi faţă de 87,3 femei. Comparând raportul dintre descântătorii bărbaţi şi femei, constatăm că procesul bărbaţilor a scăzut faţă de trecut dela 16,1 la 12,7 în timp ce al femeilor a crescut dela 83,8 la 87,3. Deci numărul bărbaţilor care ştiu descânta se împuţinează pe zi ce trece. Aceasta am putut-o constata şi din informaţiile primite referitoare la existenţa unor descântători celebri care au trăit până acum câţiva ani. De altfel

TABLOUL I

A	B	C	D	E
1	Agriş	4	1	4
2	Cacova Ierii	4	3	16
3	Făgetul Ierii	3	2	8
4	Filea-de-Jos	13	4	8
5	Filea-de-Sus	9	4	8
6	Hăjdate	11	7	12
7	Iara	4	1	2
8	Lita Românească	18	9	16
9	Muntele Băişorii	2	2	5
10	Ocoliş	4	4	8
11	Ocolişel	3	1	1
12	Pădureni	5	5	5
13	Plaiuri	3	2	2
14	Poşaga-de-Jos	5	3	8
15	Poşaga-de-Sus	2	2	7
16	Săcel	12	5	19
17	Sălciua-de-Jos	10	2	7
18	Sălciua-de-Sus	4	1	13
19	Şchiopi	4	3	4
20	Surduc	4	1	5
21	Şutu	4	1	3
22	Alte sate	8	—	—
	Total	136	63	161

Col. A = nr. de ordine, B = localitatea, C = nr. descântătorilor indicaţi, D = descântătorii chestionaţi, E = nr. descântecelor culese.

şi numărul descântătoarelor vestite se reduce încetul cu încetul. Aproape la fiecare pas culegi informaţii de felul acesta: «Ţopu ştia farmece, Iulia o muere bătrână, ştia multe cotături, un bătrân Mitru ştia multe, Paladie era vestită», etc. Ceea ce denotă că cu toată bogăţia sa, repertoriul magic de astăzi al Munţilor Apuseni nu este decât o icoană palidă a celui din trecut.

4. Intr'un tablou pe care îl publicăm în anexă [1]) am dat numele tuturor descântătorilor care ne-au comunicat materialul din Munții Apuseni. Tot acolo am făcut și o clasificare a informatorilor după numărul descântecelor știute. Aici ne mulțumim să indicăm în tabloul alăturat numărul informatorilor și al descântecelor culese din fiecare sat. Din el se poate vedea că nu totdeauna numărul mare de informatori atrage după sine și un număr corespunzător de descântece. Calitatea informatorilor, când e vorba de repertoriul magic, e mai de preț decât cantitatea. Astfel din Cacova Ierii,

TABLOUL II

Clasificarea celor mai buni informatori

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Arion Valerie	48	Săcel . . .	8	4	110	12	13,4	14	10	10
2	Bica Maria	63	Cacova Ierii	5	6	229	6	43,8	4	5,33	5
3	Borza Gavrilă . . .	64	Sălciua-de-J.	5	6	277	3	55,4	1	3,33	2
4	Botaș Vasilie . . .	60	Poșaga-de-J	5	6	93	14	18,6	13	11	12
5	Chirilă Lina . . .	65	Sălciua-de-S.	13	2	491	1	37,7	6	3	1
6	Dondoș Marie . . .	68	Cacova Ierii	9	3	267	5	29,6	8	5,33	5
7	Farcaș Sofie	57	Hăjdate .	4	7	170	8	47,5	2	5,66	6
8	Gherman Anuța . . .	50	Săcel . . .	6	5	134	10	22,4	10	8,33	9
9	Manciu Maria . . .	73	Ocoliș . .	5	6	213	7	43,4	5	6	7
10	Luca Marie	59	Agriș . . .	4	7	129	11	32,2	7	8,33	9
11	Lung Floare	85	Fagetul Ierii	5	6	102	13	20.4	12	10,33	11
12	Rostaș Marie . . .	35	Surduc . .	5	6	137	9	27,4	9	8	8
13	Urdă Ioană	64	Poșaga-de-S.	6	5	275	4	46,0	3	4	3
14	Nouă informatori . .	—	Lita Rom. .	16	1	328	2	20,5	11	4,66	4

Notă: Coloana 1 reprezintă nr. de ordine; 2. numele informatorului; 3. vârsta; 4. localitatea; 5. numărul descântecelor comunicate; 6. clasificarea informatorilor după coloana 5; 7. numărul total de versuri din descântecele comunicate; 8. clasificarea informatorilor după coloana 7; 9; lungimea medie a unui descântec (col. 7: col. 5); 10. clasificarea informatorilor după coloana 9; 11. media obținută la coloanele de clasificare (6 + 8 + 10); 12. clasificarea după coloana 11.

trei informatoare mi-au comunicat în total șasesprezece descântece, în timp ce din Lita Românească același număr de descântece, calitativ însă mult inferioare, mi-a fost comunicat de nouă informatori. De asemenea în Sălciua-de-Sus o singură persoană mi-a comunicat treisprezece descântece. In general informatorii din satele de câmpie sunt mult inferiori celor dela munte. Un exemplu ni-l oferă Pădurenii unde cei cinci informatori nu cunosc decât câte un singur descântec fiecare, cu toate că din Șutu ni se spusese că la

[1]) Vezi p. 184—186.

Pădureni («Mâierău») «sînt multe boscoane». Pentru a stabili o clasificare a celor mai buni descântători chestionați am alcătuit tabloul 2 în care i-am notat după numărul descântecelor știute, după numărul total al versurilor știute și după lungimea medie a unui descântec. Făcând media celor trei note obținute de fiecare descântător am obținut următoarea ordine de ierarhizare: Lina Chirilă, Borza Gavrilă, Ioană Urdă, Dondoș Marie, Fărcaș Sofie, Manciu Mărie, Rostaș Mărie, Luca Mărie, Arion Valerie, Lung Floare și Botaș Vasilie. Dacă se compară ordinea din clasificarea finală și cea făcută după numărul total de versuri știute, se constată că ele sunt aproape identice, ceea ce denotă că lungimea unui descântec este totdeauna o garanție pentru valoarea unui informator.

5. *E important să ne oprim puțin și asupra vârstei descântătorilor.* Se afirmă des că descântătorii se recrutează de obiceiu dintre femeile bătrâne. Intr'adevăr făcând o statistică a informatorilor noștri, constatăm că abia patru din ei au vârsta între 28—39 ani, treisprezece între 40—49 ani, în schimb între 50—74 sunt treizeci și opt, iar între 75—90 sunt opt. Deci majoritatea descântătorilor posedă o vârstă între 50—75 ani.

Ce semnificație are atunci faptul că aproape toți descântătorii mărturisesc că au învățat să descânte dela o femeie bătrână care a murit de mult și că femeile tinere — fiică sau noră — care stau în apropierea unei bătrâne nu știu descânta? Explicația pare să fie următoarea: descântecul e un ritual care pretinde anumite condiții pe care nu le poate îndeplini oricine. Intre altele, o credință puternică în eficacitatea descântecului și în existența puterilor oculte, precum și un anumit sentiment metafizic, calități pe care nu le au cei tineri. A învăța să descânți dela cineva nu însemnează a memoriza *mecanic formula orală a descântecului, sau un număr anumit de versuri*, care pot fi cunoscute de oricine, chiar de copii [1]), ci inițierea în ritual, mai precis trăirea în mentalitatea specifică a descântecului. Tinerețea e caracterizată întotdeauna prin scepticism și criticism pozitivist încât magia nu găsește climatul necesar în sufletul tinerilor. Cu timpul însă mentalitatea omului se schimbă, experiența îi arată cât de neputincios este și neliniștea îl împinge să găsească puteri ascunse pentru a-l ajuta. Astfel am putea risca afirmația că omul, în special țăranul și primitivul, nu se naște magic, el devine magic sub influența mediului social, dar mai ales prin experiența și evoluția sa interioară. O dovadă pentru aceasta o constitue chiar descântecul pe care nu-l practică aproape nimeni în tinerețe. Invățarea descântecului în tinerețe este de natură mai mult involuntară. Formula orală se imprimă automat

[1]) Am dat un exemplu cu descântecul pentru alungarea ploii, p. 62. Vezi și *Ștefania Cristescu, Frecvența formulei magice în satul Cornova. In «Sociologie Românească»*, I, Nr. 4, p. 13.

în memoria unui copil, dar ea rămâne acolo în stare latentă până găsește climatul sufletesc necesar pentru a se manifesta. Acest climat se naște de obiceiu cu ocazia unei nenorociri fie personale, fie a unui semen. Astfel se poate întâmpla să se îmbolnăvească cineva și să nu fie nimeni să-i descânte. In cazul acesta bolnavul se va duce la descendenții unui descântător vestit să vadă dacă nu cumva au învățat vreunul din ei să descânte. Și atunci e firesc ca fiica sau nora bătrânei să-și reamintească versurile recitate de bătrână, să reconstituiască ritualul și să încerce să-l execute pentru a satisface ajutorul solicitat. Deci învățarea unui descântec se verifică abia la maturitate, sau după ce a fost trecută prima probă de descântat. Iată de ce e foarte greu să găsești descântătoare tinere. Ele chiar dacă ar ști descânta nu o fac fiindcă le lipsește curajul față de opinia publică și convingerea interioară în eficacitatea descântecului. Condițiile fiziologice pe care trebue să le îndeplinească uneori descântătoarele, să fie « bătrână », « curată », să « postească », etc. [1]), par a fi mai de grabă o transfigurare biologică a unei conversiuni interioare.

6. In privința persoanelor dela care au învățat descântecele cei mai mulți informatori au declarat că le-au învățat dela o rudă aproapiată: mamă, soacră, tată, mătușă sau dela un simplu bătrân sau bătrână fără niciun grad de rudenie. Iată câteva din aceste răspunsuri. « Eu am învățat dela tata » (Varga din Ocolișș), tot cota la oameni. Or venit muieri la mine să-mi plătească să le învăț, da nu le-am învățat. Și ieri o venit o muiere să-i cot. Sînt și alții de coată, da nu le trece » [2]). Sau: « Eu le-am învățat dela Vârvorica. Vârvorea o fost o țîgană și n'o avut mână. Și mama mea s'o văduit și n'o mai suferit-o părinții și o zîs țîgana: « Vino la mine că te-oi învăța eu cu ce să trăești ». Și o învățat-o să descânte și soacra mea mă tot învăța » [3]). In unele familii descântatul constitue o tradiție ce se transmite din generație în generație. « Eu am învățat dela soacră-mea; soacra mea o învățat dela soacră-sa. Era o muiere oarbă și o umblat șapte țări și le-o învățat » [4]). Sau: « Eu am învățat din mama bătrână, din moșii și strămoșii noștri » [5]). Uneori descântecele au fost învățate dela câte un vecin: « Dela o muiere bătrână din vecini, lelea Nastasîe dela Muntele Săcelului » [6]). « Mă tot duceam la un bătrân de cota tare (cu voce tare) și am învățat » [7]). Nu rare sunt cazurile când cineva a învățat să descânte dela persoane cu totul străine, datorită unei simple în-

[1]) Cf. *A. Gorovei*, op. cit., p. 88.
[2]) Sălciua-de-Jos, Nastasîe Duma, 55 ani.
[3]) Sălciua-de-Jos, Borza Gavrilă, 61 ani.
[4]) Sălciua de-Sus, Lina Chirilă, 64 ani.
[5]) Săcel, Valerie Arion, 48 ani.
[6]) Lita Românească, Ghena Șuta, 41 ani.
[7]) Lita Românească, Tudorîcă Ilea, 42 ani.

tâmplări: « Am învățat dela niște mocani, le-am dat sălaș. Am avut o fată beteagă și-or cotat » [1]). « Un unchiu al meu o fost beteag și o muere o cotat » [2]).

In privința procedeului de a învăța un descântec, toți informatorii sunt de acord că trebue învățat pe « furate », numai așa e bine dacă îl furi » [3]). De aceea Dondoșoae din Cacova Ierii pune pe noru-sa să asculte la spate când descântă pentru a învăța și ea.

Prin faptul că descântecul nu se învață aproape niciodată intenționat [4]), ci în mod involuntar, sau pe « furate », rezultă variantele descântecilor culese dela informatori care le-au învățat dela aceeași persoană [5]). Descântecul, după cum am accentuat și în altă parte, nici nu se învață mecanic, vers cu vers, ci printr'o acțiune totalitară, prin înțelesul care îl conține.

7. Descântătoarele primesc și o « plată » pentru descântat, căci altfel « nu-i cu leac », sau se întoarce boala pe descântător [6]). Maria Bica din Mașca, dacă nu i se plătește nimic pentru descântat se « șterge pe mână de el », să nu se întoarcă boala pe ea. In Făgetul Ierii se plătea în 1939 un leu pentru un descântec. Maria Bica lua câte 5 lei. Tot așa și Gondiuleasa din Ocoliș. Adesea ori se plătește în natură. Astfel în ziua de 19 Iulie 1939 Gondiuleasă a primit pentru un descântec la vite un sfert kilogram de lână (caer) și o cârpă de merinde. Descântătoarele vestite au în fiecare zi câte doi-trei clienți, veniți uneori din sate îndepărtate.

8. Descântecul constituind deci un bun privat al descântorului, iar transmiterea lui făcându-se prin procedeul special al « furatului », inițierea directă fiind împreună cu riscuri, se înțelege dela sine că pentru cercetător culegerea descântecelor nu e o problemă tocmai ușoară. Astfel Dondoșoae din Cacova Ierii a refuzat să-mi comunice descântecul de « ceas rău » de teamă să nu treacă boala la ea. Acest descântec, pe care îl întrebuințează foarte rar nu i l-a spus nici noru-sei, deși pe celelalte o învățase. Am convins-o abia, asigurând-o că mie nu-mi descântă propriu zis, ci numa mi-l spune. Dar și celelalte descântece mi le-a comunicat cu foarte mare greutate. Când am vizitat-o prima dată și i-am cerut să-mi descânte de durere de măsele a pus pe noru-sa să-mi descânte — care a trecut în altă cameră pentru a descânta — și a declarat că numai atunci îmi va spune descântecul dacă îmi va trece durerea de măsele. A doua zi m'am dus din nou declarându-i că

[1]) Pădureni, Vironica Cordiș, 78 ani.

[2]) Lita Românească, Susana Vlas, 64 ani.

[3]) Pădureni, Paraschie Marc, 58 ani.

[4]) Excepție fac descântătorii țigani, care « profesează » descântecul. Intre informatorii noștri sunt țigani: Marie Rostaș (Surduc), Todosîe Rostaș (Săcel), Maria Dondoș (Cacova Ierii) și probabil Gavrilă Borza (Sălciua-de-Jos).

[5]) Vezi cele spuse la p. 134 și « Anexe » I, 23, 25, 26 (p. 135—193), II, 11—12 (p. 145).

[6]) Făgetul Ierii, Suzana Todor, 84 ani.

m'am vindecat și rugând-o să-mi spue toate descântecile pe care le cunoaște. M'a întrebat: « Câte mii îmi dai? ». M'a poftit apoi în grădină ca să fim singuri. Același lucru s'a întâmplat cu cele mai multe descântătoare: nu puteau fi convinse decât prin simularea boalei. Astfel și Gondiuleasă din Ocoliș a descântat mai întâi preotului din sat de « potcă » și numai după aceea a putut fi convinsă să-mi comunice și celelalte descântece. Tot așa și Popa Grăpchina și Popa Mărie lu Gligor din Filea-de-Jos.

Un episod interesant din culegerea descântecelor l-a oferit Anuța Gherman din Muntele Săcelului. Auzind din multe sate că e cea mai bună descântătoare din împrejurimi, am căutat-o la munte unde am găsit-o împreună cu bărbatul ei la adunatul fânului. I-am dat să înțeleagă că am ajuns acolo din întâmplare fiind excursionist. Din vorbă în vorbă ea îmi spune că a fost « un domn » pe la Săcel și a întrebat pe soru-sa (Arion Valerie) descântece. Și-mi reproduce replica dată sorei-sale: « De ce nu l-ai trimis la mine că-i spuneam eu descântece două zile ». Profitând de acest punct al discuției i-am manifestat dorința să-mi spue și mie câteva descântece căci nu auzisem niciodată până atunci. Și mi le-a spus pe toate cu o vădită mândrie, fără să bănuiască, firește, stratagema de care mă folosisem.

Există însă și descântătoare care-ți comunică descântecele fără nicio rezervă. Așa s'au comportat Floarea Lung și Susana Todor din Făgetul Ierii care le dictau pe un ton neserios, amestecându-le adesea cu parodii [1]), dovedind că nu prea cred în descântece. Maria Bica din Mașca când i-am spus ce vreau, m'a chemat în casă și m'a întrebat dacă sunt bolnav într'adevăr, sau nu. Și asigurând-o că nu sunt bolnav mi-a dictat toate descântecele, fără cea mai mică ezitare, într'un mod cu totul fluent și fără să-și piardă firul, lucru foarte rar întâlnit. Cele mai multe descântătoare chiar când au bunăvoința să dicteze descântecele nu o pot face deoarece mereu uită firul, se repetă, sau răspund că nu le mai știu că-s « mâncate de năcazuri ».

La motivele enumerate mai sus care împiedecă sau limitează comunicarea descântecelor se mai adaugă și teama descântătorilor de a nu fi denunțați jandarmilor și să nu « pățească » ceva [2]). In astfel de cazuri am re-

---

[1]) Vezi, Texte p. 163 și 165.

[2]) Deși s'a afirmat că la Românii ardeleni prigonirile vrăjitorilor n'au fost atât de excesive ca în Apusul catolic (*A. Gorovei*, op. cit., p. 64—65) se întâlnesc totuși cazuri sporadice de procese și condamnări. Vezi și *Fr. Müller*, Beiträge zur Geschichte des Hexenglaubens und des Hexenprocesses in Siebenbürgen. Braunschweig, 1854, p. 77 (cit. Gorovei); *T. Papahagi*, Graiul și Foklorul Maramureșului, București, 1925, p. XXXIX. Dora d'Istria spune că principii ardeleni se remarcau prin zelul lor contra vrăjitorilor pe care îi ardeau « cu miile ». La 1739 la Arad vrăjitorii erau supuși probei apei sau focului (ordalia). La 1758 Maria Tereza se mândrea că a alungat pe Iezuiți și a pus capăt execuției, Românii putând să creadă în « babe ». Cu toate acestea la 23 Iulie 1828

curs la garanția unui intelectual din sat, preot sau învățător, care se bucură de încrederea sătenilor. Acest procedeu, care își are și el limitele sale, deoarece descântătorii se cam « feresc » de preot, l-am utilizat numai în Ocoliș și în Pădureni.

De sigur, luând în considerare mentalitatea țărănească în toată complexitatea ei, e foarte justificată rezerva informatorilor față de străinii dela oraș care încearcă să pătrundă într'un colț atât de intim al sufletului lor, în elementul magic [1]). Dar dacă la cele mai multe descântătoare întâlnești teama de a mărturisi descântecele, din motive magice și juridice, se întâmplă să întâlnești uneori și un alt sentiment, tot atât de primar și spontan, mirarea, față de interesul pe care îl arată descântecelor un « domn » dela oraș. Dar și această mirare e tot atât de justificată, mai ales pentru un octogenar, pe care într'o vieață întreagă nimeni nu l-a întrebat despre astfel de lucruri. De aceea una dintre informatoarele noastre a exclamat mai mult pentru

---

au fost arși la Seghedin șase vrăjitori între care unul de 82 ani, iar în aceeași zi pe malurile Tisei au fost arși alți șapte. (*Dora d'Istria*, Les femmes en Orient, I, p. 32). In Munții Apuseni nu avem cunoștință despre cazuri similare dar, « jendarii » au mai produs « neplăceri » diferiților descântători. Astfel înainte de războiu (1914) un bătrân din Vălișoara, Ion Olaru, care « făcea multe lucruri și la marhe, lega picioru rupt în scânduri» a fost dus de jandarmi la Cluj să-și dovedească știința și « în fața medicilor o tămăduit doi boi și n'o avut ce-i face ». Filea-de-Jos, Darie Bunea, 84 ani. Deci rezerva pe care o întâlnim la descântătorii de azi are motive ancestrale...

[1]) La acestea să mai adăugăm ironia și disprețul intelectualilor față de lucrurile « bâbești ». Pentru a ne putea da seama până unde a mers această atitudine, e suficient să citâm câteva expresii ale lui Gh. Coșbuc prin care se insultă pur și simplu întreaga mentalitate magică. « Poetul țărănimii » numește credința în puterea vrăjitorilor « cea mai neghioabă dintre credințele deșarte ale omenirii », fiind « nebunie vrednică de plâns » (*G. Coșbuc*, Superstițiile păgubitoare ale poporului român. București, 1909, p. 62). « Căci dacă sunt oameni să creadă că babele pot îmbolnăvi cu vrăji de departe calul și boul, ori alt dobitoc, atunci vrednici sunt să-i duci și să-i legi în locul boului și al calului la iesle ». (Ibid., p. 76). Toate acestea sunt « minciuni scornite de unul, care a vrut să-și bată joc, iar proștii i-au luat gluma într'adins ». (Ibid., p. 82). Cum a avut atunci Coșbuc curajul să scrie « sunt suflet din sufletul neamului meu »? Adevărul e că Coșbuc nu era sincer când înjura pe descântători, ci ținea conferințe pentru « culturalizarea » satelor, organizate de Casa Școalelor. Căci într'o lucrare mai veche (« Dintr'ale Neamului », București, 1903, p. 49) scrie: « Cu toate că e așa de batjocorită medicina populară, eu sunt convins că oamenii de știință ar putea să învețe multe dela babe ». Și... totuși, una din « cele mai bune conferințe », pe care Casa Școalelor a găsit-o cu cale s'o publice, poate tot la sfatul lui Coșbuc, a fost a unui medic în care descântătorii sunt declarați « șarlatani » pentrucă habar n'au din ce-i compus corpul omului, cum sunt așezate mărunțaele... și că boala e făcută de un vermușor ». (*P. A. Gâdescu*, Descântătorii, Vracii sau Vrăjitorii, București, 1912, p. 16).

sine, în timpul unei pauze pe care o făcea în recitarea descântecelor: « De atâta vreme pe asta lume, de astea nime nu m'o cercat! »[1]).

9. Dar se pune întrebarea cum sunt priviți descântătorii în comunitatea satului, adică în mentalitatea specifică lor? De ce considerații se bucură: sunt apreciați, ocoliți, disprețuiți? Se pare că descântătorul ca și vrăjitorul se bucură în mentalitatea satului de o dublă personalitate morală. El este apreciat când e considerat pentru faptele sale bune — vindecarea bolilor, desfacerea vrăjilor — dar e disprețuit și temut pentru farmece și lucruri rele. In Munții Apuseni prin descântătoare (« muere care știe cota ») se înțelege cea care face bine, iar vrăjitoarea propriu zisă se numește « loajnică », deși una și aceeași persoană poate fi considerată și descântătoare și loajnică. Viața lor de toate zilele este aceea ca la toți ceilalți oameni. Totuși sunt ocolite pentru a nu deochia vitele sau copiii.

E interesant faptul că deși oamenii se tem în general de vrăjitori, tot la ei aleargă să-i salveze când au dat de un necaz. Și cum « răul », îl atribue mai de grabă unui « om din sat », pentru îndreptarea lui se caută de obiceiu un vrăjitor din alt sat, care întotdeauna e « mai vestit ».

După credința poporului puterea descântătoarelor și a vrăjitoarelor nu se câștigă numai prin inițiere directă, ci și prin anumite împrejurări singulare. Astfel despre Nastasîe Mogoae din Filea-de-Sus se crede că « a prins cățelul pământului » de aceea știe să vindece de « murculit ». Iar despre Vârvorica din Sălciua-de-Jos se crede că umblă cu lucruri necurate. Prin efectele descântecelor, datorite pe de o parte substanțelor și procedeelor întrebuințate, iar pe de alta sugestiei, unele descântătoare își creează un renume la o depărtare de câteva sate. La Maria Bica din Mașca vin să le descânte, după propria-i mărturisire, din Ocoliș, Ocolișel, Runc, Filea, etc. Tot așa la Lină Chirilă din Sălciua-de-Sus, sau la Anuța Gherman din Muntele Săcelului. Iar despre « Țopu » din Valea Vadului, mort în anii din urmă, se știe aproape în toate satele cercetate. Această faimă le dă și descântătorilor o forță interioară care sugestionează pe bolnav, sau când e cazul îngrozește pe dușman. Vrăjitoarele sunt conștiente de această situație privilegiată în care se găsesc și recurg adesea la amenințarea dușmanilor prin forțele oculte[2]). Am văzut că se dau lupte chiar și între vrăjitori[3]). De aceea în general vrăjitorii sunt temuți și relațiile lor sociale sunt reduse. La aceasta mai contribue și izolarea lor geografică, cei mai mulți locuind la « munte » sau în cătune îndepărtate.

---

[1]) Pădureni, Vironica Cordiș, 78 ani.

[2]) Personal am fost obiectul unei atari amenințări magice din partea Linei Chirilă din Sălciua-de-Sus, care mi-a spus descântecele cu condiția de a-i face un serviciu, iar în cazul contrar mi-a spus: « Să te temi de mine! ».

[3]) Vezi, p. 59—60.

Despre soarta pe care îi aşteaptă pe vrăjitori şi descântători în lumea de dincolo, se crede că « nu li bine » [1]), ei fiind blestemaţi de biserică, mai ales cei care umblă cu lucruri necurate [2]). Pe Valea Arieşului se povesteşte că « o muere bătrână a chemat pe popa să o mărturisească şi s'o împărtăşească. După ce-o terminat popa, el s'o dus până la poartă şi o mânat după el să vie îndărăpt. « Uite, domnule părinte, eu am făcut multe, da eu potca o am ţîpat în nouăzeci şi nouă de feluri. De o picat pe lemn (copac), s'o uscat lemnu, sau pe ci-o picat ». Popa o zîs: « Dacă ai făcut aşe, dute la ei [3]), să te mânce! ». *Şi o murit* » [4]).

Iată schiţate câteva din aspectele principale ale acestui interesant personaj al satului vrăjitorul-descântător. In general el nu este o persoană sociabilă, dar interesează în cel mai înalt grad comunitatea sătească. Inspiră teamă şi totuşi se recurge la el atât de des. E bănuit de legături cu spirite necurate şi condamnat în vieaţa de dincolo, deşi alină suferinţi vindecând bolnavi cu « descântecul şi leacul dela Dumnezeu ». In capitolul următor vom analiza mai de aproape ritualul descântatului.

---

[1]) Ocoliş, Sava Sbâncă, 70 ani.

[2]) In Pravilele lui Matei Basarab şi Vasile Lupu se interzice vrăjitorilor de a se cumineca 20 de ani, iar cei care consultă pe vrăjitori sau poartă amulete, cinci ani.

[3]) Demoni.

[4]) Tritenii-de-Jos, Valer Roşca, 49 ani (Oct. 1940).

II. DESCÂNTATUL

CUPRINSUL: 1. *Timpul prielnic descântatului.* — 2. *Obiectele şi substanţele întrebuinţate în ritual.* — 3. *Condiţiile pe care trebue să le îndeplinească unele substanţe.* — 4. *Acţiuni săvârşite în timpul descântatului.* — 5. *Intrebuinţarea obiectelor descântate.* — 6. *Numărul de câte ori se repetă un descântec.* — 7. *Atmosfera în care se descântă.*

1. Am avut ocazie să precizăm că descântatul, numit în Munţii Apuseni « cotat », nu se reduce numai la recitarea formulei orale, ci constă dintr'o serie întreagă de gesturi simbolice, mimică, procedee pentru întrebuinţarea diferitelor substanţe, constituind un adevărat ritual magic din care de sigur descântecul propriu zis face parte integrantă. Eficacitatea descântatului depinde de îndeplinirea întocmai a tuturor condiţiilor prescrise. Aceste condiţii deşi se bazează pe anumite principii magice generale, totuşi ele diferă adesea dela un descântător la altul. Astfel este timpul şi numărul de ori, în care trebue săvârşit un descântec, gesturile, cuvintele, obiectele şi substanţele întrebuinţate ş. a. m. d.

De sigur, în principiu, timpul în care se descântă îl formează prilejul de fapt când bolnavul solicită concursul descântătorului. Totuşi există în practica descântatului anumite precizări în legătură cu timpul. Ele sunt însă foarte variate [1]). Popa Grăpchina din Filea-de-Jos descântă de albeaţă numai dimineaţa şi pe nemâncat, iar Vironica Bonda din Hăjdate spune descântecul de « căşunătură » « dimineaţa până nu răsare soarele şi după amiazi ». In privinţa zilelor din săptămână Mărină Boită, tot din Hăjdate, descântă de « mucedă » miercuri şi vineri pe nemâncate, iar Susana Ciordea din Pădureni descântă de « orbalţ » marţi şi vineri dimineaţa tot pe nemâncate. Ilea Irină din Lita Românească nu « coată » sâmbătă şi dumineca, că « doară ăla-i blăstăm ». Când e bolnav însă cineva tare, descântă şi atunci că « n'o lăsa omu să moară ». De asemenea Gondiuleasă din Ocoliş nu « coată »

[1]) Cf. şi *A. Gorovei*, Descântecele Românilor, p. 91.

dumineca și lunea. « Dumineca îi sărbătoare, lunea îi începutul săptămânii ». E de reținut că timpul în care se descântă e amintit aproape întotdeauna în formula orală. De ex. în exorcism întâlnim des expresia: « Așa să treacă boala cum a trecut ziua (sau noaptea) de azi », sau: « din acest ceas să aibă leac », iar în introducerea celor mai multe descântece se cere ajutorul zilei respective, numind-o « sfântă » sau « dragă » zi de astăzi. Alte ori i se adresează pe nume:

Sfântă luni de astăzi
roagă pe Maica Luminata... [1]).

sau dându-i chiar și epitete metaforice:

Vineri zi de post,
cădelnița lui Hristos [2]).

2. Obiectele și substanțele întrebuințate la descântat sunt și ele extrem de numeroase. De obiceiu sunt luate din toate cele trei regnuri, în special din cel vegetal, o bună parte din ele constituind obiectele uzuale, întotdeauna la îndemâna descântătorului. După cum se poate vedea din tabloul alăturat, unele obiecte și substanțe sunt folosite la mai multe descântece, altele numai la câte unul singur. Bine înțeles că nu toți descântătorii folosesc aceleași obiecte la același descântec. Mai de grabă faptul se petrece invers: un descântător e mai înclinat să folosească aceleași obiecte la mai multe descântece pe care le cunoaște. Astfel e cazul lui Gavrilă Borza din Sălciua-de-Jos care întrebuințează la toate cele cinci descântece: fusul, cuțitul și măcieșul.

Totuși cu toată varietatea lor, obiectele și substanțele întrebuințate în descântece își au fiecare un rol bine precizat. Apa, unsoarea, mierea și lâna în care se descântă la oameni, sau făina și sarea la animale, au rolul de a transmite calitatea « descântatului » asupra celui bolnav. Substanțele « descântate », au aceeași valoare pentru bolnavi ca și obiectele « sfințite », sunt purtătoarele sau mijlocitoarele materiale ale sănătății și prosperității. Deci ele au un rol pasiv în « cotat », de a fi încărcate de potențial magic, în timp ce alte obiecte « participă » activ la ritualul magic, sau la descântec. Participarea este de două feluri: una pur magică și alta medicală.

Prin participarea magică înțelegem întrebuințarea în cursul descântecului a diferite obiecte cu care se amenință boala să iasă din bolnav. Seria acestor obiecte este destul de lungă și cuprinde în special uneltele cele mai uzuale: cuțitul, fusul, mătura, ștergura, briceagul, foarfecile, lingura, cheie, piepteni,

[1]) Săcel, Marie Matei, 43 ani. (De scrântit).
[2]) Ocoliș, Marie Manciu, 75 ani. (De potcă).

TABLOUL III

Obiectele şi substanţele întrebuinţate în descântat

Nr.	Numirea	Boala la care se întrebuinţează şi nr.
	Unelte:	
1	cuţitul	potcă (11), zgaibă (5), scrântit (7), mucedă (2), ali din vânt, albeaţă, ghihor (1)
2	fusul	uimă, scrântit, tragăn (1), legături (1), potcă (1), ali din vânt (1).
3	mămăligoiul	uimă, zgaibă (1)
4	mătura	ghihor, orbalţ, albeaţă, zgaibă, ali din vânt (1)
5	ştergura	ghihor (3), orbalţ, albeaţă, zgaibă (1)
6	cute	uimă (11), ghihor, tragăn (1)
7	brişcă	zgaibă, scrântit, căşunătură (1)
8	ulcicuţă	soare sec (5)
9	foarfecele	ghihor (1)
10	maiul	uimă (5), tragăn (1)
11	sucitorul	uimă (1)
12	cheie	bubă, zgaibă (1)
13	chepten	ghihor (1)
14	sîtă	albeaţă (1)
15	ban de argint	zgaibă (1)
16	ac	scrântit (2), căşunătură, bubă (1)
17	săcere	orbalţ (1)
18	sapă	orbalţ (1)
19	bălătrocu	uimă (1)
20	lingura	uimă (1)
21	chefe	ghihor (1)
22	spălătoare	uimă (1)
	Regnul anorganic:	
1	apă neîncepută	potcă (34), ali din vânt (2), legături (2), ceas rău (2), mucedă, de soare, bubă (1)
2	sare	la vaci, zgaibă (1)
3	smoală de car	uimă (1)
4	cărbunele	potcă (33), soare sec (1)
5	pământul	zgaibă (1)
6	fier	(vezi: cuţitul, acul, foarfecele, etc.)
7	plumb	spăriat (1)
8	piatră	soare sec, ali din vânt (1), (vezi şi cutea, bălătrocu, etc.)

Nr.	Numirea	Boala la care se întrebuinţează şi nr.
	Regnul vegetal:	
1	frunză de prun şi salcie	la vaci (1)
2	făină	la vaci (1), zgaibă (1)
3	aiu	bubă, scrântit, zgaibă, scurgerea sângelui (1)
4	lemn de alun	măsăle (1)
5	chiperiu	uimă (1)
6	tămâie	zgaibă (1)
7	apă de trandafir	albeaţă (1)
8	acăţ	albeaţă (1)
9	scăete	albeaţă (1)
10	bâtă de drâmoc	splină (1)
11	busuioc	broască, albeaţă (1)
12	buruiană de mucedă	mucedă (1)
13	buruiană de gălbinare	gălbinare (1)
14	cimbru	mucedă (1)
15	măceş	legături, potcă, ali din vânt (1)
16	grâu de primăvară	scurgerea sângelui (1)
17	leuştean	ceas rău (1)
18	smochină	mucedă (1)
19	paie	bube (1)
20	ghinars de droşdie	lupariţă, ali din vânt (1)
21	aluat	zgaibă (1)
22	cărbuni	potcă (33), soare sec (6), ceas rău (2) ali din vânt bubă (1)
23	zahăr	albeaţă (1)
24	« lemn »	(vezi: fusul, mătura, maiul, etc.)
	Regnul animal:	
1	unsoare	scrântit (19), obrintit, ceas rău (1), căşunătură, potcă, uimă, naştere (1)
2	lână, aţă neagră	scrântit (29), obrintit (1)
3	miere de stup	zgaibă (12)
4	ceară	zgaibă (1)
5	balegă de vacă	zgaibă (1)
6	ou	uimă (1)
7	unt	lupariţă, orbalţ, naştere (1)
8	petec	uimă (1)
9	carne săpunită	zgaibă (1)
10	albuş de ou	bubă care curge, potcă gie (1)
11	gândaci de turbare	zgaibă (1)
12	gândăcel	zgaibă (1)
13	paiangen	zgaibă (2)
14	muscă	zgaibă (2)
15	fabricate	(vezi: chepten, sită, chefe (1)

sîta, ac, seceră, sapă, chefe, etc. Ele sunt amintite întotdeauna în cuprinsul exorcismului, amenințând boala cu fiecare pe rând:

Cu fusul te-oi împunge [1]).
cu foarfecile te-oi tăia [2])
cu chefea te-oi chefăli,
cu cheptenu te-oi peria [3]):
cu cuțitul rade-te-oi,
cu mătura mătura-te-oi,
cu chindeu șterge-te-oi,
cu sîta cerne-te-oi [4]).

Uneori se întrebuințează chiar și plante pentru amenințarea boalei: aiul, leușteanul, măcieșul, ș. a. Primele două pentru mirosul lor puternic, măcieșul pentru a « mătura » cu el boala, iar ultima pentru a sui boala, « călare pe lemn de alun » și a o trimite în « munți pustii ». Bolile la care se folosește mai des exorcismul și deci obiectele de mai sus, sunt: potca, zgaiba, de ali din vânt, albeața, ghihor, cășunătură, ceas rău, legături.

Obiectele cu întrebuințare propriu zis medicală, sunt și ele de mai multe feluri. O categorie aparte e formată din o serie de unelte întrebuințate în procedeul diatermiei prin care se tratează în special « uima », dar și durerile de cap («soarele sec » și «ghihorul») și chiar «tragănul». Pentru uimă se întrebuințează mămăligoiul [5]), cutea, maiul de spălat haine, sucitorul [6]), bălătrocu [7]), lingura și un petec de postav. Aceste obiecte sunt încălzite la foc și în timp ce se descântă se atinge cu ele uima « cât poate ținea de fierbinte ». Cu fiecare obiect se descântă câte o singură dată. E important de reținut faptul că Sofia Răduț din Ocoliș întrebuințează la tratamentul diatermic al uimii un petec de postav. Cum acesta are efecte calorice mai reduse decât celelalte obiecte întrebuințate, descântecul se repetă în mod cu totul excepțional de nouăzeci și nouă de ori. Tot prin diatermie se vindecă « ghihorul » (nevralgiile) și « soarele sec », « adiind cu o ulcică de jăratec în jurul capului ».

Alte procedee întrebuințate în descântece a căror bază medicală e evidentă sunt vindecarea « mucedei » prin smochină [8]) și tratarea zgaibei prin

---

[1]) Sălciua de Jos, Gavrilă Borza, 61 ani. (De legături).
[2]) Cacova Ierii, Maria Bica, 63 ani. (De măsele).
[3]) Făgetul Ierii, Floare Lung, 85 ani. (De ghihor).
[4]) Filea-de-Jos, Grăpchina Popa, 73 ani. (De albeață).
[5]) Mestecăul.
[6]) Pentru întins tăeței.
[7]) Pisălogul pentru sare.
[8]) « Muceda » după descrierea informatorilor este scorbutul sau o boală pelagrică, produsă prin carența vitaminei C. Despre smochină se știe că e planta cea mai bogată în această vitamină.

carne de vită săpunită, sau miere de stup. La fel și desintoxicarea organismului prin stingerea cărbunilor în apă la descântecul de deochiu (« potcă »). Tot aci se încadrează întrebuințarea unsorii pentru scrântit, a untului dulce și a albușului din ou pentru bube purulente (« potcă gie », « rană care cură »), sau smoală de car pentru uimă și vinars de drojdie pentru « ali din vânt » (nevralgii).

De sigur că nu toate substanțele întrebuințate sunt verificate din punct de vedere medical. Se pare însă că alături de substanțele medicale și de obiectele cu rol pur magic (cele întrebuințate în exorcism) întâlnim o a treia categorie de obiecte care sunt introduse numai cu scopul de a impresiona pe bolnav, aceasta în special la descântătorii țigani. Astfel Maria Rostaș (Surduc) întrebuințează, se pare fără justificare magică sau medicală, în descântecul de zgaibă, gândacii de turbare (cantarida), păianjen și muscă. O întrebuințare pur magică are și ața sau lâna neagră în descântecul de scrântit. Prezența ei e în legătură cu conținutul formulei orale întrebuințate, în care se spune că « om întâlni sânge cu sânge, os cu os », deci ața are rostul de a « lega », de a « forostoi ». Aceeași întrebuințare magică o are și banul de argint în legătură cu menirea dela sfârșitul descântecului:

Să rămâe curat,
luminat,
ca argintul strecurat.

3. Substanțele întrebuințate la descântat trebue să fie luate după un anumit ritual de a cărei riguroasă respectare depinde eficacitatea descântecului. Astfel pentru deochiu (« potcă ») se întrebuințează apa « neumblată », adică luată din râu mai înainte de a se face ziuă [1]), sau apa « mergătoare », apa proaspătă, « neîncepută ». Pentru luarea ei, Mărie Lăcătuș (Iara) se duce dimineața la râu cu o ulcică, ia de două ori apă și o aruncă jos și numai a treia oară o păstrează pentru descântat. De obiceiu când se aduce apa neîncepută nu trebue să te uiți în urmă și nici să vorbești cu nimeni pe drum [2]). De asemenea cărbunii când se « sting » pentru deochiu sunt numărați îndărăt dela unu la nouă. Iar Vironica Dumitru (Filea-de-Sus) când aruncă jăratecul pentru potcă, zice: « Ăsta-i de deochiat, ăsta-i de potca ai mare, ăsta să șie leacu ». Popa Grăpchina (Filea-de-Jos) aruncă deodată câte trei cărbuni și zice descântecul și apoi iar aruncă trei cărbuni și descântă până de nouă ori.

4. Inceputul descântecului aproape întotdeauna e însoțit de semnul crucii făcut cu mâna sau cu cuțitul pe vasul în care se descântă. Ana Lupea (Filea-

[1]) Ocoliș, Maria Manciu, 75 ani.
[2]) Cf. *A. Gorovei*, op. cit., p. 96—98.

de-Sus) face cruce și jos pe pământ. Gondiuleasă din Ocoliș începe descântecul printr'o rugăciune pe care o spune în picioare. După ce a terminat-o se așează pe vatră. Pe vatră face o cruce cu un cuțit de aramă peste care așează vasul în care descântă. Își mai adună pe vatră nouă aschii și după fiecare descântat aruncă jos câte una scuipând de trei ori. Rolul aschiilor este pur nemotehnic, de a nu greși numărul repețirilor. Dochie Turcu (Belioara) ia aschiile pe rând câte una de fiecare descântat și când termină le aruncă în foc. Arion Valerie (Săcel) folosește nouă paie. Alte gesturi întrebuințate în descântat sunt: suflatul și scuipatul (« scopchitul »). Suflatul peste oala cu apă în descântecul de deochiu sau peste lână în cel de scrântit, însemnează alungarea boalei prin « suflare »:

Cu sufletul te-oi sufla!

Iar dacă boala nu va fugi va pieri ca « scopchitu » sub picioare.

La alte descântece ritualul diferă. Când descântă pentru « ghihor » Dondoșoae (Cacova Ierii) șterge de pe capul bolnavului cu « ștergura », ca și când ar șterge boala. După fiecare descântat face cruce cu mătura și « scopchește » de trei ori. Maria Bica (Mașca) descântă de măsele cu bețigașe de alun și aruncă după fiecare descântat câte unul jos « scopchind de trei ori pe el ». In descântecul de « albeață » Popa Grăpchina (Filea-de-Jos) mișcă, (« adie ») cu sita, mătura, cuțitul și chindeul în fața ochilor. Dacă bolnavul șade în timp ce se descântă trebue să se mute în alt loc după fiecare descântat. La terminarea descânteculuí se « scopchește » și în ochii bolnavului. Pentru scrântit se întrebuințează ață de lână neagră în care se face câte un nod de fiecare descântat. Uneori nodul se face cu mâinile la spate (Făgetul Ierii).

Alte acțiuni săvârșite în timpul descântatului sunt cerute de procedeul terapeutic întrebuințat: ungerea părților scrântite, « adierea » uimii și în jurul capului cu obiecte încălzite în procedeul diatermiei, ungerea rănilor, frecarea tâmplelor cu apă sau vinars de drojdie, etc.

5. Obiectele descântate se dau apoi bolnavului să le întrebuințeze după procedeul respectiv. Bolnavul de « potcă » se spală cu apa descântată și bea din ea de trei ori. Apa care rămâne se aruncă pe țâțâna ușii, iar cărbunii se aruncă unde nu ajunge soarele (Ocoliș, Gondiuleasă). Lâna pentru scrântit se leagă la picior sau la mână, rămânând acolo până se pierde. Zgaiba se unge, albeața se tratează cu praf de zahăr ș. a. m. d.

6. Un element important în ritualul descântatului este și numărul de câte ori se repetă descântecul. Nici aci însă nu putem stabili reguli generale. După cum se poate vedea din tabloul alăturat, cea mai mare frecvență o are numărul « nouă », obținând procentul de 52.2, ceea ce însemnează că mai mult de jumătate din descântecele culese de noi se repetă de nouă ori.

După aceea urmează numărul «trei» cu 21,8%, adică aproape un sfert. Frecvența celorlalte numere e de mai puțină importanță, căci atunci când nu se datorește întâmplării, este tot în legătură cu numerii trei sau nouă. Astfel sunt răspunsurile în care se indică întrebuințarea unui număr din seria 3, 5, 7, 9 (numerii fără soț), uneori inversată. Incât privește numărul «cinci» e întrebuințat de o singură descântătoare Maria Bica (Mașca), în toate cele șase descântece pe care le știe. Iar numărul «patru» întrebuințat

TABLOUL IV

Frecvența numerelor de câte ori se repetă un descântec

Numărul	Frecvența	Procentul
1	7	4,3
2	1	0,6
3	35	21,8
4	2	1,2
5	6	3,7
6	—	—
7	1	0,6
8	—	—
9	95	52,2
9 sau 3	2	1,2
3 sau 9	7	4,3
7 sau 9	1	0,6
9 sau 7	1	0,6
3, 5, 7, 9	1	0,6
9, 7, 5, 3	1	0,6
9 ori 9	6	0,

de două ori în descântecul de uimă, provine din faptul că formula orală se repetă cu fiecare obiect întrebuințat în descântat. Să reținem însă că un descântător nu întrebuințează întotdeauna același număr de repetiri în toate descântecele sale. De asemenea repetirea descântecului poate să nu fie făcută în aceeași zi, ci la intervale. Astfel Susana Ciordea (Pădureni), descântă de «orbalț» în trei zile deosebite: marți, vineri și în a doua marți și numai atunci e «cotătura» deplină.

7. Dar care este atmosfera în care se săvârșesc toate aceste lucruri din ritualul magic? Trebue să mărturisim dela început că descântătorul în exercițiul funcțiunii e de cele mai multe ori conștient de situația lui privilegiată în care se găsește din punct de vedere al mentalității magice. El trăește în timpul descântatului ca un actor de teatru starea specifică de teamă și speranță a omului magic. Gesturile sunt făcute mecanic, dar cu cea mai mare

siguranță. Recitarea e monotonă, cu voce înceată, accentuând însă unele părți ale descântecului cum ar fi rugăciunea sau invocația dela început prin care se cere ajutorul unei ființe supranaturale, sau exorcismul prin care se poruncește bolii să iasă afară din corp. Descântatul așa cum l-am întâlnit în Munții Apuseni, plin cu elemente religioase nu are nimic în el demonic, el seamănă mai degrabă cu un ritual liturgic. Aceasta este și caracterizarea pe care a făcut-o un informator descântatului: « Descântecul trebue să fie frumos și cu ruga lui Dumnezeu » [1]).

[1]) Pădureni, Vironica Cordiș, 78 ani.

III. DESCÂNTECELE

CUPRINSUL: 1. *Viața formulei orale.* — 2. *Motivele principale ale formulei.* — 3. *Temele descântecelor.* — 4. *Formule tip și variante. Versiuni.*

1. Prin « descântec » am spus că înțelegem formula orală care se prezintă de cele mai multe ori în formă versificată. Făcând parte dintr'un ritual magic îngrădit prin atâtea reguli severe, e firesc să ne întrebăm care este viața formulei orale? Depinde ea întru totul de personalitatea descântătorului sau și de anumite motive tradiționale ce se respectă cu sfințenie? După analiza materialului cules din Munții Apuseni putem răspunde că formula orală este o rezultantă a unor forțe variabile și contrare: de o parte tradiția inițiatică, moștenirea din om în om, prin care se tinde la conservarea cât mai fidelă a unei formule orale, iar de altă parte tendința — mai mult de natură inconștientă — de a modifica și de a completa formulele orale punându-le într'o veșnică transformare. Tendinței de conservare îi aparțin anumite elemente formale și de natură tehnică, ale descântecului, iar tendința de modificare e legată de problema conținutului și a variantelor.

2. In privința formei, constatăm la cele mai multe descântece o serie de motive ce se succed într'o anumită ordine mai mult sau mai puțin fixă. Motivele principale din formula orală sunt: rugăciunea sau invocația, povestire alegorică, exorcismul sau blestemul, urarea sau menirea și încheierea. Natural că, datorită diferitelor procese de memorie, aceste părți nu se găsesc întotdeauna în aceeași ordine, uneori putând chiar să lipsească unele din ele.

Rugăciunea sau *invocația* este întotdeauna la începutul descântecului. Prin ea se cere ajutorul unei forțe supranaturale pentru a da eficacitate descântecului. In general o descântătoare are o singură formulă de invocație pe care o întrebuințează la toate descântecele. De aceea în « texte » rugăciunea figurează o singură dată în cadrul repertoriului unui descântător. In descântecele din Munții Apuseni rugăciunea este adresată lui Dumnezeu,

Maicii Precestii și zilei în care se descântă. Dondoșoae din Cacova Ierii începe descântecul prin « Doamne ajută-mi, Doamne! ». Maria Bica din Mașca are o rugăciune de douăsprezece versuri [1]). In această rugăciune ea se adresează Maicii Precestii și « Sfintei zi de astăzi », să roage pe Dumnezeu pentru bolnav. Aproape aceeași rugăciune e întrebuințată și de Sofia Fărcaș din Cacova Ierii:

« Doamne, ajută, Doamne,
Sfântă Mărie Mare,
roagă-te, Maică Luminată,
Maică Luminată,
roagă-te lui Dumnezeu
pentru Nicolae.

In Lita Românească aproape toate descântecele încep cu: « Doamne, ajută Sfântă Mărie » și « Sfântă », dar mai ales « dragă » zi de astăzi. Maria Matei din Săcel se roagă de ziua de astăzi să roage pe « Maica Luminată » să roage Maica Luminată pe Dumnezeu Sfântu ». Cea mai frumoasă rugăciune și mai impresionantă prin tonul cu care este spusă, fiind în același timp rostită în picioare, cu fața spre Răsărit, este cea a Gondiulesei din Ocoliș:

Doamne, ajută Doamne,
vineri zî de post
cădelnița lui Hristos.
Rogu-mă cu toți sfinții,
cu toți îngerii,
cu rugăciune rugată
cum se roagă lumea toată,
Doamne, ajută, Doamne
Și mă iartă.
Doamne, ajută Doamne,
Doamne, ajută descântecului meu
cum l-o descântat Sfânta Mărie,
folosu lui (cutare) să hie [2]).

De obiceiu în partea finală a rugăciunii se precizează că descântecul este dela descântător « leacul dela Dumnezeu » sau « de gura mea, de limba mea, de voia lui Dumnezeu ». Victoria Pitic din Muntele Băișorii începe descân-

[1]) Vezi Texte, p. 171, 179.

[2]) Introducerea unui descântec de « zgaibă » (bubă vânătă) din Vașcău este de asemenea o adevărată rugăciune: « Ajută-mi Marie, Maică Sfântă, ajută-mi Sfântă Marie și Maică și Dumnezeu, Marie Maică ajută-mi. Ajută-mi, zile rugătoare, zile închinătoare, șapte zile înălțătoare, șapte zile rugătoare. Mă rog de tine, de mică și de mare. Mă rog la a voastră putere, slujbă, botezare, sînțire, somire (?), plânsoare, suspinare, rugă, rugare, cruce, îngenunchiare, mătănii, praznice, sfinți, îngeri, apostoli, omul să aibă leac, izbăvire și mântuire, precum descântăm ». (Șezătoarea, an. VIII, p. 111).

tecul cu « Tatăl nost ». Sunt și descântătoare care încep descântecul direct, fără rugăciune.

In cele mai multe descântece întâlnim imediat după invocație o *povestire alegorică* în legătură cu luarea boalei respective. Astfel în descântecul de « scrântit » din Munții Apuseni, se spune că bolnavul a plecat « pe cale, pe cărare, până la podul de aramă ». Voind să treacă podul, podul s'a clătit și bolnavul și-a scrântit piciorul. El începe să plângă « cu glas mare până 'n cer, cu lacrimi până 'n pământ ». Și Maica Precistă auzindu-l coboară la el « pe scară de ceară » și-i spune cum să se vindece [1]).

In descântecul de « zgaibă » Maica Domnului se întâlnește cu nouă frați, din nouă tați care merg să taie pomul Raiului. Ea le spune:

Lăsați pomul Raiului
Oile să umbrească,
oamenii să se odihnească.

In descântecul de « mucedă », tot din Munții Apuseni se vorbește despre « omul mare care s'a dus în pădurea mare » să taie lemne pentru casă și când s'o termine n'a avut cu ce o podi și-a venit să ia muceda dela bolnav. In cele mai multe descântece se povestește cum bolnavul s'a întâlnit cu boala în cale, iar la strigătele lui de durere Maica Domnului se coboară și-i alină suferința.

După cum se poate vedea și din aceste exemple, alegoria descântecelor se bazează pe același principiu și are același scop ca și acțiunea simbolică din practicile magice. Deosebirea este doar de planuri de acțiune. Acțiunea simbolică propriu zisă se efectuează pe plan concret în prezent, pe când cea alegorică pe plan fictiv și în trecut. Dar ambele au drept scop determinarea unei acțiuni similare în viitor.

In ceea ce privește noțiunea timpului, trebue să amintim că ea are o structură cu totul aparte în gândirea magică. Evans-Pritschard a observat, între alții, că pentru primitivi « prezentul și viitorul nu au același sens ca și pentru noi. Felul lor de a vorbi pare să dovedească existența unei interferențe între prezent și viitor în așa fel, că dacă se poate spune, prezentul participă la viitor » [2]). Se pare că aceeași calitate de a participa la viitor are și trecutul. Având în vedere aceste considerații, dacă ne-am putea integra în modul de gândire magică, alegoria descântecelor încetează de a mai fi propriu zis alegorie, ea devine acțiune simbolică, acțiune « ca și cum » s'ar întâmpla în realitate rezultatul dorit, indiferent dacă prefigurarea lui se face alegoric în trecut, sau pe plan concret în prezent. Deci numai pentru

[1]) Cf. și *A. Gorovei*, Descântecele Românilor, p. 383.
[2]) *Lévy-Bruhl*, op. cit., p. 290.

noi o astfel de reprezentare este alegorică sau metaforică, în timp ce pentru gândirea magică ea este reală.

Când nu se întrebuințează o povestire alegorică, uneori și în acest caz, alungarea boalei se face prin *exorcism*. Exorcismul este o amenințare sau un blestem adresat boalei, sau agentului care a provocat boala, amenințându-l cu diferite obiecte, așa cum am văzut în capitolul anterior. Exorcismul se termină de obiceiu cu indicarea locului unde trebue să meargă boala. Trimiterea se face întotdeauna în locurile cele mai îndepărtate, necunoscute și lipsite de vieață omenească. Intâlnim însă o mare varietate de imagini:

Peste 99 de hotare,
peste 99 de mirişti,
peste 99 de dealuri,
peste 99 de poduri,
peste 99 de ape,
peste 99 de şanţuri nerînite,
peste 99 de drumuri părăsite [1]).

Unde câne nu latră,
nu-i popă, nu-i bghirău,
în lemnele neroditoare,
în chietrile săci,
neajunsă de soare [2]).

Unde cocoş negru nu cântă,
găină neagră nu cârcăeşte,
corman nu s'aude [3]).

In chietri neumblătoare,
în lemne neroditoare,
unde vacă nu răgeşte,
popă nu slujeşte [4]).

Alungarea boalei se mai face indicând anumite localități de natură mai mult sau mai puțin mitologică: în munții Sionului, ai Maslinilor, ai Calareii sau ai Halareilor, în Dunărea mare, în Marea Roșie sau Neagră, în curtea lui Ham, la marginea pământului, în fundul mării, peste colți fără de vârfuri, peste tău fără de funduri, ș.a.

---

[1]) Muntele Săcelului, A. Gherman (de potcă).
[2]) Sălciua, Gavrilă Borza (de scrântit).
[3]) Lita Românească, Mărie Șuta (de potcă).
[4]) Muntele Săcelului, A. Gherman (de ceas rău).

Alte ori exorcismul ia forma unei *comparații* arătându-se ce i se va întâmpla boalei, dacă nu va pleca. Intr'un descântec de « potcă » din Ocoliș întâlnim o astfel de comparație chiar în cadrul exorcismului:

Intoarce-te,
că de nu-i întoarce de voe,
îi întoarce de mare nevoe.
Că și capră neagră
în piatră calcă,
piatra seacă,
în patru creapă.
Așa să crepe strigoii
și strigoaele [1]).

Comparațiile pot să fie uneori dintre cele mai ciudate și neobișnuite. Unele din ele sunt chiar foarte lungi și iau forma unei alegorii. Astfel în Munții Apuseni în descântecul de « oprirea sângelui » boala este amenințată printr'o comparație în care se arată « chinul cânepei », adică se face enumerarea tuturor operațiilor de prelucrare ale cânepii până va fi făcută cămașă:

și te-om purta și te-om strica
și nimic de tine nu s'a alege [2]),

așa după cum se va întâmpla și cu boala respectivă.

Dar comparația nu stă numai în serviciul exorcismului ci și în cel al *urării* sau *menirii*, un alt moment al formulei orale ce se referă direct la vindecarea bolnavului. In acest caz comparațiile se referă la « trecerea » bolii sau la « sănătatea » celui căruia i se descântă. Astfel se spune să treacă boala: « cum se duce fumul pe horn, apa pe vale și spuma pe mare » [3]). Sau să se așeze bubele cum se așează vara « fumu în fundu văii » [4]). Să se vindece cum se prinde câmpul de iarbă din Paști până în Rusalii [5]). Urarea propriu zisă cuprinde în general aceleași imagini:

Să rămâe limpede și curat
ca argintul strecurat [6]),
cum Dumnezeu l-a lăsat [7]).

---

[1]) Ocoliș, Maria Manciu, 75 ani.

[2]) Vezi « Texte », p. 175.

[3]) Poșaga-de-Jos, Todor Vărmagă (de potcă).

[4]) Sălciua-de-Jos, Gavrilă Borza (de legături).

[5]) Poșaga-de-Jos, Todor Vărmagă (de scrântit).

[6]) Variante: ca argintul măsurat, ca aurul măsurat, ca argintul picurat și ca vinul strecurat, ca aur sfânt strecurat, ș. a.

rie Luca (de bube).

Sau: « Să fie mândru şi mai frumos, pe de trei ori cum a fost » [1]). Sau:

Ca soarele luminat,
Cum îi de Dumnezeu dat
şi de Maica Luminată
şi de doi părinţi lăsat [2]).

Cum Dumnezeu din ceriu te-a dat,
ca sfânt soare când răsare,
cu inima dragă
şi întreagă [3]).

Firește că uneori comparația poate fi întrebuințată pentru plasticizare şi în alte împrejurări decât în exorcism şi menire. Aşa de pildă în descântecul de « potcă » Anuţă Gherman din Muntele Săcelului întrebuinţează următoarea frumoasă comparaţie pentru circumscrierea lui « niciodată »:

Atuhci să-i poată săca
irma lui şi puterea,
când i-o număra paşii
cât o păşit,
urmele, câte le-o urmat
şi iarba cât o călcat.

Ultima parte a unui descântec este *încheierea*. In încheiere se precizează că descântecul îşi are puterea dela o forţă supranaturală, de obiceiu dela Dumnezeu, sau dela Maica Precista:

Descântecul dela mine,
leacul, Doamne, dela Tine [4]).

sau:

Să aibă leacu,
După gura mea,
după limba mea,
după cuvântu
dela Dumnezeu sfântu [5]).

Trebue să precizăm că aceste momente ale descântecului: invocaţia, povestirea alegorică, exorcismul, urarea şi încheierea, nu au întotdeauna poziţie şi succesiune fixă. Singurele invocaţia şi încheierea sunt în genere

---

[1]) Filea-de-Jos, Grăpchina Popa (de scrântit). Variante: să fie mai vârtos şi mai sănătos de cum o fost.

[2]) Orăşti, Ioană Urdă (de ceas rău).

[3]) Sălciua-de-Sus, Lină Chirilă (curgerea sângelui).

[4]) Cacova Ierii, Dondoşoae (de zgaibă).

[5]) Ocoliş, Gondiuleasă (de potcă).

fixe. Celelalte trei se inversează și se amestecă în același descântec, după cum se poate constata și din schemele descântecelor din tabloul alăturat. De asemenea aceste motive nu se găsesc întotdeauna la fiecare descântec.

TABLOUL V

Schema câtorva descântece

Informatorul	Descântecul	Schema
Borza Gavrilă . .	Ali din vânt	Rugăciune-narațiune-exorcism-menire
	legături . .	rugăciune-narațiune-men.-narat.-ex.-menire
	scrântit . .	rugăciune-narațiune-exorcism-menire
	potcă . . .	rugăciune-blestem-men.-ex.-menire
	zgaibă . . .	rugăciune-narațiune-men.-ex.-menire
Bica Marie . . .	zgaibă . . .	narațiune-exorcism-menire
	ghihor . . .	rugăciune-narațiune-exorcism-menire
Chirilă Lina . . .	la vaci . . .	narațiune-menire
	orbalț . .	rugăciune-exorcism-narațiune
	uimă . . .	amenințare-exorcism
	ali din vânt	exorcism-narațiune
	potcă . . .	exorcism-narațiune-menire
	zgaibă . . .	exorcism
	mucedă . .	exorcism
	gălbinare . .	exorcism
	mușcătură .	comparație-enumerație
Dondoșoae	ghihor . . .	exorcism
	scrântit . .	narațiune
	potcă . . .	narațiune-exorcism
Gondiuleasă . . .	potcă . . .	rugăciune-narațiune-ex.-men.-ex.-men.-încheere)
	scrântit . .	rugăciune-narațiune-menire.

Un alt motiv important din tehnica magică a descântecului, în afară de cele amintite mai sus este *enumerația*, sau gradația. Ea constă în recitarea în ordine descrescândă a numerelor dela 9 la 1. Această enumerație nu este decât o comparație implicită prin faptul că se urmărește prin ea scăderea și trecerea bolii, cum scade numărul dela 9 la niciunul. Astfel în descântecul de «potcă» al Irinei Ilea din Lita Românească, se întrebuințează următoarea enumerație descrescândă:

Nouă rîne, nouă de deochiu,
Opt rîne, opt de deochiu...
Două rîne, două de deochiu, etc.

3. Temele descântecelor sunt dintre cele mai variate. Majoritatea lor se referă la diferite boale care privesc vieața omului și a animalelor. Prin altele se influențează diferite fenomene ale naturii, se provoacă dragostea sau ura cuiva, se ia sau se dă mana vacilor, etc. A. Gorovei în « Descântecele Românilor » distinge peste două sute de teme. Numărul de sigur poate fi înmulțit. In general putem afirma că descântecul se întrebuințează în toate momentele vieții, dar mai ales în nenorociri sau speranțe de succes. De multe ori același descântec se întrebuințează în ocazii cu totul deosebite, așa încât o clasificare a descântecelor după scop — având în vedere și fenomenul de contaminare — este destul de arbitrară.

In descântecele din Munții Apuseni am întâlnit 25 de teme pentru următoarele boli, enumerate în ordinea frecvenței: potcă, scrântit, zgaibă, uimă, soare, bubă, ceas rău, mucedă, ali din vânt, ghihor, la vaci, cășunătură, legături, menstruație, orblaț, albeață, broască, gălbinare, lupariță, mușcătură, măsele, naștere, obrinteală, splină și tragăn. După cum se poate vedea din tabloul alăturat, descântecul de « potcă » și de « scrântit » au o frecvență extrem de ridicată fiind știute de 39 și 38 de persoane, reprezentând din totalul descântecelor culese de noi 23,6%. Iar procentul de descântători care știu descântecul de potcă este de 61,9. Aceasta se datorește faptului că prin « potcă » se cuprind mai multe boale: deochiat, spăriat, durere la inimă și de cap, sau în general orice boală. Să reținem însă faptul că pentru potcă aproape fiecare informator știe o altă formulă orală [1]). Uneori formula orală e redusă la câteva versuri sau chiar lipsește total, descântecul constând numai din practica magică. In schimb formula pentru « scrântit » este aceeași la toți cei 38 de informatori, variațiile aparținând numai detaliilor. Frecvența ridicată a formulei de « scrântit » se datorește probabil frecvenței « scrântitului » din cauza regiunii accidentate a Munților Apuseni, cât și simplicității formulei, putând fi învățată de cât mai multe persoane.

A doua categorie în privința frecvenței este formată din descântecele de « zgaibă » și de « uimă » fiind știute de 17 și 15 informatori, reprezentând aproximativ 10% din totalul descântecelor culese. Frecvența se datorește în primul rând faptului că prin « zgaibă » și « uimă » se înțelege de obiceiu « toate bubele », dar și simplicității formulei, mai ales acelei pentru uimă.

A treia grupă o formează descântecele de « soare », « bubă » și « ceas rău » fiind știute între 8 și 6 informatori. Urmează apoi descântecele de « mucedă », « ali din vânt », « ghihor » și « pentru vaci », cu o frecvență de 2% fiind știute de 3—4 persoane. Restul descântecelor nu sunt cunoscute decât de două sau o singură persoană. In special ultimile se datoresc Linei Chirilă din Sălciua-de-Sus, una dintre cele mai bune informatoare. De aci putem scoate concluzia

[1]) Vezi Texte p. 127—142.

că agenţii magici care participă la o formulă a cărei frecvenţă este scăzută, sunt mult mai importanţi decât acei care participă numai la formulele populare.

TABLOUL VI

Frecvenţa descântecelor

A	B	C	D	E
1	Potcă	39	23,6	61,9
2	Scrântit	38	23,6	60,3
3	Zgaibă	17	10,5	28,5
4	Uimă	15	9,3	23,6
5	Soare	8	4,9	12,7
6	Bubă	7	4,3	11,1
7	Ceas rău	6	3,7	9,5
8	Mucedă	4	2,5	6,3
9	Ali din vânt	3	2,1	4,7
10	Ghihor	3	2,1	4,7
11	Vaci	3	2,1	4,7
12	Căşunătură	2	1,2	3,1
13	Legături	2	1,2	3,1
14	Menstruaţie	2	1,2	3,1
15	Orbalţ	2	1,2	3,1
16	Albeaţă	1	0,6	1,9
17	Broască	1	0,6	1,9
18	Gălbinare	1	0,6	1,9
19	Lupariţă	1	0,6	1,9
20	Muşcătură	1	0,6	1,9
21	Măsăle	1	0,6	1,9
22	Naştere	1	0,6	1,9
23	Obrinteală	1	0,6	1,9
24	Splină	1	0,6	1,9
25	Tragăn	1	0,6	1,9
	Total	161	—	—

A, nr. curent; B, numele descântecului; C, frecvenţa; D, procentul în totalitatea descântecelor culese; E, procentul informatorilor care cunosc formula respectivă.

4. Am amintit că formula pentru descântecul de « potcă » variază aproape dela informator la informator. Pentru dovedirea acestei informaţii renunţăm la analize complicate mulţumindu-ne să transcriem în tabloul alăturat schemele formulelor orale pentru descântecul de « potcă ». Dar acelaşi lucru se întâmplă în proporţii mai reduse şi cu celelalte descântece, excepţie făcând cel de « scrântit », de « soare sec » şi de « uimă ». Această constatare ne permite să facem afirmaţia că aşa numitele « formule tip » au o existenţă oarte problematică şi inconstantă în domeniul descântecelor.

TABLOUL VII

Schemele descântecelor de potcă

Nr.	Schemele descântecelor de potcă
1	rugăciune-povestire-exorcism-urare-exorcism-urare-încheiere
2	enumerare-blestem
3	rugăciune-povestire-exorcism-urare
4	blestem
5	rugăciune-povestire-exorcism
6	rugăciune-enumerare-exorcism-blestem
7	enumerare-urare-blestem
8	rugăciune-enumerare descrescândă-blestem
9	rugăciune-povestire-enumerare-urare
10	rugăciune-blestem-urare-exorcism
11	rugăciune-enumerare descrescândă-povestire-blestem-urare
12	rugăciune-blestem-urare
13	rugăciune-povestire-blestem-exorcism
14	enumerare-exorcism-încheiere
15	rugăciune-povestire-urare
16	rugăciune-povestire-urare
17	rugăciune-povestire-urare
18	rugăciune-povestire-enumerare-urare
19	povestire exorcism
20	rugăciune-povestire-exorcism
21	rugăciune-urare-încheiere
22	urare-încheiere
23	rugăciune-povestire-exorcism
24	exorcism-enumerare-comparație
25	enumerare-povestire-comparație
26	enumerare-exorcism-povestire-enumerare-exorcism-încheiere
27	enumerare-exorcism
28	enumerare-povestire-blestem
29	rugăciune-povestire-blestem
30	rugăciune-povestire-blestem
31	exorcism
32	rugăciune-povestire-urare
33	rugăciune-blestem-exorcism
34	rugăciune urare
35	blestem-urare
36	povestire-enumerare-exorcism-urare
37	rugăciune-blestem-exorcism-urare
38	rugăciune-urare-exorcism-urare
39	blestem-enumerare-povestire-rugăciune.

Elemente *constante* în domeniul descântecelor sunt numai « temele » adică motivul descântecului sau boala, formula orală variind după informator. Elemente *reale*, dar inconstante sunt *variantele* descântecelor, adică formulele orale întrebuințate pentru anumite teme. Aceste variante sunt produse prin combinarea diferitelor imagini și motive comune incantației magice în general. Configurația sau structura unei astfel de variante este de cele mai multe ori opera personală a descântătorului respectiv. Textele culese dela cele două surori din Săcel, Arion Valerie și Anuță Gherman [1]) care, după propria lor mărturisire, le-au învățat dela mama lor, sunt o dovadă că unele teme nu au formule tip (cel de potcă), pe când altele au astfel de formule (cel de scrântit, mucedă, uimă), aceasta bine înțeles pentru o anumită regiune. Dar nici chiar atunci când o temă are o formulă tip, formula tip nu se păstrează întocmai, ci dă naștere la *versiuni*. Nici chiar același informator nu păstrează aceeași structuralizare a descântecului. Dovada o avem comparând descântul de « soare sec » al Vironicăi Marțiș din Filea-de-Sus în cele două versiuni ale sale, prima reprezentând manuscrisul informatoarei, iar a doua fiind dictată [2]). Același lucru se poate vedea și din versiunile culese dela Raveca Roman din Căpâlna, jud. Alba, ale descântecului de « bubă », culese la interval de un an. In primul rând constatăm că versiunea a doua este dublă ca lungime față de prima. Aceasta se explică prin faptul că versurile adăugate figurau în 1938 în alte descântece [3]).

Deci un descântător dispune de un număr limitat de teme (descântec de potcă, zgaibă, etc.) și de un număr de imagini și motive magice proprii incantației, formând *repertoriul* său magic, din care ia de fiecare dată imaginile necesare unei formule orale pentru o temă oarecare, dând naștere unei *variante*. Aceasta am putut-o constata mai ales la descântătorii țigani care au un repertoriu de motive magice foarte redus și dacă le ceri să-ți spună formula orală a diferitelor teme, pe care în prealabil ți-au declarat că le știu se repetă într'un mod cu totul excesiv. Se întâmplă adesea ca astfel de informatori să nu poată comunica decât o singură formulă orală pe care o *adaptează*, după împrejurări, diferitelor teme.

Am spus că există totuși pentru unele descântece (de scrântit, uimă) și formule tip, dar și în acest caz formula nu se transmite întocmai, încât dă naștere în cazul cel mai bun la o *versiune*. Versiunile pot fi și ele, ca și variantele *interindividuale* și *intraindividuale*, adică produse de o serie de informatori sau de un singur informator la intervale de timp.

La acestea trebue să mai adăugăm că repertoriul incantației magice dispune de o serie întreagă de motive sau de imagini comune mai multor

[1]) Vezi, Texte, p. 135-136, 145, 168.
[2]) Vezi Texte, p. 162-163.
[3]) Vezi Texte, p. 182.

formule orale, dându-ți impresia că « circulă » dintr'o variantă în alta, ceea ce l-ar fi putut îndemna pe V. Bogrea să le numească « formule călătoare ». Astfel de motive se găsesc în invocația descântecelor, în povestire alegorică (tema cu Maica Precista: Pe scară de ceară, pe scaun de aur, etc.), în exorcism (alungarea boalei), dar mai ales în încheiere. Rostul acestor motive generale pare să fie de natură nemotehnică, de a servi drept jaloane, sau schemă, pentru ca în jurul lor să se țese formula orală, sau varianta respectivă.

Acestea sunt indicațiile sumare pe care materialul din Munții Apuseni ni le pune la dispoziție pentru o nouă metodă și perspectivă în cercetarea descântecelor și în special a formulelor orale.

INCHEIERE

In cercetările noastre din Munţii Apuseni ne-am ocupat în primul rând de aşa numita *magie difuză*, pe care o practică sau aderă la ea întreg satul (credinţe, superstiţii, datini, obiceiuri, practici, etc.), din care am schiţat perspectiva magică asupra lumii. A doua problemă care ne-a reţinut atenţia a fost *magia privilegiată*, sau individualizarea puterii magice, reprezentată prin *vrăji*. Am analizat cu această ocazie şi rolul activ, creator al vrăjitorului, precum şi situaţia lui faţă de grupul social. A treia problemă cercetată cu mai multă atenţie o constitue *descântecele*, care nu sunt decât individualizarea tehnicei magice. Ele au fost studiate tot în strânsă legătură cu viziunea, tehnica şi ritualul magic, precum şi cu rolul de creator al descântătorului.

In concluzie putem afirma, în baza materialului cules din Munţii Apuseni, că trăeşte în satul românesc — când s'a păstrat în autenticitatea sa arhaică — un aspect esenţial, — străvechiu şi permanent activ, ce constitue o adevărată «activitate» magică. Această activitate se desfăşoară pe un plan *psiho-social* şi se împleteşte cu celelalte activităţi: religioasă, economică, artistică şi biologică.

E momentul să ne întrebăm care sunt motivele profunde ale sufletului uman care îl fac să-şi construiască o lume văzută în perspectivă magică şi să desfăşoare o activitate conform principiilor magice. In această privinţă credem că Lucian Blaga, vorbind despre «finalitatea subiectivă» a ideii magice, are dreptate când afirmă că sufletul omenesc se simte mai bine într'o lume alcătuită conform principiilor magice — care nu sunt decât legile sufleteşti — decât într'o lume alcătuită după legi mecanice. Lumea văzută magic e o lume însufleţită, deci prielnică şi familiară sufletului omenesc pentru a-şi spori substanţa, pentru a se însufleţi, în sensul unei auto-inducţiuni [1]). Lucian Blaga mai aminteşte, alături de funcţia psihologică a ideii

[1]) *L. Blaga*, Despre gândirea magică, Bucureşti, 1941, p. 162.

magice, o serie întreagă de funcțiuni: ontologică, cognitivă, religioasă, poetică și pragmatică, încât prezența și permanența ideii magice în conștiința umană este nu numai explicată, dar pe deplin justificată. « Oricâtă critică i s'ar aduce, scrie L. Blaga, e aproape sigur, că ideea magicului nu va putea să fie niciodată izgonită din conștiința umană. Iar dacă ar fi izgonită de aci, e sigur, că ideea magicului va continua să palpite în subconștientul uman, înrâurind de acolo orientarea în cosmos și cele mai alese simțăminte ale noastre » [1]).

Despre funcția psihologică a magiei a vorbit și B. Malinowski care pune în legătură cu afectele de « teamă » și « speranță », precum și Bergson care susține ca motiv fundamental în acțiunea magică « dorința ». Viziunea magică a lumii n'ar fi decât icoana subiectivă a lumii ce ne înconjoară văzută în perspectiva dorinței. Fiind bazată pe aceste afecte principale: dorință, teamă, speranță, magia se referă la cele mai diverse activități omenești, dar în primul rând ea apare în legătură cu mijloacele și procedeele ce servesc la asigurarea existenței vegetative: ocupații și medicină.

Aceasta nu însemnează că magia intervine în mod exclusiv numai în scop practic. E posibil însă că la început acesta era singurul rost al tehnicei magice. Cu timpul, tehnica magică s'a întrebuințat și în alte scopuri decât pentru câștigarea existenței. Astfel prin unele vrăji se urmărește, după cum am văzut, calități fizice: frumusețe, destoinicie, sau intelectual-morale: deșteptăciune, iubire, curățenie sufletească ș. a. In privința aceasta e caracteristică vraja pe care o fac în Munții Apuseni călușarii pentru a câștiga calități excepționale în materie de dans [2]), sau în alte regiuni fermecarea fluerului pentru ca flăcăul respectiv să poată învăța orice cântare. Toate acestea dovedesc cât de felurite și intense sunt intervențiile magice în viața omului.

Dar magia nu s'a limitat în decursul timpurilor numai la funcții de natură individuală, ci a jucat și un adevărat rol social. Inceputurile autorității (șef, preot, rege) cât și autoritatea la popoarele primitive de astăzi este mai mult de natură magică. Preoții și regii erau în primul rând vrăjitori după cum o dovedesc lucrările de specialitate (Frazer, Davy-Moret, Huvelin Gurvitch). De asemenea ideea de proprietate s'a elaborat în strânsă legătură cu ideea magică ce se găsește latentă în noțiunile de « totem » și « tabu ». Și tot prin ideea magică s'au delimitat cele dintâi comunități omenești (clanurile) în care înrudirea a fost precedată de participarea totemică. Riturile și procesiunile magico-religioase au contribuit și ele efectiv la cimentarea primelor comunități omenești.

---

[1]) *L. Blaga*, op. cit., p. 173.

[2]) Cf. *Frâncu-Candrea*, op. cit., p. 130—133.

De sigur că cercetările noastre asupra magiei în Munții Apuseni nu sunt chemate să lămurească toate problemele pe care le amintirăm. Rostul lor, după cum am spus în considerațiile introductive, este mult mai modest: de a prezenta un fragment din materialul românesc referitor la interesanta problemă a magiei. Acest fragment am ținut să-l prezentăm ca pe un întreg viu și nu în elemente disparate, fără viață. In al doilea rând am dorit să prezentăm un aspect bogat, dar puțin cunoscut al satului românesc, aspect ce constitue în același timp și un element esențial al sufletului omenesc de pretutindeni.

RÉSUMÉ

RECHERCHES AU SUJET DE LA MAGIE CHEZ LES ROUMAINS DES MONTS APUSENI

Notre étude est le résultat des recherches entreprises dans le courant de l'année 1939, dans les Monts Apuseni du district de Turda, dans le cadre de l'Institut de Sciences Sociales — Régionale de Cluj — et complétées l'année suivante par de petites investigations autour de Vaşcău, district de Bihor et dans quelques villages de la Plaine Transylvaine. Au matériel recueilli sur le vif, nous avons ajouté celui publié dans les études relatives à la région examinée ou aux régions voisines.

Le point de départ de notre étude est constitué par un regard de critique jeté sur les recherches de folk-lore roumain et principalement sur le folk-lore magique.

Bien que l'on constate chez les Roumains, des le milieu du XIX-e siècle, un vif intérêt pour la civilisation populaire, quelques chapitres seulement de cette civilisation ont été néanmoins appréciés à leur juste valeur, tandis que d'autres ont été passés sous silence. On a donc principalement étudié la poésie populaire, les chants, les contes, les proverbes et l'art populaire, mais les croyances, les coutumes, les incantations, la science et la philosophie populaires ont été négligées. Cependant, ne pas connaître ces aspects entraîne des conséquences importantes, au point de vue scientifique aussi bien que pour la pédagogie et la politique de la nation.

Il va de soi, que toutes réformes d'ordre social ou culturel doivent tenir compte de la structure spirituelle du paysan, imbu d'expériences ancestrales, multimillénaires, pénétré, parfois même torturé, d'éléments archaïques, issus du tréfonds de l'histoire. Tous ceux qui veulent changer la mentalité du

paysan roumain ne doivent pas oublier qu'il a une vision organisée du monde, formée par la collaboration des générations. Des motifs religieux et magiques contribuent à l'organisation de cette vision. L'orientation pratique dans la vie du paysan roumain est étroitement reliée à la vision magique.

Une autre importance que présentent les études sur la magie chez le peuple roumain est en rapport avec le problème de la mentalité primitive et de la magie en général, car le matériel roumain est d'une richesse et d'une variété hors ligne.

Nous ne sommes certes, pas les premiers à nous occuper des superstitions et des coutumes magiques du peuple roumain. Les recueils de ce genre ne manquent pas ; ils ne sont toutefois pas aussi nombreux que le matériel est riche. Mais ces recueils, outre le fait qu'ils ne contiennent que du matériel non-organisé, pèchent aussi par la fausse perspective dans laquelle ce matériel est présenté. Les croyances et les superstitions recueillies par nos folkloristes sont considérées comme des reliques du passé, des « survivances » comme dit Tylor, d'une civilisation morte, encloses dans une civilisation vivante. Mais en réalité, ces « vaines croyances » ne sont pas « mortes », elles vivent parfois avec une vitalité extrêmement robuste dans le village roumain. Les superstitions, les croyances, les coutumes magiques sont des éléments *vivants* qui s'intègrent dans un tout organisé que nous appelons *vision magique*, sans laquelle on ne peut les comprendre et les apprécier à leur vraie valeur.

Un autre motif et impulsion d'entreprendre cette étude nous a été offert par le paysage spirituel du village roumain. En effet, nos villages, principalement ceux disséminés sur des crêtes de collines, ou tapis au fond des vallées, sont riches d'éléments magiques. Mais il suffit de s'approcher des grandes voies de communication, ou des centres industriels et commerciaux, pour se rendre à l'évidence : aussi ancienne que soit la mentalité actuelle du village, elle ne peut durer éternellement, car le fleuve qui l'alimente tarit de jour en jour. Et avec chaque octogénaire qui s'éteint dans quelque hameau perdu de montagne, un secret est scellé à tout jamais et le sens de certains gestes, devenus incompréhensibles, est perdu pour toujours.

En étudiant la mentalité du paysan roumain dans le cadre d'une unité villageoise ou régionale, nous pourrons distinguer trois grandes catégories de faits, qui se mêlent en proportions différentes: *magiques, religieuses*, et *empiriques-positives*. La priorité de ces éléments ne peut faire l'objet d'aucune discussion, car ils sont tous extrêmement anciens. La mentalité du village ne peut également être réduite à aucun des facteurs composants, sans encourir le danger de la simplification, fût-ce même à l'élément magique,

qui joue toutefois un rôle plus important que les autres, surtout en regard de la mentalité de l'homme civilisé.

Mais puisque en raison du grand nombre de problèmes, il était impossible d'étudier dans le cadre de notre enquête, tous les aspects de la mentalité rurale, nous nous sommes bornés à n'examiner que les éléments essentiels de la magie. Nous sommes parvenus à déterminer de la sorte, trois aspects principaux du problème.

Le premier moment est constitué par l'esquisse de la conception, ou de la « vision magique », que le paysan et en même temps l'homme primitif se font du monde et de la vie et le tracé des articulations principales de cette vision, telles qu'elles ressortent des croyances, des superstitions, de la mythologie et de l'expérience du paysan roumain des Monts Apuseni.

Cette vision magique une fois esquissée dans l'ensemble, — commune a tout le village ou à toute la région, — nous avons abordé le second moment essentiel, l'apparition dans le cadre de la vision magique d'une situation privilégiée, dans laquelle certains membres du groupe social disposent de plusieurs avantages, en connaissant un plus grand nombre d'éléments magiques et se constituant une technique avancée, nommée « sorcellerie ».

A étudier de plus près les aspects magiques du village roumain et la technique mise en œuvre dans diverses pratiques, une technique individuelle, appelée *incantation* magique, se présente d'elle même, à force de fréquence, en tant que troisième moment essentiel dans le domaine des phénomènes magiques.

Nous précisons que, à mesure que nous avons restreint le domaine de recherche autour de ces moments singuliers, nous avons intensifié ces recherches L'analyse de ces éléments principaux a également déterminé les trois parties de l'ouvrage, intitulées: la vision magique, les charmes et les incantations.

Dans la première partie de l'ouvrage: *La vision magique*, comprenant trois chapitres: 1. « Espace, magie, mythologie »; 2. « Temps, chance, nombre et 3. « Vie, technique, médecine », nous avons tenté d'esquisser les coordonnées de la vision du monde, envisagée dans la perspective magique en regard de la perspective scientifique et philosophique. Ces coordonnées sont: l'espace, le temps, le nombre et la vie. La reconstitution et l'analyse de cette vision sont faites spécialement des éléments de la *magie diffuse*, communs à tout le village (croyances, superstitions, coutumes, habitudes, expressions, charmes, récits etc.) constituant une présence quotidienne.

Nous avons eu l'occasion de citer un riche et intéressant matériel recueilli dans les Monts Apuseni, relatif aux « rencontres » en cours de route, aux

endroits « néfastes », « mal famés », « indiqués » ou « sacrés », aux directions dans l'espace et principalement aux intéressantes expériences mystiques en relation avec la géographie mythologique des dragons, des elfes, de la fée Carabosse, des loups-garous, des vampires et des sorciers. Par rapport au temps, nous avons indiqué la valeur magique des différents moments des heures du jour (lever du soleil, crépuscule, minuit etc.), ou des jours de la semaine ainsi que des grandes fêtes, qui représentent comme une concentration de l'époque magique. L'espace aussi bien que le temps ne sont considérés dans la mentalité magique qu'au point de vue qualitatif, le « nombre » seul produit parfois comme une appréciation quantitative du temps.

C'est dans cette même perspective du qualitatif et du non-homogène que la vie humaine est considérée avec ses déterminantes magiques depuis la naissance, rites d'imitation, mariage et enterrement, car tous les grands moments de l'existence sont accompagnés de pratiques magiques. La technique magique apparaît aussi avec la même constance dans le labeur de tous les jours, dans la besogne du paysan et de l'homme primitif tout à la fois, ainsi que dans la médecine populaire.

Dans la seconde partie de l'œuvre, intitulée, les *Charmes*, comprenant les chapitres: 1. « Les Charmes »; 2. « La Manne »; 3. « Superstition et mythologie », nous avons indiqué comment dans les groupes sociaux, comme par exemple dans le cadre d'un village ou d'une région, font leur apparition certaines élites magiques, les *sorciers*, qui détiennent dans une plus grande mesure les mystères de ce monde, organisé selon eux dans la perspective magique. Ils tentent de découvrir les lois magiques et d'en faire usage pour leur profit ou pour celui de leur prochain. Cette technique magique spécialisée ou individualisée est représentée par les charmes. Le matériel des Monts Apuseni est riche en exemples relatifs aux occupations primitives: chasse, pêche, apiculture comme aussi à l'élevage, à l'agriculture ou à d'autres occupations. Ce qui est également intéressant c'est l'emploi de la mandragore, dans toute une série de sortilèges: danse, amour, mariage, haine etc., ainsi que les sortilèges pratiqués dans l'intérêt de la collectivité: attirer la pluie, éloigner les osages, et la défense magique contre la peste.

Pour ce qui est de la personnalité du sorcier, le matériel recueilli dans les Monts Apuseni fournit une foule de suggestions au sujet du rôle de *créateur* qu'il remplit dans différents sortilèges, en indiquant en même temps la considération dont il jouit dans le cadre du groupe social (admiration, mépris, action de l'éviter, relations, etc.), ainsi que certains rapports, pour la plupart d'inimitié, existant entre représentants de l'élite magique.

Au chapitre concernant la *Manne*, qui représente une sorte d'individualisation de l'idée ou de la substance magique, nous avons cherché à pénétrer le plus profondément dans un monde de lois et de phénomènes magiques par excellence, monde qui existe encore avec une vigueur toute spéciale dans les villages des Monts Apuseni. Par rapport également au problème de la manne, nous avons découvert certaines relations, comme une *symbiose spirituelle*, entre superstition et mythologie. La superstition dans l'intérêt de la conservation se sert du caractère plasticisant de la mythologie, en se camouflant souvent derrière les différents récits vraisemblables au point de vue magique, mais irréels.

Dans la troisième partie intitulée « Les *Incantations* », comprenant les chapitres: 1. « Agents magiques »; 2. « L'Incantation » et 3. « Les formules d'incantation », nous nous occupons de l'individualisation de la technique magique au moyen de l'incantation. Nous produisons ici une foule de résultats dus à l'expérience, d'où on peut constater que celui qui pratique l'incantation est lui aussi une individualité *créatrice*, que les formules d'incantation ne se transmettent pas mécaniquement par voie d'initiative, mais bien pas la participation active de la personnalité respective. Les thèmes des incantations ne varient pas seulement de village à village, mais aussi d'informateur à informateur, même lorsque la formule d'incantation a été indiquée par la même personne. On constate également qu'une formule d'incantation présente certaines variantes, bien qu'émanant d'un même informateur, lorsqu'elle est recueillie à intervalles différents. Aussi la formule orale (l'incantation) ne peut-elle être étudiée « en soi », sinon en présence de l'informateur respectif.

Dans le chapitre relatif aux *Agents magiques*, on produit une série de données concernant le nombre et la proportion des informateurs (hommes et femmes) interrogés dans le Monts Apuseni, au sujet de leur âge, de qui ils tiennent les formules d'incantation et comment ils les ont apprises, quelle rétribution ils reçoivent, de quelle manière ils se comportent au cours de l'enquête et de quelle considération ils jouissent parmi les villageois.

Dans le chapitre traitant de *l'Incantation* on indique le temps qui y est propice, les objets et les substances dont on se sert dans le rituel, différentes pratiques accomplies au cours de l'incantation, le nombre de fois qu'il faut répeter une incantation et l'ambiance requise pour formuler l'incantation.

Dans le dernier chapitre sur les *Incantations* (formule verbale), on indique les motifs principaux de la formule, les thèmes des incantations, ainsi que les observations relatives aux formules-type, variantes et versions.

Dans les *Textes* nous avons publié 163 formules d'incantation recueillies dans les Monts Apuseni, classées en 28 thèmes. Dans les *Annexes* nous avons produit l'itinéraire minutieux des enquêtes, une carte de la région et un tableau des informateurs interrogés.

L'étude sur la magie dans les Monts Apuseni prouve que les Roumains disposent encore d'un folk-lore magique extrêmement riche, dont l'étude pourrait fournir des contributions précieuses à l'explication du problème de la magie.

Cependant ces enquêtes ne peuvent plus être menées selon les anciennes méthodes du folk-lore et la vieille conception, tenant les superstitions comme de simples survivances, reliques du passé mort ; elles doivent être envisagées comme des éléments *vivants*, actifs dans la mentalité du village, intégrées dans un tout organisé, qui est la *vision magique* relative au monde. C'est pourquoi une perspective est nécessaire où *l'organique* et le *fonctionnel* jouissent de l'attention qui leur est due. La permanence dans la conscience humaine d'une prédisposition magique étayée sur les phénomènes affectifs désir, crainte, espoir — est également une donnée fondamentale et nécessaire dans l'étude des phénomènes magiques.

TEXTE

DESCÂNTECE (Teme și variante)

I. DE POTCĂ

1.

Doamne, ajută, Doamne,
Vineri zî de post
Cădelnița lu Hristos.
Rogu-mă cu toți sfinții,
Cu toți îngerii,
Cu rugăciune rugată
Cum să roagă lumea toată,
Doamne ajută, Doamne,
Și mă iartă.
Doamne ajută, Doamne,
Doamne, ajută descânteculuí meu
Cum l-o descântat
Sfânta Doamnă, sfânta Mărie
Folosu lui (cutare) să hie.
(Părintele Andrei)
Plecă pe cale,
Pe cărare,
Să 'ntâlni cu curoii și curoaiele
Cu strâgoii și cu strâgoaile
Cu pocitorii și cu pocitoarele
(Cu mâncătorii, cu mâncătoarele)
Sângele i l-o beut,
Carnea i-o mâncat,
Potcă în cap i-o pus
Și-n obraz și-n oasele din gură
Și măsăle pusui-o.
Și (preotu Andrei) prinsă a să cânta
Și a să văita.
Nime-n lume nu-l aude
Numa Sfânta Doamnă,
Sfântă Sfântă Mărie
Din 'părăția cerului
De-a dreapta tatălui.
— Da ce te cânți părinte
De ce te vaiți?
— O, sfântă Doamnă Sf. Mărie,
Da eu cum nu moi cânta,
Da cum nu moi văita,
Că mă luai pe cale,
Pe cărare
Și mă 'ntâlnii cu curoii cu curoaiele
Cu strâgoii cu strâgoaile
Cu pocitorii și cu pocitoarele
(Cu mâncătorii, cu mâncătoarele)
Sângele mi-l-o luat
Carnea mi-o mâncat
Potcă în cap și-n obraz
Și-n oasă-le din gură
Măsăle pusun-i-o.
Nu te cânta
(Preot Andrei)
Nu te văita
Că la tine scoborî-moi
Pe scară d'e ciară.
Pe scaun de aur
Și sănătate aduce ți-oi.
Intoarce potcă înapoi
Cum întoarce
Sfântu soare
Dacă trece de amiaz
(Cum întoarnă sfântu soare)
Și sfânta zî 'n de-amin de sară.
Intoarce nu-l umfla,
Nu-l durea.
Nu-l țepeni,
Nu-l amurți,
Nu-l săpa
Nu-l strîca,
Nu-l săjeta
Și întoarce,
Intoarce înapoi
(Și preotu Andrei)
Din apa asta va bea
Și s'o spăla
Să-i vie *sfede* (putere)
Și putere

Şi sănătate
Şi să se întremeze la capu
Şi obrazu
De sfede
Şi oasele din gură
Măsălele
Să i să întemeeze de sfede
De putere şi de sănătate
Cum s'o 'ntemeiat
Câmpu de iarbă
Şi codru de frunză.
Schicuţiu grâului
In postu Sânchetrului.
Intoarce că de nu-i întoarce
de voie
Ii întoarce de mare nevoie.
Că şi Capră neagră
In chiatră calcă,
Chiatră seacă în 4 creapă.
Aşa să crepe
Curoii şi curoaiele
Curcoii şi curcoaiele
Strâgoii şi strâgoile
(Mâncătorii şi mâncătoarele)
Şi părintele Andrei
Să rămâie curat
Şi luminat
Ca Sfânta Maică ce l-o lăsat
Ca domnu din ceriu ce l-o lăsat
Şi să aibă leacu
După gura mea
După limba mea
După cuvântu
Dela Dumnezău sfântu.

(Să aduce apă «neumblată» dela râu (mai înainte de a să face zâuă). Să ia un vas în care să stînge cărbuni. Cărbunii să numără înapoi: 9, 8, 7, etc. Vasu să pune pe vatră pe care s'o făcut o cruce cu un cuţit cu aramă cu care se amestecă în apă. Aduci şi 9 aschii pe vatră şi după ce descântă odată aruncă câte una în jos pentru ca să nu uite şi scuipă de 3 ori. Descântă monoton («coată») şi cu voce înceată. Versurile 21, 44, 96, se spun numai de o gură. Invăţat dela soacrăsa).

Ocoliş, 21 Iulie 1939.

Maria Maneiu, 73 ani.

2.

Potcă mare, potcă mică,
Potcă de bărbat,
Potcă de muere,
Potcă de muere cu casă,
Potcă de văduvă rămasă
Potcă de fată mare,
Potcă de copchil nepriceput
De-i hşi de bărbat
Să-i crepe coaiele,
De-i de muiere
Despleată-i să cosiţăle
De-i de fată mare
Să-i crepe ţâţâle
De-i de copil nepriceput
Să-i crepe călcâiele.

(De 9 ori se stânge cărbuni numărând înapoi — bea şi să spală, apa o ţâpă în ţâţâna uşii. Cărbunii îi ţâpă une nu ajunge soarele).

Ocoliş, 21 Iulie 1939.

Maria Manciu, 73 ani.

3.

D-ne ajută D-nă, sfântă Mărie Mare
Roagă-te Maică luminată,
Maică luminată roagă-te lui D-zău
Pentru Niculae.
S'o luat Niculae pe cale, pe cărare
In răsărit de soare
In uliţa mare
S'o tălnit cu potca ai mică
Cu potca ai mare
Cu potca din drum
Cu potca din cărare
Cu potcă de fată mare,
Potcă de văduvă grasă,
Potcă de fată frumoasă,
Potcă de om lenios,
Potcă de om frumos,
Potcă din vânt,
Potcă de pe pământ,
Potcă din potca ai mare
Pocitu-l-o, deochiatu-l-o,
La mână, aruncatu-i-o durere,
Nime nu-l vede, nime nu-l aude
Numa Doamnă, sfântă Mărie Mare
Scoborînd pe scară de ciară albă
Cu păr galben despletit
Cu glas mare de aur străgân;
— Nici nu te cânta, nu te văita
Că apă din izvorul lui Iordan
De gura Sofiei descântată lua-oi
Şi spăla-te-oi
Şi de potcă şi de bubă dureroasă
Eu pe tine vindeca-te-oi.
D-ne ajută în zua de astăzi
Şi în ceasu aesta,
Eşi potcă, eşi din crerii capului
dela Niculae
Eşi din bolboşii ochilor
Şi din zgârcii nasului

Şi din faţa obrazului
Şi din rădăcina măsălelor
Şi din crucile şelelor
Din grumazi, din chiept
Din inimă, din rânză,
Din foale, din plumâne
Şi din pchicioare
Şi din toate vinele
Şi închieturile lui Niculae
Că de nu-i eşi de voe
Ii eşi de mare nevoe
Că cu briciu de-argint brici-te-oi
Cu focu arde-te-oi
Cu sufletu sufla-te-oi
Cu mâna dreaptă arunca-te-oi
In marea neagră arunca-te-oi
Acolo să pchei
Acolo să răspchei
Ca roa de soare
Ca spuma de pe mare
Ca scopchitu su picioare.
Şi Niculae să rămâe
De potcă, şi de deochiat
Să rămâie curat, luminat, vindecat
Ca argintu curat
Ca auru străcurat
Şi sănătos ca născut
Din mama lui curat
Şi de toate vindecat

(Cu 3, 5, 7, 9 cărbuni în apă de izvor. Odată coţi cu cuţât cu aramă — dela un om din Cacova Ierii).

Hăjdate, 20 August 1939.

Sofie Făr.aş, 57 ani.

4.

Chică aicea
Chică-n pchiatră
Crepe-n patru
Cine-o deochiat pe Niculae.
Eşi potcă de 99 de iţe
Din 99 de seminţe
Nu-l poci, nu-l deoche
Crepe-i irma
Crepe-i ţâţăle
Cură-i laptele
Hie-i bine ca la hăla
Ce l-o diochiat.

(De 9 ori. In apă cu 9 cărbuni îi ţâchi îndărăpt dela 9—1. Să spală cu apă şi bea de 3 ori).

Hăjdate, 21 August 1939.

Nastasie Neamţ, 59 ani.

5.

D-ne ajută sf. Maică Precestă
Şi sfânta dragă zi de astăzi.
Mă luai pe cale, pe cărare
Până la mnez de cale
Mă 'ntâlnii cu 99 de deochetori
99 di şezători, iară 99 deochetori
— Une mereţi voi 99 de şezători
— Merem la Ion puterea să i-o luăm
Carnea să i-o mâncăm.
— Acolo nu viţi duce
Eu voi întoarce
Nu cu puterea me
Că cu cuvântu meu
Puterea dela D-zău.
De eşti potcă din ochi verzi
De eşti potcă din mâncare
De su irimă
De pe maţă,
De su maţă
Din toate vânuţăle
Din toate osuţăle
Din toate mâduâţăle.
Eşi potcă mare, potcă mică
Că de nu-i eşi de voe
Ii eşi de mare nevoe
Cu gura te-oi blăstăma
Cu cuţâtu te-oi tăia
Cu focu te-oi arde
Cu apă spăla-te-oi
Cu sufletu sufla-te-oi.

(De 3 ori. Cu 9 cărbuni, numeri 9—1. Să spală cu apa şi bea de 3 ori. Dintr'o muere bătrână Chimoae).

Hăjdate, 20 August 1939.

Ilea Mărie, 78 ani.

6.

D-ne ajutămi sf. Mărie
Sfântă zî dragă de astăzi.
Potcă mare, potcă mică
Potcă din uităturâ,
Potcă din mirătură
Potcă din ochi albi
Potcă din ochi negri
Potcă din ochi mnerii
Potcă din vânt.
Eşi din crerii capului
Din bolboşu ochilor
Din faţa obrazului

Din rădăcina dinţilor
Din vinele grumazilor
Din crucile şelelor
De pe irimă
De eşti potcă din beutură,
De eşti potcă din somn
De eşti potcă din vânt
De eşti potcă din gând
De eşti potcă din mâncare
De eşti potcă din beutură
De eşti potcă din mirare
De eşti potcă de fată mare
De eşti potcă de muere lenioasă
De eşti potcă de fată frumoasă
De eşti potcă de om lenios
De eşti potcă de ficior frumos
Eşi potcă mică, potcă mare
Dela Ion din crerii capului
Din faţa obrazului
Din rădăcina măsălelor
Din dinţi
De pe limbă
Din irmă, de su irmă
Din coş, de su coş
Din rânză, de su rânză
Din plumâne, de su plumâne
Din crucile şelelor
Din toate vânuţăle
Din toate osuţăle.
Că de nu-i eşi
Cu gura blăstăma-te-oi
Cu focu arde-te-oi
Cu furcuţa spinteca-te-oi
Cu cuţâtu tăia-te-oi
Cu apă spăla-te-oi
Cu suflet sufla-te-oi
(suflă peste ea)
(a treia oară zâce:)
De te-o deochiat
Muere curată, necurată
Să-i crepe capu
Ca napu
Pchice-i păru
Crepe-i ţâţăle
Curăi laptele
Caşte gura
Scoată limba
Cură-i balele
Umble pin sat
Ca un câne turbat.
De-o deochiat bărbat
Curat, necurat
Crepe-i capu ca napu
Caşte gura
Scoată limba
Cură-i balele
Umble pin sat
Ca un câne turbat.

(De 3 ori cu 9 cărbuni în apă limpede dela fântână, cu cuţât. Dela o muere bătrână Marie Şerban, mătuşe).

Hăjdate, 20 August 1939.

Adolfina Roman, 47 ani.

7.

Potcă ţâpată, aruncată
Din 9 feluri mestecată
Din boboşu ochilor
Din clirile capului
Din faţa obrazului
Din grăcile nasului
Din fălcile obrazului
De su rădăcina măsălelor
Din vinele grumazilor
Alege-te din maiu
De su maiu
Din rânză, de su rânză
Din buricu, de su buricu
Din os, de su os
Din măduhă de su măduhă
Toate ninicăturile
Să să răreasscă
Să limpezească
Din os de su os
Din carne de su carne
Din măduhă de su măduhă.
Să şie lucru curat
Din diochetură
De o deochiat oarecine fată
Să trăiască, să bătrânească
Nimic să nu folosească.
De-i muere să-i crepe capu
ca macu
Inima ca păsatu.
Să-i pchice cosâţele
Să-i crepe ţâţăle
Pă toate ogoarele
Să le beie cioarâle.

(O singură dată, în apă neîncepută. Dimineaţa ei apă cu o ulce de 2 ori o ţâchi jos şi a trâia oară o ei).

Jara, 5 August 1939.

Marie Lăcătuş, 60 ani.

8.

Doamne ajută sf. Mărie
Sf. de tine, sf. M. Precestă
9 râne, 9 de deochiu
8 râne, 8 de deochiu
7 râne, 7 de deochiu

6 râne, 6 de deochiu
5 râne, 5 de deochiu
4 râne, 4 de deochiu
3 râne, 3 de deochiu
2 râne, 2 de deochiu.
Dacă-i deochiată Finica
De bărbat curat, necurat
Spurcat, ginovat
Crepe-i ţâţâle
Pchice-i păru
Saie-i ochii
Dacă-i deochiată de muere
Curată, necurată
Spurcată, ginovată
Crepe-i ţâţâle
Pchice-i păru
Saie-i ochii.

(De 3 ori şi 9 ori. Cân îi de potca ai mare cot de 9 ori cu 9 cuţâte, 9 cărbuni în apă. Cân ni de grabă ţâp şi 3. Eu nu cot sâmbăta şi dumineca că doar ăla îi blăstăm, cân îi rău n'aş lăsa omu să moară).

Lita Românească, 16 August 1939.

Ilea Irină, 47 ani.

9.

D-ne ajută sf. Mărie
Sf. dragă zi de astăzi
Mă-ntâlnii cu 9 poştaşe
Cu 9 vămaşe
Cu 9 fermecătoare
Cu 9 deochetoare
Mă-ntâlnii cu bărbat
Curat necurat
Mă-ntâlni cu muere
Curată necurată
Creapă-i Doamne ţâţâle
Să-i cură laptele
Mă-ntâlnii cu fată
Curată necurată
Creapă-i Doamne pulpele
Să-i cură sângele
Să rămâie curată
Şi luminată
Ca argintu străcurat
Cum maica sfântă o dat.

(De 9 ori. Tot cu cuţât în apă).

Lita Românească, 16 August 1939.

Vlas Susană, 64 ani.

10.

D-ne ajută dragu meu ce D-zău
Şi sfântă Maică Precestă
De o deochiat bărbat curat
Muere curată, necurată
Crepe-i ţâţâle
Pchice-i cosâţâle
Meargă-i balele ca la câni
ăi turbaţi
Maria să rămâie curată
luminată
Ca argint curat
Ca tatăl din ceriu ce o lăsat
Ca D-zău ce o făcut
Ca-n ceasu ce s'o născut.
Rău de pe Maria să meargă
Une cocoş negru nu cântă
Găină neagră nu cârcăeşte
Córman nu s'aude
Maria rămâie curată
luminată.

(De 3 ori, în apă cu 3 cărbuni. Dela mama din Hăjdate).

Lita Românească, 20 August 1939.

Mărie Şuta, 42 ani.

11.

D-ne ajută sf. Mărie
Sfântă de tine
9 râni, 9 de deochiu
8 râni, 8 de deochiu
7 râni, 7 de deochi
6 râni, 6 de deochi
5 râni, 5 de deochi
4 râni, 4 de deochi
3 râni, 3 de deochi
2 râni, 2 de deochi
Un rân, un de deochiu.
Ion să luă sănătos, voios
Pă cale, pă cărare
Cân fusă la mijloc de cale
Să-ntâlni cu ochitorii
Cu pocitorii
Săjetatu-l-o
Dracu scuturatu-l-o.
De-i deochiat Ion
De ficior curat
Crepe-i boarşele
Treacă, pchice-i părul
Saie-i ochii.
De-i deochiat de fată
curată
Crepe-i ţâţâle
Pchice-i părul
Saie-i ochii
De-i deochiat de bărbat
curat
Crepe-i ţâţâle

Pchice-i părul
Saie-i ochii
De-i deochiat de muere
curată, necurată
Pchice-i părul
Saie-i ochii
Iară Ion să rămâie
Curat, luminat
Ca aur sfânt străcurat
Ca maica sfântă ce l-o dat.

(De 3 sau 9 ori. Prima dată ţâpăm 9 cărbuni în apă (din apă mergătoare) şi cotăm cu un cuţât cu aramă. La potca ai mare coţi cu 9 cuţâte, cu fieşte care cuţât de 3 ori. Să spală cu apă).

Lita Românească, 17 August 1939.

Ilea Mitrea (Todoraş), 47 ani.

12.

Doamne ajută
Sfântă zî de astăzi
Sfântă Maică Precestă.
De l-o deochiat
Pe (Vasâlie) bărbat
Crepe-i boarşele
Cură-i maţăle
De l-o deochiat muere
Curunată ori ne-
curunată
Crepe-i ţâţăle
Cură-i maţăle
De l-o deochiat fată mare,
fată mică
Crepe-i ciapa
Cură-i crerii
Şi dela el potca luaţi
Păstă marea roşie
o ţăpaţi
(Cutare) să rămâe
Sfânt curat
Ca Dumnezo
Ce l-o dat
Şi ca Maica Sfântă
Ce l-o dat.

(De 9 ori. Dacă cumva îi rău atunci îi scuip în frunte de 3 ori — (şi nu mai descântă). Se descântă şi numai odată cân e bolnav rău. Dela nişte mocani, le-am dat sălaş, am avut o fată beteagă şi-or cotat. « De atâta lume pe astă vreme nime nu m'o cercat » (coată). Frumos cu ruga lu Dumnezău şi în apă cu cuţât).

Pădureni, 2 August 1939.

Vironica Cordiş, 78 ani.

13.

Doamne ajută sfântă Mărie
Sfântă Maică Precestă
Să luă Gheorghe pe cale
pe cărare
Pă drumul ăl mare
Să-ntâlni cu roiu
Cu strâgoiu
Maica sfântă-n cale-i eşi:
Staţi în loc, staţi în loc
Sângele nu i-l beţi
Puterea nu i-o luaţi
Inima nu i-o strâcaţi
Lăsaţi-l sfânt şi curat
Ca ou străcurat
Cum Dumnezo l-o lăsat
De-o deochiat de bărbat
Să-i pchice părul
Să-i crepe boarşele
Meargă-i sângele.
De-i deochiat de muere
Meargă-i sângele
Pchice-i părul
De-o deochiat
De fată mare
Pchice-i părul
Crepe-i ţâţăle
Meargă-i sângele.
Fugi potcă mare
Fugi potcă mică
Fugi potcă de 9 feluri
Că de nu-i fugi de voe
Ii fugi de mare nevoe
Cu cuţâtu te-oi împunge
Cu cuţâtu te-oi străpunge
Şi-n foc te-oi ţâpa
Acolo să pchei
Ca *roa de soare*
Ca scopchitu su picioare
Iete, dute-n munţi pustii
Une cocoş nu cântă
Pasări nu ciripesc
Acolo să pei
Şi să răspei.

(De 9 ori. Ţâchi de 3 ori către 3 cărbuni. O învăţat dela o ţâgană. Ştie şi soţia).

Şchiopi, 4 August 1939.

Gheorghe Popa, 73 ani.

14.

Potcă mare
Potcă ţăpată
Potcă aruncată
Cu cias rău mestecată,
Alege-te, culege-te

Dela Gheorghe
Din spatele lui
Din sângele lui
Din măduha lui
Să te-alegi
Să te culegi
De te-ai ţăpat
Pin foame
Sau din ridicătură
Sau din trudă
Sau din muncă
Postu sântămăriei
Descânteca me
Da leacu la Gheorghe
să şie.

(De 9 ori. Cu 9 cărbuni în apă cu acu sau cu cuţât. O fost o bătrână de 90 de ani care o ştiut de aici (Surduc).

Surduc, 5 August 1939.

Rostaş Marie, 33 ani.

15.

D-ne ajută sf. sâmbătă sara
Sfântă de tine,
Descânteca Sfântă Mărie
Leacu a lui Ion să şie.
Să luă pă cale, pă cărare
Să-tâlni cu potca hei mare
Cu fată curată, necurată
Ficior curat, necurat
Bărbat curat, necurat
Muere curată, necurată
O săcă şi o mâncă,
Irma ei, puterea ei.
Cu glas mare (până-n cer)
Cu lacrămi până-n pământ
— Ce te cânţi, ce te vaiţi?
— Nu te cânta, nu te văita
Dacă din apa asta îi bea
Şi ti-i spăla
D-zău te-a tămădui
Mai mândru şi mai frumos
Pe de 3 ori pe cum ai fost.

(De 3 ori, în apă cu 9 cărbuni, cu cuţâtu fac cruce, fac şi jos şi suflu peste ea).

Filea-de-Sus, 19 August 1939.

Ana Lupea, 56 ani.

16.

Doamne ajută Sf. Mărie
Sfântă de tine,
Leac să şie.
Să luă pă cale
Pe cărare
Să-ntâlni cu potca mare
Cu fată curată necurată
Cu ficior curat necurat
O săcă şi-o mâncă
Puterea lui şi capu lui.
Nu te cânta, nu te văita
Că cu apa asta te-oi spăla
Şi te-oi tămădui.

(De 3 ori în apă cu 3 cărbuni. Dela mama mea).

Filea-de-Sus, 18 August 1939.

Fertea Marie a Voasi, 48 ani.

17.

D-ne, ajută sf. Mărie
Sfântă de tine.
Să luă Gheorghe pă cale
pă cărare
Până la mńez di cale
Să-ntâlni cu 9 curcoi
Cu 9 strâgoi
Cu 9 mueri
Cu 9 bărbaţi
Cu 9 fete mari
Cu 9 feciori holtei,
Pin irmă-l săjetă
Pin rărunchi
Pin toate vinele
Gheorghe să cântă
Şi să văită
Cu glas mare până-n ceriu
Cu lacrămi până-n pământ.
— Nu te cânta Gheorghe
Că din apa asta dacă-i be
D-zău te-a tămădui
Şi mai frumos îi şi.
Ca argintu străcurat
Ca D-zău ce te-o dat.

(De 9 ori, cu apă şi 9 cărbuni şi cu cuţât. Cân ţâchi cărbunii: ăsta-i de diochiat, ăsta-i de potca ai mare, ăsta să şie leacu; de 3 ori 3. Dela o babă din Săcel).

Filea-de-Sus, 19 August 1939.

Vironica Dumitru, 55 ani.

18.

Doamne ajută sfântă de tine
Descânteca sfântei Mărie
Leacu a lui Ion să şie
Descânteca-i dela mine
Leacu-i dela Dumnezău.
Să luă Ion pe cale, pe cărare
Să-ntâlni cu potca ai mare

Potca ai de 9 feluri
Bărbat curat, necurat
Muere curată, necurată
Ficior curat, necurat
Fată curată, necurată
Copil curat, necurat
In irma lui l-o săjetat
In trup şi-n toate sâmţârile
Cu glas mare până-n ceru
Cu lacrămi până-n pământ.
— Nu te cânta nu te văita
Că dacă din apa asta îi be
Şi te-i spăla
D-zău te va tămădui
Mai mândru şi mai frumos
Pă de 3 ori cum o fost
Ca argintu picurat
Şi ca vinu străcurat.

(De 7 ori, în apă de 3 ori câte 3 cărbuni, cân ţâchi zâci: Ăsta-i de diochiat, ăsta-i de mnirare, ăsta-i de potca ai mare. Cându-i omu diochiat cărbunii să lasă la fund. Faci cruce cu cuţâtu din apă omu bę de 3 ori până la 9 ori şi să spală de 3 ori). [Dictat].

Filea-de-Sus, 19 August 1939.

Vironică Marţiş, 42 ani.

CÂND SĂ DEĂTE OMUL

(manuscris)

Dómne ajutămi
sfântă de tine
descânteca sfântă mărie
lacu la cutare om să fie
descânteca e dela mine
lacul e dela Dumnezeu
so luat omul pe cale
pe cărare
so întâlnit cu potca
hei mare
cu potca hei de 9 féliuri
bărbat curat necurat
muere curată şi necurată
ficior curat şi necurat
fata curată şi necurată
cu copil curat şi necurat
în inima lui lau săjetat
şi prin trupul lui la săjetat
şi prin tóte osele lui lo săjetat
nu te cânta şi nu te văeta
ca dacă din apa asta îi bea
şi te vei spăla,
Dumnezeu te va tămădui
mai mândru şi mai frumos
pe de tri ori cum ai fost
ca argintul picurat
şi ca vinul străcurat.

Filea-de-Sus, 19 August 1939.

Vironica Martiş, 42 ani.

19.

Să luă Ion pe cale, pe cărare
Cân fu la mijloc de cale
Să-ntâlni cu 9 boboni
Cu 9 boboane
Cu 9 cuconi
Cu 9 coconiţă
Cum îl văzură
Sângele i-l beură
Carnea i-o mâncară
Potca ai mare în trup
i-o lăsară.
Nu te gâni
Nu te supăra
Dintr-alea una îi scăpa
C-om înpunge
L-om împunge
Cu 99 de cuţâte
ascuţâte
Să pcheie
Să răspcheie
Ca scopchitu-n cale
Ca spuma de pe mare.

(De 9 ori. Ţâpi 3 cărbuni şi coţi, ţâpi 3 cărbuni şi iară coţi, până de 9 ori).

Filea-de-Jos, 19 August 1939.

Popa Grăpchina, 73 ani.

20.

D-ne, ajută sf. Mărie
Sfântă zî de astăzi.
Să luă (cutare)
Pe cale, pe cărare
Să-tâlni cu 9 muroie
în cale
Cu 9 străgoaie
Cu 9 poncişitoare
Cu 9 deochitoare
Cu ochii să uitară
Inima o săjetară.
Eşi potcă înfocată
Eşi potcă înverinată
Din crerii capului
Din faţa obrazului
Din bo(l)boşii ochilor

Din auzul urechilor
Că cu focu arde-te-oi
Cu cuţâtu înpunge-te-oi
Din gene, de su gene
Din piele, de su piele
Din toate vânuţăle
Din toate osuţăle.

(De 3 sau de 9 ori. Dela o babă bătrână Maria Sima (Stolna).

Filea-de-Jos, 19 August 1939.

Iosif Sima, 81 ani.

21.

Sfântă Miercuri de astăzi
Roagă pe maica luminată
Să să roage maica luminată
De Dumnezău sfântu,
(Pentru cine-i beteag)
Dumnezău să-l facă sănătos
Să-i stângă durerea
Şi înherbinţala din cap
Şi din picioare
Şi din dinţi
Şi din măsăle
Cum să stâng cărbunii
aeştia în apă
Leacu dela mine cuvântu
Leacu dela Dumnezău sfântu
Potcă din cale
Potcă din cărare
Potcă din potca ai mare
Potcă din râs
Potcă din plâns
Potcă din voe bună.

(De 3 ori, stâng 9 cărbuni, cu cuţât).

Săcel, 16 August 1939.

Maria Matei, 43 ani.

22.

Să să stângă duroarea
Ca cum să stâng cărbunile
Şi herbinţălile să să stângă ca cărbunile
Şi de potcă şi de duroare să-i treacă
Cu ajutorul lui Dumnezău
Şi cu gându lui Dumnezău
I-l scoată ciasu hăl rău
Din cap cu ajutoru lui Dumnezău.

(De 3 ori, cu apă, cu 9 cărbuni).

Săcel, 18 August 1939).

Roştaş Todosie, 64 ani.

23.

De-i fermecată de bărbat
Să-i piesnească coaiele
Şi să-i lasă sângele
Să umble peste 99 de hotare
Peste 99 de cucuruzăşti
Peste 99 de mirişti
Peste 99 de dealuri
Peste 99 de poduri
Peste 99 de ape
Peste 99 de şanţuri nerânite
Peste 99 de drumuri părăsâte
Vaca să răsaie curată
Şi luminată cum D-zo o
fost dată.
De-i fermecată de muere
Să-i plesnească ţâţăle
Şi să-i iasă laptele.
Şi să umble peste 99 de hotare
Peste 99 de cucuruzăştii
Peste 99 de mirişti
Peste 99 de păduri
Peste 99 de poduri
Peste 99 de ape
Peste 99 de şanţuri nerânite
Peste 99 de drumuri părăsite.
Potcă de om bătrân
Potcă de muere bătrână
Potcă de bărbat
Potcă de muere
Potcă de ficior holtei
Potcă de fată mare
Potcă de copil mic.
O pociră şi o diochiară
Strâgoii, fermecătorii
Din lume, din ţară
De peste 9 hotară
Atunci să poată săca
Să-i poată mânca
Irima lui şi plumânile lui
Cân i-o număra
Paşii câţi o păşit,
Urmele câte le-o urmat
Şi iarba cât o călcat.
Să răsaie curat şi luminat
Cum D-zău l-o dat.

(De 9 ori, în apă cu 9 cărbuni. Ii dă să bee).

Muntele Săcelului, 24 August 1939.

Anuţa Gherman, 50 ani.

24.

Potcă mnică
Potcă mare
Potcă curcoaie

Potcă strâgoaie
Potcă ţâpată
Potcă aruncată.
Eşi din crerii capului
Din faţa obrazului
Eşi din rânză
Eşi din inimă
Eşi din tăt trupu
Ca-şa ţi-oi cota
Şi-aşa ţi-oi descânta
De toate deocheturile.
. . . . . .
Nime-n lume nu-l auzî
Numa Maica Domnului
Din poarta cerului.
— Ioane de ce te cânţi
Ce te vaiţi
Ce te dăuleşti?
— *Bine faci Maică sfântă*
Că mă-ntrebi.
Cân fusăi la mez de cale
Mă-ntâlnii cu potca în cale
Potcă mică
Potcă mare
Potcă strâgată
Potcă ţâpată
Potcă aruncată
Potcă din vânt
Potcă din gând
Potcă din vis
Potcă din plâns
Potcă de mirare
Potcă din potca ai mare
Potcă de 99 de feluri
Nu coace nu sparge
Ci-napoi întoarce
De nu-i întoarce de voe
Ii întoarce de mare nevoe
Cu cuţîtu te-oi tăia
Cu gura te-oi descânta
In Dunărea mare te-oi ţâpa
Şi-acolo să pchei
Ca roa de soare
Ca scopitu su picioare.
De-o hi deochiat de bărbat
Să-i pchice pchicele
Să-i crepe maţăle.
De-o hi deochiat de muere
Să-i pchice chicele
Să-i crepe ţâţăle.
Leacu dela Dumnezău
Descânteca dela mine. } 3 ori.

(De potcă cân îl doare la inimă, cu cuţâtu).

Agriş, 2 August 1939.

Maria Lucă, 59 ani.

25.

Potcă de rumân
Potcă de ungur
Potcă de jidov
Potcă de neamţ
Potcă de sas
Potcă de rus
Potcă de telean
Potcă din vânt
Potcă din apă
Potcă din ţâpătură
din drum
Potcă din cale
Potcă din potca ai mare
Il pociră şi-l diochiară
Strigoi, fermecătorii din ţară
De peste 9 hotară.
Atunci să-i poată săca
irma lui şi puterea
Cân i-o număra paşii
Cât o păşit
Şi urmele ce le-o urmat

(De 9 ori. Cu apă şi cu 9 cărbuni număraţi îndărăt 9—1, cu apa să spală şi be).

Muntele Săcelului, 24 August 1939.

Anuţa Gherman, 50 ani.

26.

Doamne ajută-mi
Sfântă Marie
Sfântă de tine
Leacu să şie a lui Gheorghe.
Il pociră
Şi-l deochiară
Orgoii şi strâgoii
Şi fermecătorii
Din lume din ţară
De peste 9 hotară
Acolo să pchei.

(De 3 ori, în apă proaspătă pui 3 jaruri, cu cuţâtu).

Săcel, 16 August 1939.

Arion Valerie, 48 ani.

27.

Potcă de bărbat
Potcă de muere
Potcă de fată mare.
De o gheochiat bărbat
Cu ochi şerchesti
Cu ochi broştesti
De o deochiat bărbat
Să-i crepe coaiele

Şi să-i cură maţăle
Şi să-i saie ochii
Şi să-i crepe inima.
De o deochiat muere
Curată necurată
Cu ochi şercheşti
Cu ochi broşteşti
Şi să-i crepe ţâţăle
Să-i cură laptele
Şi să-i pchice cosâţăle
Şi să-i saie ochii.
De o deochiat fată
Curată, necurată,
Să-i crepe pruna la fată
Şi să-i cură sângele
Să-i pchice cosâţăle.

(In apă coţi de 9 ori cu cărbuni. Faci cruce pe ulce. Potcă = durere la inimă şi la cap, deochiat).

Făgetul Ierii, 31 Iulie 1939.

Floare Lung, 85 ani.

28.

Sânt ochi verzi
Sânt ochi mńieri
Sânt ochi de pocitoare
Sânt ochi de potca ai mare.
Mă luai pe cale pe cărare
Mă-ntâlnii cu 99 de pocitori
Cu 99 de pocitoare
Cu 99 de cuţâte ascuţâte
Cu 99 de săceri zâmţate
Tare-l săgetară
Tare inima i-o mâncară.
Il prinsă a ţipoti
Cu ţipote până-n ceriu
Cu lacrămi până-n pământ
Nime-n lume nu-l auzâ
Numa Maica Precesta
Din poarta Raiului
De-a dreapta tatălui.
— Da ce plângi, ce te vaiţi?
— O Maică Sântă
Cum nu m-oi văita
Că mă luai de-acasă
Gras şi frumos
Pe cale pe cărare
Până la miljoc de cale
Mă-ntâlnii acolo cu 9 pocitori
Cu 9 strâgoi
Şi tare mă săjetară
Tare inima mi-o mâncară
— Nu te plânge, nu te năcăji
Că te-oi tămădui
Că de te-o deochiat
Muere curată, necurată
Crepe-i ţâţăle
Cure-i laptele.
De te-o deocheat
Fată mare curată, necurată
Crepe-i ţâţăle
Pchice-i cosâţăle.
De te-o deochiat
Bărbat curat, necurat
Crepe-i boaşele
Cure-i chişatu.

(Descânţi cu o brişcă, cu 9 cărbuni, cu apă hie cum, măcar cum. Cân începi faci cruce şi la fiecare cărbune spui primele patru versuri. Să «coată» de 3 ori. Apa o bea şi să spală cu ea în urechi, pe cap. L-o învăţat dela soacră sa Floare şi soacră-sa dela soacră-sa. Descântecul să învaţă pe furate, cân cot noru-mea stă la spate şi-l învaţă (şi ea ştie).

Cacova Ierii, 29 Iulie 1939.

Maria Dondoş (Dondoşoaia), 68 ani.

29.

D-ne ajută Doamne.
Să luă Ion pe cale pe cărare
Să-ntâlni cu potcă în cale.
Stâng ochiu de ţâgan
Stâng ochiu de ţăgană
Stâng ochiu de ungur
Stâng ochiu de unguroaică
Stâng ochiu de neamţu
Stâng ochiu de nemţoaică
Stâng ochiu de rus
Stâng ochiu de rusoaică
Stâng ochiu de jidov
Stâng ochiu de jidovoaică
Stâng ochiu de fată mare
Stâng ochiu de ficior holtei
Stâng ochiu de om bătrân
Stâng ochiu de muere bătrână
Stâng ochiu de copchil mic
Stâng ochiu de bărbat cu muere
Stâng ochiu de nevastă cu ţâţă.
De l-o deocheat
Bărbat cu muere
Să-i crepe boarşele
De l-o deochiat
Nevastă cu ţâţă
Să-i crepe ţâţăle.

(De 5 ori. Bagi apoi într'un păhar 9 cărbuni şi numeri înapoi. Să coată şi la gite).

Cacova Ierii, 30 Iulie 1939.

Maria Bică, 63 ani.

30.

Doamne ajută Sfântă Mărie.
Să luă Gheorghe
Pă cale, pă cărare
Voios, sănătos
Să-ntâlni cu potca ai mare
Plângân ţipotin
Cu glas până-n cer
Cu lacrămi până-n pământ.
L'auzi Sfântă Marie
Din niljocul cerului.
— Nu plânge, nu ţipoti
Că la tine moi coborî
Pă scară de ciară
Şi nimica nu ţi-a şi
Din cotatu meu
Din porunca lu Dumnezău.
De l-o deocheat bărbat
Crepe-i boarşele
Cură-i sângele
De-a şi deocheată muere
Crepe-i ţăţăle
Pchice-i cosâţăle
De-o hi deochiat fată
Cură-i chişaţî
Pchice-i păru

(De 9 ori. Cu apă şi cu 9 cărbuni) bea cân îl deoache cineva. Dela mama mea. Eu şi la un câne am cotat).

Valea Vadului (Cacova Ierii), 7 August 1939.

Botaş Anisie, 56 ani.

31.

Fugi potcă din faţa obrazului
Din crerii capului
Din irimă de su irimă
Din rărunchi, de su rărunchi
Să fugă în munţi pustii
Une câne nu bate
Cocoş nu cântă
Vacă nu mugeşte
Ghiţăl nu rage.

(De 9 ori).

Muntele Băişorii (V. Vadului), 7 August 1939.

Hărculea Pavel [80 ani].

32.

(Tatăl nostru).
Mă luai pe cale, pe cărare
Cu săcurea pin pădurea mare
Tăiai lemnu mare
Prinsă-i boii mari
La jugurile mari
Cărai lemne mare
Clădii casa mare
N'avu cu ce-o coni
Cu potca o coni
Cu ce-o lăţui
Cu potca o leţui
Şi să rămâe (cutare) curat, luminat
Ca D-zău din ceriu ce l-o
fost lăsat.

(De 9 ori, să stâng 9 cărbuni în apă. Să tâmplă că oarecineva are ochi răi şi-l străpunge cu ochii şi moare. Să stânge 9 cărbuni în apă şi cân n'are cine cota, bei apă. De multe ori o păţât la uspeţe că o chicat jos şi i-o stâns cărbuni şi i-o trecut).

Muntele Băişorii, 25 August 1939.

Victoria Pitic, 54 ani.

33.

D-ne ajută Sfântă Mărie
Leacu să şie
De limba mea, de gura mea
La Ion.
De-a şi deochiat
De bărbat necurat
Crepe-i coaiele
Cură-i pişatul
De o hi deochiat
De muere curată
Crepe-i ţâţăle
Cură-i laptele
De o hi de fată curată
Crepe-i ochii în 4.
Eşi potcă necurată
Şi te du în munţi pustii
Une cocoşi nu cântă
Hei potcă necurată
Şi te du
Cum să duce fumu pe horn
Apa pe vale
Spuma pe mare.

(De 3 ori, cu apă şi 9 cărbuni).

Poşaga-de-Jos, 29 August 1939.

Vârmagă Todor, 70 ani.

34.

D-ne tu-mi ajută mie
Descânteca sfintei Mărie
D-ne ajută la Ioană,
Ii cot de potcă de fată

De bărbat,
De ochi negri,
De ochi albi
Să rămâie curată, luminată
Ca D-zău ce-o dat-o
Ca maica care-o băiat-o.

(De 9 ori, cu apă şi 9 cărbuni. Cân bagă cărbuni face cruce cu mâna dreaptă. Dela tata).

Poşaga-de-Jos, 29 August 1939.

Botaş Vasilie, 60 ani.

35.

De o hi deochiată de bărbat
Să-i eşie ochii în frunte
Să-i crepe capu ca napu
Irima ca păsatu
La Gheorghe să-i şie leacu.
De o hi deochiat de muere
Să-i iasă ochii în frunte
Să-i crepe capu ca napu
Irima ca păsatu
La Gheorghe să-i şie leacu
De-o hi deochiat de văduvă
Să-i iasă ochii în frunte
Să-i crepe capu ca napu
Irima ca păsatu
La Gheorghe să-i şie leacu.
De-o hi deochiat de fată mare
. . . . . .
De-o hi deochiat de copil
. . . . . .
De o hi deochiat de bătrân
. . . . . .
De o hi deochiat de bătrână
. . . . . .
De o hi deochiat de văduvoi
. . . . . .
De o hi deochiat de junişan
. . . . . .
De-o hi deochiat de ţâgan
. . . . . .
De o hi deochiat de ţâgană
. . . . . .
De o hi deochiat de domn
. . . . . .

(De 3 ori, iei apă curată şi ţâchi 3 jaruri şi cu cuţât).

Orăşti (Poşaga-de-Sus), 27 August 1939.

Ioană Urdă, 64 ani.

36.

S'o luat pe cale, pe cărare
S'o tâlnit cu 9 urcoi,
Cu 9 urcoaie
S'o luat pe cale, pe cărare
S'o tâlnit cu potca mare în cale
— Une mei potcă înfocată
Potcă înverinată
Potcă ţâpată
Potcă aruncată?
— Mă duc la Gheorghe
Să umflu să gâmfu
Să trântăsc
Să izbesc.
— Inapoi potcă înfocată
Potcă înverinată
Că n'are oasă de-a purta
Nici irimă de-a răbda
Intoarce-te potcă şi eşi
Cum să-ntoarce luna spre gătat
Şi soarele spre însărat
Intoarce nu holba ca norii
Nu săjeta ca săjetătorii
Că de nu te-i-ntoarce
Şi nu te-i duce de bună voia ta
Te-i duce de mare nevoia mea
Că am 9 cuţâte
De 9 fauri făurite
De 9 tocili tocilite
Cu cuţâtu te-oi tăia
Cu sufletu te-oi sufla
Şi-n marea roşie te-oi mâna
Acolo să-ţi şie locu
Acolo să-ţi şie jocu
Peste colţi fără de vârfuri
Peste tău fără de funduri
Acolo-i peri, acolo te-i adăvăsi
Acolo să-ţi şie locu
Acolo să-ţi şie jocu.
In foc te-oi ţâpa
Acolo îi arde
Acolo îi peri
Acolo te-i adăvăsi.
Da eşi şi te răreşte
Ca spuma pe mare
Ca roa de soare
Şi te du în munţi pustii
Şi-n chetrii neroditoare
Acolo să-ţi şie locu
Acolo să-ţi şie jocu
Gheorghe să rămâe
Mândru şi curat
Ca argintu străcurat
Cum îi de D-zău dat
Şi de maica luminat
Şi de doi părinţi lăsat

Şi să şie mândru şi frumos
Ca codru cu frunze
Din paşti până-n Rusalii
Ca izvoru cu apă
Aşa să să tomnească
Şi să să însănătoşiască.
(De 3 ori).

Orăşti, 27 August 1939.

Ioană Urdă, 64 ani.

37.

D-ne, D-ne ajută
Ce-oi cota la Todor,
S'o luat pe cale, pe cărare
Cân o fost la calea-mare
S'o tâlnit cu potca-n cale.
De-i şi deochiat de bărbat
Curat, necurat,
Crepe-i capu ca napu
Irma ca păsatu.
De-i hi de văduvă grasă
Crepei ţâţăle
Despleată-i-să cosîţăle.
De-o hi fată mare
Bătrânească, cărunţască
Şi nimic să nu folosească
Numa Ion cum o bea
Din apa asta cotată
Să-i vie puterea
Şi sănătatea
Ca codru cu frunza
Izvoarele cu apa
Din paşti până-n Rusalii,
Şi te du potcă seacă
Potcă sucită,
Potcă de 99 de feluri
In Munţii Sionului
Şi-n t-a Maslinilor
Une cocoşi nu cântă
Câne nu latră
Nu-i popă, nu-i bghirău
In lemnele ali neroditoare
In chetrile săci
Neajunse de soare
Acolo să-ţi facă pat
Şi colac.
Ion n'are sânge de-ai da
Nici pat de-al culca
Nici haine de-ambrăca
Şi te-mprăştie potcă seacă
De pin oasele lui Ion
Cum o bea din apa asta
Şi s'o spăla
Că de nu te-i duce
Şi nu te-i întoarce
Cu cuţâtu te-oi tăia
Cu gura te-oi blăstăma
In marea roşie te-oi ţâpa
Şi-acolo-i peri
Şi-i desperi
Ca roa de soare
Până la trăi zâle
Numa Ion cum o bea
Din apa asta
Să-i vină sănătatea
Şi puterea
Ca codru cu frunza
Izvoarele cu apa
Din paşti până-n Rusalii.
Amin.

(De 9 ori. Cu cuţâtu şi cu fusu şi cu cloambă de măceşiu. In apă, în unsoare, în slănină, în măcar ce).

Sălciua-de-Jos, 2 Septemvrie 1939.

Borza Gavrilă, 61 ani.

38.

De ochi negrii ajută-mi sfântă Mărie
De ochi căprii
De ochi albi,
Ajută sfântă Mărie,
La Ion să-i treacă,
Din bolboşii ochilor
Din crerii capului
Din rădăcina măsălelor
Din rădăcina dinţilor
Din faţa obrazului
Din ochi şi din sprâncene
Şi din nas şi din obraz
Şi te du acolo în muntele
ăla mare
Une cocoş n'ar cânta
Nici păsări n'or şurlica
Nici vacă nu mugeşte
Nici albghini nu bornăesc
Acolo să te-adărăşeşti
Şi să laşi pe Ion
Odinit şi liniştit
Cum o fost şi mai nainte
De gura mea, de poala sftei Mărie
Leac să-i şie.

(De 9 ori, cu apă: bea de 3 ori şi să spală cu ea, dacă cunoaşte cân zâce « ochi alghi » el cărbunele stă sus).

Sălciua-de-Jos, 1 Septemvrie 1939.

Nastasie Duma, 55 ani.

39.

Seacă potcă gie,
Cu potcă seacă
Potcă din lene,
Potcă din usteneală
Potcă din beutură
Nu râni, nu ghiugului
Nu-m puţi
Nu face apă
Nu face sânge
Nu face puroi
Seacă din chicioare
Jude răce, pă zâ coae
de berbece
Şi potcă seacă
Şi potcă gie
Şi potcă de orbalţ
O beut şi so uspetat
Numa potcă gie
Şi cu orbalţ (din cutare om)
N'o beut şi nu s-o uspetat
Ci-napoi o înturnat
Şi o secat şi s'o uscat.
D-ne cinsteşte pe omu ăsta
Cu somnu, cu berea
Cu mâncarea,
Şi cu sănătatea în picior
Şi eu D-ne te cinstesc
Cu bune rugăciuni
Şi cu bune-nchinăciuni

(De 9 ori. In unt şi în unsoare dulce, o în unt de oaă pentru rana care cură).

Sălciua-de-Sus, 5 Septemvrie 1939.

Lina Chirilă, 64 ani.

PRACTICI ŞI FORMULE REDUSE

a)

Ţâp 3 cărbuni în apă:
Unu-i de deochiat
Unu de potcă
Unu-i de leac.

Făgetul Ierii, 1 August 1939.

Susana Todor, 82 ani.

b)

Stâng 3, o 9 cărbuni în apă. Cân am vreme ţâp 9.

Filea-de-Sus, 19 August 1939.

Susana Lupea, 49 ani.

c)

Dacă-i o vită bolnavă, oarece om ţâpă apă pe ie şi-i stânge cărbuni, nu zâce nimic.

Filea-de-Jos, 19 August 1939.

Popa Cătălina, 60 ani.

d)

Stâng 3, 9 cărbuni în apă, să bee şi să să spele:
D-ne ajută
ăsta-i de deochiat
ăsta-i de mirare
ăsta-i de potca ai mare.

(Dela tata).

Filea-de-Sus, 19 August 1939.

Marie Luca, 50 ani.

e)

Stâng cărbuni în apă, 3 cărbuni. Face cruce pe păhar: D-ne, ajută, D-ne. Să spală de 3 ori şi varsă (apa ce rămâne) pe ţâţânile uşii.

Lunca, 30 August 1939.

Paraschie Creţu, 70 ani.

f)

Cân are un om potcă aduc un schine din mezuină şi-l ard şi ţâp 9 jaruri de schine în apă şi în tot cărbunele zîc un tatăl nostru. (Dintr'o muere bătrână din Şilea-de-Jos).

Lita Românească, 16 August 1939.

Susană Vlas, 65 ani.

g)

D-ne ajută Sf. Maica Precestă
De-i potcă cu ochi negri
De ochi nierii
Cu ochi galbeni...

(Nu vrea sau nu ştie mai departe? Zice că numai atât ştie. E de origine dela Muntele Băişorii. Ştie dela mamă-sa, — de 9 ori — sau de 3 ori).

Şchiopi (dintre Pchiculeţe), 4 Aug. 1939.

Susana Ilieşi, 64 ani.

h)

De o deocheat bărbat
Să-i crepe boarşele

De o deocheat muere
Să-i crepe ţâţâle

(De 9 ori cu 9 cărbuni, în apă).

Şutu, 2 August 1939.

Mărie Manciu, 80 ani, dela soacră-sa.

i)

Doamne ajută-mi
De-i deochiată de muere
Să-i treacă
De-i deochiată de bărbat
Să-i treacă, să să veselească
Ca codru frunza
Ca câmpu cu iarba.

(De 9 ori, cu cuţât în apă. Dela o muere bătrână, Uliană, soacră).

Filea-de-Jos, 19 August 1939.

Popa Cătălină, 69 ani.

j)

Cân să spărie (cineva) de un foc, ori îl prinde cineva de spate. Să simte deodată slăbit, nu mai poate, îi bate inima, atunci îi spăriat. Să coată de spâriat. (Ea şi-a procurat mai mult plumb dela fiul său care lucrează la « Energia » la Cluj).

Intr'un ciur (sită) pune o farfurie, foarfeci, furculiţă şi sare şi un pchic de pâne şi 9 fire dintr'o măturâ şi pune lângă blidu cu apă foarfeca deschisă. In faţa furculiţii sarea, şi în faţa foarfecilor pânea.

Topeşte plumb într'o lingură de 3 ori, a treia oară stânge 3 cărbuni, de câte ori pune plumbul în farfurie şi cărbunii zâce: In numele tatălui şi a fiului şi-a sfântului duh (Atyanak, fiunak, szentlélenek, istenek nevében, amen).

După acea scoate plumbu şi cărbunii din apă şi doarme cu ei o noapte su perină. Cu apa bea puţin şi-şi spală mânile şi pieptul. După ce a scos plumbu ia farfuria din ciur, face o cruce cu mâna pe un alt loc şi pune peste ea farfuria şi stânge apoi cărbunii. In plumb s'arată figura de care s'a spăriat bolnavu şi forma inimii cât-ui de mare. Şi dacă să vindecă sau nu.

A învăţat dela bătrânii din sat, care cotau mai de mult. Tinerii nu coată numa bătrânii. Acum mai coată şi Czako Goazsi Martonné, 63 ani (de 5 ori). Recent a cotat la o fată care s'a uitat jos dela al 3-lea etaj şi i s'a făcut rău.

Litenii-de-Sus, 22 August 1939.

Văd. Boldijar Martonné, 57 ani

II. DE SCRÂNTIT

1.

Doamne, ajută sfântă Mărie,
Sfântă zî de astăzi.
Să luă Petrea pe cale
pe cărare
Până la podu de aramă
— Treci Petre Podu.
— Nu-l pociu trece, Doamne,
Calu mi-o opintit
Ion chicioru şi l-o scrântit
Şi l-o murculit
Şi-o venit să-i descânt
Da eu nu i-oi descânta
Că i-oi spune leacu
Să să-ntâlnească os cu os
Sânge cu sânge
Măduă cu măduă
Vână cu vână
Şi pchele cu pchele
Şi mai vârtos
Şi mai sănătos
De gura me
Şi de limba me
Dacă cu unsoarea
asta unge-s-a
Minteni vindeca-s-a
Dacă cu unsoarea asta
s'a netezi
Minteni s'a veseli
Şi nimica nu i-a şi
Fugi căşunătură
Că te-ajunge limpezitură
Irmă leşinată
Gură nesăturată
Fugi, că de nu-i fugi de voe
Îi fugi de mare nevoe
Că împunge-te-oi
Străpunge-te-oi
Pe marea roşie aruncate-oi
Acolo să pchei
Acolo să răspchei

Cum pchere roa de soare
Spuma de pe mare
Şi scopchitu su picioare.

(De 3 ori. Sufli de 3 ori peste ie. Cu cuţât în unsoare şi la marhă în lână neagră nespălată şi cotăm în ie şi o suce pe lângă chicior. Mă tot duceam la un om bătrân de cota tare şi am învăţat).

Lita Românească, 16 August 1939.

Ilea Todorică, 42 ani.

2.

Doamne ajută-mi Sf. Marie
Sfântă dragă de tine.
Să luă D-zo pe cale,
pe cărare
Până la podu de aramă
Dumnezo trecu
Nu putu,
— Treci Doamne Petre.
— Nu pociu trece D-ne.
Ion mâna dreaptă
o scrântit
Şi o murgulit
Şi-o venit să-i descânt
Da eu nu i-oi descânta
Că i-oi spune leac cu leac
Os cu os
Măduvă cu măduvă
Mai vârtos, mai sănătos
De gura me
De limba me
Cu asta bine s'a unge
Şi s'a netezi
Şi nimica nu i-a fi.

(De 9 ori, cu un ac, cu un vârf de brişcă în unsoare şi în lână neagră, la vite).

Lita Românească 16 August 1939.

Vlas Toma, 48 ani.

3.

Doamne, ajută sf. Marie
Sf. dragă zî de astăzi.
Mă luai pe cale pe cărare
Până la podu de aramă
Mă-ntâlnii cu D-zău şi cu Sânchetru.
— Treci Petre podu.
— Nu pociu Doamne.
Calu pinti
Mâna s'o scrântit
Şi s'o murgulit.
Să tomnească
Vână cu vână
Pchele cu pchele
Măduă cu măduă
Sânge cu sânge
Os cu os
Să să facă mai frumos
De cum o fost.

(De 9 ori cu cuţâtu în unsoare. Dintr'o muere bătrână Vlas Mărie din Micuş (Turda) la gite în lână).

Lita Românească, 16 August 1939.

Ilea Marie, 37 ani.

4.

Alea l-o lăsat Dumnezău
Cân o umblat Dumnezău cu
Pătru pe pământ.
O mers până la podu de aramă
Dumnezău trecu
Pătru nu trecu
Dumnezău zâse către Pătru:
— Treci Petre.
— Nu poci Doamne.
Da zău de ce nu poţi
Podu s'o clătit
Şi calu o oplintit
Şi chicioru s'o scrântit
Da zău Dumnezău: coată-i
Zăce: Nu ştiu
Şi-o învăţat D-zău
Caută-i aşa:
Os cu os
Măduhă cu măduhă
Sânge cu sânge.
Carne cu carne
Pchele cu pchele
Floace cu floace
Şi le forustueşte
Ca ţâganu şeru
Şi băciţa caşu

(De 3 ori, în unsoare şi lână neagră. Dintr'un bătrân).

Muntele Băişorii (Valea-Vadului), 7 August 1939.

Hărculea Pavel, 80 ani.

5.

Să luă Dumnezo cu Petrea
Pă cale, pă cărare
Până la podu de aramă
D-zo trecu, Petrea nu putu,
Treci Petre,
Nu pociu, Doamne,
Calu ni s'o potinit

Mâna lu Ion s'o scrântit
Cânt-o descânt-o,
Cum s'o cânt
Cum s'o descânt
Să să-ntâlnească
os cu os
Sânge cu sânge
Vână cu vână
Şi să să forustuiască
Ca pchita-n covată
După mână curată
Cum forustueşte ţâganu
Şeru cu oţălu
Aşa să forustuiască
Mâna lui Ion.

(De 9 ori. In unsoare, în lână la marhă şi la bărbat).

Plaiuri, 2 August 1939.

Nastasie Popa, 74 ani.

6.

D-ne, tu-mi ajută mie
Descântecu sfintei Mărie,
Ion îl doare un chicior
D-zău trecu podu
Petru nu putu.
Treci Petre, nu pociu D-ne,
Mi-am scântit un picior.
Să să strângă os cu os
Carne cu carne
Sânge cu sânge
Pchele cu pchele
Măduă cu măduă
Să să închee
Cum să închee şeru pe ilău
Aşa să rămâe curat
Luminat, ca D-zău ce l-o dat.

(De 9 ori, sufli după fiecare de 3 ori. Cu aţă neagră 9 locuri).

Poşaga-de-Jos, 29 August 1939.

Botaş Vasilie, 60 ani.

7.

D-ne, ajută descântecu să şie
Sfintei Mărie
Leacu, folosu să şie.
De limba mea, de gura mea.
Mă luai pe-o cale, pe cărare
Până la podu de aramă
Sâmpetru trecu
Petrea nu putu
Treci Petre, Nu pociu D-ne,
Că podu s'o clătit
Mâna s'o scrântit,
Zâcem să să tâlnească
Sânge cu sânge
Carne cu carne
Os cu os
Mai frumos de cum şi-o fost
Şi-aşa să să prindă
Cum să prinde câmpu de iarbă
Din paşti până-n Rusalii.

(De 3 ori. Cu aţă neagră, pe osu care-i beteag. Dintr'o babă dela Săgaşe).

Poşaga-de-Jos, 29 August 1939.

Vărmagă Todor, 70 ani.

8.

S'o luat Petru cu Sânchetru
Tot pe cale pe cărare
Până la podu de aramă.
— Treci Petre. — Nu pociu D-ne
Că podu s'o clătit
Chicioru la Ion s'o smintit
— Treci încoace că l-om trage
Să să ducă os la os
Măduă la măduă
Sânge la sânge
Şi carne la carne
Şi pchele la pchele
Şi să forustuiască
Cum forustueşte ţâganu şeru în foc
Şi băciţa vara caşu.

(De 9 ori, în aţă neagră faci 9 noduri. După ce înozi numeri înapoi 9—1. Dela Palaghie Şerban).

Poşaga-de-Jos, 28 August 1939.

Ioană Botaş, 42 ani, orig. din Runc.

9.

S'o luat D-zău cu Sânchetru
Pe cale, pe cărare
Până la podu de aramă
Dumnezău trecu, Petrea nu putu,
— Treci Petre, } 3 ori
— Nu pociu D-ne }
Că podu s'o clătit
Chicioru s'o scrântit.
Să să strângă măduă cu măduă
Os cu os
Carne cu carne
Sânge cu sânge
Măduă mai frumoasă
Os mai frumos

Batărăş pe cum o fost
Cum îi schicu grâului
In postu sânchetrului.

(De 9 ori. Faci pe o aţă neagră 9 noduri. Dintr'un bătrân la Sălciua, Vârvorică).

Orăşti, 27 August 1939.

Ioană Urdă, 64 ani.

10.

Porni Pătru cu sânchetru
Pă cale, pă cărare
Pân la podu de aramă
Podu s'o clătit
Chicioru s'o scrântit.
D-ne, prinde os cu os
Măduă cu măduă
Carne cu carne
Sânge cu sânge
Pchele cu pchele
(Cutare) să rămâie curat
Şi luminat
Cum Dumnezău l-o lăsat.

(De 3, 9 ori, cu aţă neagră. De câte ori coţi atâtea aschii ei în mână. Cân găţi de cotat le ţâchi în foc).

Belioara, 27 August 1939.

Dochie Turcu, 54 ani.

11.

Treci, Petre, podu de aramă,
D-ne, că nu pociu
S'o tâlnit carne cu carne
Os cu os, sânge cu sânge
Măduă cu măduă
Pchele cu pchele
O frostoit ca ţâganu şeru
Ca băciţa caşu.
Eşi căşunătură
Eşi căşunătură
Că te-ajunge mare leşinătură
Vasilie mâna stângă
Ş-o scrântit.

(De 9 ori, dela mama şi dela mama bătrână).

Muntele Săcelului, 24 August 1939.

Anuţa Gherman, 50 ani.

12.

Doamne ajută-mi
Sfântă Mărie
Sfântă de tine
Leacu să fie a lui Ion.
— Treci, Petre, Podu de aramă.
Doamne că nu poci
C-am obrintit
Chicioru l-am scrântit.

(De 3 ori, în unsoare, cu lână neagră, cu cuţât).

Săcel, 16 August 1939.

Arion Valerie, 48 ani.

13.

Să luă Dumnezău pe cale
pe cărare
Până la podu de aramă
D-zău trecu, Petru nu putu.
— Treci Petre.
— Nu poci D-ne.
Calu mi-o-pintit
Chicioru s'o scrântit.
. . . . . .
Să să-ntâlnească
Os cu os
Vână cu vână
Pchele cu pchele
Măduhă cu măduhă

(De 2 ori, cu lână neagră, sau unsoare. Dela o mătuşe a mea, Frăsâna).

Săcel, 16 August 1939.

Vlad Todorică a lui Crăciun, 42 ani.

14.

D-ne, D-zău meu,
S'o luat Ion pe cale pe cărare
Cân o fost la calea mare
S'o guit pe pod de aramă
Podu s'o clătit
Ion şi-o scrântit mâna stângă.
Ion o pornit a să cânta
Cu glas mare în ceru
Cu lacrămile-n pământ.
D-nă Sftă Mărie
Din porunca ceriului
L-o-treba:
— Ce te cânţi, tu Ioane,
Ce te vaiţi?
— Cum nu moi cânta
Şi cum nu moi văita;
M-am guit pe pod de aramă
Podu s'o clătit
Mâna stângă mi-am scrântit.
D-na Sfta Maria;
— Nu te cânta Ioane
Nu te văita

Că n'are putere cu tine scrântitura
Că eu am putere cu ea
Să să ducă scrântitura
Seacă, mută
In munții Sionului
Și-ntr-al Maslinilor
Une cocoș nu cântă
Câne nu latră
Nu este popă
Nu este ghirău
In lemnele ali neroditoare
In pchetrile neajunsă de soare
Acolo să-și facă colac și pat
Că Ion nu are haine de-a purta
Nici sânge de-adăpa
Că Ion cum s'o lega
Cu lâna asta cotată
Până la 3 zâle
Să-i vie puterea
Os la os
Sânge la sânge
Vine la vine
Pchele la pchele
Până la 3 zâle
Că cum vine codru cu frunza
Din Paști până-n Rusalii
Să i să împrăștie scrântitura
Seacă, scrântitura mută.
Scrântitura de 99 de feluri
Până la 3 zâle să-i vie puterea
Și sănătatea
Mai frumos de cum o fost.
Numa eu cum i-oi cota
Până la 3 zâle
Să să-mprăștie ca norii pe cer
Pulberea pe cale
Să rămâe curat
Ca maica ce l-o dat
Și tatăl sfânt ce-l-o lăsat.
Amin.

(De 9 ori, dela mama, Buta Mărie, ce o învățat dela Vârvorica («umbla cu lucruri necurate»).

Sălciua-de-Jos, 2 Septemvrie 1939.

Borza Gavrilă, 61 ani.

15.

D-ne, sf-tă zî de astăzi,
Să cunoască omu de gura mea
De poala-i sfântă Mărie
Leacu să șie.
S'o luat Petru cu Sânchetru
Pe cale pe cărare
Până la podu ăl de aramă
Podu să clăti
Chicioru să scrânti.
Descântă Petre,
Nu știu D-ne.
Să să ducă os la os
Carne la carne
Măduă la măduă
Sânge la sânge
Să șie mai frumos de cum o fost
De gura mea
De poala-i sftă Mărie
Leacu să-i șie.

(De 9 ori cu un cuțât de aramă. Faci cu cuțitu pe picior. Cu lână neagră, 9 noduri. Eu am învățat din tata (Varga din Ocoliș) tot cota la oameni. Or venit mueri la mine să-mi plătească să le 'nvăț, da nu le-am învățat. Și eri o venit o muere să-i cot. Sânt și alții de cotă da nu le trece).

Sălciua-de-Jos, 1 Septemvrie 1939.

Nastasie Duma, 55 ani.

16.

Ion o plecat pe cale pe cărare
Până la puntea de aramă
Calu lui Sânchetru o cimpovit
Chicioru drept s'o smintit
El s'o cântat și s'o văitat
Cu glas mare în cer
Cu lacrămi în pământ
Sfântă Măria l-o auzît
Mândră milă și-o făcut
Pă scară de ciară s'o scoborît
Și l-o-ntrebat:
— Nu te cânta, nu te văita
Că om tomni
Și-om forostui și-om lecui
Os cu os cum o fost
Măduă cu măduă
Carne cu carne
Pchele cu pchele
Putere cu putere.

(De 3 ori, în unsoare și apă).

Sălciua-de-Sus, 4 Septemvrie 1939.

Lina Chirilă, 64 ani.

17.

Doamne ajută-mi Sfântă Mărie,
Sfântă Maică Precestă.
Sfântă zî de astăzi.
Să luă Dumnezo cu Pătru
Pă cale pă cărare

Pe dealu mare
Până la dumineca mare
La podu de aramă
Dumnezo trecu
Pătru nu putu.
— Treci Petre.
— Nu pociu, Doamne,
Că podeaua să clăti
Pchicioru lu Niculae să scrânti.
Tomneşte, Doamne,
Pchele cu pchele
Carne cu carne
Sânge cu sânge
Vână cu vână
Măduă cu măduă
Os cu os
Cum mai nainte o fost
Pchicioru să rămâe curat
Luminat cum l-o dat
Cum Maica sfântă l-o lăsat.

(De 9 ori. Cu o aţă lungă neagră. Pe toată cotătura faci un nod. Dela mamă-sa).

Şchiopi, 4 August 1939.

Micu Vironică, 77 ani.

18.

Să luă, Doamne, sfântu Petre
Pă cale, pă cărare
Până o ajuns
La un pod de aramă,
Calu i-s-o cimpoit
Mâna lu Gheorghe
I-s-o sclintit.
Nu trag pchelea
Nu trag carnea
Nu trag vânile
Nu trag sângele,
Că trag sclintitura
Smintitura lu Gheorghe
Pchele cu pchele
Măduhă cu măduhă
Sânge cu sânge
Carne cu carne
Os cu os.

(De 9 ori, în unsoare).

Surduc, 5 August 1939.

Rostaş Marie (ţigancă), 35 ani.

19.

Să luă Pătru cu Sânchetru
Pă cale pă cărare
Până la podu de aramă
D-zău trecu şi Pătru nu putu.
— Treci, Petre,
— Nu pociu, Doamne,
Că chicioru stâng s'o scrântit.
— Să să-ntâlnească os cu os
Carne cu carne
Sânge cu sânge
Pchele cu pchele
Măduă cu măduă
Vână cu vână
Să rămâie Ion
Chistaş şi curat
Cum Dumnezău l-o lăsat.

(De 9 ori în unsoare, să-l tragi).

Şutu, 2 August 1939.

Marie Manciu, 70 ani.

20.

Mă luai pă cale, pă cărare
Până la podu de aramă
D-zău trecu, Petrea nu putu
— Treci, Petre, Podu.
— Nu pociu, Doamne,
Că pchicioru s'o scrântit.
Să dea D-zo să să tomnească
Os cu os,
Carne cu carne
Pchele cu pchele
Să fie mai sănătos
Şi mai vârtos
Cum o fost.

(De 9 ori, în unsoare, lână neagră. Din părinţi).

Lita Românească, 20 August 1939.

Mărie Şuta, 42 ani.

21.

Doamne, ajută sfântă Mărie,
Sfântă dragă zi de astăzi,
Mă luai pă cale, pă cărare
Până la podu de aramă
D-zău trecu, Petrea nu putu.
— Treci, Petre. — Nu pociu, D-ne,
Chicioru drept ni s-o scrântit.
— Descântă descânteca
Să tâlnească os cu os
Măduă cu măduă
Să şie mai vârtos
Ca şieru la ţâgan.

(De 9 ori, cu unsoare şi cu acu. Dela mama).

Hăjdate, 20 August 1939.

Călină Mărie, 53 ani.

22.

D-ne, ajută D-nă sf. Mărie Mare,
Cu vedea[rea] mea
Şi cu puterea mea
Şi cu cotarea mea.
Că să luă pe cale, pe cărare
Dumnezău şi cu Sf. Petru
Până la podu de aramă
Grăi Maică sfântă:
— Treci Petre.
— Nu pociu, Doamne,
Că podu să clăti
Calu potini
Şi mâna să scrânti
Să murguli
Din carne, din oase,
Din vine, din sânge
Din toate s'o scrântit
S'o murguluit
Doamne, tâlneşte
Os cu os,
Vână cu vână
Sânge cu sânge
Pchele cu pchele
Carne cu carne
Toate le tâlneşte
Şi le forustueşte
Cum o forustuit
D-zău ceriu şi pământu
Şi coaciu şeru
Aşe tomneşte
Şi forustueşte
Mâna lui Niculae
D-zău s'ajute.

(De 9 ori, în unsoare, îl unge).

Hăjdate, 20 August 1939.

Sofia Fărcaş, 57 ani.

23.

D-ne, ajută sf. Mărie,
Sfântă de tine,
Leacu să şie a Măriei.
Să luă Mărie pe cale
pe cărare
Pe pod de aramă
Podu să clăti
Chicioru şi-l sclinti
Strigă sf. Mărie:
— Treci, Mărie, podu.
— Nu pociu, Doamne,
Că podu s'o clătit
Chicioru l-am sclintit.
— Treci c-om strânge
Os cu os
Vână cu vână
Carne cu carne
Pchele cu pchele
Păr cu păr
Şi ti-i tămădui
Şi mai frumoasă-i şi.

(De 3 ori în unsoare şi cu lână neagră. Faci 9 nodori şi o legi).

Filea-de-Sus, 19 August 1939

Vironica Dumitru, 55 ani.

24.

Să luă Petrea pe cale, pe cărare
Cu sfântă Mărie Mare
Pân la Podu de aramă
— Treci, Petre.
— Dac'aş trece, da nu pociu.
— Da dice?
— Podu s'o clătit,
Chicioru la Pavel s'o scrântit,
— Descânt-o.
— Da nu ştiu.
— Să să strângă os cu os
Pchele cu pchele
Măduă cu măduă
Sânge cu sânge
Carne cu carne
Să rămâie tistaş
Curat, luminat
Cum Maica Precestă l-o lăsat
Să şie cu 9 părţi
Mai chistov (sănătos)
Ca cum o fost.

(De 9 ori, în unsoare).

Filea-de-Jos, 19 August 1939.

Popa Grăpchina, 73 ani.

25.

D-ne, ajută-ni sf. Mărie sfântă.
Să luă D-zău cu Petru
Pă cale, pă cărare
Până la podu de aramă
D-zău trecu, Petrea nu putu
— Treci, Petre. — Nu pociu, D-ne,
Că şaua s'o clătit
Mâna lu Gheorghe s'o scrântit
Şi s'o murculuit
Sfântă Mărie o auzât,
Doamne, tulduеşte
Os cu os
Pchele cu pchele
Vână cu vână
Sânge cu sânge

Măduă cu măduă
Până mâna să rămâie
Curat luminat
Ca tatăl sfânt ce l-o dat
Ca maica sfântă
Ce l-o lăsat
De mâna nea să aibă leac.

(De 9 ori în unsoare).

Filea-de-Jos, 19 August 1939.

Popa Mărie I. Gligor, 80 ani.

26.

Să luă Petru pe cale
pe cărare
Până la podu de aramă
Dumnezău trecu
Petrea nu putu.
— Da ce-om face Doamne
Că Ghiorghe şi-o scrântit
Chicioru drept.
— Da om face bine,
Om întâlni os cu os
Vână cu vână
Chele cu chele
Şi-om forosti ca ţăganu
şeru
Şi nu i-o şi nimic
De aţa asta şi din
sara asta.

(De 9 ori. Cu lână neagră, o leagă une-i scrântitura, cân o pierd (n'o leagă bine) îi trecu).

Valea Vadului (Cacova Ierii), 7 Aug. 1939.

Botaş Anisie, 56 ani.

27.

D-ne ajută, Doamne,
Să luă Ion pe cale pe cărare
Să tot dusă până la
nijloc de cale
La podu de aramă
Calu oplinti
Mâna stângă să scrânti
El prinsă a să cânta
Şi a să văita.
Nime-n lume nu-l auza
Numa maica sfântă
Să scobora din ceriu
Pe scară de ciară
Şi prinsă a-l întreba:
— Ce te cânţi, Ioane,
Ce te vaiţi?
— O, Doamne, Maică sfântă,
Mă luai pe cale pe cărare
Cân fusăi la niljoc de cale
Calu oplinti
Mâna stângă mi să scrânti.
— Nu te cânta, Ioane,
Nu te văita,
Că moi duce la Petrea nost
Să-ntâlnească
Carne cu carne
Chele cu chele
Sânge cu sânge
Măduă cu măduă
Toate bine laolaltă
Cum o fost din tăiaş dată
Şi-aşa să treacă
Cum o trecut ziua de astăzi
Şi-aşa să-i dea D-zău sănătate
Cum dă codru cu frunza
Din Paşti până în Rusalii.

(In unsoare cu cuţât cu aramă, sau cu aţă de lână să-i faci 9 noduri. O ţâi la spate, la tot zâsu faci un nod. La descântat vin dela Ocoliş, Ocolişel, Runc, Maşca, Filea, etc. Ii plătesc cam 5 lei. Care nu-mi dă nimica mă şterg pe mână de el, să nu să-ntoarcă (boala) pe mine).

Cacova Ierii, 30 Iulie 1939.

Maria Bica, 63 ani.

28.

Doamne, ajută-ni, Doamne.
Mă luai pe cale pe cărare
Până la podu de aramă
Podu-l trecui
Podeaua să sminti
Mâna dreaptă (la cutare)
Să murculi să scrânti
El prinsă a ţipoti (plânge)
Cu ţipote până în ceriu
Cu lacrămi până-n pământ
Nime-n lume nu-l văzu
nu-l auzî
Numa Maica Precestă
Din poarta raiului
Dea dreapta tatălui
La el să scoborî
Şi-l întrebă;
— Da ce baiŭ ai, ce te doare?
— Cum n'oi plânge,
Că mă luai gras şi frumos
Pe cale pe cărare
Până la podu de aramă
Podu de aramă îl trecui
Podeaua să sminti
Chicioru drept să scrânti

Să murculi («hibălui»).
— Nu plânge, nu te năcăji
Că tu te-i tămădui
Că om întâlni carne cu carne
Și-om întâlni măduă
cu măduă
Și-om întâlni sânge
cu sânge
Și-om întâlni os cu os
Și-om întâlni pchele cu pchele
Și te-i tămădui
Și nimica nu ț-a și
Că noi te-om tămădui
C-om forosî
Cum forosești țăganu șeru
Și mai mândru și mai
frumos ai și.

(Să coată în unsoare cu fus (de tors), ungi bine chicioru și-l tragi. Și în lână neagră. Să faci o ață și o înozi la spate (cel care coată). De câte ori coați faci un nod. Ața o pui la chicior (sau la mână) și o ținc până o chierde — de 3 ori).

Cacova Ierii, 30 Iulie 1939.

Maria Dondoș, 68 ani.

29.

S'o luat Pătru cu Sânchetru
Pă cale pă cărare
Până la podu de aramă.
Podu s'o clăcit
Mâna stângă o smincit.
— Treci, Petre,
— Nu pociu, Doamne.
Coat să stăm să-l descântăm;
Să tragă os la os,
Carne la carne,
Pchele la pchele,
Măduă la măduă,
Sânge la sânge
Să să inciee
(Cum să inciee)
Codru de frunză
Și câmpu de jarbă
Din paști până 'n Rusalii.
Să să forustuiască
Cum forustuește țăganu șeru
Și băcița casu
Să șie mândru și curat
Ca dila D-zău lăsat.

(Cu lână neagră înodată, de 9 (7) ori, lâua o înozi la scrântitură).

Ocoliș, 22 Iulie 1939.

Cora Docie, 52 ani.

30.

(Inceputul la fel).
Să luă pe cale pe cărare
Până la podu de aramă
Pă pod să sui
Podu să clăti
Pchicioru lui Ion ăl stâng
Să scrânti.
— Descântă-i, Petre.
— Nu știu, Doamne.
Să să închee os cu os
Carne cu carne
Chele cu chele
Măduă cu măduă
Și să i să întemeieze
Ca câmpu cu iarbă
Ca codru cu frunza
Ca schicuțu grâului
In postu Sâmpetrului
Și să să facă mai frumos
De cum o fost.

(Se descântă cu lână neagră nespălată. O îndoi în două, să «presuce», o înozi de 9 ori, cân îs 9 noduri, atunci îi gata. Este și buruiana scrântitului).

Ocoliș, 22 Iulie 1939.

Maria Manciu (Gondiuleasă), 75 ani.

31.

Mă luai pă cale, pă cărare
Mă-ntâlnii cu Petrea-n cale.
— Treci, Petre, Podu.
— Nu-l pociu, Doamne,
Calu ni-s-o potinit
Mâna stângă s'o scrântit.
— Descânt-o, Petre.
— Nu-i știu, Doamne,
Descântă-i să strângă
Os cu os
Vână cu vână
Măduhă cu măduhă
Sânge cu sânge
Pchele cu pchele
De mândru și de frumos
Curat și luminat
Cum Dumnezău lo lăsat.

(De 9 ori. Cu unsoare, cu cuțât și cu lână neagră. Numeri dela 9—1, din bătrâni).

Ocolișel, 6 August 1939.

Sofia Curșeu, 28 ani.

32.

Să luă Dumnezău cu Pâtru
Cu Sânchetru
Pă cale, pe cărare
Până la podu de aramă
Dumnezău trecu
Petrea nu putu.
— Treci, Petre.
— Nu pociu, Doamne.
— Da de ce?
— Calu ni s'o pătinit
Chicioru ni-s-o scrântit
. . . . . .
Os cu os să să-ntâlnească
Măduă cu măduă
Sânge cu sânge
Pchele cu pchele
Aşa să să închee
Laolaltă
Cum s'o-ncheiat
Codru de frunză
Din toate osuţăle
Din toate vânuţăle
Din toate măduuţăle

(Cu unsoare, lână neagră, faci 9 noduri. Să leagă cu aţă, o să unge cu unsoare. « Dacă coată şi nu plăteşte să-ntoarnă pe ăla boala ». Le plăteşte 1 leu. Din multe am auzît cotăturile).

Făgetul Ierii, 1 August 1939.

Susana Todor, 82 ani.

33.

Să luă Petrea pe cale pe cărare
Până la podu de aramă
Dumnezo trecu
Petrea nu putu.
— Treci, Petre, podu.
— Nu-l pociu, Doamne,
Calu mi s'o potinit
Picioru mi s'o scrântit
— Treci, Petre.
— Nu pociu Doamne.
— Descântă, Petre
— Nu pociu, Doamne
— Zâ să să încee os cu os
Vână cu vână
Carne cu carne
Măduă cu măduă
Şi să rămâie curat
luminat
Ca argintu măsurat
Cun o fost dintâiaş dată.

(De 3 ori cu aţă de lână sură nespălată de pe berbeci. Faci aţă şi o înozi la spate).

Făgetul Ierii, 31 Iulie 1939.

Lung Floare, 85 ani.

34.

Mă luai pe cale, pe cărare
Până la câmpu hăl mare
La câmpu cu flori
Mă-ntâlnii cu ursâtori
Mă luară, mă izghiră
Mă trântiră
Mâna direaptă o scrântiră
Mă luai până la podu de aramă
La podu de aramă D-zău trecu
Sfântu Petru nu putu
— Treci, Petre. — Nu pociu, D-ne
Că podu s'o clătit.
Mâna mi-o scrântit
Coată-ţi, Petre.
— Nu ştiu, Doamne,
— Zî să să strângă os cu os
Şi să să forustuiască
Şi să rămâie curat, luminat
Ca D-zău din ceriu ce l-o fost dat

(De 9 ori. In lână neagră şi în unsoare unerete a. Dela mătuşa mea dela sora mamei bătrâne. Intâiu zâc Tatăl nostru).

Muntele Băişorii, 25 August 1939.

Victoria Pitic, 54 ani.

35.

De-i căşănătură
De-i umflătură
de lovitură
De te-ai lovit într'un lemn
Intr'o piatră
Or de te-o deochiat
Ori din mâncare
Din răcială
Din toate mănicăturile
De fată, de muere
Eşi cu toate minicăturile.
(atingi cu lâna)
Scrântitură
Umflătură
De une-i mânată
Inapoi să şie ţăpată

Cu lână neagră
Să şie leac
Pe vieaţa lui
(Cu lână neagră).
Iara, 5 August 1939.
Marie Lăcătuş, 60 ani.

36.

Doamne, ajută sf. M. Precestă,
Sfântă zî de astăzi,
Să şie leac lu Ion.
Mă luai pă cale, pă cărare
Pă drumu cel mare
Mă-ntâlnii cu Dumnezău
Şi cu Sânchetru.
— Treci, Petre, podu.
— Nu-l pociu, Doamne,
Că Ion chicioru l-o scrântit
Şi l-o murgulit
— Spune-i, Petre, leacu.
— Leacu nu-l poci spune,
Da i-oi descânta
Să să-ntâlnească os cu os
Vine cu vine
Pchele cu pchele
Măduă cu măduă
Să şie mai vârtos
Şi mai sănătos
De cum o fost.
(O singură dată în unsoare de porc, cu un ac, ori cu un cuţit, să unge).
Lita Românească, 18 August 1939.
Şuta Ghena (Eugenia), 33 ani.

37.

S-o luat Ion cu Sântion
Pă cale, pe cărare
Până la drumu ăl mare
S'ontâlnit cu Niculae
S'o căit, s'o văitat
Că s'o scrântit
Nu gâni nimica
Că la tine m'o scoborî
Pe cale, pe cărare
Şi-oi tâlni os cu os
Măduă cu măduă
Vână cu vână.
(De 9 ori, cu unsoare şi lână neagră. Din mama bătrână).
Hăjdate, 21 August 1939.
Nastasie Neamţ, 59 ani.

38.

S'o luat Dumnzău cu Pătru
cu sânchetru
Pă cale, pă drumu ăl mare
Până în câmpu cu florile
S'antâlnit cu ochitoarele
Şi cu pochitoarele
Şi cu heli din vânt
Şi cu heli dinträele
Şi cu heli de iau mana.
(De 3 ori. Murculuit = cân s'o hibălit o încheietură să să tomnească la loc. In unsoare).
Muntele Băişorii (V. Vadului), 7 August 1939).
Hărculea Pavel, 80 ani.

39.

Dacă scrânteşte cineva o mână, îl leg cu buleandră şi-l strâng bine şi-l tomnesc şi să tămădueşte.
Filea-de-Jos, 19 August 1939.
Sima Marie, 61 ani.

40.

Frec cu unsoare.
Lita Românească, 16 August 1939.
Susana Vlas, 65 ani.

III. DE ZGAIBĂ

1.

Doamne ajută,
Sfântă Maică Precestă,
Sfântă zî de astăzi.
Să luară 9 fraţi
Dela 9 taţi
Cu 9 boti botite
Cu 9 cuţâte ascuţâte
Cu 9 sepe sâpite
Maica Precesta
In cale le-o eşit
Şi din grai aşa i grăi;
— Une mereţi voi 9 fraţi
Dela 9 taţi
Cu 9 bote botite
Cu cuţâte ascuţâte
Cu 9 sepe săpite?
— Merem că s'o făcut zgaiba
(la cutare)

Zgaibă albă,
Zgaibă roşie,
Zgaibă nierie,
Zgaibă verde
Zgaibă-n verinoasă
Zgaibă petroasă
Zgaibă de 9 feluri
Zgaibă de 9 jiţă
Din 9 sămânţă
Merem cu botele
S'o botim
Cu cuţâte-le să tăiem
Cu sapa din rădăcină
S-o săpăm
Peste marea roşie
S'o ţâpăm
Acolo să să pustiască
Să să răzăpchească
Ca spuma de pe mare
Ca scopchitu în cale,
Ion să rămâe curat
Luminat
Cum Dumnezău l-o dat
Maica sfântă l-o lăsat.

(De 9 ori, cu 9 cărbuni. Cu oţâr de hăcurel (surcel) în fărină de mălaiu, ori în miere de stup. Fărina o moaie în apă caldă şi o pune une-l doare. Dela mamă-sa).

Şchiopi, 4 August 1939.

Micu Vironica, 71 ani.

2.

Doamne, ajută sfântă Mărie,
Sfântă Maică Precestă,
Gura mea descântă,
Dela 9 taţi
Dela 9 fraţi
Cu 9 sepe săpân
Cu 9 mături măturân
Cu 9 cuţâte cotân
Acolo nu mereţi
Acolo nu mereţi
Că pomu Raiului
In Rai răsădit
Şi-n Raiŭ mândru-n florit
Pă cum D-zău sfântu
o rânduit
Şi vă-ntoarceţi
Curunaţi pela Ion
s'o aruncat zgaiba la mână
Zgaibă din sâte
Zgaibă din foame
Zgaibă din supărare
Zgaibă chetroasă
Zgaibă vernoasă (verinoasă)
Zagaibă de 9 feluri
Veniţ curând
Şi deacolo cu sepele
O săpaţi
Şi măturile o măturaţi
Peste marea roşie o ţâpaţi.

(De 9 ori. In miere de stup, ori în balegă de gită, ori în fărină de mălaiu. Dela un bătrân care o învăţat tot satu).

Plaiuri, 2 August 1939.

Todosie Boza, 52 ani.

3.

Doamne, ajută sfântă Mărie,
Maică luminată,
Gura mea descântăm ţie,
Une mereţi 9 fraţi
Din 9 taţi
Cu mătura măturăn
Cu stergura stergân
Cu sapa săpân
Cu cuţâtu cotăn.
S'o aruncat zgaiba la
Nicolae
Zgaibă de 9 feluri
Zgaibă din săte
Zgaibă din foame
Zgaibă he mnierie
Zgaibă he vânătă
Zgaibă hei chetroasă
Di acolo cu sepele
o săpăm
Cu mătura o măturăm
Cu cuţâtele o tăiem
Şi-o ţâpăm
Peste mare roşie
Marea roşie să rămâe curată
şi luminată
Cum Dumnezău o lăsat

(De 9 ori, cu cuţât, mătură, chindeu, sapă. In niere de stup, sau în baligă de vacă. Dela un bătrân Mitran).

Pădureni, 2 August 1939.

Marie Birţ, 52 ani.

4.

Doamne, ajută,
Sfântă Mărie,
Maică luminată,
Cu gura me descântată.
Unde mereţi 9 fraţi
Dela 9 taţi

Cu 9 sepe săpân
Cu şterguri ştergân
Merem în muntele Galalei
Acolo nu mereţi
Ci vântoarceţi
Că s'o aruncat
Zgaiba de 9 feluri
(la cutarte om)
Zgaiba-i nerie
Şi vânătă
Şi chetroasă
Din deochiat
din potcă
Şi din vânt
Din foame
din săte
Şi din osteneală,
Cu sepele o săpaţi
Cu măturile o măturaţi
Cu cuţâtele o tăiaţi
Cu stergurile o ştergeţi
Peste maria roşie o
aruncaţi
(Cutare) să rămâie curat
Şi luminat
Cum Dumnezeu l-o lâsat
Şi maică-sa ce l-o-n făşat.

(De 9 ori. In miere de stup şi în apă. Cu apa să face oţără de mămăligă nesărată (să pune pe bubă). O fost un bătrân şi tot cota la oameni).

Pădureni, 2 August 1939.

Adolfina Nap, 35 ani.

5.

Doamne, ajută, Sfântă Mărie,
Să luă Sf. Mărie pă cale
pe cărare
Să-ntâlni cu 9 fraţi
Une mereţi voi 9 fraţi
din 9 taţi
Cu 9 bote botite
Cu 9 cuţâte ascuţâte
Merem la pomu Raiului
Să-l tăiem
Să-l dărăbăm
Zgaiba dela mână
s'o săcăm
Fugi zgaibă dea doa zî
Fugi bubă de a trăia zî
Fugi zgaibă dea patra zî
Fugi bubă dea cincea zî
Fugi zgaibă de-a şasa zî
Fugi bubă dea şeptea zî
Fugi zgaibă dea opta zî
Fugi zgaibă dea 9 zî
Că de nu-i fugi de voe
Ii fugi de mare nevoe
Că cu briciu brici-te-oi
Cu sucitoriu suci-te-oi
Cu mătura mătura-te-oi
In marie arunca-te-oi
Să pchei şi să răspchei
Cum pchere spuma de marie
Şi scopchitu su picioare.

(De 9 ori. Cu (orice) cuţât în miere de stup. Faci cruce cu cuţâtu. Dela un bătrân din Hăjdate: a lu Todoru Bereski).

Lita Românească, 16 August 1939.

Vlas Marie, 48 ani.

6.

D-ne, ajută sfântă Mărie,
Sfântă zâ de astăzi.
Grăi Maică Sfântă
Din poarta raiului
— Une mereţi voi 9 fraţi
Din 9 taţi
Cu 9 sepe săpân
Cu 9 mături măturân
Cu 9 şterguri ştergând?
— Merem să săpăm pomu Raiului.
— Lăsaţi pomu Raiului
Oile să umbrească
Oamenii să să hodinească
Mereţi la zgaibă la Ion
Zgaiba cea vânătă
Zgaiba petroasă
Zgaiba cea de 7 feluri
Alegeţi-o, culegeţi-o
In marea roşie aruncaţi-o
Acolo să pchee
Să răspchee
Ion să rămâie curat
Ca argintu străcurat
Ca Maica Precestă
Ce l-o dat.

(De 9 ori, în miere de stup, cu cuţât, ori cu ban de argint. Din părinţi).

Lita Românească, 20 August 1939.

Ghena Şuta, 66 ani.

7.

S'o luat pe cale, pe cărare
Şi s'o-ntâlnit cu 9 fraţi
Din 9 taţi
Cu 9 cuţâte ascuţâte
— Une mereţi fraţi,

Cu 9 cuţâte ascuţâte?
— Noi merem la buba ahei
S'o săcăm şi s'o uscăm s'o tăiem
Eşi bubă de 9 zâle
Eşi bubă de 8 zâle
(Până la 1)
Că de nu-i eşi
Cu mătura te-oi mătura
Cu ştergura te-oi şterge
Cu cuţâtu te-oi rade
Cu sufletu te-oi sufla
Cu miere te-oi unge
Acolo te-oi mâna
La spuma de pe mare.

(De 9 ori în miere de stup).

Hăjdate, 21 August 1939.

Nastasie Neamţ, 59 ani.

8.

D-ne, ajută-mi sf. Mărie Mare,
Să luă pe cale, pe cărare
D-nă sf. Mărie Mare
Cân fu până la amnez de cale
Să tâlni cu 9 fraţi
Din 9 taţi
Cu 9 bote botite
Cu 9 cuţâte ascuţâte
Une mereţi voi 9 fraţi
Din 9 taţi
Cu 9 bote botite
Cu 9 cuţâte ascuţâte
Merem până la pomu Raiului
Să-l tăiem, să-l dărâmăm
Buba lui Ion zgaiba
S'o tăiem, s'o săpăm
S'o uscăm din rădăcină
Fugi bubă de-o doa zi
Fugi zgaibă dea 3 zi
Fugi bubă dea 4 zi.
Fugi zgaibă dea 5 zi
Fugi bubă dea 6 zi
Fugi zgaibă dea 7 zi
Fugi bubă dea 8 zi
Fugi zgaibă dea 9 zi
Fugi zgaibă de 9 feluri
aruncată
De-i zgaibă din răcială
De-i zgaibă din herbinţală
De-i zgaibă de usteneală
De-i zgaibă de fugă
De-i zgaibă din ciudă
De-i zgaibă din somn
De-i zgaibă din răcoare
De-i zgaibă din apă
De-i zgaibă din supărare
De-i zgaibă din vânt
De-i zgaibă de pe pământ
De-i zgaibă din potcă
De-i zgaibă din deochiat
De-i zgaibă aruncată
De 99 de feluri
Eşi din crerii capului
Din faţa obrazului
(de hei buba la om)
Că de nu-i eşi din voe
Ii eşi de mare nevoe
Că cu briciu eu brici-te-oi
Cu sucitoriu suci-te-oi
Cu ştergura şterge-te-oi
Cu mătura mătura-te-oi
Şi cu acu împunge-te-oi
Şi cu aiu împuţî-te-oi
Cu sufletu sufla-te-oi
Cu mâna dreaptă lua-te-oi
Şi în marea neagră arunca-te-oi
Acolo să pchei,
Acolo să răspchei
Ca roa de soare
Ca spuma de mare
Ca scopchitu su picioare
Să rămâe Ion curat
Luminat, ca argintu curat
Ca din trup de mama lui
Ce l-o dat şi l-o lăsat

(De 9 ori, cu cuţât, ştergură, mătură, acu, aiu, mămăligoiu).

Hăjdate, 20 August 1939.

Sofia Fărcaş, 57 ani.

9.

D-ne, ajută sfântă Mărie.
Să luară 9 fraţi
Din 9 taţi
Cu 9 săcuri late
Cu 9 topori late
Cu 9 cuţâte,
Cu 9 bote botite
Une mereţi voi 9 fraţi
Dela 9 taţi
Cu 9 săcuri late
Cu 9 topori late
Cu 9 cuţâte
Cu 9 bote botite
Merem la Ion că
i s'o făcut zgaiba

Zgaiba roşie,
Zgaiba de diochiat
Zgaiba de 4 feluri
Tăiaţi-i vârfurile
Să-i săce rădăcinile
Să nu poată izbi
Să nu poată zbocoti
De astăzi înainte.

(De 9 ori în miere de stup şi în balegă de vacă).

Filea-de-Jos, 19 August 1939.

Popa Mărie lui Gligor, 80 ani.

10.

D-ne, ajută Doamne,
(se repetă rugăciunea)
Să luară 9 fraţi
Din 9 taţi
Tot într-o haină îmbrăcaţi
Cu 9 sepe cioplite
Cu 9 săcuri ascuţâte
Să tot dusără
Până la nijloc de cale
La podu de aramă
Să-ntâlniră cu Sântă Mărie
Să scoboară pe scară de ciară
Şi prinsără a-i întrebară
— Unde mereţi voi 9 fraţi
Din 9 taţi
Tot într'o haină îmbrăcaţi?
— Merem la muntele Galileului
Să tăiem pomu Raiului.
— Lăsaţi pomu Raiului napoi
Şi mereţi la Ion după zgaibă
Şi-o tăiaţi şi-o retezaţi
Şi-n fundu mării o ţâpaţi
Şi-acolo să pchee
Şi-acolo să răspchee
Ca roa de soare
Ca scopchitu su picioare
Să rămâe Ion curat
Şi luminat
Ca maică-sa ce l-o dat.
Ca argintu străcurat
Şi aşa să treacă
Cum o trecut zua
(Cum o trecut noaptea).

(Cu cuţâtu cu oţâră de aramă, măcar pe om măcar în mere de stup şi ungi pe om, de 5 ori).

Cacova Ierii, 30 Iulie 1939.

Maria Bica, 63 ani. orig. din Băişoara.

11.

Să luară 9 fraţi
Dela 9 taţi
Cu 9 bote botite
Cu 9 cuţâte ascuţâte
Pă cale pă cărare
Să-ntâlniră cu Maica
sfântă în cale
Maica sfântă întrebară
— Unde mereţi 9 fraţi
Dela 9 taţi
Cu bote botite
Cu 9 cuţâte ascuţâte
Merem la ăl paltin
De vârf să-l aplecăm
Din rădăcină să-l săcăm
Lăsaţi-l păcurari să dumăvească
(hodinească)
Intoarce-ţi curând şi mai curând la Ion
Că i s'o făcut zgaiba
Zgaibă beşicată
Zgaibă nerie
Zgaibă petroasă
Zgaibă grabnică
din sete
şi din foame
Şi din usteneală
şi din deochiat
Nu coace, nu sparge
Ci napoi întoarce
Că de nu-i întoarce de voe
Cu cuţâtele te-oi tăia
Cu gura te-oi descânta
In dunărea mare te-oi ţâpa
Şi acolo să pei
Şi să răschei
Ca un şir de macu
In 14 crepat
Să rămâe Ion
Limpede şi curat
Cum Dumnezău l-o lăsat
Leacu dela Dumnezău } 3 ori
Descânteca dela mine. }

(O singură dată cu cuţâtu de toate helea).

Agriş, 2 August 1939.

Marie Lucă, 59 ani.

12.

Să luară 9 fraţi
Din 9 taţi
Cu săpchi ascuţâte
Cu briste tocite
Tăt pe cale, pe cărare

Până la scară de ciară
Să tâlniră cu sf. M. Mare
— Une mereți 9 frați
Din 9 tați?
— La munții Galăleului
Să tăiem pomu Raiului
Inapoi 9 frați, din 9 tați
Cu 9 brișe tocite
Cu 9 săpchi ascuțâte
Lăsați pomu Raiului
Să crească și să-nflorească
Duceți-vă la Gheorghe
După zgaibă
Cu săpile săpați-o
Cu briștile tăiați-o
Și în marea roșie țăpați-o

(De 9 ori, cu cuțâtu în miere de stup).

Orăști, 27 August 1939.

Ioană Urdă, 64 ani.

13.

Să luă zgaiba petroasă
Să luă zgaiba lemnoasă
Să luă zgaiba de 9 jițe
Și de 9 sămânțe
Zgaiba tulburată
Să luă și să dusă
Și sânt 9 frați
Dela 9 tați
Și ahăia au 9 bote îmbotite
Și 9 sepe ascuțîte
Și cu botele-l botește
Și cu sapele-l ascuțăște
Și tot rău din el îl scoate
Și nimica să nu-i șie
Cum nu i-o fost nici dintâie.
Descântecul dela mine
Leacul, Doamne, dela tine.

(Cu brișca de 9 ori pe bubă).

Cacova Ierii, 30 Iulie 1939.

Maria Dondoș, 68 ani.

14.

Zgaibă mnerie
Zgaibă galbenă
Din crerii capului
Din fața obrazului
Din zgâlcii urechilor
Din rădăcina dinților
Di acolo să pchei
Și să râsîtești
Că Ion să rămâie
Curat și luminat
Cum D-zău în lume
l-o dat.

(Tot de 3 ori, în miere de stup. Poți să iei carne de gită bătucită bine și săpunită și o pui cu pchișat).

Săcel, 16 August 1939.

Arion Valerie, 48 ani.

15.

Bubă albă
Nu pe albă
Bubă neagră
Nu pe neagră
Bubă nesecată
Bubă înverinată
Bubă de 90 de feluri
Ețe din fața obrazului
Din bolboșii ochilor
Din curunile măsălelor
Din crerii capului
Din rădăcina dințâlor
Din toate osuțăle
Concinescu-te
Oprescu-te
Să nu coci
Să nu spargi
Nici un fel de sămn să nu faci
Că bine cota-te-oi
Pe vârfu acului lua-te-oi
In ulița satului țăpa-te-oi
Acolo să pchei
Să răspchei
Ca roa de soare
Ca scopchitu în cărare
Ion să rămâie curat și luminat
Ca maică-sa ce l-o făcut
Că-n zâ curată l-o născut.

(Cu chee de lăcate, cu hudă, de 3 ori).

Făgetul Ierii, 10 August 1939.

Susana Todor, 82 ani.

16.

Intoarce zgaibă seacă
Zgaibă mută
Zgaibă din crerii capului
Zgaibă din muruna părului
Zgaibă din boboșii ochilor
Din zgârcii narilor
Din fața obrazului
Din rădăcinile dinților
Din scaonul măsălelor

Seacă nu răni
Nu ghiugului
Nu puți
Nu săjeta
Nu umfla
Că de nu-i săca de voe
Ii săca de mare nevoe
Eu cu gura te-oi cota
Te-oi descânta
Cu sfta zî de astăzi
Te-oi blăstăma
In curtea lui Ham
Te-oi țâpa
Acolo i peri și
Acolo tei adevăsî
In veci amin.

(De 9 ori. In miere de stup cu o jupuță de mătură).

Sălciua-de-Sus, 5 Septemvrie 1939.

Lină Chirilă, 64 ani.

17.

D-ne, ajută ce-oi cota la Todor,
Să-i șie leac și folos
De gura mea.
S'o luat pe cale, pe cărare
Cân o fost la calea mare
S'o tâlnit cu zgaiba-n cale
S'o luat
Nu știu țâpațu-le-o-n lume
Țâpatu-o anume
Zgaibă mută
Zgaibă seacă
Zgaibă de 99 de feluri
Numa Ion cum o bea
Din apa asta
Până la 3 zâle
Să să-mprăștie
De pin măsăle
De pin mâni
De pin grumazi
De pin cap
De pin ochi.
Nu junghia
Nu săjeta
Că de nu te-i duce de voe
De pin oasele lui Ion
Te-i duce de mare nevoe
Cu gura te-oi blăstăma
Cu fusu te-oi împunge
Cu gura te-oi străpunge
In marea roșie te-oi țâpa
Și-acolo-i peri
Și-acolo-i desperi
Ca roa de soare
Sfânta pre mare
Numa Ion cum o bea
Din apa asta și s'o spăla
Și din mierea asta,
Ce i-am cotat-o
Să-i vie puterea
Și sănătatea
Ca codru cu frunza
Izvoarele cu apa
Din paști până 'n rusalii.
Amin.

(De 9 ori cu fus, măceș, cuțât în slănină, miere și apă).

Sălciua-de-Jos, 2 Septemvrie 1939.

Borza Gavrilă, 61 ani.

PRACTICĂ FĂRĂ FORMULĂ

a)

Fac cruce cu 9 feluri: aiu, aluat acru, chiperiu, tămâie, muscă, paingen, ciară gândăcel, sare. Se bat laolaltă, dacă-i la un deget o trag în pământ. In pământ fac oțîr de hudă și o îngrop. Dacă-i obrazu drept, o trag în (mâna) stânga. Zâc: D-ne ajutămi, tatăl nostru, și ce știm.

Lita Românească, 16 August 1939.

Susana Vlas, 65 ani.

b)

Cu aluat acru, gândăcei, muște, aiu, chiperiu, paingen, mnere de stup, balegă de oaie, balegă de porc. Cu mestecătura fac la picior și o îngrop în pământ, a car un e (la țâțâna ușii).
Zgaibă de 9 feluri
Să fugi de pe picioru omului
Eu te îngrop în pământ
Să pchei, acolo să răspchei.

(Dela mama bătrână).

Hăjdate, 21 August 1939.

Vlas Ana, 54 ani.

c)

O trag în pământ cu aluat, cu gândaci de frasân. Cu cuțâtu în miere, de 3 ori. Din soacra mea).

Săcel, 16 August 1939.

Marie Tone, 65 ani.

IV. DE UIMĂ

1.

Sui, uimă, pe cute
Şi te du pe munte.
Uima să rămâie
Cutea să vie.

(Cu o cute).

Hăjdate, 20 August 1939.

Farcaş Sofie, 30 ani.

2.

Sui, uimă, pe cute
Şi te du la munte
Şi cutia să vie
Uima să rămâie
Şi tu să rămâi
Sănătos şi voios.

(De 3 ori, cu cute încălzită către foc, să întoarce cu amândoaă capetele).

Cacova Ierii, 30 Iulie 1939.

Maria Dondoş, 68 ani.

3.

Sui, uimă, pe cute
Şi te du în vârf la munte
Cutea să vie
Uima să rămâie.
Scopchitu pe cale,
Pulberea pe mare.

(De uimă să descântă de 4 ori cu cute caldă, cât o poţi ţinea de fierbinte).

Ocoliş, 19 Iulie 1938.

Maria Sbânca, 70 ani.

4.

Uimă, uimă, sui pe cute
Şi te du la munte.
Şi te sui pe drugă
Şi te ia la fugă.

(De 5 ori. Incălzăşti cutea, maiul (de spălat haine), sucitorul (de tăieţăi), atingi cât de cald).

Cacova Ierii, 30 Iulie 1939.

Maria Bică, 63 ani.

5.

Uimă, uimă, suiete pe cute
Şi te du la munte
Cutea să vie,
Uima acolo să rămâie.
Uimă uimată
Inapoi înturnată
Să nu coacă
Să nu spargă

(De 3 ori, cu cutea, cu mămăligoiu şi maiu şi cu zmoală dela car).

Lita Românească, 16 August 1939.

Ilea Irină, 47 ani.

6.

Uimă, uimătoare,
Suete pe cute
Şi te du la munte,
Cutea să vie
Uima acolo să rămâie
Nici să nu unfli,
Nici să nu spargi
Fel de sânge să nu faci.

(De 9 ori cu cute caldă).

Surduc, 5 August 1939.

Rostaş Marie, 35 ani.

7.

Doamne ajută Doamne,
Vineri zî de post
Cădelniţa lui Hristos.
Rugu-mă cu toţi sfinţi
Cu toţi îngerii
Cu rugăciune rugată
Cum să roagă lumea toată
Doamne ajută Doamne
Doamne ajută descânteculuí neu
Cum l-o descântat
Sfânta doamnă, Sfântă Mărie
Folosul lu (Ion) să hie.
Intoarce uimă uńitură
Tragu-te pe drânghitură (?)
Intoarce uimă uimă ra
Tragu-te pe drîgla mea.

(De 9 ori. Să descântă cu cute caldă. Să faci legătură pe un petec tistaş cu gălbenuş de ou, măsori sare şi chiperiu, numa să nu laşi mult că ou să scorogeşte. Dela soara mea Ilina Manciu).

Ocoliş, 22 Iulie 1939).

Maria Manciu, 75 ani.

8.

Uimă, uimă,
Mămăruimă,
Sui pe cute şi
Te du la munte.
Cu cutea coasa on ascuţî
Şi-n iarbă om slobozi,
Iarba s'o usca,
Uima lu Ion din rădăcină
o săca.
(Cu cute caldă oţâră, de 9 ori, 3 ori, să nu şie cu soaţă).
Făgetul Ierii, 1 August 1939.
Susana Todor, 82 ani.

9.

Intoarce, uimă,
Că nu-i întoarce
Cu câlcăiul te-oi călca
Cu curu te-oi căca,
Cu puţa te-oi pişa.
In gunoi te-oi ţăpa,
Acolo-i peri,
Acolo te-i adăvăsi,
Acolo-i săca,
Acolo te-i usca.
Sui, uimă, pe cute
Şi te du la munte
Cutea să vină,
Uima să rămâe.
(De 9 ori în unsoare să să ungă). Cu maiu de haine încălzât cătă foc, cu fus părăsât şi o lingură părăsîtă şi o cute încălzîtă).
Sălciua-de-Sus, 5 Septemvrie 1939.
Lina Chirilă, 64 ani.

10.

Uimă uimuţă
Sui pe trâgluţă.
Că te-oi duce mare
Să te uşti ca o cicoare.
Uimă, uimată,
Cu cutea-napoi turnată,
Pocită şi uscată.
(Cu cute caldă, cu maiu, spălătoare şi cu bălătrocu (pisălogu) de sare. Zâci cu fiecare).
Săcel, 16 August 1939.
Arion Valerie, 48 ani.

11.

Uimă, uimată,
Inapoi înturnată.
Nici nu coacă,
Nici nu spargă,
Numa înapoi să să-ntoarcă.
(De 3 ori, cute, sucitori, şi maiu).
Lita Românească, 18 August 1939.
Şuta (Ghene) Eug., 33 ani.

12.

Ie, uimă, fuga
Că te-oi lovi cu druga,
Une te-oi ajunge
Acolo te-oi împunge,
Cu maiu te-oi măeşti,
Cu cutea te-oi păli,
De tine te-oi mântui.
(De 9 ori cu maiu şi cu cute. Dela un om bătrân. Numa aşe-i bine dacă-l furi).
Pădureni, 2 August 1939.
Marc Paraschie, 58 ani.

13.

Bunzu răće
Dintr'un corn de berbeşe
Toate bubele chemară
Şi le uspătară.
Astă bubă n'o chiamă nime,
N-o ospătă nime
Da e, rău să supără,
De vârf să uscă,
De rădăcină săcă.
(Să descântă cu petic cald de 9 ori).
Ocoliş, 22 Iulie 1939.
Sofia Răduţ, 63 ani.

14.

Uimă duimă,
Nu ara,
Nu grăpă,
Nu sămăna,
Nu coace,
Nu sparge,
Numa înapoi
Intoarce.
(Cu cute caldă, de 9 ori).
Şutu, 2 August 1939.
Mărie Manciu, 70 ani.

15.

Uimă cât un ou,
Uimă cât un bou.
Uimă cât un macu
Uimă nu-i de locu.
(Cu mămăligoiu (mestecăul) îl încălzăşti şi-l pui cald).
Agriş, 2 August 1939.
Marie Lucă, 59 ani.

V. DE SOARE

1.

Eşi soare de din soare
Eşi soare spurcat
Eşi soare necurat
Cu cias rău amestecat
Din crerii capului
Din faţa obrazului
Din bolbojii ochilor
Din auzu urechilor
Că cu ală noaă tragu-te
Cu focu ardu-te
Cu capu să rămâi curat luminat
Ca argintu străcurat
Ca auru măsurat
Ca dumnezău ce te-o dat
Dintr-acest cias să ai leac.

(De 3 ori. Cu foc şi oală noă. După ce coţi pui oala cu gura în jos şi după aia ei oala. Descântecele le-a învăţat dela Susana Dăscăliţă (Susana Todor, trăeşte), dela Mărie dela Rât (+) şi în Iara o trăit Măria lu Şilipu Lupului).

Făgetul Ierii, 31 Iulie 1939.

Lung Floare, 85 ani.

2.

Fugi soare
Că te-ajunge alt soare
De 99 de feluri.
Fugi soare din 9
Fugi soare din 8
Fugi soare din 7
Fugi soare din 6
Fugi soare din 5
Fugi soare din 4
Fugi soare din 3
Fugi soare din 2
Fugi soare dintunu
Fugi soare nici dintunu

(Să coată cu foc. Pui într'o ulcicuţă noaă (jăratic), faci cu focu în juru capului. De 9 ori. De soare săcu îl doare pe om de cân să face zuă până după amiază).

Cacova Ierii, 30 Iulie 1939.

Maria Dondoş, 68 ani.

3.

D-ne ajută sfântă Mărie
Descânteca-i sfântă Mărie
Leacu a lui Ion să şie
9 sori, 8, sori, 7, sori, 6 sori,
9 sori, 8 sori, 7 sori, 6 sori,
5 sori, 4 sori, 3 sori, doi sori,
un soare,
Fugi soare că te-ajunge
ăsta soare
Că cu oală noaă arde-te-oi
Cu trâi jari frige-te-oi
Eşi din crerii capului
Din faţa obrazului
Şi te du în munţii Galareului
Acolo să pchei
Ca pulberea-n cale
Ca bruma de soare
Ca scopchitu su picioare

(De 9 ori, cu o oală nouă şi cu 3 jaruri. Jaru îl ţâchi iar în foc. Din mama mea Vlad Anuţa lu Şilip din Săcel).

Filea-de-Sus, 19 August 1939.

Anuţa Lupea, 56 ani.

4.

D-ne, ajută sfântă zi de astăzi,
Fugi soare dej de soare
Că te-ajunge alt sfânt soare
Că de nu-i fugi de noi
Îi fugi de mare nevoi
Cu cuţâtu taie-te-oi
Cu mătura mătura-te-oi
Să pchei şi să răspchei
Cum pere roa de soare
Şi scopchitu su picioare.

(De 3 ori, în apă coţi, cu 3 cărbuni, dela o muere bătrână din vecini, Lelea Nastasie dela Muntele Săcelului).

Lita Românească, 18 August 1939.

Ghena Şuta, 41 ani.

5.

9 sori de sori,
8 sori de sori.
7 sori de sori
6 sori de sori
5 sori de sori
4 sori de sori
3 sori de sori
2 sori de sori
Eşi soare de soare
Că te-ajunge ăsta soare
Cu 3 jaruri de foc
arde-te-oi

Să te duci să te pustiești
Ca pruberea în cale
Ca bruma de soare
Ca scopchitu su picioare
Să te duci une cocoș nu cântă
Și une vacă nu răgește
Une popă nu slujește
Acolo să pchei.

(De 3 ori, cu 3 jaruri, cu oală de ământ nouă).

Săcel, 16 August 1939.

Arion Valerie, 48 ani.

6.

9 sori de sori
8 sori de sori,
7 sori de sori,
6 sori de sori,
5 sori de sori,
4 sori de sori,
3 sori de sori,
2 sori de sori,
1 soare de soare.
Că de eși de bună voe
Ii eși de mare nevoe
Că 9 jaruri ne arsă stânge-te-oi
Cu gura blăstăma-te-oi
In coarnele cerbului țâpa-te-oi
Acolo să pchei
Ca pulberea în cale
Ca bruma de soare
Ca scopitu su picioare.

(De 9 ori. Dimineața cân te uiți la soare te ciarcă o durere și te doare capu jumătate).

Muntele Săcelului, 24 August 1939.

Anuța Gherman, 50 ani.

7.

9 sori, 8 sori, 7 sori, 6 sori, 5 sori,
4 sori, 3 sori, 2 sori, un soare
Fugi soare
Că te-ajunge ăsta soare
Că de nu-i fugi
De mare nevoe îi fugi
Că cu oală goală
săca-te-oi
Cu 3 jaruri nestâns frige-te-oi
Eși din rostu chieptului
Din fața obrazului
Din boboșii ochilor
Eși și te du
In munți pustii
Une cocoș nu cântă
Pasăre nu ciripește
Acolo să pchei
Acolo să răspchei
Ca pulberea în cale
Ca roa de soare
Ca scopchitu su picioare.

(De 9 ori. Cu o oală noaă, pui 3 jaruri în oală și întorci deasupra capului).

Săcel, 16 August 1939.

Vlad Todorică a lui Crăciun, 42 ani.

8.

Doamne ajută-mi sf. Mărie
Sfântă de tine.
Descânteca la Ion să șie.
9 sori, 8 sori, 7 sori, 6 sori,
5 sori, 4 sori, 3 sori, 2 sori,
un soare.
Fugi soare că te-ajunge
hăla soare
Că de nu-i fugi
De mare nevoe îi fugi
Cu oală noaă arde-te-oi
Cu 3 jaruri frige-te-oi
Eși din crerii capului
Din fața obrazului
Și te du în munții Calarei
Acolo să pei
Acolo să răspei
Ca roa de soare
Și ca scopchitu su picioare.

(De 7, 9 ori, dela un vecin bătrân, Mitru, știa multe).

Filea-de-Sus, 19 August 1939.

Vironica Martiș, 42 ani.

(Manuscris)

Dómne ajută-mi
Sfântă de tine
descânteca sfântă Mărie,
Lacul la cutare om să fie
descânteca dela mine
și lacul dela Dumnezeu.
Fugi sóre că te ajunge
al sore
că de nu-i fugi
de mare nevoe îi fugi
cu ólă nouă ardete-oi
cu 3 jaruri arde-te-oi
9 sori, 8 sori, 7 sori, 6 sori,
5 sori, 4 sori, 3 sori, 2 sori,
1 soare
și te du în muntele helareilor

acolo să pei
acolo să răspei
ca bruma de soare
și ca scopitul sub picioare.

Filea-de-Sus, 19 August 1939.

Vironica Martiș, 42 ani.

9.

Capule, capule,
Fete dracu-n tine
Și-n stâlpu care te ține.
De ești de soare
Te bată de răzoare
De ești de vânt
Te bată de pământ.

Filea-de-Sus, 19 August 1939.

Ana Lupea, 56 ani.

PRACTICĂ FĂRĂ FORMULĂ

Până nu răsare soarele, cân te omoară durerea în frunte, iei în mână *biçașeu* (pchiatră) mic și țâchi cu mâna dreaptă peste cap și zâci: Doamne ajută, și trece. Iara, 5 August 1939.

Marie Lăcătuș, 60 ani.

VI. DE BUBE

1.

Bubă albă
Bubă nu pe albă
Bubă neagră
Bubă obsâgată
Bubă tulburată
Bubă înșerbântată
Bubă din sete
și din foame
și din deochiat
Bubă de 99 de feluri
Din crerii capului
Din fața obrazului
Din bolboșii ochilor
Din rădăcina măsălelor
Din curuna dințâlor
Nu coace nu sparge
Ci-napoi intoarce
Că de nu-i întoarce de voe
Ii întoarce de mare nevoe
Cu cuțâtu te-oi tăia
Cu gura te-oi descânta
In Dunărea mare te-oi țăpa
Acolo să pchei
Ca roa de soare
Ca scopchitu su picioare
Să rămâi limpede și curat
Ca argintu străcurat
Cum Dumnezău te-o lăsat
— Leacu dela Dumnezău } 3 ori
Descânteca dela mine }

(O singură dată în apă neîncepută și 3 cărbuni. Dela mama).

Agriș, 2 August 1939.

Maria Lucă, 59 ani.

2.

Bubă albă
Nu prea albă
Bubă neagră
Nu prea neagră
Bubă secată
Bubă aruncată
Eși din crerii capului
Din fața obrazului
Să nu umfli
Să nu gâmfi
Că cota-te-oi
Descânta-te-oi
In ulița satului țăpa-te-oi
Acolo să pchei
Cum chere schinu din cale
Și roa de soare
Și să rămâi curat
luminat
Cum ai fost dintâiaș dată
Ca argintu străcurat
Ca auru măsurat
Cum D-zău te-o lăsat
Intr-acest ceas să aibă leac.

(De 3 ori cu cheie dela lăcată, dela zar, cam galbenă, faci pe bubă).

Făgetul Ierii, 31 Iulie 1939.

Lung Floare, 85 ani.

3.

Bubă runcată
Bubă țăpată
De te-a aruncat din foame
Sau din supărare
Sau din ridicătură

Sau din căldură
Alege-te culege-te
Dela Mărie din crerele capului
Din bobu ochilor
Din fața obrazului
Din sânge,
Din măsăle
De su măsăle
Din gingii
De sub gingii
Să te alegi
Să te culegi
Să te duci
Une oaie nu rumegă
Unde vacă nu s'adapă
Une cocoșii nu cântă
Unde pasăre nu pchiscue
Acolo să te-alegi
In codru pustii
Acolo să te-alegi
Să te nimicești
Postu Sfântă Mării
Descânteca me
Da leacu la Mărie
Să-i șie.

(De 9 ori. Cu ac și aiu îl țân în ureche și cot și în apă (la măsăle) și o țâne în gură).

Surduc, 5 August 1939.

Rostaș Mărie, 35 ani.

4.

O plecat Rusu roșu
Nime-n lume nu-l văzu
Numa Maica Precestă
Din poarta raiului
De-a dreapta tatălui
Pe scară galbenă să scoborî
Și-naintea lui eși.
— Da ce plângi tu omule
Ce te vaiți (cutare)?
— Mă plâng că mă dusăi pe cale pe cărare
Mă-ntâlnii cu Rusu-n cale.
Intoarce-te tu (Rusule) înapoi
Și scoate bubă albă
Bubă neagră
Bubă de 9 jiță
De 9 sămință
De 99 de feluri
In creru capului să așează
Eși tu bubă albă
Bubă neagră
Eși bubă din săte
Eși bubă din căldură
Eși bubă din foame
Eși bubă din oșteneală
Eși bubă din gând
Eși bubă din mers
Eși bubă din pă scaon șezând
Eși bubă de pe drum mergând
Eși din creru capului
Din fața obrazului
Din bolboșu ochilor
Nu mânca
Nu săjeta
Tu nimica nu lucra
Nu umfla
Nu gâmfa
Nu străca vieața
Nu-i mânca fața.

(De 3 ori, bine ar și să zăci de 9 ori).

Cacova Ierii, 29 Iulie 1939.

Mărie Dondoș, 68 ani.

5.

Să luă junghele răce
Beli un berbece
Și mare uspăț o făcut
Și toate bubele
Și toate juvrele
Le-o chemat
Și le-o adăpat
Numa aste bube
Nu le-o chemat
Nu le-o adăpat
Ele de ciudă, de milă s'o uscat
Ca sarea în coc (cocătură)
Ca paiu uscat în foc.

(De 9 ori. Cu 9 paie, și care cum coți îl țâchi în foc. Dela mama bătrână, moșii și strămoșii noștrii).

Săcel, 16 August 1939.

Arion Valerie, 48 ani.

6.

Secați bube cu blânde
Bube cu presărături
Bube cu lepedături
Bube din bere
Bube din osteneală
Bube dela spălători
Bube dintră cărări
Bube de pe haine
Plecați dela cutare
Secați din pchele
De su pchele

Secaţi din măduă
De su măduă
Secaţi nu răniţi
Nu ghiuguluiţi
Nu-mputiţi
Nu faceţi apă
Şi nu faceţi sânge
Jude răce, pă zăcoae
de berbece
Toate bubele
Toate blândele
O luat şi s'o uspetat
Numa bubele, bubuţăle
De pe cutare om
N'o beut, nu s'o uspetat
Şi-napoi de pe el o
înturnat
O secat şi s'o uscat

(De 9 ori, în unsoare, cam în unt dulce cu cuţât şi cu o joapă din mătură).

Sălciua-de-Sus, 5 Septemvrie 1939.

Lina Chirilă, 64 ani.

7.

Nu trag carne
Nu trag pchele
Nu trag sângele
Nu trag vânele
Că trag buba
Şi zgaiba
Din crerele capului
Din faţa obrazului
Din gingii la Gheorghe
Şi din măsăle
Şi din bobu ochilor
Din faţa obrazului.

(De 9 ori. Cân să trage buboiu în pământ. Cu gândaci de turbare, cu aluat de casă, cu paiangen şi cu muscă. Face gaură în pământ şi le îngroapă pe toate în pământ. Cu mestecătura faci dela cap spre mână şi zâci (cele de mai sus). Amestecătura să îngroapă în pământ, dacă nu vrea să facă bubă. Dacă o pune uneva să face bubă galbenă şi sparge).

Surduc, 5 August 1939.

Rostaş Marie, 35 ani.

8.

Buboi, buboi
Faceţi-vă doi
Cu cărare printră voi.
Une-i unu să şie
Cât pumnu
Une-s doauă,
Să să facă nouă.

Făgetul Ierii, 1 August 1939.

Susana Todor, 82 ani.

VII. DE CEAS RĂU

1.

D-ne ajută sfântă Ană
Sfântă Mărie
De ce-oi cota la omu ăsta.
Eşi teme, nu te teme,
Eşi duh curat, duh necurat
Duh necurat din bere
Duh necurat din mâncare
Duh necurat din plâns
Duh necurat din frică
Duh necurat din osteneală
Duh necurat din răcială
Nu-i cânta în cap
Cum cântă greluşu
Nici nu cîrlicăiţi în cap
Cum cîrcălesc pasările
Nici nu cârţăiţi cum cârţăie caru
Nici nu trageţi în cap cum
trag clopotele
Nici nu ubla pe su chele
Cum umblă şoarecele
Nici nu umbla pe su chele
Cum umblă furnica
Nu te face om neom
Nici găină cârcăină
Nici mâţă gogâţă
Nici mâţă talpoşă
Nici găină barzoşă
Nici căţa de uşe nu te face
Şi te du în munţi pustii
Acolo i locuinţa ta
In chetri nearse de soare
In lemne neroditoare
Une cocoş n'a cânta
Nici mâţ n'a meuna
Nici câne n'a lătra
Nici puşcă n'a puşca
Acolo sânt ciute
Şi sânt mute
Fetele te-or săruta
Nevestele-n pat te-or culca.
Nu rocoti ca ghiboli
Nu rocoti ca taurii

Nu te duci, nu te pustieşti
Nici aşa
Cu tămâie te-oi afuma
Cu pelin te-oi pelina
Cu marmură te-oi mărmuri
Cu aiu te-oi aţăchi
Cu cui de potcoavă
Te-oi potcovi
Cu hirean te-oi herina
Cu cheptenul te-oi cheptina
Cu mătura te-oi mătura
Cu 3 scântei din foc te-oi arde
Cu 3 joape din mătură
Te-oi bate
Cu 3 stele din cer te-oi blăstăma
Şi-n apă te-oi îneca
Şi-n foc te-oi arunca
Cutare să rămâe curat
luminat
Ca D-zău din cer ce l-o dat
Ca sfântu soare ce răsare
Cu inima dragă
Şi întreagă.

(Ciasu rău să face din supărare, din frică, din bătaie, trăsnet, fulger. Umblă pin chele, vine de să năduşe în grumazi sânge închegat, îl poate ţâpa pe gură şi pe naştere. Bate în palme şi în şele, bate în cap de amete şi chică jos, cân să duce în picioare ard tălpile, în grumazi să înăduşe).

Sălciua-de-Sus, 5 August 1939.

Lina Chirilă, 64 ani.

2.

Eşi cias rău
Din oasăle
(dela omu ăsta)
Eşi din cap
Eşi de su cap
Eşi din ochi
Eşi de su ochi
Eşi din nas
Eşi de su nas
Eşi din limbă
Eşi de su limbă
Eşi din gură
Eşi din grumazî
Eşi din chiept
Eşi din toate oasăle
Eşi din rânză
Eşi din maiu
Eşi din plumâne
Eşi din carne
Eşi din rărunchi
Eşi din toate oasăle
Eşi din măduă
Eşi de su măduă
Eşi din toate vinele
Eşi din toate încheieturile
Nu mânca
Nu săjeta
Nu împunge
Nu face puroi cu sânge
Nu-i mânca faţa
Nu-i pcherde vieaţa
Eşi că eu nici aşa nu te-oi lăsa
Că cu gura mea te-oi blăstăma
Şi-n marea roşe te-oi ţâpa
Şi nici aşa nu te-oi lăsa
Că eu după tine oi mâna
Şi pe tine te-o scoate
Şi pe moară de şerchi
te-o ţâpa
Şi acolo te-i măcina
Şi-acolo te-i topchi
Şi-acolo te-i părăsi
Şi omu aiesta să rămâe
curat şi luminat
Cum Dumnezău l-o lăsat
Şi nimica să nu-i şie
Cum nu i-o fost nici dintâie.

(Să coată cu aiu, tot freci pe oase şi aiu îl dai să-l mânce beteagu. A ezitat să mi-l spună din cauză că atunci trece rău la ea descântecul nu i l-o spus nici la noru-sa pe când celelalte da. Nici n'o mai descântat de mult).

Cacova Ierii, 30 Iulie 1939.

Maria Dondoş, 68 ani.

S'o luat pe cale,
Pe cărare
S'o tâlnit cu duh necurat în cale
Cum l-o tâlnit
De cap l-o tăunit
De ochi l-o orbit
I-o luat vederea
I-o luat puterea,
Da eşi duh necurat
Câne turbat
Cu păru neretezat
Eşi din muruna părului
Din crerii capului
Din boboşii ochilor
Din crucile urechilor
Eşi că de nu-i eşi de voe
Ii eşi de mare nevoe
Că am 9 cuţâte

De 9 tocili tocilite
Cu gura te-oi blăstăma
Cu sufletu te-oi sufla
Cu cuţâtu te-oi tăia
Şi-n marea roşie te-oi mâna
Şi te-oi îneca
Şi acolo te-i adevăsî.
Eşi şi te mută la marginea
pământului
Une cocoş nu cântă
Câne nu bate
Om nu locueşte
Acolo să şie locu
Acolo să-i şie jocu
(Cutare) să rămâe curat
Ca argintu străcurat
Ca auru de curat
Ca soarele luminat
Cum îi de D-zău dat
Şi de maica luminată
Şi de doi părinţi lăsat.

(De 3 ori, în apă cu cuţâtu. Dela un bătrân din Sălciua).

Orăşti, 27 August 1939.

Ioană Urdă, 64 ani.

4.

D-ne, tu-mi ajută mie
Descântecu S-tei Mărie.
(Scuipi de 3 ori)
Du-te duh mut
Duh necurat
Dela Simion
Şi din cap
Din foale
Din spinare
Din sânge
De su sânge
Din dosca chieptului
Că de nu te-i duce de voe
Te-i duce de mare nevoe
Că cu 9 puşti te-oi puşca
Cu 9 săbii te-oi tăia
Cu 9 furcuţă te-oi 'mpunge
Şi-n Dunăre te-oi arunca
Acolo să lăcueşti
Ca Simion să rămâe
Curat, luminat
Ca Domnul ce l-o dat
Ca maica-sa ce l-o băiat.

(De 9 ori, cu 9 cărbuni în apă. In unsoare, aiu, leuştean bătut laolaltă şi dospchit).

Poşaga-de-Jos, 29 August 1939.

Botaş Vasilie, 60 ani.

5.

Eşi cias rău din crerii capului
Din faţa obrazului
Din gârciu urechilor
Din boboşii ochilor
Din spate, de su spate
Din rărunchi, de su rărunchi
Din toate oasăle
Nu săpa, nu ustura
Că Ion nu te poate purta
Te du une cocoşu nu cântă
Unde vacă nu răgeşte
Popă nu slujeşte
In chietrii neumblătoare
In lemne neroditoare
Acolo să pchei
Că de nu-i eşi de bună voe
Ii eşi de mare nevoe
Că cu cuţât ascuţât tăie-te-oi
Cu lacrămi până-n pământ
blăstăma-te-oi
Cu curu căca-te-oi
Cu puţa pişa-te-oi
In coarnele cerbului
ţâpa-te-oi.
Acolo să pchei
Şi Ion să răsaie curat
Cum D-zău l-o dat.

(De 9 ori. Cias rău = umblă pin oasă ca un şoarece, pin chele).

Muntele Săcelului, 24 August 1939.

Anuţa Gherman, 50 ani.

6.

D-ne ajută-mi.
Ieşi sânge nevăzut
Şi necrezut
Şi te du în munţi
Păstă munţi
In coarnele ciutelor
In pulpele gliganilor
Acolo să te-ntorci
Şi să joci
Că cu tine nu poate lucra omu
Nu poate mânca, nu poate auzi.

(*De 9 ori, în apă cu 9 cărbuni, faci cruce* cu mâna pe oală. Il doare pin vine).

Filea-de-Jos, 19 August 1939.

Popa Cătălina, l. Alexandru, 60 ani.

PRACTICĂ

Zăci rugăciunile toate câte le ştii şi îngenunchi şi cu visu Maicii Precesti în mână.

Sălciua-de-Jos, 1 Septemvrie 1939.

Duma Nastasie, 55 ani.

VIII. DE MUCEDĂ

1.

Doamne ajută sfântă Mărie,
Sfântă de tine,
Sfântă dragă zî de Vineri
(sau Miercuri).
Eşi mucedă uliască,
Mucedă lupească
Mucedă din săte
Mucedă din foame
Mucedă din usteneală
Mucedă din supărare
Mucedă de voe bună
Mucedă din plâns,
Mucedă din râs,
Mucedă de 9 feluri,
Eşi că de nu-i eşi
De mare nevoe îi eşi,
Cu pace şi cu sănătate
Şi cu putere şi cu vedere
Şi cu ajutoriu sfinţeniei sale
Amin.
Eşi din săte
Din foame,
Din râs, din plâns,
Din voe bună,
Eşi că de nu-i eşi,
De mare nevoe îi eşi.
Cu cuţâtu în 4 crepa-te-oi
In munţii mari ţâpa-te-oi,
Une cocoşi nu cântă,
Câuii nu bat,
Păsări nu ciripchesc.
Să pchei şi să răspchei
Ca spuma de pe marie
Ca pulverea-n cale.
(Suflă şi scuipă în jos
de 3 ori şi de 9 ori).
Gheorghe să rămâe curat
Ca argint străcurat,
Ca D-zău ce l-o dat.
Leac dela D-zău să şie
Şi de gura me
Şi de limba me.

(De 9 ori, cu cuţât cu aramă galbenă, cu apă. Faci cruce pe cap. Dintr'o muere bătrână Pliţăoaie, n'am învăţat tot, numa vorbele astea. (Să coată Miercuri şi Vineri dimineaţa pe nemâncate).

Hăjdate, 20 August 1939.

Mărină Boită, 90 ani.

2.

Seacă mucedă cu râncedă,
Seacă din gingei
Nu răni, nu ghiugului,
Nu puţi, nu face apă,
Nu face sânge,
Nu face puroi
Şi seacă şi te-i usca.

(De 9 ori. Pin iarbă creşte mucedă de culoare vânătă. Să te ungi cu miere şi cu cimbru dela Zua Crucii).

Sălciua-de-Sus, 5 Septemvrie 1939.

Lina Chirilă, 64 ani.

3.

Să luă omu mare,
Să dusă în pădurea mare,
Tăie lemnu mare,
Făcu casa mare,
O corni şi n-avu cu ce o coperi,
Veni şi luă muceda
Ghin gură dela Ion
Şi-o acoperi.
Da el să răsaie curat
Şi luminat
Cum D-zău l-o dat.

(De 9 ori. Mucedă = să umflă gingia şi mănâncă rădăcina dinţilor).

Muntele Săcelului, 24 August 1939.

Anuţa Gherman, 50 ani.

4.

S'o luat omu mare
S'o dus în pădurea mare
O tăiet lemnu mare
O făcut casa mare
O cornit şi-o leţuit
Şi n'o avut cu ce podi
Şi-o venit şi-o luat
Muceda hei spurcată
la olaltă
Cu 9 feluri de bubă
Să te duci să te pustieşti.

(De 3 ori. Să caută în apă şi în smochină cu cuţât, smochina o crepi în 2 şi o ţâne în gură. Mucedă = cân chică dinţii, ceva sânge (scorbut?).

Săcel, 16 August 1939.

Arion Valerie, 48 ani.

IX. DE ALI DIN VÂNT

1.

Nu ştiu ce l-o-mpresurat,
Nu ştiu ce l-o tâmpinat,
Din casă eşin,
Ori în drum mergân
Ori prânz prânzân
Ori şină şinân
Ori apă bin
Ori în loc şezân
Ori în somn durmin.
Bunele vântului
Cu relele pământului
Cum l-o tâlnit
De cap l-o tăunit
De ochi l-o orbit.
I-o luat vederea
I-o luat puterea,
Să nu poată umbla
Să nu poată mânca,
Să nu poată durmi
Să nu să poată hodini,
Şi şi-o făcut casă
Şi şi-o făcut masă
Şi şi-o făcut mâncare
Şi şi-o făcut pat
Şi şi-o făcut moară
Şi şi-o făcut vâltoare
Şi şi-o făcut dopote
Şi şi-o făcut topote
Şi-o bătut şi-o răsbătut
Şi-o mâncat şi-o săjetat
Da eşiţi vântoaselor
Eşiţi frumoaselor,
Din muruna părului
Din crerii capului
Din bolboşii ochilor
Din crucile urechilor
Din rădăcina dinţilor
Din cupele măsălelor
Din limbă, de su limbă
Din foale, din chicioare.
Din toate osuţăle
Din toate vânuţăle.
Eşiţi nu faceţi casă
Eşiţi nu faceţi masă
Eşiţi nu faceţi pat
Eşiţi nu faceţi moară
Eşiţi nu faceţi vâltoare
Eşiţi nu faceţi chiote
Eşiţi nu faceţi piote
Eşiţi nu faceţi dopote
Eşiţi nu faceţi topote
Eşiţi nu bateţi, nu răsbateţi
Nu-npungeţi, nu străpungeţi,
Nu ghimpaţi, nu săjetaţi
Nu-i luaţi vederea
Nu-i luaţi puterea
Puterea nu i-o luaţi
Coşniţă de broască râioasă
nu 'nbrăcaţi
Numete de moarte nu-l lăsaţi.
Da eşiţi vântoaselor
Eşiţi frumoaselor.
Eşi cioarăle, vestele, nevestele
Cu duh necurat amestecat,
Cu toate dopotele voaste
Cu toate topotele voaste
Cu toate danţurile voaste
Cu toate lanţurile voaste,
Eşiţi şi vă mutaţi la munţii
cei pustii
La pădurea ceia deasă
La pasărea cea grasă
Carnea i-ţi mânca
Şi sângele i ţi bea
Şi bine veţi uspăta.
(Cutare) rămâie curat
Ca argintu străcurat
Ca auru de curat
Ca soarele luminat
Cum îi de D-zău dat
Şi de Maica luminată
Şi de doi părinţi lăsat.

(De 3 ori, în apă sau ginars).

Orăşti, 27 August 1939.

Ioană Urdă, 64 ani.

2.

D-ne, ajută ce-oi cota la Nicolae,
De ali din vânt.
S'o umplut de bube pe trup
Nu ştiu ţăpatu-le-o-n lume
Ţăpatu-le-o anume.
Ion porni a să cânta
Cu glas mare în ceriu
Cu lacrămile în pământ.
D-na Sfântă Mărie
L-auza şi-l întreba:
— Ce te cânţi tu, Ioane,
Ce te vaiţi?
— Cum nu m'oi cânta
Cum nu m'oi văita.
M-am tâlnit cu de-ali dîn vânt
în cale
Mi-o luat puterea,

Mi-o luat somnu
Mi-o luat mâncarea.
— Da nu te cânta, Ioane,
Da nu te văita
Eu cu gura le-oi blăstăma
Cu fusu le-oi împunge
In irimă le-oi ajunge
Duce-ţi-vă ali din vânt
Din oasele lui Ion
Nu junghia
Nu săjeta
Nu cârţăi ca caru
Nu vâjei ca ploaia
Că de nu veţi duce de voe
Viţi duce de mare nevoe
Cu fusu voi împunge
In irmă voi ajunge
In marea roşie voi ţăpa
Şi acolo-ţi peri
Şi-acolo-ţi desperi
Numa Ion cum o bea
Din apa asta şi s'o spăla
Să să cureţe
Până la 3 zâle
Să-i vie puterea
Şi sănătatea
Ca codru cu frunza
Izvoarele cu apa
Din paşti până-n rusalii.

(De 9 ori, cu fus, cuţât, slănină, măceş).

Sălciua-de-Jos, 2 Septemvrie 1939.

Borza Gavrilă, 61 ani.

3.

D-ne, tu-mi ajută mie
Descântecu-i Sfintei Mărie
Ca Maria să rămâie sănătoasă.
9 vântoasă
9 frumoasă
Să vă duceţi dela Maria
Din crerii capului
Din bolboşii ochilor
Din foale, din spinare
Din fluerile picioarelor
Că de nu viţi duce de voe
Viţi duce de mare nevoe
Că cu 9 puşti voi puşca
Cu 9 săbii voi tăia
Şi-n Dunăre voiu arunca
Ca Maria să rămâe
Curată, luminată
Ca D-zău ce o dat-o
Ca Maică-sa ce o băiat-o.

(De 9 ori, în apă cu 9 cărbuni).

Poşaga-de-Jos, 29 August 1939.

Botaş Vasile, 60 ani.

PRACTICĂ

Petrec apă de 9 ori pin tolcer şi pin patru chetri găurite «moara la ali din vânt». Ţâchi 3 cărbuni în apă. Chetrile le-am dela o mătuşe.

Poşaga-de-Jos, 29 August 1939.

Bărdea Mărie, 58 ani.

X. DE GHIHOR

1.

Ghihor alb
Ghihor negru
Ghihor verde
Ghihor sur
Ghihor cenuşios,
Eşi din crerii capului
Din faţa obrazului
Că eu bine te-oi cota
Bine te-oi descânta
Pe vârf de ac te-oi lua
Şi-n fundu mării te-oi ţăpa
Acolo să pchei
Să răspchei
Cum chere schinu din cale
Şi roa de soare
Şi încă şi mai tare
Cu chefea te-oi chefăli
Cu cuţâtu te-oi tăia
Cu mătura te-oi mătura
Cu cheptenu te-oi perie
Şi-n fundu mării te-oi ţăpa.

(De 3 ori. Faci cruce cu mătura. Cu mătura în care pui cuţât, chepten, chefe, şi le legi cu ştergură, faci pe obraz une doare. Ghihor = te doare capu după amiazi).

Făgetul Ierii, 31 Iulie 1939.

Lung Floare, 85 ani.

2.

Une mei tu ghihor verde
Ghihor nieru
Ghihor de 9 seminţe
De 9 jiţe
De 99 de feluri
Să ţâpă să aruncă
In creru capului să aşează.
Eşi din creru capului
Din faţa obrazului
Din bolboşii ochilor
Din auzu urechilor
Nu mânca nu săjeta
Ghihor din săte
Ghihor din foame
Ghihor din căldură
Ghihor de pe drum mergân
Ghihor de pe scaon şezân.
— Eşi nu bate ca ştezăle
Nu scârţăi ca morile
Nu mecheca ca caprele
Nu zghera ca oile
Nu grohoti ca porcii
Nu cilipchi ca păsările
Nu te strânge ca aricii
Nu te lungi ca şerchii
Să eşi din capu omului
Şerbinte ca focu
Iute ca vântu
Şi nimica să nu-i şie
Cum o fost dintâie.

(Cân te doare capu de jumătate (doare o noaptea, o zua). Să coată cu cuţât, mătură şi ştergură. Ştergi pe cap şi pui jos. Pe cân găţi una (odată) faci cruce cu mătura şi cu cuţâtu şi scopcheşti de 3 ori).

Cacova Ierii, 30 Iulie 1939.

Maria Dondoş, 68 ani.

3.

Doamne, ajută-mi
Sfântă Maică Precestă
Şi sântă zî de astăzi
Doamne sântă Maică Precestă
Roagă-te lu Dumnezo
Pentru Ion
Descântecu să şie
A sântă Mărie
Leacu să şie a lu Ion
De gura mę
De limba mę
De voia lu Dumnezo.
Să luă Ion pe cale
Pe cărare
Să-ntâlni cu ghihoru în cale
Eşi ghihor din toate osuţăle
Din toate măduuţăle
Eşi ghihor din cap
Eşi ghihor din măsăle
Eşi ghihor din grumazi
Eşi ghihor din umere
Eşi ghihor nu hate ca ştezăle
Nu-n toarce ca vâltorile
Nu cărcăi ca găinele
Nu miauna ca mâţa
Eşi ghihor
Nu vojoi ca munţii
Nu boncăli ca taorii
Nu mugi ca vacile
Nu răgi ca ghiţăii
Eşi ghihor
Nu lătra ca cânile
Nu grohoti ca porcii
Eşi ghihor
Că de nu-i eşi de voe
de nevoe
Eu cu mătura te-oi mătura
Cu foarfecele te-oi tăia
Cu ştergura te-oi şterge
Şi-n fundu mării te-oi ţăpa
Şi-acolo te-i topchi
Şi-acolo te-i adăvăsî
Ca roa de soare
Ca scopchitu su picioare
Să rămâe Ion curat luminat
Ca maică-sa ce l-o dat
Ca argintu străcurat.

(De 5 ori. Cân te doare prin cap şi urechi. Cu mătura, în ea bag foarfecele şi o înfăşur cu un chindeu cu care ne ştergem, şi adii pe cap.)

Cacova Ierii, 30 Iulie 1939.

Maria Bică, 63 ani.

XI. LA VACI

1.

S'o dus cutare vacă
In muntele mănos
In muntele vlăgos
După păşune, după hrana ei
Intâlnit-o bonbonii
bonboanele
Fermecătorii, fermecătoarele
Şi i-o luat laptele
Şi i-o luat rodu
Şi smântâna
Ea să cântă cu glas mare în cer
Şi cu lacrămi în pământ
Sfântă Măria o auzi
Mândră nilă îşi făcu
Pe scară de ciară să coborî
Şi o-ntrebă;
— Ce te cânţi văcuţă
Ce te vaiţi?
— O, D-ne sfântă Mărie,
Cum nu m'oi cânta
Şi nu m'oi văita
Că nu ştiu bonbonii,
bonboanele,
Fermecătorii, fermecătoarele
Mi-o luat laptele
Şi ni-o luat rodu
Şi smântâna din unt.
— O, Doamne, zice Sfântă Mărie,
Nu te cânta,
Nu te văita
Că nu au treabă alea cu tine
Că eu am treabă cu tine
Că om porunci
La bonboni şi la bonboane
Să aducă laptele tău,
Laptele mănos
Laptele frumos,
Laptele tău să vie
Să vie să nu rămâie
De-o hi legat în ocolu cu boi
Ori de-o şi legat laptele tău
In ocolu cu vacile,
Ori, în ocolu cu oile,
Ori în ocolu cu caprele
Să ţi-l aducă
De-i legat să-l desleg
Laptele tău să vie
Să nu rămâie.
Da de-a altora ba
Să nu şie păcat.
Cum D-zău aduce
Câmpu cu iarbă
Codru cu frunza
Că-ţi desleg ochi pe uitat
Gura pe rumegat
Grumazii pe tras
Stratu pe rodit
Floarea pe gonit
Inima dragă
Şi întreagă.
(De 3 sau 9 ori, în sare. Pentru vacile care nu iau rod şi nu au lapte)

Sălciua-de-Sus, 5 Septemvrie 1939.
Lina Chirilă, 64 ani.

2.

Să luă (N.) de-acasă
Să-ntâlni cu 99 de urcoi
Să-ntâlni cu 99 de pocitori
Laptele i-l luară
Şi-l dusără peste 9 hotară
Şi la 9 izvoară
Şi la 9 colibi de vară
Şi ei să-l aducă
Din lume de peste lume
Din 4 cornuri de lume
Din vârfu munţilor
De su rădăcina sâlhelor
Că de voie de nu-l-or aduce
L-or aduce de mare nevoie
Că noi după ei om mâna
Nouă câni înstrungaţi
Nouă zăvozi înzgărdaţi
Şi ei or peri şi s'or topchi
Ca roa de soare
Ca pulberea pe cale
Şi încă şi mai tare
Să i să adune laptele
Ca codru cu frunză
Ca câmpu cu iarbă
Din paşti până-n Rusalii
Să-i şie dulce ca mierea
Şi galben ca ciara
Şi atunci să aibă putere
Să o strâce
Cân o avea izvoarăle
Să nu izvorască
Atunci şi nici atuncia nu
Şi laptele să hşie ca
grosciorul (smântâna)
Zmântâna să iasă ca molu (nămol)
Şi nimica să nu-i şie
Cum nu o fost nici dintâie.
(Cu cuţât şi cu frunză de prun şi de salcă în fărină şi sare. O dai la vaci).

Cacova Ierii, 30 Iulie 1939.
Maria Dondoş, 68 ani.

3.

Sfântă, sfântă luni de astăzi
Roagă pe Maica luminată
Să să roage Maica luminată
De Dumnezău sfântu
(Ori pentru ce boală i beteag)
Dumnezău sfântu să-l facă sănătos
Să să stângă boala
Cum să stâng cărbunii.

(De 3 ori, cu 9 cărbuni, dela un bătrân din Băişoara).

Săcel, 14 August 1939.

Matei Marie, 43 ani.

XII. DE CĂŞUNĂTURĂ

1.

Doamne ajută Sfântă Mărie
Sfântă de tine,
Fugi căşunătură
Că te-ajunge limpezitură
Cu mână nespălată
Cu irmă leşinată
Os cu os,
Vână cu vână,
Carne cu carne,
Pchele cu pchele,
Măduă cu măduă,
Sânge cu sânge,
Maria să şie curată
Luminată ca maica
Care o lăsat.

(De 9, 7, 5, 3 ori. Dimineaţa până nu răsare soarele şi după amiazi. In unsoare. Dela mama mea).

Hăjdate, 21 August 1939.

Vironica Bonda, 53 ani.

2.

Fugi căşunătură
Că te-ajunge limpezîtură
Irmă leşinată
Gură nesăturată.
Fugi că de nu-i fugi de voe
I-i fugi de mare nevoe
Că luate-oi
Şi în marie roşie arunca-te-oi
Acolo să pei
Acolo să răspei
Cum pere roa de soare
Scopchitu su picioare.

(De 9 ori cu ac, sau vârf de brişcă. Am auzît pe mama şi pe moşu).

Lita Românească, 16 August 1939.

Vlas Toma, 48 ani.

XIII. DE LEGĂTURI

1.

D-ne, D-ne ajută ce-oi cota
La Todor de legături.
S'o luat pe cale, pe cărare,
Cân o fost la calea mare
S'o tâlnit cu ceas rău
Şi cu duh necurat
Şi cu legăturile-n cale
L-o legat şi l-o fermecat
Şi puterea i-o luat
Cu cinci deşte răle
Căcate, spurcate
L-o legat şi l-o fermecat
Cu mână de copil nebotezat,
Cu funie de om spânzurat.
Io-l desleg pe Todor
Cu zăce dejete aurite,
d'argînţâte,
De D-zău rânduite.
Numa Ion cum o mânca
Din slănina asta
Şi din apă
Să să-mprăştie cias rău
Şi duh necurat
Şi legăturile

De pin picioare,
De pin şele
De pin cap,
De pin obraz,
De pin ochi,
De pin nas,
De pin urechi.
Cum s'o spăla cu apa
Până la trăi zâle
Să-i vie puterea şi sănătatea
Ca codru cu frunza
Din paşti până-n Rusalii.
Ion porni a să cânta
Cu glas mare-n ceriu
Lacrămile-n pământ
D-na Sfântă Mărie
Din porunca cerului
L-o-ntrebat ce te cânţi,
Tu, Ioane, ce te vaiţi?
— Cum nu moi cânta:
M'am întâlnit cu cias rău
Şi cu duh necurat
Şi cu legături în cale
Nu ştiu că ţăpatu-le-o-n lume
Ţăpa-tu-le-o anume
Intre cărări despărţite
Intre garduri străşenite.
— Da nu te cânta, Ioane,
Nu te văita
Că n'ar putere cu tine
Că eu am putere cu ele
Că eu în munţii Măslinilor
le-oi mâna
Une nu este popă
Nici ghirău
In chetrile ali neroditoare
Şi pchetrile ali neajunse de soare
Une cocoş nu cântă
Câne nu latră
Acolo să faceţi voi pat
Şi colac
Şi vă duceţi din oasele lui Ion
Că de nu veţi duce de voe
Viţi duce de mare nevoe
Că eu cu fusu voiu împunge
Cu măceşu voiu mătura
Cu cuţâtu voiu tăia
In marea roşie voi ţâpa
Şi-acolo-i peri
Şi-acolo-i disperi
Ca roa de soare,
Şi v-aşezaţi din oasele lui Ion
Cum s'aşează vara
Fumu-n fundu văii
Şi vă 'mprăştiaţi din oase
Cum să-mprăştie pulberea pe cale
Spuma spre mare.
Numa lui Ion
Cum i-oi cota de 9 ori
Şi-o mânca şi s'o spăla
Să-i vie puterea
Şi sănătatea
Ca codru cu frunza
Izvoarele cu apa
Din paşti până-n
Rusalii. Amin.

(De 9 ori, cu fusu, măceş, apă, cuţât. Tot dela mama. Ea le-o învăţat dela Vârvorica. Vârvoarea o fost o ţâgană şi n'o avut o mână şi mama mea s'o văduit şi n'o mai suferit-o părinţii şi o zâs ţâgana: Vină la mine că te-oi învăţa eu cum să trăeşti şi-o învăţat şi sara mama mă tot învăţa).

Sălciua-de-Jos, 2 Septemvrie 1939.

Borza Gavrilă, 61 ani.

2.

D-ne, tu-mi ajută mie
Descântecu Sfintei Mărie
Că eu desleg pe Nastasie
Din 99 de legături
Din 99 de strânsuri
Şi-o desleg ca să rămâe curată luminată
Ca Domnul ce-o dat
Ca maică-sa ce o băiat.
Ş'o desleg de 99 de legături
Cu 99 de lanţuri
99 de funii,
99 de guşbe.
Guşbă de măr
Guşbă de păr
Guşbă de arţar
Guşbă de frăgariu
Ca cine-o legat
Să să ducă
In munţii pustii
Une om nu locueşte
Une cocoş nu cântă
Acolo să-i şie locuinţa.
Nastasie rămâie, curată, luminată
Ca domnul ce-o dat
Ca maică-sa care o băiat.

(De 9 ori, în apă).

Poşaga-de-Jos, 29 August 1939.

Botaş Vasilie, 60 ani.

XIV. DE SCURGEREA SÂNGELUI

1.

S'o dus pe cale, pe cărare
(Cutare muere)
Cân o fost în mez de cale
Nu ştiu tătăişe mănioasă
O vecină chinoasă
O văduvă grasă
O fată frumoasă
O duşmanele tele
O prietinele tele
Ţi-o ţâpat rânduri
Inherinate
Rânduri înpelinate
Rânduri aite
Rânduri încremenite
Rânduri puturoase
Rânduri guturoase,
Ea să cântă şi să văită
Cu glas mare în ceriu.
Cu lacrămi în pământ
Sfântă Mărie o auzi
Mândră nilă îşi făcu
Pă scară de ciară să coborî
Şi o întrebă
— Ce te cânţi (cutare),
Ce te vaiţi?
— O D-ne sfântă Mărie,
Bine că mă-ntrebaşi
Că nu ştiu tătăişe mănioasă
Nu ştiu vecină tismoasă
Sau fată frumoasă
O duşmanele mele
O prietenele mele
Ni-o ţâpat rânduri
înherinate
Rânduri mărmurite
Rânduri cremenite
Rânduri dintroele.
— Da nu te cânta
Nu te văita
Că n'au treabă alea cu tine
Că eu am treabă cu tine
Că nu ţi-le-o ţâpat
Nime cu contrat
Nici n'o ţâpat
Nime de vecie
Că le-om mâna în sat
Anume la ginovat
Ala să-l umfle
Şi să-l gâmfe
Să-l stoarcă, să-l stoarcă
Oasăle să i le stoarcă
Şi tu să rămâi curată
luminată
Ca D-zău din ceriu te-o dat
Ca sfânt soare cân răsare
Cu inima dragă
Şi întreagă.

(De 9 ori. Cu aiu şi în glaje cu apă. Zăci în apă şi faci muşdeu şi bagă trei fire de făină de grâu de primăvară şi să unge. Dacă vrea să să întoarne rândurile pe ginovat, atunci întoarce poalele pe ea de 9 ori, le ia întoarsă).

Sălciua-de-Sus, 5 Septemvrie 1939.

Lina Chirilă, 64 ani.

2.

Doamne ajută Sf. M. Precestă,
Sf. dragă zi de astăzi.
Stai sânge în pèliţă
Ca Dumnezău în credinţă
Că de nu-i sta de voe
Ii sta de mare nevoe,
De nu îi păţi ca cânepa:
Te-oiu sămăna şi te-oiu culege
Şi te-om usca şi te-om topchi
Şi te-om usca şi te-om meliţa
Te-om hecela şi te-om cheptăna
Şi te-om toarce
Ti-om răstie şi ti-om depăna
Te-om urzi, te-om învăli
Şi ti-om ţăse, te-om curoi
Şi te-om face cămeşe
Şi te-om purta şi te-om strâca
Şi nimic de tine nu s'a alege.

(De 9 ori, cu pământ, să stea cu capu plecat la pământ. Un unchiu al meu o fost beteag şi o muere o cotat).

Lita Românească, 16 August 1939.

Vlas Susană, 64 ani.

XV. DE ORBALŢ

1.

Doamne, ajută-ni sfântă
zi de astăzi.
Să scularǎ
Din casă
Dela masă
Sănătoasă
(cutare)
Să dusă
Pă cale, pe cărare
S'au întâlnit
Cu spurcatu de orbalţ în cale
Să cântă
Să văită
Nime n'o auzît
Numa M. Precestă.
— Ce te cânţi, ce te vaiţi?
— Mă sculai din casă sănătos
Şi m'am dus pe cale,
pe cărare
Şi m'am întâlnit cu spurcatu
de orbalţ în cale
— Nu te cânta
Nu te văita
Jos pe scară
De ciară
La tine m'oi coborî,
Fugi orbalţ orbălţat
Din vânt aţâţat
Cu săcerea te-oi săcera
Cu sapa te-oi săpa
Cu mătura te-oi mătura
In vânt te-oi sufla
(cutare) să rămâe curat
Şi luminat
Cum Dumnezău o lăsat
Din gura mea să aibă leac.
(Scuipă de 3 ori în pământ).

(Orbalţ = un fel de bubă apătoasă cu mâncărime. Coaţi marţi dimineaţa şi vineri dimineaţa până nu iasă soarele şi pe nemâncat. Ei o săcere înfăşurată cu ştergar şi sapă şi mătură. Şi coţi cu săcera în ceva apă. In taiaş apă ţâpăm 3 cărbuni. Coaţi Marţi, Vineri şi Marţi (3 ori), apoi-i deplină cotătura. Dela o bunică bătrână).

Pădureni, 2 August 1939.

Susana Ciordea, 58 ani.

2.

D-ne ajută, D-nă Sf-tă Mărie,
Sfântă zî de astăzi.
Seacă-orbalţu corbului
Seacă-orbalţu vurturului
Seacă-orbalţu corbului
Seacă-orbalţu bătrânit
Seacă-orbalţu zătârnit
Seacă-orbalţ cu potcă gie
Seacă-orbalţ cu potcă seacă
Seacă-orbalţ cu ali din vânt
Seacă-orbalţ nu râni,
nu-mpuţi
Nu ghiugului.
Seacă nu face apă
Nu face sânge
Nu face puroi
Seacă, că de nu-i seca,
Jude răce pă zăcoae
de berbecu.
Toate bubele
Toate blândele
Şi-orbalţu corbului
Şi-orbalţu vulturului
Şi-orbalţu zătârnit
Şi-orbalţu bătrânit
O luat şi s'o uspătat
Numa orbalţu dela Ion
N'o luat şi n'o uspătat
Ci-napoi de pe el
O turnat şi s'o uscat.

(De 3 sau 9 ori, în unt dulce, în unt de oaă (albuş) să unge pe maş, cu o jupuţă de mătură).

Sălciua-de-Sus, 5 Septemvrie 1939.

Lina Chirilă, 64 ani.

XVI. DE ALBEAŢĂ

1.

D-ne, ajută Sf. Mărie,
Sfântă Maică Precestă.
Să luă pe cale
Pe cărare
Sfântă Mărie Mare
Cân fu la mijloc de cale
Să-ntâlni cu 9 fete rugete
Cu 9 cămeşi mătăşete.
— Une mereţi voi 9 fete rugete
Cu 9 cămeşi mătăşete?

— Merem la Gheorghe
Că am auzât că
S'o aruncat albeaţa
Albeaţa din potcă
Albeaţa din vânt
Albeaţa din săte
Albeaţa din foame
Albeaţa din osteneală
Albeaţa din post
Albeaţa din durere
Albeaţa din somn
Albeaţa de pe pământ
Albeaţa din orbalţ
Albeaţa de 9 feluri.
Da te ia albeaţă
Că de nu te-i lua de bună voe
Ti-i lua cu mai mare nevoe
Că cu cuţâtu rade-te-oi
Cu mătura mătura-te-oi
Cu chindeu şterge-te-oi
Cu sâta cerne-te-oi
Păstă cap arunca-te-oi
Acolo să pchei
Şi să răspchei
Ca scopchitu în cale
Ca spuma de pe mare
(Scupeşti de 3 ori jos).

(De 9 ori, sau mai de multe ori, până trece. Cân descânţi mişti cu sâta, mătura, cuţâtu şi cu chindeu în faţa ochilor. Dacă şezi (când îţi descântă) te muţi în alt loc (când se termină descântecul). Să descântă dimineaţa pe nemâncate şi scopeşti în ochi (ziua nu). Pui şi zahăr, freci oţâr de miere pe dosu sâti. Dela o muere bătrână, Iulia, mama sfătului, o ştiut multe).

Filea-de-Jos, 19 August 1939.

Popa Grăpchina, 73 ani.

2.

Omu care-i cură ochii şi-l mâncă să ia zăhar, apă de trandafir şi de busuioc şi acăţi de pingă drum, scăeţi cu apă, apă de scăeţi şi să să spele. Şi burete de soc ăla încă să-l bage în apă.

Sălciua-de-Sus, 5 Septemvrie 1939.

Lina Chirilă, 64 ani.

XVII. DE BROASCĂ

1.

Cân mere omu la sf. biserică e un lemnişor de busuioc şi o loveşte acolo une-i zăce;
Eu bat broasca
Popa bate toaca
Broasca să-ntoarcă
Ca merele, ca perele
Ca un şir de mac
In 4 crepat.
(De 3 ori. O zăce omu care are broască = care să face în pchele, de umblă în pchele).

Filea-de-Sus, 19 August 1939.

Vironica Martiş, 42 ani.

XVIII. DE GĂLBINARE

1.

Seacă mălcedu corbului
Seacă mălcedu halelor
Seacă mălcedu vulturului
Seacă mălcedu bătrânit
Seacă mălcedu zătârnit
Seacă mălced cu gălbinare
Seacă din foale dela cutare copil.
Seacă mălced din bere
Seacă mălced din mâncare
Seacă mălced din usteneală
Seacă mălced cu gălbinare
Nu umfla, nu gâmfa
Nu săjeta.
Seacă că de nu-i seca de voe
Ii seca de mare nevoe
Eu cu gura mea te-oi cânta
Te-oi descânta
Cu Sfta zî de astăzi te-oi blăstăma
In curtea lui Ham
Te-oi ţâpa
Acolo-i peri
Acolo te-i adăvăsi
Acolo-i seca
Acolo te-i usca
De mine şi de D-zo
Şi de sfânta zî de astăzi.

(De 9 ori, în apă, cu cuţâtu. Este un fel de buruiană de gălbinare, un pchic galbenă, un pchic albă. Şi este pe răzoare o buruiană ca o ruge şi cu tătăişele galbene şi cu frunza de măceş).

Sălciua-de-Sus, 5 Septemvrie 1939.

Lina Chirilă, 64 ani.

XIX. DE LUPARIŢĂ

I

Doamne ajută, Doamne,
Vineri zî de post
Cădelniţa lu Hristos.
Rogu-mă cu toţi sfinţi
Cu toţi îngerii
Cu rugăciune rugată
Cum să roagă lumea toată
Doamne, ajută Doamne,
Şi mă iartă.
Doamne ajută Doamne,
Doamne ajută descântecului ńeu
Cum l-o descântat
Sfânta Doamnă, Sfântă Mărie
Folosu lui (cutare) să hie.
Lupariţă cânească
Lupariţă hulpească
Lupariţă porcească
Lupariţă găinească
Intoarce-i din crerii capului
Din zgârcii nărilor
Din borboşu (bulbul) ochilor
Din faţa obrazului
Din creri capului
Pîn unghile picioarelor
Nu-l umbla
Nu-l durea
Nu-l strîca
Nu-l amorţi
Nu-l săpa
Nu-l străca
Nu-l săjeta
Şi-ntoarce 'napoi
Nu săpa ca porcii
Nu bate ca cânii
Nu bate nu răzbate
Şi-ntoarce înapoi
Lupariţă păsărească
Lupariţă porcească
Lupariţă corbghească
Lupariţă vulturească
Intoarce nu umfla
Nn durea.
Şi 'ntoarce 'napoi
Intoarce lupariţă văcească
Lupariţă boiască
Lupariţă ghiholească
Lupariţă căiască
Lupariţă măgărească
Intoarce lupariţă
De câte feluri îmi aduc aminte
De câte feluri nu-mi aduc aminte
Lupariţă de 99 de feluri
Intoarce înapoi
Intoarce nu umfla
Nu-l durea
Şi-ntoarce înapoi
Intoarce lupariţă şopârlească
Lupariţă şârchească
Bubă înfocată înverinată
Eşi şi te du în munţi pustii
In lume neroditoare
Une cocoş nu cântă
Nici pasăre nu «şurlică» (cântă)
Une şeăd cerbghii şi ciutele
Cerbghii în coarne te-or lua
Ciutele te-or legăna
Hali din vânt te-or adăpa
(Apă ţi-or da)
Da eşi şi te du
Că de nu-i eşi de voe
Ii eşi de mare nevoe
Că cu argintu aesta
Tăiet'e-oi tot
păsdării şi pulbere
face te-oi.

(Să face la om bubă sau la vacă, aduce omu apă într'o uieguţă şi unt, ghinars de droşdie ală îi mai bun, da să nu mânce acru, să nu bea ghin şi să nu stea la frig. In apă stânge cărbuni. Rugăciunea o zîce în picioare, după ce o termină se aşează la vatră. Pomeneşte numele zilei în care descântă. Lunia şi Duminica nu «coată». Dumineca şi sărbătoare. Lunia îi începutu săptămânii. Obişnuit îi zăce «bubă spurcată», când «coată» o numesce «lupariţă». Cu argint, cu coroană de argint de 3 ori. Şi în untură să coată în unt, ginars de drojde ăla îi bun că umblă pe vine. (O primit $^1/_4$ kg lână şi o corfă de merinde). Obişnuit primeşte 5 lei).

Ocoliş, 29 Iulie 1939.

Maria Manciu (Gondiuleasa) 75 ani.

XX. DE MUȘCĂTURĂ

I

Gutie, gutie,
Pe butie să suie
Focul aprinse
Ploaia stinse.
Zece buți de verin
Zece buți seci,
Nouă buți de verin
Nouă buți seci,
Opt buți de verin
Opt buți seci
Șepte buți de verin
Șepte buți seci,
Șase buți de verin
Șase buți seci,
Cinci buți de verin
Cinci buți seci,
Patru buți de verin
Patru buți seci,
Trei buți de verin,
Trei buți seci,
Două buți de verin
Două buți seci,
Una, niciuna,
Să cineascâ
Să plesneascâ
Să hulegheascâ (schepe).

Sălciua-de-Sus, 4 Septemvrie 1939.

Lină Chirilă, 64 ani.

XXI. DE MĂSELE

I

Doamne ajută-ni
Sântă Maică Precestă
Și Sântă zî de astăzi.
Doamne sântă Maică Precestă
Roagă-te lu Dumnezo
Pentru Ion
Descântecu să șie
A Sântă Mărie
Leacu să șie a lu Ion
Ghe limba mę
De gura mę
De voia lu D-zo.
Bubă cătrănată
Bubă 'nverinată
Cu cias rău mestecată
Eși bubă
Din boboșu ochilor
Din crerii capului
Din gârlicile nasului
Bubă cătrănată
Bubă 'nverinată
Cu cias rău mestecată
Eși bubă din foame
Din săte
Din cloceală
Din beutură
Din gând
Din vânt
Din frig
Bubă den nisdare
Bubă din potca ai mare
Pănă bubă de 99 de feluri
Bubă cătrănată
Bubă 'nverinată
Cu cias rău mestecată
Că de nu-i eși de voe
de nevoe
De limba me
De gura me
Eo cu gura me te-oi blăstăma
Cu sufluțu meu
te-oi sufla
Eși bubă
Nu durea
Nu mânca
Nu pujueța
Că de nu-i eși de voe
de nevoe
De limba mea
De gura mea
E-on pământ te-oi îngropa
De 99 de coți
Cu 99 de cară de lemne te-oi arde
Cu 99 de lăcăți te-oi încuia
Și-acolo te-i topchi
Și-acolo te-i adăvăsî.
Eu nici acolo pace nu ț-oi da
Te-oi sui călări pe lemn de-alun
Și te-oi mâna la munți pustii
Une cocoși nu cântă
Cioarăle nu ciorălesc
Lemnele nu-nverzăsc
Acolo te-i topchi
Și-acolo te-i adăvăsî

Şi nici acolo pace nu ţi-oi da
Cu lemn de alun te-oi lua
Şi-n fundu mării te-oi arunca
Şi-acolo te-i topchi
Şi-acolo te-i adăvăsî
Ca roa de soare
Ca scopchitu su picioare
Ca pulberea de pe cale.
Să rămâie Ion curat
şi luminat
Ca maică-sa ce l-o dat
Ca argintu străcurat
Şi-aşa să treacă
Cum o trecut zua de astăzi.

(De 5 ori cu un lemn de alun. Cu unu până găţi descântecul odată. Il ţâchi jos şi-l scopcheşti, de 3 ori).

Cacova Ierii, 30 Iulie 1939.

Maria Bica n. Zaiu, orig. Băişoara, 63 ani.

XXII. CÂND NU POATE NAŞTE MUEREA

I

Doamne ajută Sfântă Mărie
Sfântă zî de astăzi
Cei mic a cutare muere
De a şi ficior cu ochi căprii
Cu păru roşu
Cu păru negru
Cu păru galbin
Să grăghiască şi să nască
Că-l aşteaptă plug negata
Car ne ferecat.
Să grăghească şi să nască
Că-l aşteaptă boi neadăpaţi
Breazdă răsturnată
Grâu răvărsat (sămănat).
Să grăghiască şi să nască.
De-o şi fată
Cu ochii căprii
Cu ochii roşii
Cu ochii galbeni
Cu ochii negrii
Cu ochii merui
Să grăghiască
Şi să nască
Că o aşteaptă
Casă nemăturată
Casă nechitită
Oi nepornite
Războiu neţăsut
Să grăghiască
Şi să nască.
Atunci îi desleg crerii
In crerii capului
Ii desleg muruna părului
Boboşii ochilor
Zgârcii narilor
Faţa obrazului
Rădăcinile dinţilor
Dricul spatelor
Barile inimii
Ii desleg maiu
Plumânile, rărunchii
Foalele, crucile şelelor
Ii desleg naşterea
Ii desleg apele
Ii desleg foaia
Ii desleg stratu
Ii desleg picioarele
Deslegată să şi-i
Şi de mine şi de D-zo
Şi de sfânta zâ de astăzi.

(In unt dulce şi în unsoare. Dela soacra mea. Soacra mea o învăţat din soacră-sa. Era o muere oarbă şi o umblat 7 ţări şi le-o învăţat).

Sălciua-de-Sus, 5 Septemvrie 1939.

Lina Chirilă, 64 ani.

XXIII. DE OBRINTEALĂ

I

Doamne ajută Sfântă Mărie
Sfântă de tine,
Leacu să şie lui Ion.
Să luă fată mare
Doamnă mare
Pă cale, pă cărare
Să-ntâlni cu Sâmpetru-n cale
— Unde meri fată mare
Doamnă mare?
— După buruiană
De obrinteală lui Ion.
— Intoarce-te-napoi

Şi ie un ciup (bucată) de oaie
bălălaie
Şi caută de amioasă
Dea doua oară
Dea trăia oară
Dea patra oară
Dea cincea oară
Dea şasa oară
Dea şeptea oară
Dea opta oară
Dea noa oară
Că şi Domnul Cristos
S'o obrintit
Şi s'o căţălit
De soare, de vânt
De răcoare

(De 3 ori, cu lână, şi apă şi unsoare).

Săcel, 16 August 1939.

Arion Valerie, 48 ani.

XXIV. DE SPLINĂ

1.

Seacă splină havnică
Splină grabnică
Splină căiască
Splină măgărească,
Seacă din potcă de bărbat
Sau din potcă de fată mare
Seacă din copil priceput
Nepriceput
Seacă splină galbenă
Seacă splină neagră
Seacă splină albă
Seacă splină roşie
Din spate dela bou
Din potcă de ţâgan, de ţâgană
De rumân, de rumână
De popă, de preuteasă
(de tot felu de limbă).
N'o umfla, n'o gâmfa
Intoarce dela bou
Din crerii capului
Din muruna părului
Din zgârcii narilor
Din faţa obrazului
Din rădăcinile dinţilor
Din dricu spatelor
Din barile inimii
Din rărunchi, din maiu
Şi din spate
Şi din crucile şelelor
Şi din chicioare
Şi din toate oasele
Ii săca şi te-i usca
De mine şi de D-zău
Şi de sfânta zî de astăzi.

(De 9 ori. Cu bâtă de drămoc îl freci pe spate şi-i dai cu pumnu în spate).

Sălciua-de-Sus, 5 Septemvrie 1939.

Lina Chirilă, 64 ani.

XXV. DE TRAGĂN

1.

Intoarce tragăn mut
Intoarce tragăn surd
Tragăn de potcă de bărbat
Tragăn de potcă de fată mare
Din potcă de copil priceput, nepriceput
De muere curată,
De muere spurcată
Potcă de ţâgan, de ţâgană
De rumân, de rumână
De popă, de preuteasă
De neamţ, de nemţoaică
De ungur, de unguroaică
(de tot felu de limbă).
Intoarce din os, de pe os
Din carne, de su carne
Din pchele, de su pchele
Din măduvă, de su măduvă.

(De 9 ori. Tot cu maiu şi cu fusu şi lingură şi cutea încălzite).

Sălciua-de-Sus, 5 Septemvrie 1939.

Lina Chirilă, 64 ani.

XXVI. DE BUBĂ

1.

Am plecat pe cale pe cărare
să mă duc unde am avut cale
şi m'am întâlnit cu boala:
boală de 99 de feluri,
de pe el să te rîsîcheşti
ca spuma de pe mare.
Şi de nu mi-i asculta
apă, cu mătura te-oi mătura
şi 'n fundu mării te-oi arunca.
Şi iară de nu mi-i asculta
Mai departe te-oi mâna
şi la N. nu te-oi lăsa
unde cocoşi nu cântă
clopotele nu s'aud.
Şi iară de mi-ţi asculta
iară la N. nu voiu lăsa
şi mai departe voiu mâna
Este o fată bătrână
în marginea mării
de când lumea, de când marea,
La aceea să te duci,
rac, dălac, ruşeaţă,
spurc, tragăn, furteaţă.

Căpâlna (Alba), 10 August 1938.

Raveca Roman, 85 ani.

2.

Puterea i-o luat,
sângele i-o beut
carnea i-o mâncat.
Puterea i-o luat-o
sângele i l-o beut
boala i-o dat.

(Dintru ele, 1938)

3.

Da eu vă rog cu bine,
să-i aduceţi putere la putere
sânge la sânge
carne la carne.

(Ibidem)

4.

Şi de nu mi-i asculta
Să ştii că la N. tot nu te-oi lăsa
Cu mătura te-oi mătura
In Munţii Cornetului te-i mâna
c'acolo v'o rânduit Dumnezeu toate bubele
în coarnele cerghilor
în chetri stătătoare
şi 'n lemne neroditoare.

(De dalac, 1938).

5.

A plecat pe cale, pe cărare
să se ducă une o avut cale
şi s'o întâlnit cu 99 de strîgoi.
puterea i-o loat
sângele i-o beut
carnea i-o mâncat
Da eu vă rog cu bine
să ascultaţi de mine
să-i aduceţi sângele
şi carne la carne
şi chele la chele.
Şi de nu mi-ţi asculta
mai departe voiu mâna
şi la N. nu voiu mai lăsa.
Nu te teme nu
că eu te-aoi scăpa de toate boalele.
Şi iară de nu mi-ţi asculta
mai departe voiu mâna
în munţii Cornetului
acolo-i locu vost
acolo 'n coarnele cerghilor
şi ale ciutelor,
şi 'n lemne neroditoare
şi 'n chetri stătătoare.
Şi iară de nu mi-ţi asculta,
mai departe voiu mâna
şi la cutare tot nu voiu lăsa.
Une cocoşi nu cântă
clopotele nu s'aud.
Acolo cu voi, cu toate strîcăcioasele,
cu toate relele.
Şi nici acum de nu mi-ţi asculta
mai departe voiu mâna
cu mătura voiu mătura.
în fundul mării voiu arunca
Şi dacă nici acum nu mi-ţi asculta,
şi mai departe voiu mâna
este o fată bătrână,
în marginea mării
de când lumea, de când marea,
la aceea să-i daţi toate boalele.

Căpâlna (Alba), 19 Septemvrie 1939.

Raveca Roman, 86 ani.

ANEXE

1. ITINERARUL CERCETĂRILOR DIN MUNȚII APUSENI

A. *In județul Turda (16.VII—6.IX.1940).*

Cercetarea a fost făcută în cadrul «Institutului de Științe Sociale al României» de sub președinția d-lui Prof. D. Gusti. Echipa monografică din Munții Apuseni aparținând Regionalei Cluj a lucrat sub conducerea d-lui Prof. Iuliu Moldovan. Ancheta a durat în total 53 zile. Pentru studiul magiei am înregistrat superstiții, datini și practici magice, precum și un număr de aproximativ 200 descântece. Inafară de problemele de magie ne-am ocupat și cu studiul «artei populare», în special cu cea religioasă, procurând înafară de informațiile necesare și 160 fotografii. Au fost cercetate 41 de sate aparținând plaselor Iara și Baia-de-Arieș: Ocoliș, Ruuc, Lunca Largă, Vidolm, Ocolișel, Iara, Cacova Ierii, Mașca, Valea Vadului, Făgetul Ierii, Agriș, Șutu, Pădureni, Plaiuri, Șchiopi, Măgura Ierii, Surduc, Muntele Băișorii, Hărculești, Băișoara, Valea Ierii, Muntele Rece, Săcel, Muntele Săcelului, Litenii-de-Sus, Lita Românească, Filea-de-Sus, Muntele Filii, Filea-de-Jos, Hăjdate, Belioara, Săgaja, Incești, Orăști, Poșaga-de-Jos, Lunca, Sălciua-de-Jos, Moreni, Sub Piatră, Sălciua-de-Sus și Valea Largă.

B. *In județul Bihor (21—29 August 1940).*

Ancheta a fost făcută cu sprijinul «Arhivei de Folklor» a Academiei Române. Au fost cercetate în total 17 sate: Vașcău, Câmp, Sohodol, Călugări, Cristiorul-de-Jos, Cristiorul-de-Sus, Poiana Vașcăului, Săliște, Leheceni, Cărpinet, Vărzari, Fânațe, Măgură, Chișcău, Brădet, Broaște și Pietroasa.

C. *Cercetări în Câmpia Transilvaniei (13—14.X.1940).*

Au fost cercetate satele: Tritenii-de-Jos, Coc, Valea Largă și Tritenii-de-Sus. Ancheta a fost făcută în primul rând pentru studiul «manei».

2. TABLOUL INFORMATORILOR

A. *Persoanele chestionate pentru partea I—II-a.*

Ocoliş: Brata Vasile, 54 ani; Chiampău Nastasie, 38 ani; Cora Docie, 52 ani; Cora Ileană, 90 ani; Creţu Todor, 75 ani; Curşeu Gligor, 75 ani; Mulea Nastasie, 70 ani; Frăsîna Muntean, 53 ani; Popa Ignat, 78 ani; Sbânca Ignat, 76 ani; Sbânca Petru, 58 ani; Sbânca Sava, 50 ani; Sbânca Saveta, 50 ani.

Ocolişel: Faur Iacob, 25 ani; Frâncu Ioană, 45 ani; Lung Ană, 50 ani; Miclea Aurel, 43 ani; Nistor Nicolae, 50 ani; Popa Miron, 43 ani; Vâtca Filip, 45 ani; Zapra Gaşa, 23 ani şi Zapra Traian, 44 ani.

Pădureni: Susana Ciordea, 58 ani.

Hăjdate: Bonda Vironica, 59 ani; Ilea Mărie, 78 ani; Vlas Ana, 54 ani.

Agriş: Mărie Luca, 59 ani.

Făgetul Ierii: Todor Susana, 82 ani.

Filea-de-Sus: Luca Mărie, 50 ani; Lupea Susana, 49 ani.

Filea-de-Jos: Bunea Darie, 84 ani; Sima Mărie, 61 ani.

Săcel: Tone Mărie, 65 ani.

Lita Românească: Ilea Constantin lu Iacob, 38 ani; Vlas Susana, 65 ani.

Litenii-de-Sus: Boldijar Martonne, 57 ani.

Tritenii-de-Jos: Roşca Valer, 49 ani.

Băişoara: Zaiu Vasile, 60 ani.

Orăşti: Urdă Ioană, 64 ani.

Poşaga-de-Jos: Bârdea Mărie, 58 ani şi Urs Tudoră, 38 ani.

Lunca: Creţu Paraschiv, 70 ani.

Judeţul Bihor:

Câmp: Moş Savetă, 58 ani; Teaha Raveică, 56 ani.

Criştiorul-de-Jos: Crăciun Ana, 74 ani.

Criştiorul-de-Sus: Anuţa lu Tănasă, 65 ani.

Fânaţe: Cioară Ion, 46 ani.

Măgură: Nistor Mărie, 65 ani.

B. *Lista descântătorilor.*

a. Cei care ştiu un singur descântec:

1. Marie Birţ, 52 ani, Pădureni.
2. Mărină Boită, 90 ani, Hăjdate.
3. Vironică Bonda, 53 ani, Hăjdate.
4. Todosie Borza, 52 ani, Plaiuri.
5. Ioană Botaş, 42 ani, Poşaga-de-Jos.
6. Mărie Călină, 53 ani, Hăjdate.
7. Susana Ciordea, 58 ani, Pădureni.
8. Vironica Ciordiş, 78 ani, Pădureni.
9. Dochie Cora, 52 ani, Ocoliş.
10. Sofia Curşeu, 28 ani, Ocolişel.
11. Mărie Fertea, 48 ani, Filea-de-Sus.

12. Mărie Ilea, 78 ani, Hăjdate.
13. Mărie Ilea, 37 ani, Lita Românească.
14. Mitru Ilea lu Toader, 47 ani, Lita Românească.
15. Todorică Ilea 42 ani, Lita Românească.
16. Susana Ilieș, 69 ani, Șchiopi.
17. Paraschie Marc, 58 ani, Pădureni.
18. Marie Matei, 43 ani, Săcel.
19. Adolfina Nap, 35 ani, Pădureni.
20. Gheorghe Popa, 73 ani, Șchiopi.
21. Nastasîe Popa, 74 ani, Plaiuri.
22. Sofia Răduț, 63 ani, Ocoliș.
23. Adolfina Roman, 47 ani, Hăjdate.
24. Todosîe Rostaș, 64 ani, Săcel.
25. Mărie Sbânca, 70 ani, Ocoliș.
26. Iosif Sima, 81 ani, Filea-de-Jos.
27. Dochie Turcu, 54 ani, Belioara.
28. Mărie Vlas, 48 ani, Lita Românească.

b. Cei cu două descântece:
1. Anisîe Botaș, 56 ani, Valea Vadului.
2. Nastasîe Duma, 70 ani, Sălciua-de-Jos.
3. Vironica Dumitru, 55 ani, Filea-de-Sus.
4. Irină Ilea, 47 ani, Lita Românească.
5. Mărie Lăcătuș, 60 ani, Iara.
6. Anuța Lupea, 56 ani, Filea-de-Sus.
7. Vironica Micu, 71 ani, Șchiopi.
8. Victoria Pitic, 54 ani, Muntele Băișorii.
9. Cătălina Popa, 60 ani, Filea-de-Jos.
10. Mărie Popa, 80 ani, Filea-de-Jos.
11. Mărie Șuta, 42 ani, Lita Românească.
12. Todor Vărmagă, 70 ani, Poșaga-de-Jos.
13. Todorîcă Vlad, 42 ani, Săcel.
14. Susana Vlas, 64 ani, Lita Românească.
15. Toma Vlas, 48 ani, Lita Românească.

c. Cu trei descântece:
1. Pavel Hărculea, 80 ani, Valea Vadului.
2. Mărie Manciu, 70 ani, Șutu.
3. Vironică Marțiș, 42 ani, Filea-de-Sus.
4. Nastasîe Neamț, 59 ani. Hăjdate,
5. Grăpchina Popa, 73 ani, Filea-de-Jos.
6. Susana Todor, 82 ani, Făgetul Ierii.

d. Cu patru descântece:
1. Sofie Fărcaș, 57 ani, Hăjdate.
2. Mărie Lucă, 53 ani, Agriș.
3. Ghene Șuta, 66 ani, Lita Românească.

e. Cu cinci descântece:
1. Maria Bica, 63 ani, Mașca.
2. Vasilie Botaș, 60 ani, Poșaga-de-Jos.
3. Gavrilă Borza, 61 ani, Sălciua-de-Jos.
4. Mărie Manciu, 73 ani, Ocoliș.
5. Floare Lung, 85 ani, Făgetul Ierii.
6. Mărie Rostaș, 65 ani, Surduc.

f. Cu șase descântece:
1. Anuță Gherman, 50 ani, Muntele Săcelului.
2. Ioană Urdă, 64 ani, Orăști.

g. Cu opt descântece:
1. Valerie Arion, 48 ani, Săcel.

h. Cu nouă descântece:
1. Maria Dondoș, 68 ani, Cacova Ierii.

i. Cu treisprezece descântece:
1. Lina Chirilă, 65 ani, Sălciua-de-Sus.

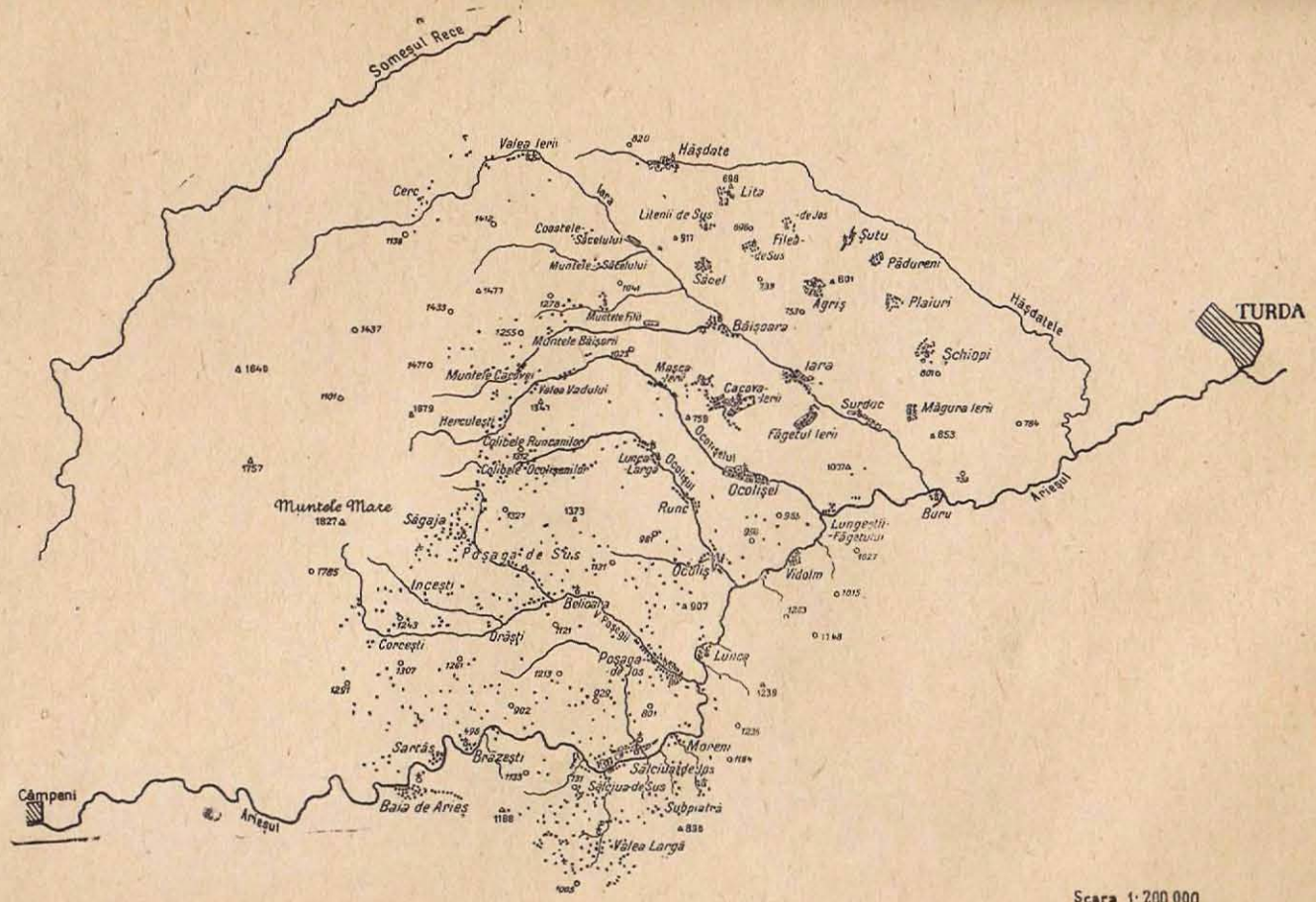

Scara 1:200 000

Harta regiunii cercetate.

BIBLIOGRAFIE

N. B. In această listă sunt trecute numai lucrările din care s'au făcut citate în studiul nostru. Pentru informații complimentare a se vedea notițele bibliografice din paginile 11—15, 23, 26, 31, 32, 54, 58, 61, 67, 70, 71, 75, 76, 82, 85, 88, 89, 104.

H. BERGSON, Essai sur les données immédiates de la concience. Paris, 1936.

L. BLAGA, Despre gândirea magică. București, 1941.

V. BUTURĂ, Cultul mătrăgunei în Munții Apuseni. In: « Grădina mea », Cluj, 1936.

I. CHELCEA, Indepărtarea magică a ciumei din satele ardelene. In: « Natura », București, 1937.

T. FRÂNCU și G. CANDREA, Românii din Munții Apuseni (Moții). București, 1888.

A. GOROVEI, Descântecele Românilor. București, 1931.

D. GUSTI, Problema sociologiei. București, 1940.

H. HUBERT et M. MAUSS, Mélanges d'histoire des religions. Paris, 1929.

L. LÉVY-BRUHL, L'expérience mystique et les symboles chez les primitifs. Paris, 1938.

S. FL. MARIAN, Vrăji, farmece și desfaceri. București, 1896.

S. FL. MARIAN, Sărbătorile la Români. București, 1901.

S. MOLDOVAN, Zarandul și Munții Apuseni. Sibiu, 1898.

T. PAPAHAGI, Cercetări în Munții Apuseni. București, 1925.

EM. PETROVICI, Folklor dela Moții din Scărișoara. București, 1939.

D. ȘANDRU, Enquête dans le pays des Motzi. In: Bulletin Linguistique, Bucarest, 1934.

GR. G. TOCILESCU, Materialuri folkloristice. București, 1900, vol. I.

GLOSAR

abracu: 60, *hrană.*
acar: 158, *măcar.*
adevăsî (a se): 167, 171, *a se părăsi.*
ahei: 155, *aceea.*
ali din vânt: 26, *ielele.* Vezi şi *frumoasele, vântoasele.*
amin de seară: 30, 127, *pe înserate*
amioasă: 181, *miroase.*
amniez: 155, *miez, mijloc.*
Apăbotează: 38, 46, *Bobotează.*
aţăchi (a): 166, *a face cu usturoi (aiu).*

băia (a): 139, *a scălda.*
băieş: 27, *lucrător în mine.*
bălătrocu: 95, 97, *pisălog.*
bărăntociu: 24, *cerşetor.*
barzoşă (găină): 165, *cu pene sure*
batărăş: 145, *batăr, măcar.*
beardă: 53, *bardă.*
beartă: 57, *piesă de podoabă la cap.*
bere: 164, *băut. (subst. din a bea).*
bidiganie: 35, *animal sălbatic.*
bicaşeu: 163, *pietricică.*
boage (de fân): 28, 39, *claie de fân.*
boarşe: 131, 132, *testicule.*
boboni, boboane: 134, *strigoi.*
boboşii, bobu, bolbojii, bolboşii (ochilor): 130, 165, 161, 128, *bulbul ochilor.*
boncăli (a): 171, *a face ca boii.*
bonboni, bonboane: 172, *strigoi.*
boscoane: 85, *vrăji.*
bosorcăi: 65, *strigoaice.*
botă: 153, *bâtă.*
boti: (a) 153, *a bate (cu bota).*
botit: 155, 156, *bătut.*
brâncă: 54, *mână.*
brici (a): 155, *a tăia cu briciul.*
brişcă: 23, *briciag.*
broască: 96, 177, *boală de piele* (erizipel).
buholt, boholt: 62, 63, *furtună.*
buleandră: 29, 152, *zdreanţă.*
bunzu: 160, (*sens neidentificat*).

căi (a se): 152, *a se văita.*
Calareii, Halareilor (Munţii): 106, *Munţii Galileii.*
cânta (a se): 59, *a se plânge.*
căpia (a): 24, *a se îmbolnăvi de tenia cuenorum* (oile).
cârcăi (a): 106, *a cărăi.*
cârcăină: 165, *cârâitoare.*
cârlicăi sau cârcăli (a): 165, *a cărăi.*
căşunătură: 33, 93, 142, *boală.*
cerca (a): 54, *a căuta.*
ceteră: 25, *vioară.*
chilav: 26, *schilav, schilod.*
chinoasă: 175, *pismaşe,* vezi şi *tismoasă.*
chiote-piote: 169, *pive.*
chistaş: 147, *curat. (v. tistaş)*
chistov: 148, *citov, sănătos.*
chizăş: 37, *martor.*
ciledurile: 38, *copiii.*
cilipchi (a): 171, *a ciripi.*
cimpovit, cimpoit: 146, 147, *ciumpav, schilod.*
cinească (să): 179, (*sens neidentificat*).
ciup: 181, *bucată.*
clăcit (clătit): 150, *mişcat.*
clarinetă: 27, *clarinet.*
clirile: 130, *creerul.*
cloambă: 53, *creangă.*
coaciu: 148, *covaciu, fierarul.*
coc: 164, *cocătură.*
colţi: 26, *stânci.*
concini (a): 157, *a conteni, a opri.*
conciu: 34, *piesă de podoabă pentru cap.*
corman: 106, *o parte a plugului.*
corni (a): 168, *a face scheletul unui acoperiş.*
cota (a): 26, 82, 86, *a descânta.*
cotare, cotătură: 188, 82, 100, *descântat.*
cotat: 81, 93, 94, 95, *descântat.*
curcoiu: 133, 135, *strigoi.*

curcubeu: 26, *vârtej* de vânt.
curoi, curoaie: 127, *strigoi.*
curoi (a): 175, *a croi.*
curună: 38, *cunună.*
curunat: 132, 153, *cununat.*

dărab: 28, *bucată.*
dărâma (a): 155, *a tăia crengile.*
dăuli (a se): 136, *a se văeta.*
dej: 161, *din* (?).
descânteca: 147, *descântecul.*
dintrăele: 152, *din iele, — dânsele*
disperi (a): 174, *a dispărea.*
dopote-topote: 169, *nume onomatopoetic pentru ţeze.*
drâmoc: 96, *dâlmoc.*
dric: 180, *mijloc.*
driglă: 159, *cârg.*
drânghitură: 159, (*sens neidentificat*).
drugă: 159, 160, (*sens neidentificat*).
duimă: 160, *derivat din uimă.*
dumăvi (a): 156, *a odihni.*
duroare: 135, *durere.*

făgădău: 30, *cârciumă.*
fain: 26, *frumos.*
fărină: 153, *făină.*
fedeu: 68, *capac.*
feredeu: 24, *scaldă.*
forosi (a): 150, *vezi forostoi.*
forostoi: 98, *a lega* (?).
frostoit: 145, vezi *a forostoi.*
frumoasele: 26, *ielele,* vezi *vântoasele.*

gâmfa (a): 163, *a umfla.*
găzduşag: 55, *stare economică înfloritoare.*
ghihor: 95, 97, 170-171, *durere de cap* (din vifor).
ghirău: 146, *primar.*
ghiugului (a): 158, (*sens neidentificat*).
giuovat: 131, vinovat.
gită: 157, *vită.*
glasul zmeilor: 25, *cântare specială a zmeilor.*
gligan: 167, *mistreţ.*
gogâţă: 165, (*sens neidentificat*).
goniţă: 46, *plantă.*
grăcile, gârcii (nasului): 130, *cornetele.*
granafor: 26, *gramafon.*
greluşu: 165, *greeruşu.*
gudă: 56, *căţea.*
gui (a): 145, *a urca.*
gurdună: 27, *instrument muzical cu coarde.*
guşbă: 174, *cârlig de lemn de care atârnă căldarea la foc.*
gutie: 179, (*sens neidentificat*).

hăcurel: 153, *surcel.*
hălaie (pl.): 30, *zghiaburi pentru adăpat vitele.*
havnică: 181, (*sens neidentificat*).
hecela (a): 175, *a trece prin hecelă*).
herina (a): 166, *a face cu hirean* (*hrean*).
hibăli (a se): 152, *a se zdrica.*
hiclean: 54, *gâtlej.*
hulegheasca (să): 179, *să scape.*

imbotit: 157, vezi *botit.*
inceia (a): 150, *a se încheia.*
înherinat: 175, *înveninat.*
înverinat: 134, *înveninat.*
ilău: 144, *nicovală.*
irmă: 108, 129, 130, *inimă.*
izbuc: 28, *izvor intermitent.*

jiţă: 153, 157, *viţă.*
joapă: 165, *nuia .*
jude: 165, (*sens neidentificat*).
junişan: 139, *june.*
junghele: 164, *junghiul.*
jupuţă: 158, *surcel, smicea.*
jurincă: 66, 68, *junincă.*
juvre: 164, *bube.*

lingura ielelor: 26, *o ciupercă cu care se descântă de iele.*
lemn: 91, *copac.*
loajnice: 65, *vrăjitoare de mană.*
luminială: 25, *dără de lumină.*
lupariţă: 96, 178, *un fel de bubă.*

măduhă: 130, *măduvă.*
măduaţăle: 129, *măduviţele.*
măeşti (a): 160, *a bate cu maiul.*
mâituri: 59, *farmece.*
mămăligoiul: 95, *mestecăul.*
mămăruimă: 160, *derivat din uimă.*
mălcedu: 177, *boală, gălbinare.*
mânurile: 36, *mâinile.*
marhă: 26, *vită.*
mărmuri (a): 166, *a înmărmuri.*
măsaiul: 69, *faţă de masă.*
măsăriţă: 70, *faţă de masă.*
mătăşete: 176 (*sens neidentificat*).
mâţe: 38, *mâţişori de salcie.*
mătrice: 46, *boală.*
mecheca (a): 171, *a face ca caprele.*
mezuină: 141, *gard de hotar.*
mnieru: 129, *albastru.*
mnimicăturile: 151, *lucruri de nimica.*
moroance: 65, *strigoaice.* Vezi şi loajnice.
moroştese: 65, *strigoaice.*
mucedă: 93, 95, 96, 105, 168, *boală scorbutică.*

murculi, murguli (a se): 90, 95, 142, 150, *a scrânti o mână sau un picior.*
murună: 169, *cosiță împletită în jurul capului.*

Nebunu: 30, 45, *Diavolul.*
nerînit: 106, *necurățit.*
nieru: 141, *albastru.*
numete: 169 (*sens neidentificat*).

oțâr: 153, *puțin.*
obsîgată: 163, (*sens neidentificat*).
orbalț: 93, 95, 100, 176, « *un fel de bubă apătoasă cu mâncărime* ».
oplinti (a): 149, *a opinti.*
ochitoare: 152, *deochitoare.*
orgoi: 136, *strigoiu.*

pară: 25, *flacără.*
păterii: 27, *năluci îmbrăcate în haine albe.*
pelina (a): 166, *a da cu pelin.*
pchiculeț: 141, *gruideț*
pchiscui (a): 164, *a piscui.*
pinti (a opinti): 143, *a aluneca.*
pocitori, pocitoare: 127, *strigoi.*
pochitoare: 152, *pocitoare.*
pogace: 56, turtă *din pâine nedospită.*
polmol: 34, *prispă.*
potcă: 88, 91, 95, 127-142, « *durere la inimă și la cap, deochiat* ».
potinit: 143, 148, *poticnit.*
prăpăștenie: 29, *catastrofă.*
presuce: 150, *răsuce.*
pruberea: 162, *pulberea.*
pujuieța (a): 179, (*sens neidentificat*).
pulvere: 168, *pulbere.*

rînă: 109, 131, (*sens neidentificat*).
rânduri: 46, *menstruație.*
rânză: 130, *stomac.*
rărunchi: 138, *rinichi.*
rîsiti (a): 157, *a risipi.*
răștie (a): 175, *a face jirebie cu răschitorul.*
rocoti (a): 165, *a mugi ca bivolii.*
rujete: 176, (*sens neidentificat*).
runcat: 165, *aruncat.*

sâlhă: 172, *pădure tânără.*
sâmțârile: 134, *simțurile.*
scală: 46, *boală la picioare, la vite.*
sclintitură: 147, *scrântitură.*
scopchit: 99, 199, *scuipat.*
șeru: 144, *fierul.*
sfede: 127, 128, *putere.*
șina (a): 169, *a cina.*
șină: 169, *cină.*
sminci (a): 150, *a sminti.*
solomăț: 29, *solomonar.*
soare sec: 97, *durere de cap, nevralgie.*
ștearț: 27, *lampă pentru iluminat în mină.*
ștează: 171, *instalație pentru industria casnică.*
ștergură: 94, 95, *ștergar.*
strîje: 65, *strîgoaie.*
strămătură: 29, *fire destrămate.*
strat: 172, *placentă uterină.*
sucitor: 95, *unealtă de lemn pentru întins tăiței.*
șuhan: 26, *niciodată.*

talpoșe: 165, (*sens neidentificat*).
târnaț: 36, *pridvor.*
tăuni (a): 166, *a strica de cap.*
teme: 165, (*sens neidentificat*).
tenchiu: 60, 61, *porumb.*
țipoti (a): 149, *a plânge.*
tismoasă: 175, *pizmașe.*
tistaș: 148, *curat.*
titirez: 54, *grăunțar (la moară).*
tragăn: 95, 97, *dalac.*
trâgluță: 160, (*sens neidentificat*).
tuldui (a): 148, *a potrivi.*
țundră: 123, *haină lungă de postav.*

uimă: 159, 160, *boală de piele.*
uimată: 160, *derivat dela uimă.*
uimătoare: 159, *producătoare de uimă.*
ujogul: 59, *o prăjină în vârful căreia este legat un mototol de sdrențe și servește la măturatul cuptorului ars, înainte de a introduce pâinea.*
uneretea: 151, *uneori.*
unitură: 159, *derivat dela uimă.*
urcoi, urcoaie: 139, *strigoi.*
ușcior: 36, *stâlp.*

vădui (a se): 86, *a rămâne văduv.*
vâltoare: 169, *instalație primitivă pentru pregătirea țoalelor.*
vâlvă: 27, *duhul băilor și al pădurilor.*
vântoasele: 26, *ielele.*
vèdea: 148, *vederea.*
verin: 179, *venin.*
verinos: 153, *veninos.*
vernoasă: 153, *veninoasă.*
vestele-nevestele: 169, (*sens neidentificat*).
vojoi (a): 171, *a vâjâi.*
vraniță: 36, *poartă de grădină.*
vurtur: 176, *vultur.*

zăcoaie: 165, *testicule.*
zătârnit: 176, (*sens neidentificat*).
zbocoti (a): 156, *a isbi, a svâcni.*
zgrăbunțaș: 29, *șolomonar.*
zuruială: 25, *sgomot.*

CUPRINSUL

	Pagina
In loc de prefață	5
Planul lucrării	7
Considerații introductive:	
A. Observații asupra folklorului magic la Români	9
B. Chestiuni metodologice	13
Partea I-a: VIZIUNEA MAGICĂ	
I. Spațiu, magie, mitologie	
1. Introducere	21
2. Spațiul matematic, psihologic și magic	22
3. Structuralizarea magică a spațiului	22
4. Valoarea magică a «întâlnitului» și a direcțiilor	23
5. Locuri «indicate», «oprite», «sfinte» și «rele»	24
6. Geografie mitologică: Zmeii, Ielele, Vâlva, Pricolicii, Vârcolacii și Șolomonarii	25
II. Timp, șansă, număr	
1. Structuralizarea magică a timpului	31
2. Valoarea magică a diferitelor momente ale zilei	33
3. Experiențe mistice în timpul nopții	34
4. Valoarea magică a zilelor săptămânii	35
5. Marile sărbători ca momente de concentrare ale timpului magic	37
6. Coincidența fenomenelor și cauzalitatea magică	39
7. Cantificarea timpului magic	39
8. *Valoarea magică a numărului*	40
III. Viață, tehnică, medicină	
1. Determinări magice în desfășurarea vieții	41
2. Credințe și practici în legătură cu nașterea	41
3. Primele zile după naștere: epocă de sensibilitate magică	42
4. Nunta și înmormântarea sunt însoțite de practici magice	44
5. Tehnica magică în diferite ocupații	44
6. Tehnica magică în medicina populară	45

Pagina

Partea II-a: VRĂJILE

I. Vrăjile

1. Precizări de termeni 49
2. Spontaneitatea creatoare în domeniul magiei 50
3. Vrăji în legătură cu diferite ocupații: vânat, pescuit, albinărit, ș.a. 53
4. Intrebuințarea mătrăgunei în diferite vrăji 55
5. Vrăji pentru prinderea hoților 58
6. Rolul de vrăjitor al popii din Lunca 59
7. Vrăji anulate de contra-vrăji 59
8. Vrăji în interesul colectivității: provocarea ploilor și alungarea furtunilor 61
9. Combaterea magică a ciumii 63

II. Mana

1. Despre «loajnice» sau vrăjitoare care iau mana 65
2. Ce este mana vacilor 66
3. Procedee pentru a împiedeca luarea manei 66
4. Procedee pentru furarea manei 67
5. Cum poți prinde «loajnicile» care ți-au furat mana 68
6. Procedee pentru aducerea înapoi a manei 69
7. Alte fapte ale «loajnicelor». Mana Grâului 70

III. Superstiție și mitologie

1. Credințe, practici și vrăji 73
2. Conservarea superstiției prin plasticizare mitică 73
3. Exemple de plasticizare mitică: lupta loajnicelor și luarea manei dela holde 74
4. Alte exemple de aceeași natură 74
5. Motivul luării laptelui dela distanță 75
6. Caracteristicile superstiției mitice camuflate 76

Partea III-a: DESCÂNTECELE

I. Agenții magici

1. Introducere 81
2. Despre numele descântătorilor 82
3. Proporția între descântătorii bărbați și femei 82
4. Numărul și clasificarea descântătorilor 84
5. Vârsta descântătorilor 85
6. Dela cine și cum se învață descântecele 86
7. Plata primită pentru descântat 87
8. Cum se comportă descântătorii în timpul anchetei 87
9. Descântătorul văzut de lumea satului 90

II. Descântatul

1. Timpul prielnic descântatului 93
2. Obiectele și substanțele întrebuințate în ritual 94
3. Condițiile pe care trebue să le îndeplinească unele substanțe . . 98
4. Acțiuni săvârșite în timpul descântatului 98

		Pagina
49	5. Intrebuinţarea obiectelor descântate	99
50	6. Numărul de câte ori se repetă un descântec	99
53	7. Atmosfera în care se descântă	100
55	III. Descântecele	
58	1. Vieaţa formulei orale	103
59	2. Motivele principale ale formulei	103
59	3. Temele descântecelor	110
	4. Formule tip şi variante. Versiuni	111
61	INCHEIERE	115
63	RÉSUMÉ	121
	TEXTE: Descântece (Teme variante)	
65	1. de potcă	127
66	2. de scrântit	142
66	3. de zgaibă	152
67	4. de uimă	159
68	5. de soare	161
69	6. de bube	163
70	7. de ceas rău	165
	8. de mucedă	168
73	9. de ali din vânt	169
73	10. de ghihor	170
	11. la vaci	172
74	12. de căşunătură	173
74	13. de legături	173
75	14. de scurgerea sângelui	175
76	15. de orbalţ	176
	16. de albeaţă	176
	17. de broaşcă	177
81	18. de gălbinare	177
82	19. de lupariţă	178
82	20. de muşcătură	179
84	21. de măsele	179
85	22. pentru naştere	180
86	23. de obrinteală	180
87	24. de splină	181
87	25. de tragăn	181
90	26. de bubă	182
	ANEXE:	
93	1. Itinerarul cercetărilor în Munţii Apuseni	183
94	2. Tabloul informatorilor	184
98	3. Harta regiunii cercetate	187
98	4. Bibliografie	189
	5. Glosar	191

Vol. I. Populaţia, 1941, XVI + 146 p.
Vol. II. Situaţia economică, 1941, 296 p.
Vol. III. Starea sanitară şi starea culturală (în curs de publicare).
Vol. IV. Contribuţii la tipologia satelor româneşti. I. Sate agricole şi pastorale, 1943, 182 p.
Vol. V. Contribuţii la tipologia satelor româneşti. II. Sate cu ocupaţii anexe. 1942, 220 p.

5. PORTUL ŞI INDUSTRIA CASNICĂ TEXTILĂ IN MUNŢII APUSENI, de Lucia Apolzan, 1944, 255 p.
6. CERCETĂRI ASUPRA MAGIEI la Românii din Munţii Apuseni, de Gh. Pavelescu 1945, 197 p.
7. CEATA FECIORILOR DIN DRĂGUŞ. Contribuţii la definirea unităţilor sociale, de Gh. Focşa (în curs de publicare).
8. IMIGRĂRI ŞI COLONIZĂRI IN DOBROGEA, de Aurel Boia (în curs de public re).

B. STUDII ŞI CERCETĂRI

1. TEORIA MONOGRAFIEI SOCIOLOGICE, de Traian Herseni. Cu un studiu introductiv: Sociologia monografică, ştiinţă a realităţii sociale, de Prof. D. Gusti, 1934, 166 p. Epuizat.
2. TEHNICA MONOGRAFIEI SOCIOLOGICE, de H. H. Stahl, 1934, 184 p.
3. SOCIOLOGIA MILITANS. Introducere la Sociologia Politică, de Prof. D. Gusti, 1934, XII + 614 p. (Ed. I epuizată; în curs de publicare Ed. II.).
4. REALITATEA SOCIALĂ. Incercare de ontologie regională, de Traian Herseni, 1935, 174 p.
5. TRAVAUX DU XIV-e CONGRÈS INTERNATIONAL DE SOCIOLOGIE. Communications. 1939, (5 volume publicate în limbile: engleză, franceză, germană şi italiană).
   Série A: Les unités sociales. 1-er Vol. XII + 160 p.
   Série B: Le village, I-er Vol., XII + 158 p.; II-e Vol., XII + 158 p.
   Série C: La ville, 1-er Vol., XII + 150 p.
   Série D: Le village et la ville, 1-er Vol., XII + 166 p.
6. INDRUMĂRI PENTRU MONOGRAFIILE SOCIOLOGICE, redactate sub direcţia ştiinţifică a Profesorului D. Gusti şi conducerea tehnică a lui Traian Herseni, 1940, 560 p. (Ed. II în curs de publicare).
7. BIBLIOGRAFIA SATULUI ROMÂNESC, întocmită sub conducerea lui N. Georgescu-Tistu (în curs de publicare).
8. SOCIOLOGIA ROMÂNEASCĂ. Incercare istorică, de Traian Herseni, 1940, 168 p.
9. PROBLEME DE SOCIOLOGIE PASTORALĂ, de Traian Herseni, 1941, 224 p.
10. METODA PENTRU CERCETAREA SOCIOLOGICĂ A FAMILIEI IN ROMÂNIA, de Xenia Costa-Foru-Andreescu (în curs de publicare).
11. ANCHETA SOCIOLOGICĂ UNIVERSITARĂ. Viaţa studenţilor la Facultatea de Filosofie şi Litere din Bucureşti în 1930, de Roman Cressin (în curs de publicare).
12. ISTORICUL ŞI SEMNIFICAŢIA INSTITUTULUI DE ŞTIINŢE SOCIALE AL ROMÂNIEI, de Prof. D. Gusti (în curs de publicare).
13. TEME PENTRU O METODOLOGIE JURIDICĂ privită ca disciplină autonomă, de Mircea I. Manolescu (în curs de publicare).

(urmare la p. IV copertă).

C. NOTE ŞI COMUNICĂRI

1. SOCIOLOGIA RURALĂ, de Traian Herseni, 1941, 32 p.
2. D. GUSTI ŞI ŞCOALA SOCIOLOGICĂ DELA BUCUREŞTI, XXV ani de învăţământ universitar (1910—1935), 1937, 332 p.
3. PUBLICAŢIILE ŞCOALEI SOCIOLOGICE DELA BUCUREŞTI. Bibliografie, de Paula Herseni, 1939, 36 p.
4. INSTITUTUL DE ŞTIINŢE SOCIALE AL ROMÂNIEI, 25 ani de publicaţii 1919—1944, 140 p.

D. TEXTE ŞI TRADUCERI

1. CRITICA RAŢIUNII PRACTICE, de Immanuel Kant. In româneşte de D. Amzăr şi R. Vişan, cu contribuţii de C. Rădulescu-Motru şi Nae Ionescu. 1934, XLVI + 160 p.

E. BIBLIOTECA ASOCIAŢIEI PENTRU STUDIUL ŞI REFORMA SOCIALĂ

F. BIBLIOTECA DE POLITICĂ SOCIALĂ

G. PRELEGERI ŞI COMUNICĂRI PUBLICE

1. NOUA CONSTITUŢIE A ROMÂNIEI, 23 prelegeri publice. 1923, VIII + 536 p. (Epuizat).
2. DOCTRINELE PARTIDELOR POLITICE, 19 prelegeri publice, 1924, 304 p. (Epuizat).
3. POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI, 19 prelegeri publice, 1925, XII + 706 p.
4. POLITICA CULTURII, 30 prelegeri şi comunicări, 1930, X + 558 p.

H. PUBLICATIONS DU CENTRE DE HAUTES ÉTUDES INTERNATIONALES

2. PUBLICAŢIILE INSTITUTELOR SOCIALE REGIONALE

INSTITUTUL SOCIAL BANAT-CRIŞANA.

A. Periodice:

REVISTA INSTITUTULUI SOCIAL BANAT-CRIŞANA, Anii I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X şi XI (1933—1943).

B. Volume:

1. ANCHETĂ MONOGRAFICĂ IN COMUNA BELINŢ (jud. Timiş-Torontal) (1938) VI + 406 p.
2. MONOGRAFIA COMUNEI SÂRBOVA (jud. Timiş-Torontal), 1939, 392 p.

PREŢUL LEI 800.

C. 22.758. — M. O., Imprimeria Naţională.